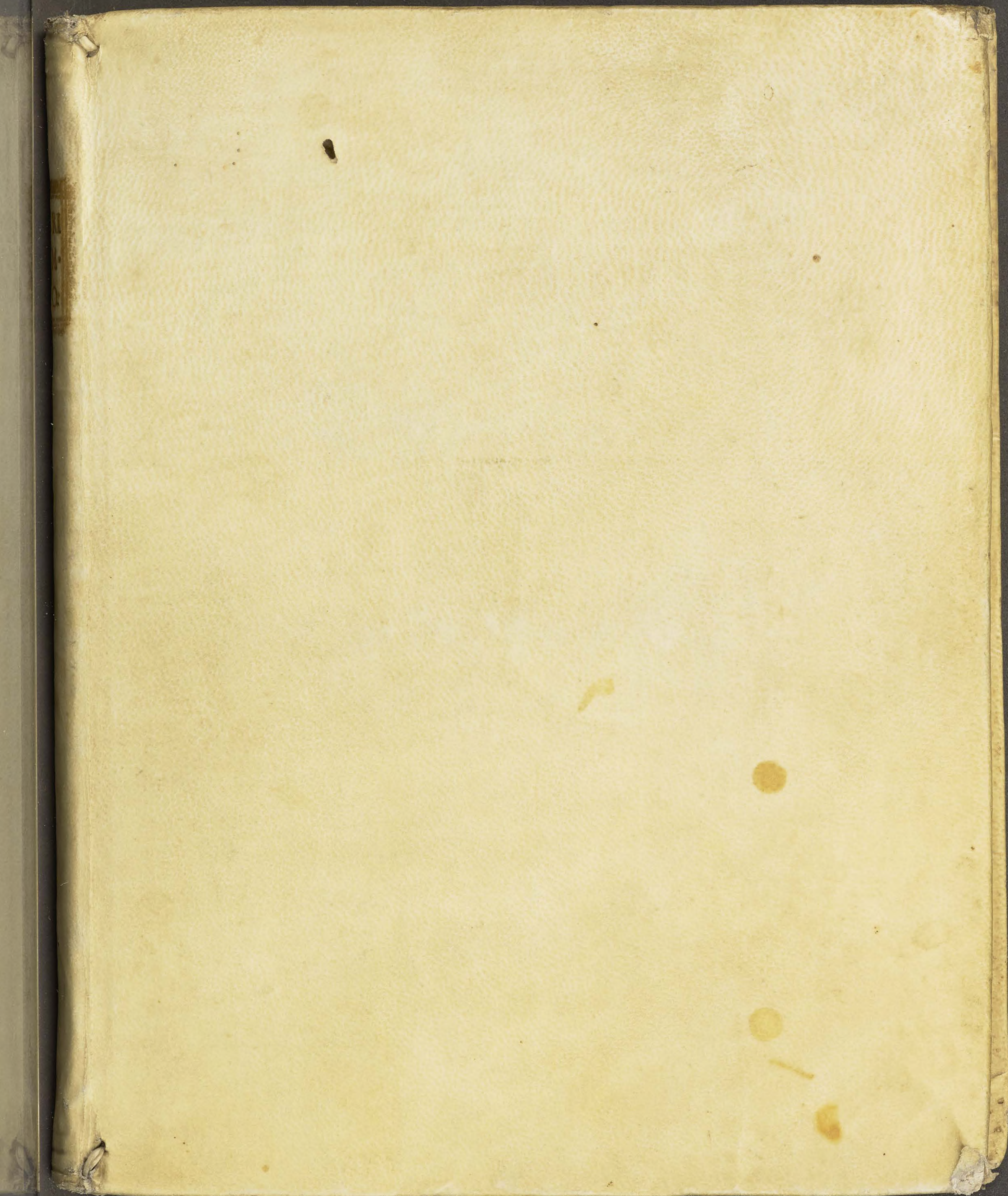

P. Galatti

№ ....

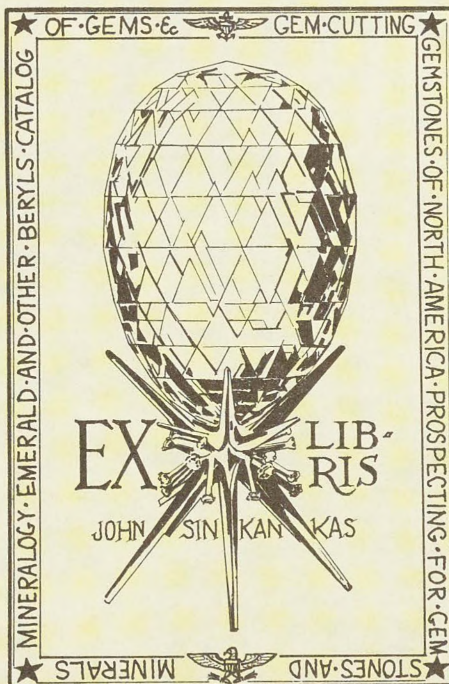
....

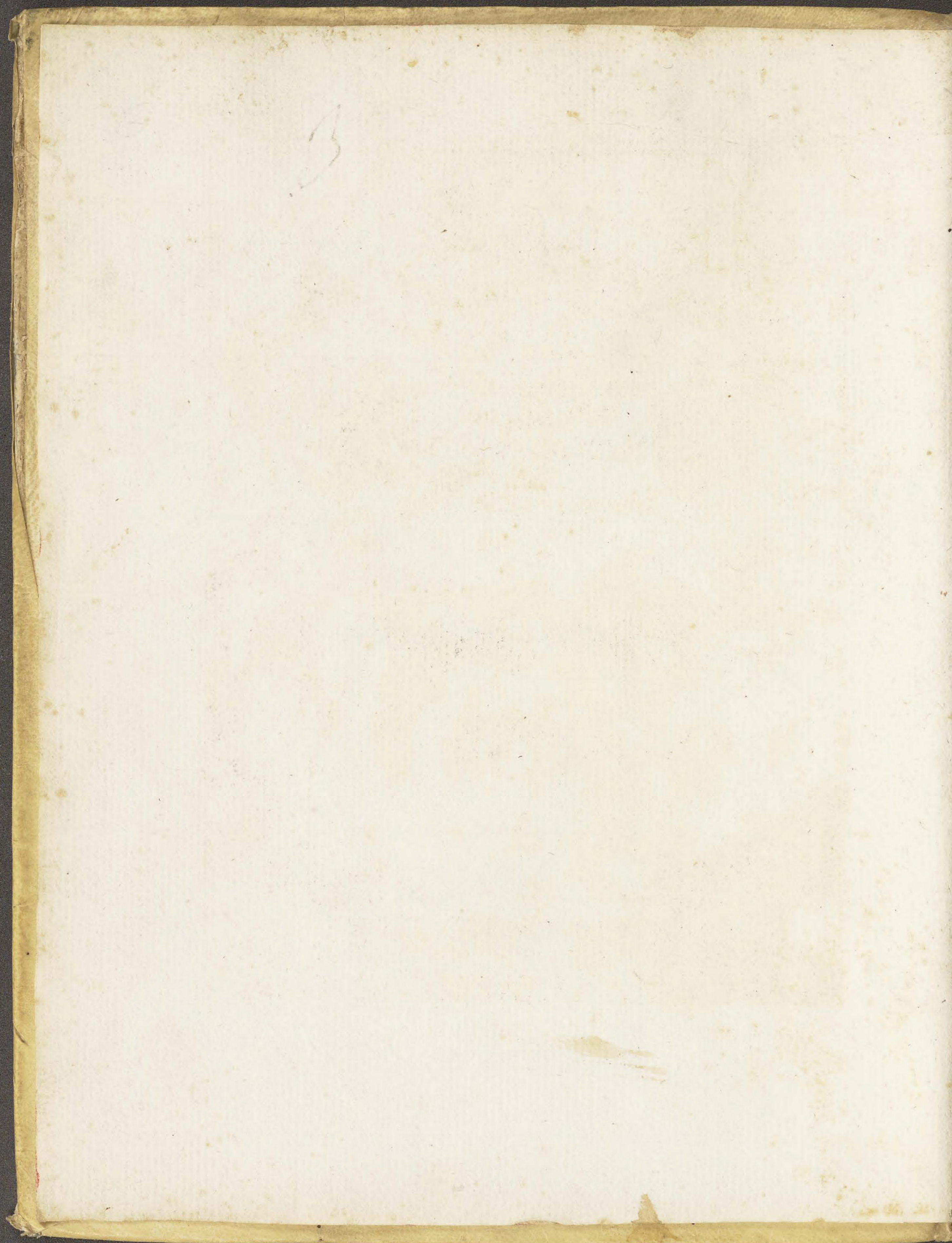
Heck, Vienna 7/27/70
$30.00
Cat

KP7/247

g: Titel, Titel, 2 Bll, 294 pp, 7 Bll, 40 K im Text, 6 (tw. gef) K

W

GISB. CUPERI
HARPOCRATES
et
MONUMENTA
ANTIQUA
Joh. van de
Trajecti ad Rhenum.
Apud FRANCISCUM HALMA, Acad. Typogr.
ANNO MDCLXXXVII

GISB. CUPERI HARPOCRATES,

SIVE

Explicatio imagunculæ argenteæ perantiquæ; quæ in figuram Harpocratis formata repreſentat

SOLEM.

EJUSDEM

MONUMENTA ANTIQUA INEDITA.

Multi Auctorum loci, multæ Inſcriptiones, Marmora, Nummi, Gemmæ, varii ritus, & Antiquitates in utroque Opuſculo emendantur & illuſtrantur.

Accedit **STEPHANI LE MOINE** *Epiſtola de Melanophoris.*

TRAJECTI AD RHENUM,

Apud FRANCISCUM HALMA, Acad. Typogr.
ANNO M. DC. LXXXVII.

Utrecht 1687

G·H· ℓ—R1:40
1724

LECTURO.

NOn diu te in ipſo limine morabor, Lector Candide; & magis tralatitiam præfandi rationem ſequor, quam ut neceſſe habeam te compellare. HARPOCRATEM igitur iterum exhibeo, tot tamque variis monumentis antiquis auctum, ut plane NOVVS HARPOCRATES appellari poſſit. Vera me dicere ipſa te lectio docebit; & percipies inde non abſque quadam, ut ſpero, voluptate, dignum *Sigalionem* fuiſſe, qui ornatior altero natali in dias luminis

oras prodiret. Marmora figuris insignia, Inscriptiones, Statuas, Nummos, Gemmas, ne quid de utriusque linguæ Auctoribus dicam, ad partes voco; atque ut eorum ope illustro nitidam imagunculam, ita illis lucem affundere; explicatis variis, quibus ea decorata est, insignibus, conatus fui. Adjeci MONVMENTA ANTIQVA INEDITA, ne Harpocrates exiguitate sua (licet certe exiguus & brevis satis sit) displiceret; eaque illius esse generis, ut Eruditis placitura sint, mihi promitto & spondeo. Quod si interpretationes meas & emendationes aliquis forte rejiciat; ille saltem fatebitur me editis tam splendidis genuinæ Antiquitatis relliquiis, haud male meritum esse de Repub. Litteraria: & si nec hoc a se impetrare potest, probabit

babit ſaltem intenſam Litteras juvandi voluntatem. Nihil ſæpe certi definio, judicioque tuo, Lector, permitto, quam ſententiam, vel meam vel aliorum, ſequi velis: quia iſtiuſmodi res dubitationibus obnoxiæ ſunt; illique ſemper palmam deberi perſuaſus ſum, qui eſt optimus vates. Neque enim illud hominum genus amo, qui de rebus dubiis & propter quas alii in hanc, illi in aliam partem faciunt diſſeſſionem, tanquam de certiſſimis loquuntur; ſuaſque explicationes ut amplectantur alii, omni ope, atque adeo convitiis & criminationibus efficere conantur; nihilque cum Cicerone tam temerarium judicio, quam quod non ſatis explorate perceptum ſit & cognitum, ſine ulla hæſitatione defendere. Ego me hominem eſſe libens confiteor, & humani

ni a me nihil alienum puto: rogoque, Candide Lector, ut æqui bonique consulas, imo veniam des, si alicubi erravero; & ut persuasissimum habeas mihi ante oculos versari frequenter Polybii verba, quæ, ut ab Interprete Latinam in linguam versa sunt, suppono: *Ab his qui nos sequentur veniam postulo; sicubi forte in hoc opere de industria mentitus, aut veritatem sciens dissimulasse compertus fuero, ut acerbe citra veniæ spem increpare ne dubitent; sin vero ignorantia lapsus fuero, veniam indulgeant*: Vale, Lector, & hisce fruere.

GIS-

GISBERTI CUPERI
HARPOCRATES.

ARPOCRATI, quem ante decem annos luce donavi publica, iterum admovi manus, ornatioremque eum & comptiorem reddere conatus fui. Nam, ut vulgo dici solet, dies diem docet, & vix manus extrema ejusmodi lucubrationibus accedit; quin novis, quæ quotidie pulcherrima vel e terræ visceribus eruuntur, vel gazophylaciorum liberata custodiis publicantur monumenta, magis magisque jam edita illustrari possint. Ea quinetiam elegantis argumenti fertilitas & fœcunditas est, ut, simul hoc stadium ingressus fui, facile perspexerim, propediem mihi de alia editione cogitandum esse. Joannis Smetii, Viri domestico exemplo antiquarum rerum studiosissimi, & mysteriorum divinorum apud Noviomagenses interpretis dignissimi, Musæum HARPOCRATES argenteus exornat. Est enim imago puerilis tota fere nuda, nisi quod ventris & lateris sinistri pars veletur veste, quæ ex zona humero dextro imposita dependet: Capiti imponitur flos loti: a tergo habet alas & pharetram: manus dextræ digito indice premit vocem, & silentia suadet; ex brachio dextro situla pendet: circa sinistrum lacertum serpens volvitur; manu eadem tenet clavam nodosam, quam spiris suis idem serpens, cui

anſer, ut videtur, additur, jungit: a dextro pede ſedet cuniculus ſive lepus, a ſiniſtro accipiter vel alia avis. Cum animadverterem mira hoc ænigmate denotari, & varia nobis ob oculos poni Ægyptiorum myſteria; recte me facturum arbitratus ſum, ſi diligentiori illud examine excuterem, & inquirerem quid ſibi tandem ejuſmodi & tam varie ornata imaguncula velit. Neque enim veroſimile mihi videbatur, absque ullo conſilio res diverſas adeo conjunctas eſſe, ad ornandum puerulum, qui labia digito premit; cujuſque ectypum, uti ad me miſſus fuit olim, exhibeo:

Elegantiſſime certe imaguncula elaborata eſt, cujus formam ſatis superque docere puto, illam antiquam, notam Hieroglyphicam, atque adeo Ægyptiorum, quorum ſuperſtitio orbem Romanum pervaſit tandem, numen eſſe. Scilicet HARPOCRATES nobis ante oculos ponitur, non ſilentium tantum digito ſuadens, verum SOLIS imaginem referens; ad quem ut plerique dii, ita & ille a veſanæ religionis cultoribus relatus eſt. Hoc ut clare doceam, ab ipſo dei nomine, & natalibus, quæque circa eos narrantur accidiſſe, portentis incipiam; & quaſi per gradus & articulos ad ea, quæ ſymbolum hoc SOLIS nos docet, aſcendam. HARPOCRATES igitur in inſcriptione veteri apud Gruterum, & Sertorium Urſatum; in alia apud antiquariæ itidem rei peritiſſimum virum Jac. Sponium in Itiner. & Ignotorum Deorum Aris HARPOCRATES, & Caſſiodoro, verbis paulo poſt laudandis, HARPOCRAS vocatur: videantque eruditi num in vocibus *Alpoca & Alpocatis* in Notis Tyronis & Senecæ, ut inſcribuntur, Harpocratis noſtri nomen lateat; in quibus etiam non ita multo poſt celebrantur *Inſis* ſive Iſis,

Sirapis,

Sirapis, *Insis* & *Serapis*, *Anubis*, *Adobis*, & *Obseris*, sive Adonis & Osiris. Habebatur filius Isidis & Osiridis, qui cum ea, post mortem, ut nugantur, rem habens genuit ἠλιτόμηνον (ex qua voce male Gyraldus, uti notavit Xylander facit *Helitomenum* fratrem Harpocratis) καὶ ἀσθενῆ τοῖς κάτωθεν γυίοις, *infantem ante completos menses & debilem inferioribus membris*; teste Plut. lib. de Iside & Osiride: Nec satis habuerunt parentes nobis enarrare; verum etiam in tempus natale inquisiverunt; quod nonnulli censebant esse περὶ τροπὰς χειμερινάς. Nam scribit idem quosdam velle Osirin sepeliri, quando semen terra occulitur, & rursum apparere, quando pullulare incipit: ideo Isin, cum se sentiret gravidam, appendisse sibi phylacterium, sexta die mensis Paophi; & peperisse circa solstitium hybernum τὸν Ἀρποκράτην ἀτελῆ καὶ νεαρὸν, ἐν τοῖς προανθοῦσι καὶ προβλαστάνουσι, *imperfectum ac recentem*, *quod tum primi flores & germina incipiant pullulare*. Et amuletum quidem illud si interpretari volueris, significare φωνὴν ἀληθῆ *vocem veram*; præterea lentium, vel leguminum Harpocrati obtulerunt primitias: διὸ καὶ φακῶν αὐτῷ φυομένων ἀπαρχὰς ἐπιφέρουσι; & quidem mense Mesore dicentes, γλῶσσα τύχη, γλῶσσα δαίμων, *lingua fortuna*, *lingua genius*: puerperiique diem celebrabant post æquinoctium vernum: τὰς δὲ λοχείους ἡμέρας ἑορτάζειν μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν; quæ omnia in libello laudato Plutarchus nos docet. Amissum hunc filium Isis quæsivit, & tunc vela navium excogitavit, eoque nomine PELAGIAM cognominari in lapide apud Gruterum vetusto, censent eruditi: Hyginus fab. ultima; *Velificia primum invenit Isis. Nam dum quærit Harpocratem filium suum, rate velificavit.* Cassiod. lib. v. Variarum c. 17: *Hoc* (velum) *Isis rati prima suspendit, cum per maria* HARPOCRAN *filium suum audaci fœmina pietate perquireret.* In nonnullis editionibus scribitur *Apochran*, vel *Apocren*, aliique hæc verba laudantes reponunt, *Harpocratem*; sed ego malui minimum a vulgata lectione recedere, quia hoc nomen alterius contractio est, & Suidæ Ἀρποκρᾶς quidam Ægyptius Ammonii familiaris memoratur: non secus ac in Ins. 5. p. DCCCL. Gruteri M. LOLLIUS. ARPHOCRAS. Sic ex Antipatro *Antipas*, ex Alexandro Ἀλεξᾶς, ex Rufino ῥουφᾶς; ex Apollonio Ἀπολλᾶς, ex Theodoro *Theudas*, notante Vossio V. Cl. lib. 4. Instit. Orat. cap. 1. sect. 5. deducuntur. Alii scribunt Isidem quæsivisse Orum; haud vanum indicium Orum

& Harpocratem eundem esse. Nam & ille Isidis & Osiridis filius dicitur Diodoro Siculo atque Plutarcho; & quidem Epiphanius c. 106. Ancorati tradit Isidem Ὧρον ἕνα παῖδα *unicum filium* genuisse; sed eum germanum suum patrem monstrare non potuisse; nec docere propter infame adulterium Isidis, num Osiris, an vero Typhonis filius haberetur. Plutarchus lib. De Iside, quod utique notandum, scribit, ἔτι τῶν θεῶν ἐν γαστρὶ τῆς Ῥέας ὄντων, ex Iside & Osiride, qui scilicet Rheæ etiam in utero versabantur, natum esse Apollinem; illaque fabula significari, antequam hic mundus conspicuus fieret, & materiam forma perficeret, naturam sibi ipsam imperfectionis consciam, primum ortum edidisse; διὸ καὶ τὸν θεὸν ἐκεῖνον ἀνάπηρον ὑπὸ σκότῳ γενέσθαι, καὶ πρεσβύτερον Ὧρον *inde Deum illum mancum in tenebris natum esse, & seniorem Orum appellatum; quod non mundus erat, sed mundi imago & species; Orum autem ipsum* (de quo nempe in præcedentibus egerat,) ὡρισμένον esse καὶ τέλειον, *finitum & perfectum.* Ubi quod seniorem Orum scribit fuisse ἀπήρατον, certe Harpocrati nostro convenit. Eandem de seniore Oro fabulam etiam alibi libro eodem narrat; Ἴσιν δὲ καὶ Ὄσιριν ἐρῶντας ἀλλήλων, καὶ πρὶν γενέσθαι κατὰ γαστρὸς ὑπὸ σκότῳ συνεῖναι. ἔνιοι δὲ φασι καὶ τὸν Ἀρούηριν οὕτω γεγονέναι, καὶ καλεῖσθαι πρεσβύτερον Ὧρον ὑπ' Αἰγυπτίων, Ἀπόλλωνα δὲ ὑπὸ Ἑλλήνων: *Isidem & Osiridem mutuo impulsos amore, antequam ex alvo matris exirent, in tenebris corpora miscuisse. Ac sunt qui sic natum putant Aruerin, & ab Ægyptiis seniorem Orum, a Græcis Apollinem nuncupatum.* Patrem præterea Ori celebrat Nigidius in sphæra Barbarica apud Servium ad 1. Georg. 19: *Sub Virginis signo Arator, quem Orona Ægyptii vocant: quod Oron Osiridis filium ab hoc* (dubito, num rescribi debeat *ab hac*, ut ad Virginem referatur) *educatum dicunt*: &, quod inservit illustrando Servio Orionis stellam, esse ἱερὸν sidus Ὥρου tradit Plutarchus libro toties laudato. Epiphanius lib. 3. adversus Hær. memoriæ mandat, senes in civitate Βουτοῖ nutrire, vel *nutricis in modum tractare Harpocratem*, eos πρὸς τῇ ἱερομηνίᾳ τὰς φανταστιώδεις τοῦ Ὥρου ἐνθουσιάσεις ἐπιτελεῖν, *initio mensium vel calendis ex visione vel imaginatione ortos instinctus & afflatus peragere a dæmone coactos; tuncque cives universos, ac vel decrepitos senes cum adolescentibus iisdem moribus præditis, ac reliquis jam tum ab ipsa pubertate ætatibus sacerdotes τοῦ αὐτοῦ Ὥρου δῆθεν καὶ Ἁρποκράτους, Ori videlicet & Harpocratis, detonso capite,*

pite, ſingulos circumtuliſſe impudenter δυλικὸν ὅμε ϗ ὀπικατάρατον ϗ παιδαριώδες σῆμα, *ſervile*, *&* *abominandum ac puerile ſignum.* Certe diligentiſſimus Menſæ Iſiacæ interpres ut & Gyraldus ex his Epiphanii verbis docent Buti ſenes ſacerdotes ad inſtar nutricum Orum ſeu Harpocratem geſtare circumcurſantes: & Triſtanus Tom. I. p. 605. arbitratur, Horum, qui ſol habebatur, & Harpocratem eundem Ægyptiis deum eſſe. Et quanquam particula copulativa καὶ apud Euſebium videatur diſtinguere Orum & Harpocratem, & Iſis eum vivo, hunc mortuo conjuge Oſiride narretur peperiſſe, tamen hæc numina non abſque ratione eadem eſſe exiſtimantur, cum quia Diod. Siculus lib. I. ſcribit Iſidis filium *Orum Titanum inſidiis oppreſſum* ϗ νέκρον εὑρεθέντα καθ᾽ ὕδατος *& mortuum in aquis inventum* (proindeque *quæſitum*, ut de Harpocrate ſcribunt Hyg. & Caſſiodorus) immortalem reddita anima factum; tum quia Plutarchus libro de Iſ. & Oſir. memorat, *Orum enutritum eſſe a Latona in paludibus circa Butum*, *quia aquoſa & irrigua terra maxime educit exhalationes*, *quibus ſiccitas reſtinguitur*: quod Harpocrati ad amuſſim, uti ex ſequentibus patebit, convenit; & quia tam parum ſibi in fictionibus ſuis conſtabant Ægyptii, ut etiam ipſum Oſirin, fecerint maritum, fratrem & filium Iſidis, quemadmodum teſtatur Porphyrius apud Euſebium lib. 3. Præpart. c. XI. extremo. Orum autem Apollinem vel ſolem eſſe clare enarrant Herod. 2, 144. Ælianus, 10, 14. Julianus Imperator Orat. 4. Horapollo, lib. I. c. 17. Plutarchus libro de Iſide, Euſebius & Porphyrius apud eundem l. 3. c. 6, & 11. Præparationis, aliique. Nec diverſa nos docet Macrobius 1, Saturn. 20. *Apud eoſdem* (Ægyptios) *Apollo*, *qui & Sol*, HORUS *vocatur*, *ex quo & horæ viginti quatuor*, *quibus dies noxque conficitur*, *nomen acceperunt*, *&* *quatuor tempora*, *quibus annuus orbis impletur*, *horæ vocantur*. Et ne dicam eruditione præſtanti viros nomen *Hori* ab Hebraica voce, quę lumen vel lucem ſignificat, derivare, Herodotus 2, 156. & ex eo Athenagoras narrant Apollinem vel Orum & Dianam ſive Bubaſtin Dionyſi & Iſidis vel Oſiridis & Cereris liberos eſſe: & Diod. Siculus lib. I. ſcribit Iſidem inveniſſe immortalitatis pharmacum, eoque filium Orum a Titanibus occiſum in vitam reduxiſſe & immortalem reddidiſſe, Orumque interpretari Ægyptios Apollinem, qui τὴν ἰατρικὴν ϗ τὴν μαντικὴν a matre edoctus, oraculis & medicis artibus

artibus de hominibus bene meritus sit. Male, ut hoc obiter moneam, Tristanus ex his Diodori verbis, Isidem Oro mammam dedisse atque ita reddidisse ἀθάνατον, ejusque rei in memoriam vasculum aureum in modum papillæ rotundatum, de quo lacte, Apulejo teste, libabant, in Isidis pompa fuisse circumlatum, docet. Nam licet Mercurius fingatur educatus uberibus Junonis, atque ita immortalis esse factus, uti scribunt Mart. Capella l. 1, & 2, Hyginus lib. 2. Poet. Astron. & Albricus Philosophus cap. 11: licet Nonnus lac Junonis appellet ἱερὴν ῥαθάμιγγα πορηγήτειραν Ὀλύμπου *divinam guttam, quæ ducit ad cœlum*; eademque rogetur, ut velit Baccho βατὸν αἰθέρα facere; nihil tamen simile de Iside narrat Diodorus; sed memoriæ tantum mandat eam ἀθανασίας φάρμακον invenisse; eoque filium Orum immortalem reddidisse; quod certe ex poculo, vel absque illo hauriri poterat, quomodo Philologia a Martiano Capella fingitur ebibisse *immortalitatis poculum, quod erat quædam globosa animataque rotunditas.* Si igitur Horus idem est cum Harpocrate, constare utique arbitror, hunc etiam Solem referre; quod si forte aliquis probare nolit, malitque distinguere hæc numina; ex iis tamen quæ sequuntur, perspiciet veteres Harpocratem censuisse solem esse. Nam, uti ex gemmis constat, loto insidet frequenter; & Ægyptios infantem ita depinxisse, cum orientem solem exprimere vellent, docet Plutarchus libro de Iside & Osiride; quod non factum, uti arbitratur Tristanus, Tom. 1. pag. 604. quia putabant solem ex loto natum esse, sed quia oriens sol ex humidis accenditur, uti illius verba inspicienti vel obiter patebit: οὐδὲ τὸν ἥλιον, ait, ἐκ λωτοῦ νομίζουσι βρέφος ἀνισχεῖν νεόγιλον, ἀλλ' οὕτως ἀνατολὴν ἡλίου γράφουσι, τὴν ἐξ ὑγρῶν ἡλίου γινομένην ἄναψιν αἰνιττόμενοι. Nam & idem in libro, *Cur Pythia non reddat oracula carmine*, illud fieri scribit, quia sol exhalationibus ali credebatur, idque ex sententia Serapionis, rationem reddentis, quare Delphis ad radicem palmæ a Corinthiis dedicatæ, ranæ & hydri cernantur: *Serapio cum dixisset, innuisse opificem, solem nasci & ali ex humore & exhalationibus, sive Homerum is audivisset canentem,*

Jam stagnum exoriens phœbea relinquit amœnum.
Lampas ——

εἴτε Αἰγυπτίους ἑωρακὼς ἀρχὴν ἀνατολῆς παιδίον νεογνὸν γράφοντας ἐπὶ λωτῷ καθεζόμενον: *sive Ægyptios vidisset ortum solis exprimere puerulo,*

lo, qui loto insidet. Estque apud celebres antiquarios nummus elegans Antonini Pii, in quo puerulus sinistra manu caulem, ut videtur, loti vel aliam rem tenens, dextra ori fere admota silentium suadens, Harpocratis indubitatum indicium, in loto sedet, uti ex ectypo clarius patebit:

In Basilidianorum quoque amuletis (quibus aliquam saltem me lucem daturum arbitror, licet ea neminem intelligere, nisi qui facienda curavit, & frustra illis interpretandis operam dari scribat in epistolis Illustris Scaliger) apud Chifletium Harpocrates digitis os premens & flagellum vel stimulum tenens supra lotum sedet, vel illi insistit, uti ex gemma quam adjicere visum fuit, apparet:

Quo

Quo schemate nihil aliud quam solem denotari persuasus sum. Basilides enim impietatis & errorum abominandorum scholam, secretorum mysteriorum simulatione Alexandriæ in Ægypto aperuit; quemadmodum ex historia Ecclesiastica, & ipsis amuletorum, notante maximo Salmasio libro de annis Climactericis, inscriptionibus constat: & puto infamem illum hæreticum soli, præ cujus numine alii dii tunc temporis fere sordebant, in varias, quibus ab Ægyptiis colebatur, mutato figuras, phylacteriis suis indito vim propulsandi pericula & conservandi adscripsisse. Certe puerulus, qui in gemmis laudatis conspicitur, & instar Harpocratis digito labia comprimit, sol est. Nam loto primum insidet; perque ejusmodi schema Solem eos repræsentasse docet præter laudatos auctores Jamblichus Sectionis VII. cap. 2. de Myst. Ægypt. ubi multus est in explicanda hac nota hyeroglyphica, scribitque inter cetera τὸ ἐπὶ λωτῷ καθέζεσθαι significare θεοῦ id est *Solis*, qui ita per excellentiam vocatur, eminentiam & potentiam μὴ ψαύοντα μηδαμῶς τῆς ἰλύος, καὶ ἡγεμονίαν νοερὰν καὶ ἐμπύρειον ἐπιδείκνυται: deinde radiis ornatur in illis non secus ac in aliis gemmis, Solis itidem indubitatum signum; notissimi sunt Mantuani Vatis versus,

—— —— cui tempora circum
Aurati bis sex radii fulgentia cingunt
SOLIS *avi specimen* —— ——

quo pertinet apud Artemidorum in Oneirocritico, quendam somniare solem se factum, & undecim radiis conspicuum per forum ingredi. Flagellum præterea idem suadet; quod si non in gemma quam exhibui (quippe in qua potius cerni videtur instrumentum, quale gerunt in Pignorii mensa Isiaca & in nummis Melitensium apud Abelam & Sponium vel idem Harpocrates, vel diversa ab eo Ægyptiorum numina,) attamen in aliis multis loto insidens tenet Deus; non secus ac sol in Elagabali, Alexandri Severi, Gallieni, aliorumque Augustorum nummis, cum inscript. ORIENS AUG. & SOLI COMITI: & in Basilidis variis gemmis apud Chifletium. Neque certe alius habitus decebat Deum, qui instar aurigæ currum agitare necesse habebat; prout a Prudentio describitur libro contra Symmachum primo:

Hoc sidus currum, rapidasque agitare quadrigas
Commenti, & RADIOS *capitis, &* VERBERA DEXTRÆ

Et

Et frenos, falerasque, & equorum pectora anhela
Æris inaurati, vel marmoris, aut orichalci
Jusserunt nitido fulgere polita metallo.

Artemidorus lib. 2. Onecr. c. 36. memoriæ mandat, *solem, non qualis est, sed qualis ab hominibus esse putatur*, σκευὴν ἔχοντα ἡνιόχου, *habitu aurigæ ornatum*, in somnis visum, bonum portendere athletis, peregrinari cupientibus & aurigis. Et hinc Macrobius lib. Sat. 1. cap. 23. conjecturatur, Jovem Assyriorum eundem cum Sole esse: *Hunc vero, ait, eundem Jovem Solemque esse, cum ex ipso sacrorum ritu, tum ex habitu dignoscitur. Simulacrum enim aureum, specie imberbi instat dextra elevata cum* FLAGRO in AURIGÆ *modum: læva tenet fulmen & spicas, quæ cuncta Jovis Solisque consociatam potentiam monstrant.* Nec aliam ob causam Harpocratem nostrum parili habitu, in alia gemma exhiberi cum stella & leone arbitror;

Nam leo Soli est dicatum animal; hicque radiatus occurrit in nummo Juliæ Domnæ a Leontopolitis percusso: in alio Caracallæ radiatus fulmen tenet, apud Tristanum; & in annulo LXIII. Gorlæi, globum, nullam aliam ob causam, quam quia sol orbem terrarum radiis suis illustrat, eumque a gentilibus regere dicebatur: & in gemma, quam se possidere testatur Smetius in Antiq. Noviomagensibus, cernitur cum spica, quia sol omnes res calore suo producit. Præterea leo quia, teste Æliano, ἄγαν πυρώδης ἐστὶ, ab Astrologis Ægyptiis domicilium solis constitutus est; eandemque

que ob causam, uti legere licet apud magni Etymologici auctorem, Grammatici censuerunt eum ἐλεήτην vocari, παρὰ τὴν ἕλην τὴν θερμότητα. Exstant hanc in rem verba Macrobii lib. 1. Sat. Serm. c. 21. elegantia, quæ, licet longiuscula sint, adscribere tamen non gravabor: *Ægyptii animal in Zodiaco consecravere ea cœli parte, qua maxime annuo cursu sol valido effervet calore; leonisque inibi signum domicilium solis appellant; quia id animal videtur ex natura solis substantiam ducere: primumque impetu & calore præstat animalia, uti præstat sol sidera, validusque est leo pectore in priore corporis parte, ac degenerat posterioribus membris. Æque solis vis prima parte diei ad meridiem increscit, vel prima parte anni a vere in æstatem: mox elanguescens deducitur vel ad occasum, qui diei, vel ad hyemem, quæ anni pars videtur esse posterior: idemque oculis patentibus atque igneis cernitur semper, ut sol patenti igneoque oculo terram conspectu perpetuo atque infatigabili cernit.* Porphyrius præterea memoriæ mandat solem appellari σαῦρον, λέοντα, δράκοντα, ἱέρακα, *lacertum, leonem, draconem, & accipitrem*: eumque leonino capite insignem effingi solere ex Statii Scholiaste, aliisque docuit auctoribus Laurentius Pignorius: de quo proculdubio, quicquid fluctuet Desiderius Heraldus, loquitur Arnobius; *Inter deos videmus vestros leonis torvissimam faciem mero oblitam minio, & de nomine* FRUGIFERI *nuncupari.* Nam & minium adhibitum videtur, licet aliorum etiam numinum statuæ ita fuerint ornatæ, uti rubrum solis colorem, igneosque sideris radios exprimerent; & FRUGIFER vocatur, quia sol frugum, fœcunditatisque causa præcipua; ipse propterea καρποφόρος, atque καρπογενέθλιος appellatus, quemadmodum docuit ad Histor. Augustam Salmasius. Sic in Albini numismatis Mercurius radiatus solem refert, addita inscriptione, SÆCULO FRUGIFERO: Statius libro Thebaidos primo Osirim sive solem non aliter appellat; exstatque idem epithetum, & Isidi, ut videtur tribuitur in Inscriptione veteri anno hujus sæculi quarto & vigesimo Voorburgi in Batavis reperta, atque a viris doctis edita:

J. O. M. SARAPI
ISIDI. FRUGIFERO
CÆLESTI. FORTUNÆ
BONO. EVENTO.

Nam si salva est marmoris scriptura nec si ad Serapin & FRUGI-

GIFER loco suo motum debet referri, ita Isis vocatur quia utriusque sexus dii habebantur participes, & Isis omnium rerum origo vel vt Apulejus loquitur, *rerum natura parens, elementorum omnium domina, sæculorum progenies initiales, summa numinum* &c. habebatur; unde non modo appellatur DEA QUÆ EST OMNIA, & MYRIONYMA; verum etiam FRUCTIFERA in lapidibus vetustis; *corpusque ejus omne continuatis uberibus*, teste Macrobio lib. 1. Sat. cap. 20. *densatum est quia terra vel rerum naturæ altu nutritur universitas; ipsaque vel terra habebatur vel natura rerum subjacens Soli*: quæ verba tamen ostendunt clare, non dixisse Macrobium, id quod video excidisse nonnemini, Isidem pro Sole cultam esse. Et ejusmodi Isidem ego crediderim cerni in gemma quæ cum imaginibus aliis subjicitur Expositioni statuæ Dianæ Claudii Menetrei; quia Ægyptiorum plane fabricam refert, quemadmodum ex Ori statuis apud Pignorium patet. Nec puto, id quod video placere eruditis, vocem CÆLESTI ad Isidem, verum ad Fortunam debere referri; & designari (nisi tamen quis τὸ *Cœlestem* absolute poni existimet) Deam, quæ in Africa præcipue culta CÆLESTIS vocatur non solum Tertulliano, Ammiano Marcellino, Trebellio pollioni, Julio Capitolino, Salviano, Prospero; verum etiam in lapidibus vetustis tam apud Gruterum, quam apud Sponium. Nam in his vel CÆLESTIS, vel INVICTA CÆLESTIS vel CÆLESTIS AUGUSTA occurrit; neque hæc quicquam commune habet cum *Bona Dea* Romæ culta, licet in inscriptione Arculi in Italia reperta occurrat, BONA DEA SANCTISSIMA CÆLESTIS. Nam, si placet intelligere *Bonam* Romanorum *deam*, illa *cœlestis* communi epitheto, ut Venus, Diana, Mercurius, & Silvanus; si vero *Cœlestem* Africę, illa *sanctissima* & *bona* dicetur exemplo multorum aliorum numinum. Et, qui valde hoc monumentum illustrat, Philaster Brixiensis ita loquitur: *Alia est hæresis in Judæis qui Reginam, quam &* Fortunam Cœli *nuncupant, quam & Cœlestem vocant in Africa, eique sacrificia offerre non dubitabant.* Sed ut ad leonem redeam; optime conjecturat Johannes Macarius figuræ Abraxeæ, quam edidit Baronius, leonem apponi, quia solis symbolum animal illud est; & quod magis gemmam laudatam illustrat, ante leonis pedes jacet caput bovis,

quia lunę boves tribui ſolebant: & luna lumen ſuum a ſole accipit. Hinc in nummis Septimii Severi, Caracalę, Julię pię, & Gordiani Luna currui inſiſtit, cui boves juncti ſunt; in alio Paneados urbis Syriæ, Diana, quę eadem cum Luna, Epheſia cernitur cum binis ad latera bubus apud Patinum; & ejuſdem deæ ſtatua, quam luce donavit publica Claudius Menetreus, capitibus bubulis ornatur. Claudianus quoque & Auſonius currum Lunæ a *Juvencis* trahi affirmant, & Scholiaſtes Statii tradit, *lunam quæ propius tauro adhæreat vacca id eſt bove figuratam fuiſſe*: quo pertinet, Io in vaccam mutatam eſſe, & Mithram ſive Solem reluctantis tauri cornua in marmoribus, & apud Scholiaſtem laudatum retinere. Atque ut in gemma laudata bovis caput leoni propter rationem dictam ſupponitur, ita in alia, quam exhibeo, ante Harpocratem radiis ornatum & loto inſidentem cynocephalus ſtat, quia per illud animal erectum ſtans & manus in cœlum attollens Lunam exprimere ſolebant, uti legere licet apud Horum cap. 14. Hieroglyphicorum.

Præterea ſolium Hori vel Solis inſiſtebat leonibus, docebantque ita multa habere ſimilia ſidus illud & animal: Idem cap. 17. Κεφαλὴν γὰρ ἔχει μεγάλην τὸ ζῶον καὶ τὰς μὲν κόρας πυρώδεις, τὸ δὲ πρόσωπον στρογγύλον, καὶ περὶ αὐτὸ ἀκτινοειδεῖς τρίχας, κατὰ μίμησιν Ἡλίου, ὅθεν καὶ ὑπὸ τὸν θρόνον τοῦ Ὥρου λέοντας ὑποτιθέασι, δεικνύντες τὸ πρὸς τὸν θεὸν τοῦ ζώου σύμβολον. Ἥλιος γὰρ ὁ Ὧρος ἀπὸ τοῦ ὡρῶν κρατεῖν: *Caput enim magnum habet hoc animal, & pupillas ignitas, faciem vero rotundam, & circumquaque radiorum more ſparſos pilos inſtar Solis. Quare & ſub ſolio Hori leones ſupponunt, hujus animalis cum deo ſimilitudinem maximam*

mam demonſtrantes : dicitur autem ſol Horus, eo quod horis præſit : & hæc ſuperſtitio, quæ totum fere Occidentem & Orientem pervaſit olim, videtur etiam Tatarorum animos contaminaſſe, quippe qui in bracteis vel tabulis, in quibus Imperatorum privilegia ſcribebantur, ſculpebant *imaginem leonis cum ſole vel luna, vel imaginem grifalchi, aut reliquorum animalium*, teſte M. Paulo Veneto. Ut autem telam, quam exorſus ſum, totam detexam; alia gemma in qua lotus naviculæ inſiſtit, loto homo armatus & leo, nihil aliud nobis quam ſolis cultum ob oculos ponit:

Nam & Mithra ſive Sol in ſacris Mithriacis MILES vocabatur vel potius eorum, qui ſacris illis initiabantur, aliquis vel plures dicebantur *Milites*; Hieronymus epiſtola ad Lætam. *Ante paucos annos propinquus veſter Gracchus nobilitatem patriciam ſonans nomine, cum præfecturam gereret urbanam, nonne ſpecum Mithræ, & omnia* PORTENTOSA SIMULACRA, *quibus Corax, Griphus*, MILES, *Leo, Perſes, Helios, Bromius, Pater initiantur, ſubvertit, fregit, exuſſit*? Recte enim videtur Macarius hæc verba interpretari de Sole militis habitu efficto; præcipue cum adjiciat ſeſe vidiſſe hominem more militis accinctum gladio, capite leonino, & dextra tenentem ora Meduſæ : quam tamen gemmam Chifletius ad *Perſea Solem* refert; cujus ſcilicet hiſtoriam ex ſideris illius natura interpretantur. quemque Ἥλιον faciunt Scholiaſtæ Heſiodi ad Theogoniam; & ad Lycophronem. Mars quoque, armorum deus, non alius quam

ſol eſt, teſtibus Macrobio in Saturn. & Juliano Oratione IV; eandemque ob cauſam Accitanis radiatus colebatur: *Martem*, inquit Saturnalium ſermonum ſcriptor, *Solem eſſe quis dubitet? Accitani etiam, Hiſpana gens, ſimulacrum Martis radiis ornatum maxima religione celebrant, Neton vocantes.* LOTUS, ſoli dicata, uti mox pluribus docebitur, planta naviculæ inſiſtit; quia ſolenne Ægyptiis omnes dæmones atque adeo ipſum ſolem non ἐπὶ στερεοῦ, *in ſolido ſtabilique*, verum ἐπὶ πλοίου *ſuper navigium* ſtatuere, uti docet Porphyrius libro de antro Nympharum, apud quem hujus ſuperſtitionis ratio videri poteſt Euſebius quoque libro 3. cap. XI. pręp. Euang. narrat Ægyptios ſolem interdum repręſentare δι' ἀνθρώπου ἐπιβεβηκότος πλοίου, ἐπὶ κροκοδείλου κειμένου, *per hominem crocodilo impoſitam navem ingredientem; navemque ſignificare motum in humido, crocodilum vero aquam potui aptam, per quam Sol fertur*: plutarchus inſuper teſtis eſt, in libro, quem de Iſide & Oſiride conſcripſit, eandem gentem commemorare ſolem & Lunam οὐχ ἅρμασιν (uti ſcilicet apud Græcos & Romanos fiebat) ἀλλὰ πλοίοις ὀχήμασι χρωμένους περιπλεῖν ἀεί, *non curribus, ſed navigiis vectos curſus ſuos peragere*, atque ea re ænigmatice ſignificaſſe, τὴν ἀφ' ὑγροῦ τροφὴν αὐτῶν καὶ γένεσιν, *eos humore ali atque procreatos eſſe*: quomodo Philoſophi verba, interpreti haud ſatis intellecta, reddenda ſunt. Clemens Alexandrinus libro quinto Strom. Ægyptiorum alios ſcribit ſolem ἐπὶ πλοίου, alios ἐπὶ κροκοδείλου effinxiſſe; & ſignificaſſe ὅτι ὁ ἥλιος δι' ἀέρος γλυκεροῦ καὶ ὑγροῦ iter ſuum abſolvit. Nec abſque ratione eſt, quod arbitratur Valeſius Henricus, vir eruditiſſimus ad Dionis Excerpta Antinoum in urbe ſui nominis adjunctum ſibi habuiſſe luſorium navigium eam ob cauſam: Epiphanius in Ancorato: ὁ Ἀντίνοος ὁ ἐν Ἀντινόου κεκηδευμένος καὶ σὺν λουσορίῳ πλοίῳ κείμενος ὑπὸ Ἀδριανοῦ οὕτως κατετάγη; niſi aliquis malit Scaligerum ſequi, arbitrantem, id ideo factum eſſe quia Antinous, dum per Nilum navigat, periit; quo pertinet doctiſſimum Epiphanii interpretem hæc verba ita intelligere, tanquam Antinous cum luſorio navigio ſepultus ſit. Hinc forte eſt, quod Albricus philoſophus cap. VII, de Deor. Imag. *naviculam* inter comitatum Lunæ vel Dianæ recenſet: *Et navicula poſt cervos cum homine navigante & veliſicante in mari erat ſignata*: quod in nummo Domitiani, quem illuſtravit Nicolaus Obrechtus, ipſe, ut videtur, Imperator Iſiaci habitu

bitu navi insidet; & quod Manichæus his deliriis imbutus docuerit Solem & Lunam *naves* esse, quemadmodum videre licet apud Epiphanium cap. 10, 22, & cap. 29. Hæreseos Manichæorum, nec non Augustinum lib. De Hęresibus; quanquam & olim Heraclito placuerit in cœlo esse σκάφας ἐπεστραμμένας κατὰ κοῖλον πρὸς ἡμᾶς, *scaphas vel alveos convexos, in quibus coactæ lucidæ exhalationes flammas elidant, eaque esse sidera* : quemadmodum narrat Hesychius Milesius. Atque talia sibi videntur finxisse gentiles, quia, uti ex Plutarcho docui, solem, lunam, & sidera exhalationibus ali credebant, quod Porphyrius libro de Antro Nympharum, etiam Stoicos habuisse persuasum docet; Plutarchus in lib. de Iside eos scribit censere solem ἐκ θαλάττης ἀνάπτεσθαι καὶ τρέφεσθαι· τῇ δὲ σελήνῃ τὰ κρηναῖα καὶ λιμναῖα νάματα γλυκεῖαν ἀναπέμπειν καὶ μαλακὴν ἀναθυμίασιν; *e mari inflammari & ali: lunæ vero a fontanis & palustribus aquis dulcem & mollem submitti exhalationem* : & Zeno apud Laërtium Diogenem Solem ali ἐκ τῆς μεγάλης θαλάττης, Lunam ἐκ ποτίμων ὑδάτων, reliqua vero sidera ἀπὸ τῆς γῆς; quam in rem etiam videri potest Macrobius lib. 2. cap. 10. in Somnium Scipionis; unde & Tzetzes ad Hesiod. p. 49. ἥλιον *solem*, putat dictum q. ἅλιοι, ὡς ἐξ ἁλὸς, ἤγουν θαλάσσης τὴν γένεσιν ἔχων; vel, ut pag. 104. loquetur, τὴν ἄναψιν. Loto præterea tanquam navigii malo insistit cum leone miles; quod illustratur valde a Martiano Capella, qui libro secundo de Nuptiis Philologiæ eleganter Solis navigium describit. *Mox studium in solarem laborare circum, quippe sesquplo fatigabat ascensum : qui tonus ac dimidius habebatur. Ibi quandam* NAVIM *totius naturæ cursus diversa cupiditate moderantem, cunctaque flammarum congestione plenissimam, & beatis circumactam mercibus conspicatur. Cui nautæ septem, germani tamen suique consimiles præsidebant : in prora felis forma depicta, Leonis in* ARBORE (id est malo) *crocodili in extimo videbatur. In eadem rate fons quidam lucis ætereæ arcanis fluoribus manans in totius naturæ lumina ferebatur* : uti ea verba emendanda sunt cum Valesio a quo tamen paululum abit Thomas Gale doctissimus vir notis in Jamblichum : quippe qui rescribit. *Similes præsidebat in prora felis forma depicta.* Porphyrius quoque apud Eusebium lib. v. cap. x. Prępar. memoriæ mandat in εὐχαῖς vel precibus & votis Ægyptiorum Solem vel ex palude limosa emergere, vel ἐπὶ τοῦ λωτοῦ sedere,

vel

vel ἐπὶ πλοῖον ναυτίλλειν, aut ſingulis horis formam mutare: & tandem Jamblichus cap. 2. Sect. VII. Myſteriorum, ſcribit deum vel Solem ἐπὶ πλοίου ναυτιλλόμενον oſtendere potentiam mundi gubernatricem; quia uti gubernator a navi ſeparabilis ejus clavo adſtat, ita & ſol mundum totum regit. Alia tandem earundem Baſilidianorum monſtra apud Chifletium, quæ accipitris, galli, leonis capitibus fœdantur, in duos angues deſinunt, vel *a crure ſerpentes* ſunt, uti loquitur Tertullianus in Apologetico, & flagellum plerumque tenent, ad Solem referri debere exiſtimo. Serpentem enim & accipitrem Soli dicata eſſe animalia ex iis, quę paulo poſt in medium afferentur, conſtabit; gallumque ἡλίου ἱερὸν ὄρνιθα eſſe & nuntiare ſolis ortum, teſtatur Pauſanias libro v. & Plutarchus memorię mandat quendam, avem eam manui Apollinis (male interpres *Æſculapium* ſubſtituit) impoſuiſſe, ad denotandum ſolis ortum & matutinum tempus: ὥσπερ οὖν, ait in libro de Pythiæ Oraculis, ὁ τὸν ἀλεκτρυόνα ποιήσας ἐπὶ χειρὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἑωθινὴν ὑπεδήλωσεν ὥραν καὶ καιρὸν ἐπιούσης ἀνατολῆς. Pythagras albo gallo veſci prohibuit, quia ſacer erat lunę & ſoli: Diog. Laërtius prius docet; utrumque vero Jamblichus: & illius quidem verba ſunt: Ἀλεκτρυόνος μὴ ἀπτέσθαι λευκοῦ, ὅτι ἱερὸς τοῦ Μηνὸς καὶ ἱκέτης: *Gallo autem gallinaceo albo veſci prohibuiſſe, quia lunæ & ſacer eſt & ſupplex.* Doctiſſimus Caſaubonus reſcribit τοῦ Διός, eumque ſequitur Schefferus in erudito libello de Natura Philoſophię Italicę; ſed vulgatam probam eſſe obſervat Galliæ decus Ægidius Menagius; quia Jamblichus etiam memoriæ mandat gallum Μηνὶ ſacratum fuiſſe. Neque tamen putem Μῆνα aut *Menſem Deum* hic intelligi debere, aut eundem eſſe cum Sole. Nam Suidas quidem in v. πυθαγόρας, nec non Jamblichus lib. 1. cap. 28. illi ſideri avem hanc ſacram faciunt; ſed ultimus lib. 2. exponens ſymbolum philoſophi octavum decimum Μῆνα & Ἥλιον deſertis verbis diſtinguit; Ἀλεκτρυόνα τρέφε μὲν, μὴ θύε δὲ· Μηνὶ γὰρ καὶ Ἡλίῳ καθιέρωται. Et hinc mihi ſuſpicio oborta, Lunam, non autem menſem ſignificari; lunæque gallum ſacrari, διὰ τὸ σημαίνειν τὴν ὥραν, ut Jamblichus & Diogenes loquuntur, canendo ſcilicet luna & ſole exorientibus, quemadmodum docet Ælianus lib. 4. c. 29. Anim. Nec obſtat Strabonem Menem Deum & Σελήνην, uti obſervat Magnus Salmaſius ad Hiſtor. Auguſtam, diſtinguere; & libro 12. in urbe

Dioſpoli

Diospoli scribere Μηνὸς cerni templum, illudque etiam dicatum esse lunæ: Ἔστι δὲ καὶ τοῦτο τῆς Σελήνης τὸ ἱερὸν, *est autem hoc quoque templum Lunæ.* Nam Μὴν & Σελήνη idem numen, sed ille ut mas, hæc ut mulier colebatur, uti satis superque patet ex noto Spartiani in Caracalla loco; & nummis, in quibus Lunus deus occurrit habitu virili circa tergum lunam corniculatam gerens; uti patet ex Valeriani apud Seguinum & Caracallæ apud Patinum viros Antiquariæ rei peritissimos numismatibus; quorum in altero, quod notandum diligenter, gallus etiam dei παρεδρὸς est. Et ita Ægyptii *lunam* masculino genere exprimebant, ipsaque esse putabatur ἀῤῥενόθηλυς, quam naturam certe μὴν & σελήνη commode exprimebant: locus hanc in rem elegans apud Ammon. in lib. Aristot. de Interpret. Καὶ γὰρ ἀρσενικῶς Αἰγύπτιοι τὴν σελήνην ὀνομάζειν εἰώθασιν: ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν γῆν οἶμαι αὐτὴν παραβάλλοντες, οὐχ ὑπὸ ἡλίου μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῆς φωτιζομένην. διὸ καὶ ὁ ἐν τῷ συμποσίῳ τοῦ Ἀριστοφάνους λόγος, τὸ μὲν ἄῤῥεν τῷ ἡλίῳ προσήκειν ἔφη, τὸ δὲ θῆλυ τῇ γῇ, τῇ δὲ σελήνῃ τὸ ἀῤῥενόθηλυ *Nam Ægyptii Lunam masculino genere appellare solent, respectu, ut opinor, terræ, quippe quæ non solum a sole, verum etiam ab ipsa illuminetur: inde & Aristophanes in symposio dicit, masculum soli convenire, fœmineum terræ, lunæ vero masculum & fœmineum genus.* Et hanc arbitror ob rationem Strabonem scribere templum Menis etiam sacrum esse Lunæ, non autem quia hæc numina plane diversa erant, & nihil habebant commune. Nam Luna proprie Μὴν vocatur, quando corniculata est; Cleomenes lib. 2. Meteor. Μὴν δὲ καλεῖται κατὰ τέσσερα σημαινόμενα; καὶ γὰρ ἡ Σελήνη, ὅταν ᾖ σιγμοειδὴς τῷ σχήματι μὴν καλεῖται: *Μὴν vero vocatur ob quatuor significata. Etenim luna cum figuram litteræ sigma refert, Μὴν appellatur*: nam hæc eadem cum corniculata, quia figura litteræ illius apud antiquos fuit, C. Et hæc quidem mea de *Menis* cultu sententia; quanquam fatear valde eam labefactari per Plinium, qui teste Salmasio, symbolum Pythagoræ vertit *mensi sacrum*; quę tamen verba necdum mihi, non secus ac eruditissimo Menagio reperta sunt; ut & per nummum Antonini Pii apud Patinum, in quo cernitur Lunus Deus cum gallo, ut videtur, & hæc inscriptio: MENSIS COL. CÆS. ANTIOCH. nisi sit error, id quod etiam doctissimus editor suspicatur, scalptoris, scribique debeat *Col. Cæsarea Antiochensis.* Nec, ut e diverticulo in viam,

aliunde explicari debere videntur gentilium, eorundemque hæreticorum ſomnia, & trium capitum monſtra, quæ in gemmis Chifletianis occurrunt. Medium ſcilicet locum occupant LEONIS, dextrum latus GALLI, ſiniſtrum EQUI capita, voluminibus draconis inter ſeſe connexa: alibi cernere datur caput EQUI cum ramo, ARIETIS, VIRI BARBATI, & GALLI vel alterius alitis crura: Nam nihil aliud, quam ſolem, cui animalia illa ſacra omnia, deſignant; eoque pertinet proculdubio Macrobium notare in Saturnalibus, Alexandrinos Serapidis vel Solis imagini ſignum *tricipitis animantis* adjungere: *Eidem*, ait, *Ægypto adjacens civitas, quæ conditorem Alexandrum Macedonem gloriatur, Sarapin atque Iſin cultu pæne attonitæ venerationis obſervat: omnem tamen illam venerationem Soli ſe ſub illius nomine teſtatur impendere, vel dum calathum capiti ejus infigunt, vel dum ſimulacro* SIGNUM TRICIPITIS ANIMANTIS *adjungunt; quod exprimit medio eodemque maximo capite* LEONIS *effigiem, dextera parte caput* CANIS *exoritur manſueta ſpecie blandientis: pars vero læva cervicis rapacis* LUPI *capite finitur: eaſque formas animalium* DRACO *connectit volumine ſuo, capite redeunte ad dei dexteram, qua compeſcitur monſtrum*: quæ breviter ita expreſſit Albricus Philoſophus: *Sub pedibus ejus depictum erat monſtrum terrificum, cujus corpus erat ſerpentinum, triaque habebat capita, ſcilicet caninum, lupinum & leoninum. Quanquam inter ſe forent diverſa, in unum tamen corpus coibant, unam ſolam caudam ſerpentinam habentia.* Et ille quidem per leonis caput monſtrari ſcribit *tempus præſens*, quia conditio ejus inter præteritum futurumque actu præſenti valida fervenſque eſt; per lupi caput, *tempus præteritum*, quia memoria rerum tranſactarum rapitur & aufertur: per *canis blandientis* effigiem, futuri temporis eventum; de quo nobis ſpes incerta blanditur. Sed, quoniam hariolari libet, æque commode de diurno Solis curſu, quem ut deſignarent deum ut puerum, ut juvenem, ut ſenem effingebant, hoc monſtrum videtur poſſe explicari: & ſic leonis caput meridiem, qua ſol maxime fervet; canis blandiens ortum, qui certe jucundiſſimus poſt exactas noctis tenebras eſt, & lupus rapax occaſum, quia tunc omnia occultantur & quaſi rapiuntur, denotabit; niſi tamen quis malit lupo ortum ſignificari, quia priſci Græci lucem quæ præcedit ſolis exortum λύκην, & inde Apollinem Λύκιον, Macrobio teſte,

ſte, vocarunt; tuncque caput canis blandientis non incommode notabit occaſum, quia ille blanditur & quaſi arridet hominibus labore feſſis & defatigatis; & ita in aliis gemmis GALLI caput ortum, LEONIS meridiem, EQUI occaſum, cum feſſus ad ſtabula veſperi redire ſoleat, ſignificabit. Atque ex his ſatis ſuperque clarum eſſe arbitror, portenta, quæ apud Chifletium & in auctuario Tabulæ Iſiacæ poſſunt videri, nil niſi ſolem referre, nec aliunde ea videri explicanda eſſe; quia omnia, quæ in iis occurrunt, ſideri illi quam maxime conveniunt, & Baſilidem diſertis verbis Hieronymus in Amos ſcripſit, portenta ſua ad deum qui in ſole eſt retuliſſe: *Baſilides qui omnipotentem Deum portentoſo nomine appellat Abraxas, & eundem ſecundum Græcas litteras, & annui curſus numerum dicit in* SOLIS CIRCULO *contineri, quem ethnici ſub eodem numero aliarum literarum vocant Mithram, & Iberæ ineptiæ in Balſamo Barbeloque mirantur.* Sed his omiſſis, ad ipſam imagunculam mihi redeundum eſſe perſpicio. Et habet quidem illa capiti impoſitum ornamentum exſtructum in altitudinem; quod peculiare eſſe numinum Ægyptiorum, & eorum exemplo ſacerdotum variæ apud Laur. Pignorium imagines, nec non ſacerdos Iſiacus, quem e penu antiquaria viri eruditæ & elegantis induſtriæ Petri Bellorii, luce donarunt publica Ampliſſimus Spanhemius, & Clariſſimus Leonardus Auguſtinus: niſi potius omnis ille ornatus florem & fructum loti referat; cum a poſteriore parte plane folia conſpicere detur oblonga, quæ tamen in loto rotunda fuiſſe ſcribit Jamblichus. Quicquid ſit, & ne repetam quæ monui, lotum ſole oriente ſeſe explicare, occidente vero claudere tradit Dioſcorides; & hæc videtur ratio eſſe quare plantam hanc ſoli dicarunt, ſuperſtitionis ridiculæ homines: Λωτὸς, ait lib. IV. cap. CXIV. ἐν Αἰγύπτῳ γενώμενος ἐν τῷ ὕδατι τῶν ἐπικλυσθέντων πεδίων καυλὸς ἐστι τῷ τοῦ κυάμου ἐμφερής· ἔχων ἄνθος μικρὸν λευκόν, ἐοικὸς κρίνῳ· ὅ φασι κατὰ τὰς ἀνατολὰς τοῦ ἡλίου ἁπλοῦσθαι, δύνοντος δὲ μύειν καὶ ὅλην τὴν κωδίαν κρύπτεσθαι ἐν τῷ ὕδατι, πάλιν τε πρὸς τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου προκύπτειν: *Eſt & in Ægypto lotus, quæ in campis flumine inundatis provenit, caule fabæ, flore parvo, candido, lilio ſimili, quem tradunt occidente ſole comprimi, occludique, ad ortum autem aperiri: adduntque caput ipſum veſpera aquis condi, & exoriente ſole emergere.* Similia tradunt Theophraſtus lib. IV. cap. 10. Hiſtor

ſtor plantarum, Proclus libro de ſacrificiis & Magia, nec non Plinius lib.13, cap.17. & 18. cujus hęc ſunt verba: *Mirum eſt, quod præter hæc traditur; ſole occidente papavera* (ita vocat fructum, quia papaveri erat ſimilis) *ea comprimi & integi foliis: ad ortum autem aperiri donec matureſcant, floſque qui eſt candidus, decidat.* Et artificem noſtrum arbitror fructum loti oculis expoſuiſſe, & folia aperuiſſe quia, uti mox docebo, Harpocrates ſolem orientem deſignabat. Nihil certe in ſacris Ægyptiorum frequentius loto: ejuſque florem vel fructum capitibus gerunt Apis, Iſis, Oſiris, Serapis, Canopus, Antinous, Serpentes, & alia Ægyptiorum numina, eorumque imitatione Reges & Reginę: quin & Orus ſive Harpocrates lotum manibus tenet, & capite gerit matris Iſidis genibus inſidens in Hadriani & Antonini Pii nummis apud antiquarios obviis. Plutarchus in libro de Iſide & Oſiride inſuper refert Iſidem Oſiridis cum ſorore congreſſum, ex corona loti, quam apud Nephtyn reliquerat, deprehendiſſe; καὶ τεκμήριον ἰδοῦσα τὸν μὲν ΛΩΤΙΝΟΝ ΣΤΕΦΑΝΟΝ, ὃν ἐκεῖνος παρὰ τῇ Νεφθῦι κατέλιπε; imo, ſi bene capio ejuſdem verba, quæ exſtant in libro de Pyth. Orac. Ægyptii ipſa ſolem planta deſignabant. Nam poſtquam dixiſſet eos male Empedoclem irridere, quod ceciniſſet τὸν Ἥλιον περὶ γῆν ἀνακλώσει φωτὸς οὐρανίου γενόμενον, αὖθις ἀνταυγεῖν πρὸς ὄλυμπον ἀταρβήτοις προσώποις, adjicit; ipſos ſolem facere γηγενὲς ζῶον, *animal terra natum*, vel φυτὸν ἕλειον, *paluſtrem plantam* (quæ nulla alia quam lotus, ſolis cæteroquin ſymbolum, eſt) & ita eum εἰς βατράχων πατρίδα ἢ ὕδωρ adſcribere. Et loti plantam gerit corona radiata cinctus Nilus in Titi nummo apud Triſtanum; qui meliori forte jure Solem quam Jovem refert; quia illius propria ejuſmodi corona, & Nilus idem cum Sole habetur, ipſo nomine explente numerum dierum anni ſolaris, quemadmodum Heliodorus lib. x. Æthiop. & Euſtathius ad periegeſin Dionyſii teſtantur. Exiſtimant tamen eruditi, non loti, ſed perſeæ Ægyptiæ fructum rotundum inter bina vel plura folia, deorum capitibus, qualis Oſiris occurrit apud eruditiſſimum Seguinum impoſitum eſſe. Apud Alexandrinos certe in luco Sarapidi ſacro multas perſeas fuiſſe, eaſque σκιὰν περικαλλῆ καὶ ὄψιν dediſſe teſtatur lib.XI. extremo de Animal. Ælianus. Et optime ita exornaretur imaguncula noſtra, quia Harpocrati propter formam fructus & foliorum dicatur, uti docet in libro de Iſide Plutarchus,

ſi apud

si apud eum rescribatur, ut omnino rescribendum est τῷ pro τῇ θεῷ; id quod proculdubio animadvertit etiam Gyraldus, vir doctissimus, quia hoc ex loco docet perseam arborem Harpocrati Ægyptum dicasse. Depravata tamen lectio post Gyraldum etiam in errorem induxit eruditione præstanti viros, qui censuerunt perseam Isidi sacratam esse: *Harpocrates quoque*, ait, *deus neque imperfectus ac infans putandus est; sed præses atque rector recentis atque imperfectæ & incompositæ hominum de diis sententiæ. Itaque & digitum ori impositum tenet, argumentum taciturnitatis & silentii, & mense Mesore offerentes ei legumina dicunt, lingua fortuna, lingua genius.* Τῶν δ' ἐν Αἰγύπτῳ φυτῶν μάλιστα τῷ θεῷ καθιερῶσθαι λέγουσι τὴν περσέαν, ὅτι καρδίᾳ μὲν ὁ καρπὸς αὐτῆς, γλώττῃ δὲ τὸ φύλλον ἔοικεν: *de stirpibus Ægyptiis præcipue deo consecratam ajunt perseam; quia fructus ejus cordis, linguæ speciem folium refert. Quippe eorum, quæ homini obtingere possunt omnium nihil divinius est oratione, præcipue de diis, neque majus res ulla ad felicitatem momentum adfert. Itaque hic oraculum adeunti mandatur, ut sancte sentiat, & modeste loquatur. Plerique autem ridicule agunt, qui in pompis & festivitatibus favere linguis jubentes, post diis ipsis τὰ δυσφημότατα & loquuntur & sentiunt.* Et quanquam ante longiuscula hæc verba, auctor narraverit, Isidis amuletum, quod eam sibi appendisse fabulantur, exponi φωνὴν ἀληθῆ *vocem veram*, & ita aliquis suspicari possit huc respicere Plutarchum, cum τῇ θεῷ dicit perseam sacrari; tamen arbitror ad Harpocratem hoc referri debere, qui linguæ præerat, eique acclamabatur, *lingua fortuna*; & quia mox sequitur perseam ob similitudinem linguæ illi sacrari. Num autem per hanc exclamationem respexerint ad deos præsides vel præstites homini nascenti, Δαίμονα, Τύχην. Ἔρωτα, Ἀνάγκην, memoratos Macrobio, uti arbitratur Seldenus in lib. de Diis Syris; an vero significaverint potius, ex linguæ usu pendere hominis fortunam eamque δαίμονος atque τύχης locum implere. In illud alii, quibus plus otii est, inquirant. Ceterum si folia, quæ caput nostri exornant, diligentius inspiciantur, perseæ arboris potius quam loti esse videntur; quia oblonga sunt, & Jamblichus Sect. 7. cap. 2. de Mysteriis, omnia in loto circularia esse scribit, & proinde folia rotunda magis quam oblonga illi tribuit: κυκλοτερῆ γὰρ πάντα ὁρᾶται τὰ τοῦ λωτοῦ, καὶ τὰ ἐν τοῖς φύλλοις εἴδη καὶ τὰ ἐν τοῖς καρποῖς φαινόμενα. Neque tamen repugnabo si quis lotum

hic se reperire putet, quia Dioscorides ἄνθος illius scribit esse ἐοικὸς κρίνῳ; Plinius *tribuit folia densa congerie stipata, brevioribus tantum gracilioribusque*; & maxime quia Amplissimus Spanhemius evincit Dissertatione quarta in capitibus Ægyptiorum numinum, ex forma rotunda fructus lotum esse; cum contra Theophrastus perseæ Ægyptiæ fructum figura oblongum & amygdalæ similem tribuat, & Plutarchus loco laudato cordis speciem referre narret. Plura qui de arbore hac, ejus foliis & flore, nec non persea cognoscere desiderat, adire potest Magni Salmasii exercitationes Plinianas, omnis eruditionis revera promptuarium, & medicos, qui rem herbariam tractarunt. Certissimum autem & indubitatum plane indicium, imagunculam hanc HARPOCRATEM referre, sunt digiti, quibus os premit; unde eum *Ægyptium Sigalionem* appellare non dubitat Ausonius in epistola ad Paulinum;

Tu velut Oebaliis habites taciturnus Amyclis
Aut tua SIGALION *Ægyptius oscula signet,*
Obnixum Pauline taces ——

& *digito silentium suadere* canit Ovidius deos Isidis comites nobis annumerans lib. Metam. 9.

—— *Cum qua latrator Anubis*
Sanctaque Bubastis, variusque coloribus Apis,
Quique premit vocem, digitoque silentia suadet.

Neque alium nobis describit Martianus Capella libro secundo: *Tuncque subsellia flammabunda cœtum suscepere sidereum: verum quidam redimitus* PUER AD OS COMPRESSO DIGITO *salutari silentium commonebat.* Erat autem Ægyptiorum numinum perpetuus comes, ubicunque fere Sarapis & Isis aliive dii colebantur, ibi etiam Harpocratis simulacrum erat; Hinc est quod frequenter in gemmis junguntur, non secus ac inscriptionibus vetustis, quas ad finem commentatiunculæ hujus explicare conabor. Varro, prout observat Augustinus lib. 18. cap. 5. de Civ. Dei, censuit ideo ejusmodi simulacrum Isidi & Sarapidi apponi, ne quis in vulgus efferret, eos homines fuisse: *Constitutum est etiam*, ait, *de illo, ut quisquis eum* (Sarapin) *hominem dixisset fuisse, capitalem penderet pœnam. Et quoniam fere in omnibus templis, ubi colebantur Isis & Serapis, erat etiam simulacrum, quod digito labiis impresso admonere videretur, ut silentium fieret; hoc significare idem Varro existimat*

ut

ut homines fuisse eos taceretur. Nam quamvis *Harpocrates* disertis non nominetur verbis, procul tamen dubio intelligitur, quia Varro, si modo eum ad locum respicit lumen illud Ecclesiæ, ita loquitur libro IV. de Lin. Latina; prout ex manu exaratis libris rescribi debere judicat doctissimus harum ut & omnium antiquarum rerum arbiter Isaacus Vossius ad Catullum: *Principes dei cœlum & terra: hi dei iidem qui Ægypti Serapis & Isis*, *etsi* HARPOCRATES *digito significet*, *ut ea taceam. Iidem Principes in Latio Saturnus & Ops.* A quibus multum abit lectio vulgata, ex qua alius Vir doctissimus, non satis bene, ut opinor, colligit Varronem eosdem fecisse Harpocratem, Serapidem, & Isidem; Taautem & Astartem: Saturnum & Opem. Ludovicus Vives ad Augustinum ex Plutarcho notat, Harpocratem ideo pingi digito ad os admoto, ut nondum locutum se esse significaret; quod tamen ego in libro de Iside & Osiride, nec non alibi apud eum quæro. Angelus Politianus in Miscellaneis tradit id ideo factum, ut docerent Ægyptii silentio summum deorum esse colendum. Certe id fieri debere probare conatur Porphyrius libro 2. περὶ Ἀποχῆς; inter alia affirmans, deum altissimum non recipere sacrificia; materiam ipsi impuram esse; imo ne lingua quidem ad eum colendum nos uti, quia vox est res corporea, sed adorare debere διὰ σιγῆς καθαρᾶς, καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ καθαρῶν ἐννοιῶν: *silentio puro*, *& puris de ipso cogitationibus*: nisi tamen cum Thoma Gale, elegantis ingenii viro rescribendum sit, διὰ ψυχῆς. Et nihil notius est quam silentium, in mysteriis gentilium diligenter observari solitum, uti vel patet ex Initiis Cereris, nulla re magis quam silentio solemnibus. Porphyrius in explicatione Antri Homerici scribit Ægyptiorum sapientes fores sacras habuisse, & vetasse μὴ λαλεῖν διερχομένους ἢ θύρας ἢ πύλας; *ne quis fores vel portas transiens loqueretur*; *deum universi principium* ὑπὸ σιωπῇ *silentio venerantes*: quo pertinet aliquo modo Hesychium observare Heroas Κρείττονας dici, illos videri κακοτύχους esse, & ideo eos qui τὰ ἡρῷα præteribant, silentium servasse, μή τι βλαβῶσι. Jamblichus quoque Sect. 8. cap. 3. Myst. scribit Hermetem Ægyptium nescio quod πρῶτον μάγευμα statuere, & Εἰκτὼν appellare, *in quo primum quod intelligit & intelligitur reperitur*, ὃ δὴ καὶ διὰ σιγῆς μόνης θεραπεύεται, *quodque solo silentio colitur*: de quo uti etiam Valentinianorum, aliorumque hæreticorum *Sige* videri possunt eruditione præ-

stantes

ſtantes viri, qui nuper in Ignatii epiſtolas ſcripſerunt. Plutarchus, quemadmodum ex verbis laudatis patet, ideo HARPOCRATEM ita effictum tradit, ne homines facile quid de diis, quorum imperfectam cognitionem habebant, effutirent. Et revera Ægyptiorum theologia tota erat myſtica atque ænigmatum plena: id quod liquido teſtatur epigramma fano vel ſtatuæ potius Minervæ vel Iſidis inſcriptum: Εγὼ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς καὶ ὂν καὶ ἐσόμενον καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδείς πω θνητὸς ἀπεκάλυψεν, *Ego ſum omne quod fuit, eſt, & erit: meumque peplum nemo adhuc mortalium detexit*; id eſt, nemo myſteria mea & ſacra explicare potuit, uti apud eundem legimus. Hinc ſphinges plerumque ante templa ſtatuebant, ſignificantes *αἰνιγματώδη σοφίαν*, uti idem loquitur, ſacra eorum habere, licet aliam longe rationem reddat Syneſius libro 1. de Providentia; ideo ſcilicet in ſacrarum ædium veſtibulis ſphingem poni, ut docerent per partem, qua beſtia, vires corporis, & per partem qua homo eſt, prudentiam conjungi debere. Quin & in genere monere per HARPOCRATEM ſuum potuerunt Ægyptii, maximum eſſe linguam poſſe comprimere: unde *apud Perſas*, teſte Ammiano, *nemo conſiliorum erat conſcius præter optimates taciturnos & fidos, apud quos* SILENTII *quoque colitur* NUMEN: & apud Clementem Alexandrinum legimus, Anacharſin Scytham pingi dormientem, ſiniſtra manu pudenda, dextra os tegentem ſolere; quo ſignificabant vincere nos utrumque debere; ſed majus eſſe linguam cohibere quam voluptati modum ponere. Et Plinius ex ſententia celebris admodum Antiquarii Tom. 1. p. 604. memoriæ mandavit Romanos effigie Harpocratis annulos ſuos ſignaſſe ut admonerentur res publicas non revelandas eſſe. Sed hiſtorię naturalis ſcriptor l. 33. c. 3. id quidem factum ſcribit, verum nullam rationem, multo minus quam affert vir doctiſſimus, adjicit: *Jam vero etiam Harpocratem ſtatuaſque Ægyptiorum numinum in digitis viri quoque portare incipiunt*: quod alii de annulis magica arte formatis, alii de illis, qui ſimulacra numinum, a quibus ſe juvari credebant, circumferebant, exponunt; notandumque obiter Andream Schottum virum eruditiſſimum in Indice Auctorum, ex quibus Plinius opus ſuum digeſſit; *ex Harpocrate* noſtro male facere auctorem, cujus autoritate ille in libro tertio & trigeſimo uſus ſit. Illuſtris Scaliger arbitratur tandem veram cauſam digitorum labiis impoſitorum eſſe,

esse, quod Ægyptii narrent quosdam deos, & quidem Orum cum Sole ita natos esse: Damascius apud Photium de Heraïsco Philosopho Ægyptio loquens: Ἦν δὲ αὐτοῦ καὶ ἡ πρώτη γένεσις τῷ ὄντι μυστική. Λέγεται γὰρ κατελθεῖν ἀπὸ τῆς μητρὸς ἐπὶ τοῖς χείλεσιν ἔχων τὸν κατασιγάζοντα δάκτυλον, οἷον Αἰγύπτιοι μυθολογοῦσιν γενέσθαι τὸν Ὧρον, καὶ πρὸ τοῦ Ὥρου τὸν Ἥλιον: *Fuit & primus ejus ortus revera mysticus. Fertur enim ex utero matris prodiisse digitum silentii indicem in labiis habens; quomodo Ægyptii fabulantur natum esse Orum, & ante Orum Solem*: qui locus haud obscure insuper nos docet, Orum & Harpocratem idem numen esse, quia hic non aliter effingi solet; licet non diffitear in aliis etiam Ægyptiorum diis subinde hoc observari. Nam teste Pignorio in Mensæ Isiacæ Expositione in antiqua gemmæ scalptura Osiris cum triplici pene ad Pamilitia indicanda, ori digitum admovet; & similis plane Isis occurrit in Hadriani apud Tristanum numismate; adeo ut patrem, si vera notat Pignorius, matrem & filium ad eundem modum effictos habeamus: quorum hic etiam miro capitis tegmine insignis occurrit apud Franciscum Abelam in Descriptione Maltæ; ex qua statuæ hujus ectypum desumendum beneficio Joannis Westrenenii qui ut liberalium studiorum elegans æmulator est, ita bibliothecam rarissimis libris, & huic orbi fere incognitis refertam, possidet, curavi. Atque hujusmodi Harpocrates etiam fere cernitur apud Kircherum Tom. 3. Oed. Ægypt. pag. 523; sed paululum diversus est capitis ornatus, deinde stat erectus, nec ad columellam sese inclinat, ut patet in pagina sequenti.

Apud Romanos quoque, ut hoc propter argumenti similitudinem adjiciam, colebatur *Angerona*, vel *Angeronia* silentium eodem habitu suadens: Macrobius lib. 3. c. 9. Sat. loquens de Deo tutelari Romæ: *Alii enim Jovem crediderunt, alii Lunam; sunt qui Angeronam, quæ digito ad os admoto silentium denuntiat.* Deæ illi in sacello Volupiæ sacrum faciebant pontifices, & Verrius Flaccus ita appellari scribit, quod angores ac animorum solicitudines propitiata depellat; Masurius vero Sabinus *simulacrum ore obligato atque signato* in ara Volupiæ collocatum putabat; quod qui suos dolores anxietatesque dissimulant, perveniant patientiæ beneficio ad maximam voluptatem; uti apud eundem legere licet lib. 1. cap. x. Illustris Scaliger ad Varronem rescribit *Angenora*, deamque ἐχεμυ-

D τίας

τίας facit; at in glossis, uti observarunt eruditi, *Angerona* exponitur ἡ θεὸς τῆς βουλῆς καὶ καιρῶν, id est *dea consilii & opportunorum temporum*; quia consilia maxime silentium requirunt, & non nisi commoda occasione iis facta jungenda sunt : qua de dea videndus

tamen

tamen Salmasius ad Solinum pag. 7. Atque hinc ad veram causam perveniri posse arbitror, cur in iisdem glossis *Consus filius Isidis* vocetur; *conso* τῷ υἱῷ τῆς Ἴσιδος; quod Scaliger carpit ad Festum, probat, sed non interpretatur eruditissimus Vossius pater in Etymologico. Mihi nullum fere dubium, quin HARPOCRATES intelligendus sit. Cum enim *Consus*, teste Festo, sit *Deus consiliorum*, vel *secretorum consiliorum*, uti loquitur Asconius in Verrem; isque *salutaria & fida consilia nostris suggerat cogitationibus*, prout Arnobio describitur, & cum templum sub circo habuit, ut ostenderent tectum debere esse consilium, quemadmodum memoriæ sacravit Servius ad lib. 8. Æneidos; glossarum auctor eodem consilio Ægyptios Harpocratem ori digitos admoventem finxisse sine dubio sensit; indeque illi Latinum nomen indidit, *Consumque filium Isidis* esse dixit. Basilides quoque videtur Harpocratem amuletis suis indidisse, quia teste Nicephoro lib. IV. Hist. Eccles. cap. 2. *pythagoricum silentium* induxit; ejusque placitum erat; *Tu omnes cognosce, te autem nemo cognoscat*; quod nobis conservavit Irenæus lib. I. cap, 23. Fueruntque etiam hæretici, qui in tantum silentio studebant, ut naribus & labiis suis digitum opponerent, ne vel ipsam taciturnitatem voce præriperent, quando tacendum sibi esse arbitrabantur, quos *pattalorinchitas* vocabant, teste B. Augustino, c. 63. Hæres. qui tamen censet meliori jure illos *dactylorinchitas* appellari posse: *Unde etiam illis nomen est inditum.* Πάτταλος *enim Græce dicitur palus, &* ῥίγχος *nasus. Cur autem per palum digitum significare maluerint, a quibus nomen hoc impositum est, nescio, cum Græce dicatur digitus* δάκτυλος, *& possint utique dactylorinchitæ multo evidentius nuncupari.* Epiphanius eos scribit vocari *Tascodrugitas*, quia illorum lingua Τασκὸς paxillum significat, & δρȣ̃γγος *nasum*, illique inter orandum τὸν δάκτυλον τὸν λεγόμενον λιχανὸν naso imponebant ut animi tristitiam & affectatam sanctitatem præ se ferrent. Et suspicio mihi oborta non tam veteres digitum πάσσαλον vocasse, quam hæreticos illos non tantum digitis, quod incommodum valde erat, verum etiam paxillis vel πασσαλίσκοις μικροῖς, uti loquitur aliud argumentum tractans auctor vetus apud Suidam in v. ἴδιον, labia & nares compressisse; quorum primum observo in figura, quam ex Pignorio exhibeo;

Atque ita insigne, quo HARPOCRATES ab aliis numinibus distinguitur, puto me satis multis, si modo non nimia videbuntur, explicasse; & ad alia transirem, nisi me gradum ut sisterem juberent HARPOCRATIANI quos debeo Perillustri & eruditissimo viro Galliarumque decori eximio Emerico Bigotio. Nam misit ad me olim ὁ μακαρίτης & humanioribus litteris ad miraculum imbutus Nicolaus Heinsius, virum illum præstantissimum litteris monuisse apud Ptolomæum lib. 3. de Astrologia cap. 9. HARPOCRATIANOS; Ἑρμαφρόδιτοι καὶ οἱ καλούμενοι Ἁρποκρατιανοί; Proclum in paraphrasi eandem scripturam agnoscere, nec tamen interpretari; Haly Arabem & hunc secutum Cardanum de hominibus præsagis accipere, qui inter monstra cum hermaphroditis componi tamen haudquaquam possunt: aliis duobus locis apud hunc ipsum Ptolomeum Ἑρμαφροδίτους καὶ ἀτρήτους conjungi; Proclum pag. 212. ἀτρήτους explicare, τοὺς μὴ ἔχοντας τρυπήματα καὶ διεξόδους, & p. 261, eidem ἀτρυπανήτους (in editione Allatiana scribitur, Ἀτρύπητοι) vocari; ἀτρήτους medicis Græcis dici, quibus membrum virile vel muliebre non est pervium; & ideo *Harpocratianos* esse, quibus os conclusum est, qualem natum fuisse Fracastorium medicum & poëtam celeberrimum volunt: cum Bigotio Menagium sentire; at Petitum medicum apud Parisinos χαριέστατον de mutilatis pedibus capere, quo vitio laborasse Harpocratem e libello Plutarchi de Iside & Osiride constat. Quæ observatio ut eruditissima est, ita ego facile amplecterer Bigotii sententiam, quia Harpocrates os signatum gerit, & pedum debilitas inter partus monstrosos,

ſtroſos, de quibus agunt Ptolomæus & Proclus, numerari non poſſe videtur; niſi me ſollicitum haberet, quod Hermaphroditis junguntur, qui circa partes, quibus ſexus diſtinguuntur, laborant : unde forte quisquam ſuſpicari poſſit Harpocratianos vel Ἁρποκρατιακὰς, uti Proclo vocantur, dici, quibus natura occluſa naſcentibus fuit, quomodo Gracchorum matrem *infauſto omine concreto genitali* genitam eſſe ſcribit Plinius lib. 7. cap. 16. & anonymum puerum ex ancilla *ſine foramine naturæ qua humor emittitur* Julius obſequens : & quia Harpocrates os ſignatum ſemper & occluſum habet, ideo honeſto vocabulo eos deſignatos eſſe, qui membra genitalia etiam occluſa habebant. Certe cum uno loco jungantur *Hermaphroditæ*, *&* *Harpocratiani*; altero iidem *Hermaphroditæ* & Ἄτρητοι, & Ἄτρητοι illi ſint, qui genitalibus concluſis naſcuntur, argumentum inde non leve ducitur Harpocratianos & Ἀτρήτους eoſdem eſſe; idque eo magis, quia tales inter prodigia a veteribus relati fuerunt. Verum vir præſtantiſſimus in pereruditis ad Catullum notis *Harpocratianos* explicat, qui in caſtris Veneris militare non poſſunt, & eodem ſenſu arbitratur Veronenſem vatem dixiſſe, *reddere aliquem Harpocratem.* Quamcunque ſententiam quis ampleĉti malit, per me licet, quippe qui judex inter tot eruditione præſtanti viros non ſedeo; illud tamen arbitror, non videri *Harpocratianos* Ptolomæi ita commode poſſe explicari, quia vitium illud inter monſtroſos partus non referri poteſt, vel certe ſtatim in hominibus de matre cadentibus non conſpicitur, utpote quod ſeſe aperit primum, cum ad pubertatem & virilem ætatem perveniunt. Præterea num Catulli carmen in Gellium ita explicari debeat, dubito;

Gellius audierat, patruum objurgare ſolere
Si quis delicias diceret, aut faceret,
Hoc ne ipſi accideret, patrui perdepſuit ipſam
Uxorem, & patruum reddidit Harpocratem.
Quod voluit, fecit : nam, quamvis irrumet ipſum
Nunc patruum, verbum non faciet patruus.

Nam cum alio loco poëta abſque dubio ſimili loquendi ratione utatur de eo qui ſilet plane, uti;

Si quicquam TACITE *commissum est fido ab amico*
Cujus sit penitus nota fides animi.
Me unum esse invenies illorum jure sacratum
Corneli, & factum me esse puta HARPOCRATEM.

non video, quam ob causam ad novam explicationem decurrendum sit. Præterea Catullus introducit hominem severi supercilii, & qui stomachabatur, quando aliquis narrabat sese aliquam habuisse; Gellius ut morosum compesceret, cum uxore illius rem habuit, & ita patruum reddidit Harpocratem, id est fecit, ut loqui non auderet, quando de ejusmodi rebus sermones cederentur, quia probe noverat alios dicturos, eum stomachari, iratum esse, & inexorabilem vitiis adolescentium; quia noverat quæ uxori ejus acciderant: quin, quod mox sequitur, *verbum non faciet patruus* meam sententiam, quam pluribus propter loci ἀσελγίαν non adstruam, firmare videtur plane. Neque etiam ex Ptolomæo quisquam clare evincet, *Harpocratianos* significare formosos, sed militiæ Veneris inutiles; & Plutarchus, memoriæ mandans Harpocratem natum esse ἠλιτόμηνον καὶ ἀσθενῆ τοῖς κάτωθεν γυίοις, ad pedes potuit respexisse solos, quibus ille certe debilis describitur: idque eo magis, quia ex Etymologici Magni auctore, & Eustathio (quibus addi potest Hesychius) observat Græcæ linguæ doctissimus reparator Henricus Stephanus, γυῖον significare quidem membrum, sed proprie pedes manusque; unde non absque ratione Philosophus addit κάτωθεν, ne quis scilicet manus, intelligeret. Præterea nondum, quo sum stupore, probare possum, signum cæleste, quod *Engonasin* vel *Ingenicla* dicitur, quodque Herculem esse Græci existimant, Harpocratem esse ex sententia Ægyptiorum. Habebant quidem illi ἕτερα σχήματα εἰδώλων καὶ ὀνόματα τεθειμένα, *alias simulacrorum formas, & nomina ipsis imposita*, uti Achilles Tatius extrema Isagoge testatur, sed Manilius nequaquam lib. 5. v. 645. clare docet *Engonasin* Ægyptiis Harpocratem esse; neque illorum sententiam videtur potuisse ante oculos habuisse, quia tantum canit *nixam genu speciem* Græcis *engonasin* fuisse appellatam:

Nixa genu species, & Graio nomine dicta
Engonasi, ingenicla claudens, sub origine constat.

uti

uti ex optimo suo codice rescribit vir eruditissimus. *Claudens* certe, id est, claudicans & loripes natus fingitur esse Harpocrates, & in numismatis, gemmis, ac amuletis apud antiquarios crebro occurrit imago ejus sub specie pueri formosi, sed loripedis, & non stantis sed insidentis floribus loti arboris; at signum cæleste non sedens, pictum fuit, verum dextro pede quemadmodum etiam ex imaginibus vetustis jamque editis patet, pugnantis instar nitens: Idem Manil. lib. 1, v. 315.

> *Nixa venit species genibus, sibi conscia causæ.*

unde *laborem* illi tribuit Festus Avienus;

> *Protinus expertem quem quondam dixit Aratus*
> *Nominis & cujus latuit quoque causa* LABORIS.

nec non Germanicus in Arateis Phænom.

> *Haud procul effigies inde est* DEFECTA LABORE,
> *Non illi nomen, non magni causa* LABORIS.
> *Dextro namque genu nixus, diversaque tendens*
> *Brachia, suppliciter pansis ad numina palmis*
> *Serpentis capiti figit vestigia sæva:*

ubi omnino cum perillustri Grotio scribendum *læva* pro *sæva*; ut dicat, sinistro pede eum pressisse caput draconis; quod certe verum est, & alibi in iisdem Arateis traditur: *Et eum qui in geniculo stat, & sinistro pede septentrionalis draconis verticem calcans.* Et ita apud Tegeatas Lucina cognominata fuit ἐν γόνασιν, quia Alei filia mari mergenda eo in loco, ubi Lucinæ templum erat, in genua prociderit, & puerum pepererit. Simulacra autem Harpocratis, qui digito os premit ad Solem, id quod probandum suscepi, referri debere, satis arbitror patere cum ex iis, quæ sparsim hoc in libello doceo, tum ex variis ejusdem dæmonis apud Sponium imaginibus, quarum binæ multa cum hac mea communia habent; ut pharetram, clavam, serpentem, insigne capitis, alas, talaria, animalcula; copiæ cornu; quarumque altera cingitur corona radiata, quæ quo commodius quam ad Solem referri possint ego equidem nullus video.

Sed

Sed, his omissis & examini eorum, quibus plus otii & eruditionis est, relictis, ad

ALAS & PHARETRAM

quibus Harpocrates ornatur, tandem transeundum est. Nec certe *alis* firmius ullum argumentum afferri potest, ad demonstrandum imagunculam hanc solis symbolum esse; quia Ægyptii illius simulacra alata faciebant: Macrobius lib. 1. Sat. c. 19. *præter hoc quoque Mercurium pro sole censeri multa documenta sunt, primum; quod simulacra Mercurii* PINNATIS ALIS *adornantur, quæ res monstrat* SOLIS VELOCITATEM. *Nam quia mentis potentem Mercurium credimus, appellatumque ita intelligimus* ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν, *& sol mundi mens est, summa autem est velocitas mentis, ut ait Homerus,* ὡσεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα, *ideo* PINNIS *Mercurius, quasi ipsa natura solis ornatur. Hoc argumentum Ægyptii lucidius absolvunt, ipsius* SOLIS SIMULACRA PINNATA *fingentes; quibus color apud illos non unus est. Alterum enim cærulea specie, alterum clara fingunt; ex his clarum superum, & cæruleum inferum vocant.* Nec aliam ob causam Priapi, quem Ægyptii Ὧρον vocabant, & eundem esse cum sole existimabant, simulacrum alas habuit. Suidas in v. πρίαπος, postquam notasset illum humana forma præditum esse, dextra sceptrum tenere, læva vero manu penem ἐντεταμένον, addit: τὰ δὲ

πτερὰ

πτερὰ τὴν ταχύτητα τῆς κινήσεως δηλοῖ. ὁ δὲ κύκλος τοῦ δίσκου τὴν περιφέρειαν. ταὐτὸν γὰρ τῷ Ἡλίῳ δοξάζουσι : *Alæ vero motus celeritatem significant; orbis vero disci rotunditatem; eundem enim cum sole esse existimant* : vel, uti verba ea apud Codinum ex emendatione Lambecii leguntur : ἔχει δὲ καὶ πτερὰ κατὰ μέσον δὲ τῶν πτερῶν δισκοειδεῖς κύκλους : τὰ μὲν πτερὰ, διὰ τὴν ταχύτητα τῆς κινήσεως; τοὺς δὲ κύκλους διὰ τὴν τοῦ δίσκου περιφέρειαν : Et ut ad hunc Priapum referri posse arbitror figuras portentosas, quæ in gemmis 24, 25, 26, apud Chifletium ; & 36. partis secundæ apud Leonardum Augustinum conspiciuntur; ita ille, qui a Suida & Codino describitur, non discum, id quod olim putabam, tenuit manibus; sed orbes illi alis inserti fuerunt; ut scilicet significarent solem instar disci rotundum esse; unde & tali forma Pæones olim sidus illud venerati sunt, teste Maximo Tyrio Dissert. 18. Παίονες σέβουσι τὸν Ἥλιον· ἄγαλμα δὲ ἡλίου δίσκος βραχὺς ὑπὲρ μακροῦ ξύλου : *Pæones solem venerantur : simulacrum autem solis est, discus parvus, longæ perticæ impositus.* Doctissimus Tristanus Tom. 2. pag. 173. *discum* hunc interpretatur patinam cavatam & profundam, quia veteres dixerunt solem ex oriente occidentem versus in vase aureo, non plane rotundo, sed instar ovi oblongo proficisci. Sed primo veteres illi Stesichorus, Antimachus, Æschylus apud Athenæum lib. XI. nil nisi δέπας vel *poculum*, quo sol ad occasum vehitur, celebrant; Panyasis vocat φιάλην & ipse Athenæus ποτήριον; quod utique rotundum plane esse potuit; deinde disci forma erat plana & rotunda, non autem concava, uti ex veteri apud Hieron. Mercurialem statua patet; cumque ejusmodi nobis esse appareat solis facies, Græcorum nonnulli eum appellaverunt Δίσκον, quos tamen non secus ac illos qui φῶς ἐξ ἡλίου ἢ ἀκτῖνος ἀποδισκεύεσθαι dixerunt, accusat, & audaci nimis metaphora usos esse putat Eustathius ad Homerum pag. 1191. ed. Romanæ; Pæones tali forma deum coluerunt, nec non, uti equidem arbitror, portenta Basilidis clypeum tenent. Nam & δίσκον Julianus in Orationibus, & Ovidius *clypeum* solis, cum orbem ejus designare volunt, memorant : & Martianus Capella diserte *clypeum* solis imagini tribuit : Nonnus Herculem astrochitona canit αἴθοπι δίσκῳ equitare, quia solis facies se non aliter oculis nostris exhibet: & Horapollo lib. 2. Hierogl. c. 14. scribit, Ægyptios prægnantem mulierem significare volentes, pinxisse ἡλίου κύκλον σὺν ἀστέρι μετὰ

ἡλίου δίσκου δίχα τετμημένου; *ſolis circulum cum ſtella & ſolis diſco in duas partes diviſo.* Sed, ut ad ALAS revertar; Martianus Capella lib. 1. ſolis pedibus eas alligat: *Corpus ejus flammeum totum,* PENNATA VESTIGIA, *pallium coccineum, ſed auro plurimum rutilatum: ſiniſtra autem manu clypeum coruſcantem, dextera ardentem facem præferebat.* Orpheus apud Timotheum Chronographum, cujus fragmentum conſervavit Euſebius pag. IV. Chronicorum, ſoli *aureas alas* tribuit.

Ἥλιε χρυσείαισιν ἀειρόμενε πτερύγεσσι.

& in gemma Baſilidianorum ſecunda, ſolem corona radiata cinctum, & alatum equo inſidere cum inſcriptione ΙΑΩ, qualem gemmam absque illis litteris etiam publicavit Gorlæus, recte doctiſſimus Chifletius obſervavit. Et huc omnino pertinet Platonem apud Macrob. 1. Sat. 23. ſignificare volentem velocitatem ſideris, πτηνὸν ἅρμα *currum alatum* ſoli tribuere; Euripidem Oreſte v. 1003. πτερωτὸν ἅρμα; & Arnobium lib. 3. ſcribere, *Jovem ſolem eſſe dictaviſſe ſapientes, agitantem pinnatos currus, turba conſequente deorum.* Et ſi fas mihi ſacra profanis rebus miſcere, inſigni metaphora SOLI JUSTITIÆ vel Chriſto alæ tribuuntur a Malachia in vaticinio, quod clariſſime Salvatoris noſtri adventum prædicit. In nummis quoque Μελιταίων vel Melitenſium, apud Franciſcum Abelam, & apud Sponium, qui in Antiquitatum Indagationibus poteſt videri, vel Oſiris vel Mithra, ſive ſol quatuor alis inſignis conſpicitur; ut & Mithra non ita pridem edita, cujus ectypum apponere viſum fuit.

Quin & vir eruditionis clariſſimæ, qui nuper Varia Sacra doctiſſimis

mis notis illuſtravit *Cneph*, Κνῦφιδα, ἀγέννατον καὶ ἀθάνατον Ægyptiis habitum, teſte Plut. lib. de Iſide, Deum, facit alatum: cum tamen Porphyrius apud Euſeb. lib. 3. præparat. cap. 11. ſcribat Κνήφ humana ſpecie fuiſſe & colore cæruleo nigricante, cingulumque ac ſceptrum manu tenuiſſe, & ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς πτερὸν βασίλειον περικείμενον, *regiam pennam capiti impoſitam habuiſſe*; quod πτερὸν non ſunt alæ, verum inſigne regium ex pinnis vel plumis avium, uti clare ſatis ex variis Tabulæ Iſiacæ imaginibus patet compoſitam. Sic fere Horapollo lib. 1. c. 12. ſcribit Ægyptios παντὶ θηλυκῷ ζωδίῳ γῦπα ὡς βασίλειον impoſuiſſe, & πᾶσαν θεὰν *vulture* expreſſiſſe, quia vultures non niſi fœminæ ſunt: Vertunt: *Quam ob cauſam & cuivis fœminei ſexus animanti Ægyptii vulturem, ut in eo ſexu principem ac primarium apponunt*: ſed infeliciter: nam ὡς βασίλειον eſt, *ut regium inſigne, ut diadema*, & per θηλυκὸν ζώδιον videtur intelligendum eſſe *ſignum zodiaci fœmineum*. Neque tamen ſola, quam explico, Harpocratis imaguncula ALIS inſignis eſt; verum etiam alia, media inter patrem Serapin vel Oſirim, & matrem Iſidem incedens, uti ex ectypo gemmæ luce meridiana clarius patebit:

Puerulus enim eſt, digito os compeſcit, & alatus incedit: non ſecus ac alia quam Imaginibus deorum Vincentii Cartari inſeruit Laurentius Pignorius, ejuſdem dei ſtatua; quæ ſi genuina eſt, elegantioribus certe adſcribi debet.

Cerniturque etiam alia alata, una manu os premens, altera cornucopiæ tenens, insistensque pedi uni lib. I. cap. 13. Musæi, Ludov. Moscardi Nobilis Veronensis, in quo & una absque alis exhibetur. Atque hoc commune cum matre Iside habuit Harpocrates; quam alatam cernimus apud Pignorium, quamque binis alis ornari in Juliani Imperatoris nummis censent Baronius Tom. IV. Ann. & Gyraldus Synt. 12. de Diis; cujus hæc sunt verba: At quod Ægy-
„ ptii simulacra Isidis aspidum sertis coronata capita repræsentabant,
„ eadem forma hic vides expressa signa alasque in iis volucres, quod
„ vultures Isidi dicatę essent; novaculam porro gestare dextra, quod
„ ejus sacerdotes cunctis abrasis corporis pilis & virilibus præcisis ei-
„ dem ministrarent. Sane vultures Isidi sacros esse docet Ælianus l. 10, c. 22. H. Anim. ubi eam *Junonem* vocat, quia Isis ab aliis puta-

putabatur esse Deum Mater, ab aliis Minerva, Venus, Diana, Proserpina, Ceres, Juno, Bellona, Hecate, docente Apulejo: quo pertinet & Horum Apollinem Hieroglyphicis narrare, Ægyptios *Minervam* vel *Junonem* denotare volentes, *vultures* pinxisse. Verum aliter longe hic Imp. Juliani nummus nobis exhibetur apud Stradam, Chanlerum, &, qui eruditissimum de familiis Byzantinis opus edidit nuper, Carolum du Fresne. Nam in una area cernitur D. N. FL. JULIANUS. P. F. AUG. diademate gemmato ornatus, dextra globum, cui victoria manibus coronam & laureæ ramum tenens insistit, sinistra clypeum, cujus insigne lupa geminos lactens, tenens: in altera vero Serapis & Isis, quorum infima corporis pars in serpentem desinit, manibus vas, cui serpens insidet, elegans levant, ab humeris vestimentum (quod *alas* forte fecerunt eruditi) dependet, cum Insc. VOTA PUBLICA; adeo ut clariora argumenta quærenda sint proculdubio, quæ certe & nummi & marmora suppeditant. In nummo Juliæ Mamææ apud Tristanum Tom. 2. figura cernitur, quæ licet & ad Cererem, præcipue propter similem nummum quem ex gaza Regia ad Juliani Cæsares vulgavit Illustris Spanhemius, in quo ea spicis cinctum caput habet, possit referri, maxime tamen propter lunam corniculantem & ornamentum capiti impositum, ad Isidem, quæ eadem cum luna, respicit.

omnemque dubitationem tollit Isis quam Casalius, in libro de

 Ægy-

Ægyptiorum & Romanorum ritibus, & poſt eum Sponius in Miſcellaneis eruditæ Antiquitatis, ſed paululum diverſe, edidit, quamque dignam exiſtimavi, ut huic diſſertationi insererem

Neque

Neque aliter Osirim, (*Saturnum* facit Baudelotius de Dairval in eleganti libello, quem de Utilitate peregrinationum conscripsit) qui idem cum sole est, subinde repræsentatum fuisse docet tabula ultima auctarii Mensæ Isiacæ apud Pignorium: quem, licet viri doctissimi in medio relinquant, quia auctoritate eorum destituuntur, qui id ex professo egerunt, ut vesanam Ægyptiorum in fingendis talibus licentiam redarguerent, mihi tamen ex parte interpretandum sumpsi.

Nullus igitur dubito, quin Osiris vel Sarapis; id est sol nobis ob oculos ponatur. Non aliam certe ob causam alatus depictus est, vel pharetra, de qua mox dicendi erit locus, armatur: dimidia corporis pars vel latus sinistrum velatur, quia sol de die terram illustrat, de nocte caliginem nostro hemisphærio fuga sua inducit: capiti upupa, ni fallor, insidet, quia avis illa Ægyptiis, est

teſte Æliano libro de Anim. ſingulari in veneratione erat. Hinc eſt quod Oſiridis in ſummo ſceptro, uti recte contra Cælium Calcagninum & Pierium obſervat Pignorius; quod in gemma ex Chifletio exhibita a tergo Harpocratis, qui idem cum ſole, nec non in puppi & prora navis ſeu baris, qua Orus mortuus vehitur apud eundem Pignorium conſpicitur; additurque tandem, uti omnino videtur, nux pinea, non Deum tantum Matri (cujus delicium Attis in pinum converſus eſſe dicitur ab Ovidio l. 10. met. v. 105. & Lactantio Placido fabula ſecunda libri ejuſdem) verum etiam aliis numinibus ſacrata. Nam Antonius Auguſtinus Dialogo v. extremo arborem eam Neptuno dicatam fuiſſe ſcribit. Verum puto eum deceptum eſſe a Faërno in Apologis, qui Vulgatos Phædri fab. LVI. verſus imitatus pro *Cybele*, ſubſtituit *Neptunum*; vel ab Aniano quodam, ex quo ita Phædri verba laudat; ſed male, uti ex caſtigatiſſimis editionibus patet ſatis ſuperque. In toreumate argenteo, quod quatuor anni tempeſtates repræſentat, Pani, æſtatis ſymbolo, eadem nux additur, nec non vel illi vel Silvano apud Boiſſardum in marmore, cui ſubſcribitur:

Q. LUTATIUS. Q. F. MENS.
SILVANO
D. D.

Unde Ovidius lib. I. Faſt. v. 412, canit eum *pinu tempora nexa geſſiſſe*; qui etiam alibi non aliter *Faunum* deſcribit

Cornigerumque caput pinu præcinctus acuta
Faunus in immenſis, qua tumet, Ida jugis.

Et Græcis, teſte Suida in v. πίτυς, dictus eſt πιτυόστεπτος. Nec a Bacchi ſacris aliena hæc arbor fuit. Nam Syneſius in calvitiei encomio Bacchi calvum comitatum deſcribens, alios eleganter dicit κόμας δανείζεσθαι παρὰ τῶν πιτύων, *a piceis arboribus comam mutuam ſumere*, id eſt coronis ex fronde iſtius arboris factis caput cingere dicit: & in gemmis 132. 135. part. I. apud Leonardum Auguſtinum vel ſacerdos Bacchi vel ipſe Bacchus barbatus ut & comes ejus Silenus thyrſum κωνοφόρον gerit, idemque tigri, ſacrato deo animali

mali additur in gemma 180. Priapus pariter in gemma 13. part. 2. similem hastam, quam a parte etiam *κῶνον*, observante Salmasio in epistolis & in Exerc. Plinianis, vocarunt, gerit; juvenisque capiti impositum habens calathum, nucem ramumque pineum dextra manu tenet : apud Boissardum præterea satyrus colliculo insidens tenet ramos pineæ nucibus onustos, addita inscriptione : SYLVANO LITTORALI ET MUSÆ LACHES. Panem vel *Arcadium deum pinum diligere* canit Propertius lib. 1. El. 23; & fingunt puellam ipsi amatam in arborem eam conversam esse; uti legere licet in Geoponicis a Constantino Basso compilatis lib. 11. c. 11. In sacris tandem Isidis, quorum magna pars est Osiris, eadem arbor celebris fuit. Nam *in Isiacis sacris de pinea arbore caeditur truncus : hujus trunci media pars subtiliter excavatur; illis de seminibus factum idolum Osiridis sepelitur* : uti legere licet apud Julium Firmicum. Et ne dicam malum etiam in ejusdem deæ navigio fuisse *pinum rotundam*, teste Apulejo lib. XI. met. sacerdotes nucibus pineis pectora tundebant : Lamprid. in Commodo : *Isiacos vero pineis usque ad perniciem pectus tundere cogebat* : adeo, ut mirandum nequaquam sit, Osiridis etiam inter insignia nucem pineam conspici. Ut igitur Osiris atque Isis alati fuere, ita etiam HARPOCRATES, qui cum patre repræsentabat solem, cui in signum velocitatis, rapidissimum enim sidus est, alæ optimo jure tribuuntur. Eandem ob causam χρόνος vel *Tempus* in marmore, quod Homeri Apotheosin complectitur, & Heracleotarum nummo alis exornatur, qua de superstitione cum satis multa monuerim, ea hic repetere non est animus. Sequitur in imaguncula nostra notanda

PHARETRA

quod insigni nulli gentilium deorum melius, quam Soli convenit. Nam ut loquitur Fulgentius lib. 1. Mythol. *arcum sagittasque illi contribuunt, sive quod de circulo ejus radii in modum sagittarum exiliant, sive quod suorum radiorum manifestatione omnem dubietatis scindat caliginem*; & Maximus Tyrius Dissertat. 26. testatur Apollinem a pictoribus & artificibus factum fuisse *juvenem nudum* ἐκ χλαμυδίου, τοξότην, *sagittarium, diductis pedibus instar currentis* : artemque

que jaculandi cum *Musica*, *Medicina*, & *Divinatione* invenisse docet brevium Auctor scholiorum in Homeri Iliadem. Et aliquis non absque ratione suspicari possit Apollinem hanc ob causam quatuor manibus, totidemque auribus fœdatum a Lacedæmoniis cultum fuisse; teste Zenobio Cent. 1. Prov. 55. Diogeniano Cent. 2. Prov. 2. Hesychio in vv. Κυρίδιον, qui etiam τετράχειρα Apollona memorat in v. Κυνακίας. Græcis τοξοφόρος, ἀργυρότοξος, κλυτότοξος, Latinis, *Arcitenens*, *Sagittarius*, *Vulnificus*, aliisque cognominibus eodem redeuntibus vocatus est; *quod possit radiorum jaculis icta penetrare*, uti loquitur Martianus Capella: & apud Sicyonios absolute τόξιος appellatus videtur: uti enim scribit Hesychius, Τοξίου βουνός, τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ ἐν Σικυῶνι; quanquam adjiciat melius esse intelligere τὴν ἐν Δέλφοις νάπην λεγομένην, quia ibi draco jaculis ab Apolline occisus fuit. In Aleandri tabula Heliaca sol radiatus, arcu atque pharetra post tergum rejectis; & in Gallieni nummo apud Ant. Pisonem & Tristanum, aliosque antiquarios centaurus sagittarius, cum Inscript. APOLLINI CONS. AUG. quia signum illud cæleste soli consecratum est, conspiciuntur. Macrobius lib. 1. cap. 21. Saturn. *Sagittarius, qui omnium Zodiaci domiciliorum imus atque postremus est, ideo ex homine in feram per membra posteriora degenerat, quasi postremis partibus suis a superis in inferna detrusus. Sagittam tamen jacit: quod indicat nunc quoque universorum constare vitam radio solis ab ima parte venientis*: & observavi subinde in nummis nomina deorum non diis, sed sive fictis sive veris animalibus, quæ ipsis sacra esse anilis superstitio voluit, apponi. In nummis Gallieni hæ Inscriptiones, JOVI. APOLLINI. SOLI. & JUNONI. CONS. AUG. cum capra Amathæa, gryphe, bove, & cerva occurrunt; & Ægyptii, eorumque exemplo alii, animalia, quæ deorum ad naturam accedere videbantur, colentes, symbolo eundem, quem numinibus honorem habebant, uti multis docuere Porphyrius libris de Abstin. & Plutarchus in libro de Iside & Osiride. Quin & Apollinis soror Diana vel Luna frequentissime sagittis armatur quia & illa radios in longum jaculabatur, vel διὰ τὴν ἄφεσιν πόῤῥω τῶν ἀκτίνων, uti loquitur Phurnutus, vel Cornutus potius, observante Aleandro: unde & Arnobio lib. 1. eleganter Apollo ac Diana *Arquitenentes* appellantur. Nec certe hoc monerem, & paululum, ut est τὸ λεγόμενον, extra oleas vagarer, nisi id quasi flagi-

flagitaret argumenti ſimilitudo, & opinio veterum, qui mortes virorum ſubitas & præcipue peſtilentes Apollinis, fæminarum Dianæ ſagittis adſcribebant. Notum eſt filios Niobes fingi a poëtis & mythographis ab Apolline, à Diana vero filias occiſas eſſe. Homerus certe Iliade Z. v. 205. *Laodamiam*, v. 427. matrem Andromaches a Diana fuiſſe interemptas, & Odyſſ. Λ. v. 197. matrem Ulyſſis narrare ſeſe a Diana non eſſe interfectam, verum illius deſiderio mortuam, canit. Clyte uxor Cyzici apud Val. Flac. l. 3. v. 322: lamentatur ab eadem Dea matrem ſuam occiſam eſſe;

Mygdonis ora patrem, funeſtaque prælia nuper
Natales rapuere domos; Triviæque potentis
Occidit arcana genetrix abſumpta ſagitta.

Et Pherecydes apud Schol. Pindari ad Oden Pythiorum tertiam, Apollinem miſiſſe Dianam notat, eamque Coronidem, & multas mulieres occidiſſe; ipſum vero Apollinem letho dediſſe Iſchyn: adeo ut mirandum nequaquam ſit poëtarum Principem in Odyſſea introducere Penelopem invocantem & precantem Dianam, ut ſortiretur mortem ſubitam. Quin imo & mortes αὐτομάτους, quæ ſcil. non ferro vel ulla vi externa inferebantur, inter quas proculdubio & peſtilentia fuit numerata, iiſdem numinibus adſcribebant, teſte Strabone libro quartodecimo: eoque ſenſu Homerus videtur ἀγανὰ βέλη binis locis iis tribuere, id eſt, *mitia, placida & manſueta tela*; cum alioquin ferocia potius vocanda ſint, quibus homines citiſſime e vita rapiuntur. Et hanc veterum opinionem clare nobis ob oculos ponit Euſtathius ad Iliada z. pag. 637. Ed. Romanæ: Ὅτι δὲ τῇ Ἀρτέμιδι τουτέστι τῇ Σελήνῃ τοὺς αἰφνιδίους θανάτους τῶν γυναικῶν ἀνατίθησιν ἡ Ἑλληνικὴ δόξα δῆλον ἐστιν, ὥσπερ ὁ Ἀπόλλων ἢ Ἥλιος (ita enim ſcribendum) αἴτιος λέγεται τοῦ αἴφνης θνήσκειν τοὺς ἄνδρας: *Dianæ id eſt Lunæ repentinos obitus mulierum attribuiſſe gentiles notum eſt; uti Apollo vel ſol dicitur cauſa eſſe ſubitæ mortis virorum.* Neque tamen ipſe Homerus hoc perpetuo obſervat; ſed Dianam canit occidiſſe Orionem Odyſ. E. v. 123. quod cum mul-

tis aliis poëtæ locis contrarium ſit, non defuerunt veteres, qui verſus hoſce ſpurios & ſuppoſititios eſſe judicarunt. Euſtathius ad verſum 123. Odyſ. E. Ὅμηρος δὲ θάνατον αἰφνίδιον αὐτοῦ ἱστορεῖ. Τοιοῦτον γάρ τι δηλοῖ τὰ τῆς Ἀρτέμιδος ἀγανὰ βέλη, οἷς αὐτὸν κατέπεφνεν ὡς πλημμελοῦντά τι φασὶν εἰς αὐτήν. ἄλλως γὰρ οὐκ ἀναιρεῖ Ἄρτεμις ἄῤῥενας, ὡς καὶ προσεσημείωται· διὸ καὶ ἠθέτησάν τινες τὸν Ὁμηρικὸν τοῦτον τόπον διὰ τὸ τῆς πράξεως ἀηθές: *Homerus autem narrat eum ſubita morte obiiſſe : hoc enim ſignificant Dianæ placida tela, quibus eum occidit, quia illam, ajunt, attrectabat. Cæteroquin enim Diana e medio non tollit viros, uti etiam prædictum eſt : unde etiam nonnulli ſpurium judicarunt hunc Homeri locum propter rem inſolitam.* Atque ita quidem Apollo putatur cauſa eſſe peſtilentiæ, & ſagittas emittere, quando illa orbem terrarum corripit. Sane Euſtathius ad Ilia. Ω. ſcribit Niobes liberos videri ἐξ αἰτίας λοιμώδους obiiſſe ; Ammianus Marcell. lib. 19. c. 4. ejuſmodi perniciem deſcribens ait, *periere telis Apollineis complures, qui Sol æſtimatur* : & Servius ad Ecl. 5. notat tria inſignia circa Apollinis ſimulacrum videri : *lyram, quæ nobis cæleſtis harmoniæ imaginem monſtrat; Gryphen æneum* (ita ſcribendum judicat Theodorus Rycquius Clariſſimus & Doctiſſimus in Academia Batava Profeſſor) *quod & terrenum numen oſtendit : ſagittas, quibus infernus Deus & noxius judicatur.* Hinc Homerus comminiſcitur peſtilentiam ab Apolline miſſas ſagittas ſtatim inſecutam eſſe; (quod eleganter expreſſit Lucianus in libro de Sacrif. per κατατοξεύειν τῷ λοιμῷ τοὺς Ἀχαιούς) & hinc Servius ad lib. 3. Æn. v. 136. obſervat *Apolline offenſo peſtilentiam creari ſemper; illudque Homerum oſtendere, cum eum armatum inducit ſagittis ; & inde Apollinem dici ſecundum aliquos* ἀπὸ τοῦ ἀπολεῖν. Hocque adeo verum eſt, ut verſum poëtæ, quo deus ille dicitur peſtilentiæ nebulam depuliſſe, eandem avertere poſſe Martianus fingat Capella: *Tali dei temperamento virtus admonita, magiſque cum eum ſalutaris auras miſcere conſpiceret, cæci poëtæ Grajum verſum Mercurio comprobante commemorat :*

Φοῖβος χρυσοκόμης λοιμοῦ νεφέλην ἀπέρυκεν.

Ex quo peſtem fugari poſſe Mercurius, ſi voces primæ veſtigiis ejus accederent, admonebat, quæ tamen voces, ut idem mox loquitur, *ſubdendæ*

dendæ Clario fidibus personanti, *atque inter serta laurigera infularum lubrico implexoque crine redimito* : id est, cum condito telo placidus, utque apud Servium alicubi legitur, *citharam tenens*, *mitis est*. Et forte hinc explicandus gazæ Palatinæ nummus, cujus in una area cernitur ΑΠΟΛΛΩΝ ΣΩΤΗΡ sagittis pharetra & arcu armatus, in altera vero cithara, quam lauri corona ambit, & ΛΑΠΙΘΩΝ. Sic *citharam* tenet cum SALUTARIS in nummo Treboniani Galli apud Tristanum ; *laurum cum cithara*, quando CONSERVATOR dicitur in alio Macriani & M. Aurelii Claudii Quintilii apud Patinum, antiquariæ rei studiosissimum virum. Quin & Pausanias lib. 10. testatur Cleonæos caprum soli orienti immolasse, atque Apollini pestilentia sedata æneum caprum dono dedisse; Horatius lib. 1. ode 21. hortatur pueros, ut Apollinem *rogent*, *ut miseram famem pestemque a populo in Persas atque Britannos agere velit*; & malo hoc in homines grassante, ramum lauri supra januam figebant, precabanturque Apollinem, ut ab ipsis pestem averteret, parceretque ædibus, quæ in tutela amatæ sibi Daphnes erant, uti ex Auctore magni Etymol. Diog. Laërtio aliisque observavit Meursius. Sed nimium me *sagittæ* a proposito, ut video, abducunt; quare ad

SITULAM

quæ affabre facta ex dextro Harpocratis brachio dependet, quaque frequenter Ægyptiorum numina ornari solent, me convertam. Nam non Aliter Isis ab Apulejo describitur lib. XI. Metam. *Nam dextra quidem ferebat æneum crepitaculum* : *cujus per angustam laminam in modum balthei recurvatam*, *trajectæ mediæ paucæ virgulæ*, *crispante brachio tergeminos jactus*, *reddebant argutum sonorem* : *Læva vero* CYMBIUM *dependebat aureum* : *cujus ansula qua parte conspicua est insurgebat aspis* : qualis fere Isis occurrit in lucerna antiqua apud Licetum pag. 1178. ex qua etiam patet *cymbium* illud non referre navem ; & propterea censendum esse, hanc vocem generaliter de vase usurpari.

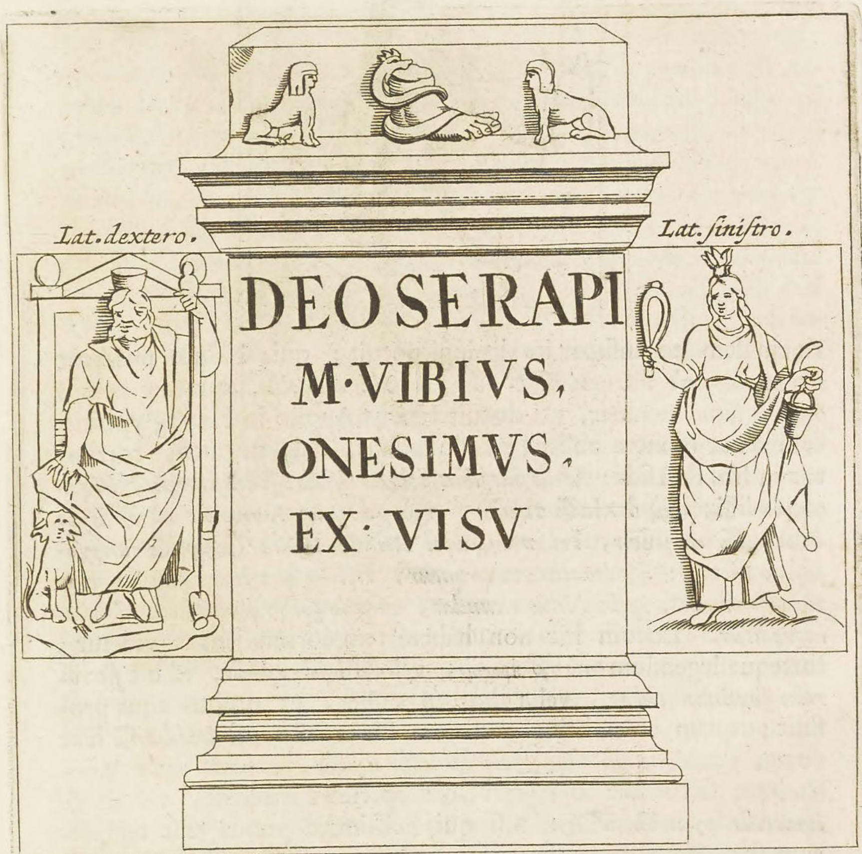

Servius ad lib. 8. Æn. extremum *ſitellam* vocat : *Iſis autem eſt genius Ægypti, qui per ſiſtri motum quod gerit in dextra, Nili acceſſus receſſuſque ſignificat : per* SITELLAM *quam ſiniſtra manu retinet, oſtendit adfluentiam omnium lacunarum.* Atque ita in gemma antiqua non modo Iſis verum etiam ipſe Oſiris, inter quos medius Harpocrates incedit, ſitulam gerunt; non ſecus ac alia Iſidis effigies quam cum illa ex auctuario Pignorii conſpiciendam præbeo:

Nec

Nec omittendus lapis antiquus, quem mecum communicavit præstantissimæ eruditionis vir Raphaël Fabrettus; cujus inscriptio publicata quidem est a Reinesio; sed hic ectypus docebit, non satis diligenter eum, cujus fidem sequitur vir magnus, figuram Isidis inspexisse, quippe quæ non exta & litteram A. verum situlam, manu sinistra tenet, & dextra sistrum.

Testatur quoque Joannes Macarius vir eruditus valde se vidisse gemmam, in qua homo capite leonino, gestans *situlam*, dextra serpentem radiato capite premens exprimebatur; quæ proculdubio ad Ægyptio-

Ægyptiorum ſacra & ſolis cultum referenda erat, non ſecus ac altera, in qua leo tridentem, ut videtur, tenens, pene erecto ſimile vas gerit apud Chifletium :

Et quidem leo inſuper ita depingi potuit ; quia Nilum putabant aſcendere ὑπὸ τῆς θερμότητος τούτου τοῦ θεοῦ vel *ſolis*, quando nempe *ſignum leonis intrabat*, uti docuit Horus Apollo in Hieroglyphicis. Quod nec monere oblitus eſt Plutarchus, ſed, ut puto, corruptus in lib. de Iſide: *Et de ſideribus* σείελον *Iſidis eſſe exiſtimant*, ὑδραγωγὸν ὄντα; καὶ τὸν λέοντα τιμῶσι, καὶ χάσμασι λεοντείοις τὰ τῶν ἱερῶν θυρώματα κοσμοῦσιν, ὅτι πλημμυρεῖ Νεῖλος Ηελίου τὰ πρῶτα συνερχομένοιο λέοντι : *& leonem venerantur, rictibuſque leonis januas templorum ornant, quia Nilus exundat, quando ſol primum leonis ſignum ingreditur.* Locum hic non habere templorum januas videtur, forteque legendum τὰ τῶν κρηνῶν, vel τῶν ἱερῶν κρηνῶν, id eſt *ſacrorum fontium tubos*, vel tuborum capita, ex quibus aqua profluit; quam emendationem firmat Horapollo qui θυρώματα hæc vocat, χολέδρας καὶ εἰσαγωγεῖς τῶν ἱερῶν κρηνῶν, eoſque ſcribit λεοντομόρφους factos eſſe ab iis qui ſacris operibus præerant, vel ab τῶν ἱερατικῶν ἔργων ἐπιστάταις : niſi quis exiſtimare potius velit templorum fores ita etiam fuiſſe ornatas. Neque enim illud nego; nam Horapollo lib. 1. c. 19. id fuiſſe factum commemorat, quia leo oculos apertos habens cum dormit, ſignum erat vigilantiæ : διόπερ καὶ συμβολικῶς τοῖς κλεῖθροις τῶν ἱερῶν, λέοντας ὡς φύλακας παρειλήφασι;

Unde

Unde & non absque significatione sacrorum claustris, leones qui custodum loco sint appinxerunt : cum κλεῖθρον potius *seram* significet; & παραλαμβάνειν non *appingere*, verum *accipere traditum quasi per manus*. Sic arbitrabar huc pertinere inscriptionem libelli, quæ Legato Antonii Eparhi, quod inter Varia Sacra grande illud Academiæ Batavæ decus, Stephanus le Moyne edidit, continetur : & pro τῶν ληνῶν *torcularium* scribebam κρηνῶν, id est, fontium. Sed Vir doctissimus me certiorem fecit in dissertatione, ita etiam legi; nec lectionem hanc sollicitandam esse ex ipsis verbis patebit: Ἐν Αἰγύπτῳ ἡ τοῦ Νείλου ἀνάχυσις καὶ ὑπερέλυσις κατ' ἐκεῖνον εἰώθει γίνεσθαι τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ὁ Ἥλιος ἐν τῷ λέοντι ἐστί· τηνικαῦτα γοῦν οἱ Αἰγύπτιοι τάτε δημόσια καὶ μεγάλα λουτρὰ ἤνοιγον, καὶ τοὺς ἁπανταχόθι κρουνοὺς τῶν ὑδάτων, εἰς σύμβολον τοῦ ἐπισταμένου λεοντοπροσώπους ἐποίουν κἀκεῖθεν ἐπεκράτησε, καὶ τὸ τοὺς τῶν ὑπολήνιων κρουνοὺς λεοντοειδεῖς κατασκευάζειν εἰς μίμησιν τῆς Νειλώου ὕδατος προχύσεως προσκαλουμένων ἡμῶν οἱονεὶ καὶ τὴν τοῦ οἴνου δαψιλῆ καὶ ἄφθονον διαρροὴν, καὶ ἅμα ὅτι καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τῆς τρυγῆς καιρὸν ὁ ἥλιος τὴν πάροδον αὐτοῦ ἐν τῷ λέοντι ποιεῖται κατὰ τοὺς εὐκράτους τόπους : *In Ægypto Nili inundatio & incrementum fit circa istam anni tempestatem, in qua sol est in leone : ideo tunc Ægyptii aperiunt publica & magna lavacra & balnea; & ubique omnes aquarum fontes & scaturigines leonina forma effingunt, in symbolum instantis istius signi. Ibi etiam hoc obtinuit, ut omnes lacuum torcularium scaturigines leonina specie adornarentur, ad imitationem incrementi aquæ Niloticæ, nobis invocantibus etiam largam & copiosam vini abundantiam & quasi inundationem : simul etiam quia tempore vindemiarum sol est in leone in climatibus & locis bene temperatis.* Addebatque in epistola eruditissima vir Magnus hunc locum illustrari altero posse, qui habetur apud Horapollinem; lacus torculares, ubi vinum ex prelo excipiebatur, illinc deffundebatur in dolia, deinde ex doliis in cados & amphoras, habuisse tubos & canales, quorum ora erant in formam rictuum leoninorum effigiata; ita fontes etiam effictos fuisse, illumque morem ad Christianos fluxisse, uti patet ex Sidon. Apoll. l. 2. Ep. 10, & Ennodio Epigr. 19 : nec tantum sacros fontes istis leoninis capitibus fuisse ornatos, sed & ædium ac domorum stillicidia, & fistulas quibus aquæ ex tectis effluebant, teste Vitruvio lib. 3. c. ult. cumque sacri fontes in liminibus templorum excavarentur & ornarentur, templorum fores & valvas leo-

num formis etiam insignitas fuisse, forsan quia in honorem Nili vel Solis, quorum leo symbolum erat, ædificabantur, vel quia templorum custodes erant; teste Horapoll. c. 19. Et inde apud Plutarchum nihil mutandum censet, arbitraturque hoc primo forsan a Judæis habuisse Ægyptios, qui in atrio templi altare habebant, quod Aries vocabatur, id est *Leo Dei*; non quod formæ leonum cornibus istius altaris insculptæ essent, vel quia flamma leonis forma super altare semper appareret, ut volunt delirantes Rabbini, sed quod flamma symbolum iræ divinæ victimas omnes voraret, ut leo alia animalia consumit; nisi forte mos hic Ægyptiorum derivatus sit a velo tabernaculi, quod cum cherubinorum formis distinctum & variegatum fuit, quorum forma præcipua erat leonina. Hæc & alia doctissima scripsit ad me vir illustris, quæ si tantum tibi, lector, quantum mihi placent, placebunt certe immensum. Atque huc pertinere leg. 17. §. 9. D. *de Act. Empti & Venditi*, Guielmus Cœterius Historiæ apud Daventrienses Professor censebat: *item constat sigilla, columnas quoque & personas, ex quarum rostris aqua salire solet, villæ esse.* Nam per *personas* putabat vir egregie doctus Ulpianum intelligere hujusmodi capita seu aquilarum, seu gryphum, seu leonum; illaque ita appellari, quod instar personæ seu larvæ tragicæ concava essent. Nisi forte veræ personæ intelligendæ sint, ex quibus etiam hodie videmus aquam pluviæ profluere. Nec obstat vox *rostrum*; quippe quæ non modo de avibus & animalibus, ut *apro* apud Phædrum, verum etiam de hominibus usurpatur; quorum os ita appellant Lucilius & Varro, non secus ac idem Archippo & Aratori apud Athenæum ῥύγχος dicitur, notante Reinesio lib. 1. Var. lect. c. 18. Quin & huc pertinere videntur *Silvani*, ex quorum ore etiam videntur aquæ prosiluisse; unde in Glossis Philoxeni: *Silvanus* κρῆνος: *Silbanus* πὰν, Σιληνὸς; alii, fateor, rescribunt *Silanus* priore loco; sed hoc etiam quadrat; quia Silanos ita dictos existimant a superciliis eminentibus, quales *Silones* Varro vocat; vel naribus repandis; uti videre licet apud Celeberr. Vossium in Etymologico; quæ certe figura, valde convenit tuborum, ex quibus aqua profluit, orificiis. Scilicet Ægyptii, eorumque exemplo Thales aliique philosophi, ἀρχὴν τῶν πάντων ὕδωρ *aquam omnium rerum originem* esse credebant uti videre licet apud Diogenem Laërtium, Ciceronem lib. 1. de Nat. Deorum; & Plutarchum in libro de Iside & Osiride, qui

multis

multis iiſque lectu digniſſimis hac de re agit. Ariſtides quoque Oratione in Neptunum teſtatur poëtas ortum deorum aquæ ſub Oceani nomine, quem θεῶν γένεσιν dicebant, tribuiſſe, & omnia ex humore orta eſſe, καὶ ἔστι τε πάντος ἐνθένδε ὅποθεν γενέσεως μέτοχα; & chaos, ex quo omnia nata eſſe finxit Heſiodus, fluidum fuiſſe volunt Græcorum illi, qui ἀπὸ τοῦ χύσιος illud nomen deducunt, χυτὸν γὰρ, καὶ ῥυτὸν τὸ ὕδωρ. Atque hoc ut Ægyptii per ſymbola etiam docerent, hydriam vel ſitulam aqua plenam in ſacris Iſidis & Oſiridis circumferebant : Vitruvius in præfat. lib. 8. *Ex eo etiam, qui ſacerdotia gerunt moribus Ægyptiorum, oſtendunt omnes res e liquoris poteſtate conſiſtere. Itaque cum* HYDRIAM *tegunt, quæ ad templum ædemque caſta religione refertur, tunc in terra procumbentes, manibus ad cælum ſublatis, inventionibus gratias agunt divinæ benignitatis* : & Plutarchus in libro toties laudato ſcribit, eos non ſolum Nilum, ſed omnem humorem Ὀσίριδος ἀπορροὴν *Oſiridis defluxum* vocare, & ante ſacra in pompa ſemper præcedere τὸ ὑδρεῖον ἐπὶ τιμῇ τοῦ θεοῦ. Et niſi me plane fallo vas illud aquarium cernitur apud Gruterum pag. LXXXII. in ara Iſidis; quam, cum Luna ſit, non abſque ratione Apulejus ſcribit, *udis ignibus nutrire læta ſemina, & Solis ambagibus diſpenſare incerta lumina.* Hinc Iſidis atque Oſiridis capita ſitulis inſiſtunt in nummo M. Aurelii apud Triſtanum, Spanhemium & Patinum : in nummo Hadriani poſt terga Iſidis Orum vel Harpocratem genibus gerentis cernitur vas anſatum;

nec aliunde putem explicari debere Canopi ſimulacrum, quod pariter in iiſdem antiquitatis monumentis occurrit, cujuſque hiſtoria peti poteſt ex Suida in v. Κάνωπος & Ruffino. Cum autem humor per ſe generationi aptus non ſit, & in fœcundum elemen-

tum foret, nisi igne & flammis animaretur æthereis, propterea Harpocrates, & Osiris sive sol situlam, ut vidimus, gerit; quippe qui κύριος καὶ ἡγεμὼν est τῆς ῥευστῆς οὐσίας ἁπάσης, uti loquitur Plutarchus in Quæstion. Græcis: quo pertinet omnino eundem in libello de El. apud Delphos celebrare δαίμονα τεταγμένον περὶ τὴν ἐν φθορᾷ καὶ γενέσει φύσιν; *& hunc quidem Appellari Apollinem, Delium, Phœbum,* θεώελον, *Phanæum, & secum habere Musas & Mnemosynem: illum vero Plutonem, Aidonea,* Σκότιοι, Νύκτιον, *dominum noctis & somni, atque apud se habere Lethen & silentium.* Et ne vel Varronis lib. IV. de L. L. vel aliorum auctorum, qui duplicem nascendi causam statuunt aquam & ignem, in medium afferam verba; audiendus unus est Lactantius lib. 2. Inst. c. 10. *Duo igitur illa principia inveniuntur, quæ diversam & contrariam sibi plane habent potestatem: calor & humor: quæ mirabiliter Deus ad sustentanda & gignenda omnia excogitavit. Nam cum virtus Dei sit in calore & igne; nisi ardorem vimque ejus admissa humoris ac frigoris materia temperasset; nec nasci quicquam nec cohærere potuisset; quin statim conflagratione interiret, quicquid esse cœpisset. Unde & Philosophi quidam & poëtæ discordi concordia mundum constare dixerunt: sed rationem penitus non viderunt. Heraclitus ex igne nata esse omnia dixit; Thales Milesius ex aqua. Uterque vidit aliquid, sed erravit tamen uterque: quod alterutrum si solum fuisset, neque aqua nasci ex igne potuisset, neque rursus ignis ex aqua.* Et observatione præcipue dignum Ægyptios, Porphyrio teste, elementorum maxime colere ὕδωρ καὶ πῦρ eaque causam esse σωτηρίας ἡμῶν, in sacris ostendi; ὡς περ ἔτι καὶ νῦν ἐκ τῇ ἀνοίξει τοῦ ἁγίου Σαραπίδιος ἡ θεραπεία διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος γίνεται, λείβοντος τοῦ ὑμνῳδοῦ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ πῦρ φαίνοντος ὁπηνίκα ἀνεστὼς ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ (ita enim cum eruditis scribendum) τῇ πατρίᾳ τῶν Αἰγυπτίων φωνῇ ἐγείρει τὸν θεόν: *Uti etiamnum, cum Sarapidis sacrarium aperitur, cultus igne & aqua absolvitur. Hymnorum enim decantator aquam libat, cum in limine erectus patria Ægyptiorum voce deum suscitat:* quam ultimam loquendi formam, ritumque illustrat magnus Scaliger ad Tibullum. Estque etiam observatione digna Anubidis situlam itidem gerentis effigies apud Chifletium; nec non Mercurii, uti equidem arbitror, in tabula secunda auctarii mensæ Isiacæ, quam utramque apponere visum fuit; iisque aliquam saltem lucem affundere.

Ægyptio-

Ægyptiorum igitur Mercurius non ornabatur petaſo & alis, ut Græcorum, qui tamen in nummis ſæpe etiam alis caret, ſed aliis rebus, ut ſiſtro & ſitula, quemadmodum ex effigie allata patet, vel ſiſtro & caduceo, qualem eum occurrere in nummo Damaſcenorum exiſtimat Triſtanus, Tom. 1. pag. 231. Anubis, eadem inſignia gerens conſpicitur in nummo Fauſtinæ; cumque ille idem ſit cum Mercurio, uti ex Euſebio, Diodoro, & Apulejo probavit vir doctiſſimus, clarum utique erit, cur humana Mercurii facies caninis auribus (ſi modo illæ ſunt) ſit conſpicua. Situlam autem inſtar Harpocratis noſtri, manu ſiniſtra tenet, quia Mercurium ad ſolem etiam referebant, uti eleganter lib. 1. c. 19. Saturn. docet Macrobius, & poſt eum Hieron. Aleander in tabulæ Heliacæ expoſitione. Et hanc ob cauſam arbitror in Albini nummo Mercurium vel certe deum radiata corona cinctum, una manu tenere tridentem, altera caduceum, cum Inſcript. SAECULO FRUGIFERO, vel uti in alio legitur, in quo figura turritam coronam gerit, quæque una cum caduceo binas ſpicas in manu dextra gerit, SAECULO FECUNDO, nec non in poſthumi altero cerni caduceum cum eadem inſcriptione; quia ſol fœcunditatis parens, ejuſque ut & felicitatis ſymbolum caduceus eſt: adeo ut mirer virum eruditiſſimum ſcribere, ſe non videre quid Mercurius commune cum ſole habeat, quanquam Hermæ in Auguſti nummis cernantur corona radiata caput cincti, quæ ſoli ordinarie tribuitur.

Nam certe, ſi Theologos gentilium ſequimur, multa Mercurio cum ſole communia fuere; illiuſque alas, & caduceum, ipſumque adeo nomen Græcum ad ſolem retulerunt. Et quod Anubidis effigiem valde illuſtrat, in binis Juliani Imperatoris nummis idem una manu ſiſtrum, altera tenet parilem ſitulam, apud Carolum du Freſne illuſtrem & doctiſſ. Virum in familiis Byzantinis. Clavæ, quam tenet Harpocrates manu ſiniſtra avis, atque ut videtur

A N S E R

appendet. Ille enim præterquam quod Priapo, uti ex Petronio, & Junoni, uti ex Livio atque Plutarcho conſtat, etiam Iſidi & proculdubio Oſiridi ſacer fuit. In templis illos verſari ſolere teſtis eſt Artemidorus lib.4.cap.85. Oneirocr. per quod num Iſidis templum intelligi debeat incertum; quia in genere ille loquitur: ἱεροὶ δὲ οἱ χῆνες καὶ ἐν ναοῖς ἀναστρεφόμενοι: Iſiacus apud Leonardum Auguſtinum ſacerdos, inter varias florum & fructuum primitias, aliaſque res etiam anſeres gerit, vel ut Iſidi ſacros, vel deæ offerendos in ſacrificium. Nam Iſis Ariſtidem jubet Sermone 2. ſac. extremo ſibi *duos anſeres* θῦσαι; Ovidius canit, 1. Faſt. 454.

Nec defenſa juvant Capitolia, quo minus anſer
Det jecur in lances Inachi lauta tuas.

Pauſanias lib. x. teſtatur Tithoræenſium εὐδαίμονες-ἔρους Iſidi obtuliſſe boves & cervos, tenuiores vero *anſeres & meleagrides*: & denique Herodotus lib. 2, c. 45. ſcribit Ægyptios nullam pecudem immolaſſe, præter *ſues, boves mares, vitulos* καθαροὺς *atque anſeres*. Harpocrati autem additur, quia ut ſol nil niſi ignis eſſe exiſtimatur, ita anſeres natura calidiſſimi, θερμότατοι καὶ διάπυρώτατοι τὴν φύσιν, ut loquitur Ælianus lib. 5. Hiſt. An. c. 29. Neque aliam ob cauſam eandem avem addi Mercurio, quem modo explicavi, arbitror; qui etiam ſiſtrum, niſi aliud inſtrumentum ſit, gerit, quia ſolem eo repræſentabant, uti ex Plutarchi libro de Iſide & Oſiride patet. Anſerem excipiet

C L A V A

quam nodoſam, ad inſtar trunci ab arbore reciſi, manu ſiniſtra tenet

net Harpocrates; non ſecus ac apud Caſalium alius, cujus ectypum exhibeo:

Clava proculdubio Herculis propria eſt; cui propterea *nodoſum robur* tribuit Val. Flac. l. 2. v. 534. *σκύταλον κεχαραγμένον ὄζοις* Theocritus Idyl. 17. v. 31. *toroſam clavam* poëta, cujus mihi nomen excidit, antiquus; ſed cum animalium partes carnoſæ dicantur *tori*, & *toroſæ*, ut v. c. *cervix toroſa*; cumque ita Hercules appellari poſſit propter corpus nervis, muſculis & toris plenum, ſubdubitavi nonnunquam, num pro *toroſa* ſcribi debeat *toroſe*; ut ſcilicet Hercules TOROSUS a ſolido corpore vocetur: quod num admitti poſſit aliis judicandum relinquo. Neque tamen *nodoſa clava* dicenda ſemper erit noſtræ ſimilis; quia ab aliis rami potuerunt eſſe ablati, ita ut non tantum exſtarent, vel talis fuiſſe, qualis in nummo Pruſiæ Theſauri Palatini conſpicitur; quod idem ſentiendum de Theſei clava, quam *nodoſum ſtipitem*, & *trinodem clavam* vocat Ovidius Ep. 4. & 40. Heroid. nec non 1. Faſt. v. 575. Nec certe quis

quis errabit, ſi clavam ad Herculem retulerit, quem etiam Solem faciebant theologi gentiles, uti ex ipſo illius nomine, & aliis rebus probare conatur Macrobius lib. 1. Saturn. c. 20. Euſebius lib. 3. præparat. Euang. ſcribit admirandam ethnicorum impudentiam eſſe, *quippe qui ſolem modo Apollinem, modo Herculem, modo Bacchum, modo Æſculapium* dicere non vereantur. Nonnus (apud quem plura hujus generis videri poſſunt) lib. XL. Dionyſ. eundem vocat ἀστροχίτωνα, ἄνακτα πυρὸς, ὄρχαμον κόσμου, ἥλιον, *ſtellatam tunicam* (propter ſtellas quæ in cæli convexo lucent) *indutum, regem ignis, ducem mundi, ſolem, qui circulatim obequitat totum polum vel orbem* αἴθοπι δίσκῳ, *igneo diſco* & Triſtanus t. 2. p 337. arbitratur in Apamenſium nummo ab una parte cerni Herculem, ſi modo is eſt, ab altera vero Junonem, quia ille ſol, hæc vero terra habebatur. Porphyrius quoque apud Euſeb. libro laudato teſtatur *clavam & leoninam pellem* Herculi tribui ad ſignificandum per clavam τὴν ἀνωμαλίαν *inæqualitatem*, per pellem vero, κατὰ τὸ ζώδιον ἐμφανεστικὸν ἰσχύος, *quia vires ſuas in leone præcipue ſol oſtendit*; & duodecim ejus labores notare duodecim ſigna, quæ ſol ſingulis annis tranſit. Scholiaſtes Heſiodi ad Theog. pag. 249. ſcribit mala aurea eſſe *aſtra*, Herculem vero *Solem*: idque ideo fictum eſſe, quia παρερχομένου τοῦ ἡλίου ἐμφαίνονται τὰ ἄστρα: Hydræ Lernææ hiſtoriam ex ſolis natura interpretatur idem pag. 256. Prometheum liberatum, pag. 281. ubi diſerte τὸν Ἥλιον vocatum fuiſſe Ἡρακλέα ſcribit: Geryonis boves pag. 310, & tandem duodecim labores pag. 305. non ſecus ac apud Euſebium Porphyrius. Eandem ob cauſam ſagittis & arcu armatur, uti inter alios docet Hieronimus Aleander in Expoſit. Tabulæ Heliacæ: in qua etiam *clava* inter inſignia ſolis conſpicitur. Et notandum diligenter *clavam* Herculeam ſimiliter Harpocrati tribui in nummo Hadriani apud Antiquarium non minimi nominis Car. Patinum; ſed ut de fide ſculptoris dubitem facit ſimilis Antonini Pii nummus apud Triſtanum, in quo ſceptrum, illique inſidens aquila conſpiciuntur; in quod idem eruditione præſtantes viri diligentius inquirant: in nummo Agrippinæ Claudii apud Seguinum Sol radiatus coronam imponit tropæo, ejuſque a baſi ſurgunt binæ clavæ: in lapide antiquo apud Gruterum pag. 28. conſpiciuntur MATRIS DEUM MAGNÆ IDEÆ PALATINÆ inſignia, turris, pinus, crotala, fiſtulæ, lances, pedum,

leo,

leo, & cum iis clava; (niſi tamen potius, uti haud obſcure ex marmore ipſo apud Gabrielem Simeoni patet, ſit pedum paſtorale) cujus tenuiori parti mitra imponitur, ut docerent Attin mitratum, nullum alium quam ſolem eſſe; id quod gentiles exiſtimaſſe a viris doctis ſatis ſuperque probatum eſt: in Titi Imperatoris nummo apud Patinum eadem Sarapidi additur, quia & hic Sol habebatur, quemadmodum ex Macrobio aliiſque auctoribus, nec non innumeris fere nummis, gemmis & marmoribus apud antiquarios obviis conſtat; unde etiam Ariſtides ſcribit eum περισπουδέστατον ἡλίου φῶς τοῖς θεαταῖς oſtendiſſe, & alibi eundem ſcribit eſſe ἅπασι ἀνθρώποις φῶς. Ceterum non incommode *clava* etiam ad Æſculapium poſſet referri, cum quia ſimilis plane illi ab Apulejo tribuitur, tum quia circa eam volvitur ſerpens, qui ſemper fere deum illum comitatur: *Diceres*, (ait Apulejus lib. 1.) *dei medici baculo*, *quod* RAMULIS SEMIAMPUTATIS NODOSUM, *gerit ſerpentem generoſum*, *lubricis amplexibus inhærere*: eidem *nodoſum bacillum* tribuit Feſtus in v. *Inſula*, quem male Boxhornius ad Plutarchi Quæſt. Romanas interpretatur ſerpentibus involutum; & inde forte in Coorum nummo Herculis nodoſa clava & baculus Æſculapii conſpiciuntur cum ſerpente apud Triſt. Tom. 1. p. 168; niſi potius ſignificent, Herculem etiam in illorum inſula cultum fuiſſe. Serpentes autem Æſculapio tribui res eſt notiſſima; idque ideo factum ſcribit Feſtus in v. *Draconis*, quia vigilantiſſimi generis putantur, & illa res maxime medicinæ neceſſaria eſt; ipſeque in ſerpentem mutatus eſſe fingitur, σύργαστρος, id eſt *ſerpens* appellatus propterea, quemadmodum obſervat Salmaſius ad Herodis Attici inſcriptionem. Neque tamen marmor Lugduni repertum, eo quod anguis in eo ſculptus eſt, cum Gabriele Simeoni Æſculapio tribuere debemus. Nam caput fœmineum plane eſt, & addita inſcriptio DEO INVICTO MITHIR SECUNDINUS DAT haud obſcure docet illud ad ſacra pertinere Mithriaca. Quin & ipſum Æſculapium ſolem eſſe docet elegantibus verbis Macrobius lib. 1. c 20. Saturn. quæ integra adſcribere non gravabor: *Hinc eſt quod ſimulacris Æſculapii & Salutis draco ſubjungitur; quod hi ad ſolis naturam lunæque referuntur: & eſt Æſculapius vis ſalubris de ſubſtantia ſolis ſubveniens animis corporibuſque mortalium: Salus autem naturæ lunaris ef-*

fectus est, quo corpora animantium juvantur salutifero firmata temperamento. Ideo ergo simulacris eorum junguntur figuræ draconum: quia præstant ut humana corpora velut infirmitatis pelle deposita ad pristinum virescant virorem, ut virescunt dracones per annos singulos pelle senectutis exuta, propterea & ad ipsum solem species draconis refertur; quia sol semper velut a quadam imæ depressionis senecta in altitudinem suam ut in robur revertitur juventutis. Esse autem draconem inter præcipua solis argumenta, etiam nominis fictione monstratur, quod sit nuncupatus ἀπὸ δέρκειν, *id est videre. Nam ferunt hunc serpentem acie acutissima & pervigili naturam sideris hujus imitari; atque ideo ædium, adytorum, oraculorum, thesaurorum custodiam draconibus assignari. Æsculapium vero eundem esse atque Apollinem non solum hinc probatur, quod ex illo natus creditur, sed quod ei & jus divinationis adjungitur. Nam Apollodorus in libris, quibus titulus est* περὶ θεῶν, *scribit quod Æsculapius divinationibus & auguriis præsit.* Porphyrius apud Euseb. l. 3. Præpar. cap. XI. testatur Gentiles *virtutem solis salutarem,* σωτηρικὴν δύναμιν per Æsculapium symbolice expressisse; eique *baculum dedisse in manus, in signum, laborantes ab eo sustentari & erigi; & circa illum serpentem volvi in signum* τοῦ περὶ τὸ σῶμα καὶ ψυχῆς σημεῖον, *quia hoc animal præ reliquis spiritu abundat, & corporis imbecillitatem exuit.* Orpheus quoque apud Hesiodi Scholiastem pag. 305. non alia his versibus docet:

Ἥλιος, ὃν καλέουσι Ἀπόλλωνα κλυτότοξον
Φοῖβον ἑκαβελέτην, μάντιν πάντων, ἑκαέργον
Ἰητῆρα νόσων. Ἀσκλήπιον. ἐνθάδε πάντα.

Verum ut pergam, cum primum apud Joannem Smetium, virum certe natum ad Antiquitatis studium juvandum, & qui quotidie vetustis rebus musæum suum exornat gnaviter, imagunculam inspexi, putabam me vel folia vel ramum arboris in infima clava observasse; cumque litteris dubium ut tolleret Smetium rogarem, misit ille ad me, circa imam clavæ partem ramulum esse, sed tenuissime illum a serpentis cauda ad inferiora usque clavæ circumvolvi: eundemque virum doctissimum video in Antiquitatibus suis Noviomagensibus nescio quem flosculum curasse appingi Harpocrati

pocrati ſuo. Sed, ut verum fatear, nihil tale in imaguncula accuratius poſtea & plus ſemel inſpecta, reperire potui; animadvertique artificem, illam, quæ initio diſſertationis hujus conſpicitur, diligenter admodum delineaſſe: unde & recte me facturum exiſtimavi, ſi quæ de Bacchi & Herculis deque illius cum ſole convenientia notaveram ad calcem libelli rejicerem, ne in ipſo opuſculo nimium extra oleas, ut eſt τὸ λεγόμενον. Accedendum tandem eſt ad SERPENTEM, qui circa clavam ſive baculum, brachiumque imaguncalæ volvitur, & omnium fere deorum, vel dæmonum ſymbolum & comes eſt; Nihil frequentius in Ægyptiorum ſacris ut & Græcorum Romanorumque occurrere ex Tabula Pignorii Iſiaca, ex marmoribus & nummis aliiſque antiquis rebus clariſſime patet. Iſidi comes datur ab Ovidio lib. 9. Met. v. 691: ejuſque caput aſpide coronatum fuiſſe præter Ælianum, qui videatur l. 10. c. 31. de Animal. docet Flaccus Valerius l. 4. Argon.

> ——— *& procul Io*
> *Spectat ab arce poli jam divis addita, jamque*
> *Aſpide cincta comas, & ovanti perſona ſiſtro.*

Horapollo lib. 1. Hierogl. c. 1. ſcribit Ægyptios baſiliſcum ſerpentem vocare οὐραῖον, atque eum χρυσοῦν ποιοῦντες θεοῖς περιτιθέναι; *aureum facientes diis circumponere*; quod non incommode de capite poteſt explicari, uti etiam obſervatum eſt Pierio: nam & mox ſequitur; διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν θεῶν ἐπιτιθέασιν, *& ideo ipſum* (baſiliſcum) *deorum capitibus imponunt*; id quod videre in Tabula Pignorii Hieroglyphica licet. Iidem Ægyptii Jovi nonnullos ſerpentes ſacrarunt, eoque dementiæ venerunt ut eos adorarent, Herodoto lib. 2, c. 72. & Æliano l. XI. c. 17. de Animal. teſtantibus; quorum præcipuus fuit ille, qui Ἀγαθοδαίμων & Κνὴφ appellabatur, pari ſuperſtitione a Phœnicibus cultus, quemadmodum tradit Euſebius libro Præparat. 1. extremo. Junonis ſimulacrum apud Babylonios dextra ſerpentem, ſiniſtra gemmatum ſceptrum gerebat; & apud eoſdem Rhea ſedens ad genua habebat proſtratos leones & prope ſe duos ſerpentes, uti legere licet apud Diodorum Siculum. In Jovis Sabaſii Magnæ Matris ut & Mithræ ſa-

cris serpentes præcipuam religionem fecisse patet ex marmoribus, quæ sacra Mithriaca complectuntur, iisque quæ observarunt Pignorius & Rubenius. Euripides præterea in Baccho v. 100. canit Bacchum simul ac natus fuit, coronatum esse δρακόντων στεφάνοις; & Nonnus eum coronam serpentum circa caput, & ὀφιώδεα μίτρην habere in signum suæ juventutis. Nec alio habitu se fœdabant Bacchantes, quas Euripides canit ἄγραν *sive serpentem* πλοκάμοις circumdedisse; quarum alias Callixenus Rhodius apud Athenæum lib. 5. in descriptione pompæ Bacchicæ elegantissima tradit sese ὄφεσιν, *alias vite, hedera & smilace coronasse*; apud Horatium lib. 2. Od. 19. Bacchus

—— Separatis uvidus in jugis
Nodo coërcet viperino
Bistonidum sine fraude crines.

Clemensque tandem Alexandrinus in protrept. Bacchas introducit ἀνεστεμμένας τοῖς ὄφεσι *serpentibus coronatas.* Catullus hoc vocat *sese tortis serpentibus incingere*, & *circumplicare se anguibus* Arnobius: *Bacchanalia etiam prætermittamus immania, quibus nomen omophagiis græcum est: in quibus furore mentito, & sequestrata pectoris sanitate circumplicatis vos anguibus*: quanquam dubitem num cum viris eruditis bina hæc loca ita explicari debeant, nec potius significent vestes vel corpora bacchantium serpentibus cincta fuisse, qualis SALUS occurrit in nummo Mammææ apud Tristanum: Minutius quoque Felix Cererem serpente circumdat: *Ceres facibus accensis, & serpente circumdata, errore subreptam & corruptam Liberam anxia & sollicita vestigat*: ubi parum abest, quin rescribam, *circumlata*, quia curru a serpentibus tracto fuit vecta, cum quæreret filiam Proserpinam. Neque hæc de Bacchantibus monuissem, nisi ectypum lucernæ elegantissimæ, quæ caput Bacchi videtur referre, adjicere in gratiam eorum qui antiquas res mirantur, constituissem;

Inventa

Inventa illa eſt Noviomagi anno Chriſti D. N. 1674. in ſarcophago ex lapide toſo quatuor aut quinque pedum, cum quibuſdam nummis æneis, & prope ſarcophagum ſtabat urna cinere & oſſibus plena. Eam Galli ſecum abſtulerunt, ſed depingendam ante curaverat Joannes Braunius Antiquariæ rei ſtudioſiſſimus, & tunc in

urbe mysteriorum sacrorum interpres, nunc vero Theologiæ apud Groninganos Professor, qui qua eruditione præditus sit, satis docent libri de Vestitu Sacerdotum Hebræorum. Viro igitur illi lucernam debes, Lector; quæ nobis repræsentat Bacchi Juvenis, ni fallor, caput, coronatum serpente & vite; quomodo apud Apollon. Rhodium lib. 3. v. 1213. Hecate σμερδαλέοις *draconibus* μετ̀ δρυΐνοισι πτόρθοισι *cum ramis querneis*; & apud Sophoclem ῥιζοτόμοις, cujus verba conservavit nobis alterius poëtæ vetus Scholiastes; ὅτι, ait, δράκουσι καὶ δρυΐνῳ κλάδῳ στέφεται ἡ Ἑκάτη καὶ Σοφοκλῆς ἐν Ῥιζοτόμοις τὸν χόρον πεποίηκε λέγοντα

Στεφανωμένη δρυσὶ καὶ πλείσταις
Ὠμων σπειρήμασι δρακόντων.

quomodo scribendum esse recte docet Scaliger ad Varronem. Quid autem causæ sit, cur ejusmodi lucernæ sepulchris inferrentur, aut cur rebus ad Bacchum pertinentibus exornarentur, in obscuro equidem est. An dicemus pro lubitu hic grassatos artifices? an vero insignia dei lucernis indita esse, quia sacra illius, quem propterea Ovidius lib. 1. Artis vocat *Nyctelium Patrem*, erant nocturna, uti ex plurimis auctoribus constat; inque eorum positas fuisse monumentis, qui mysteriis Bacchi erant initiati, vel numini majestatique ejus devoti? SERPENS autem peculiari ratione, id quod maxime probandum erat, soli sacratus erat; eamque procul dubio ob causam Harpocrati additur. Artemidorus lib. 2. Oneir. c. 13. scribit δράκοντα *sacrum esse Jovi Sabasio*, SOLI, *Cereri & Proserpinæ, Hecatæ, Æsculapio & Heroibus*. In caduceo Mercurii serpentes Solis symbolum esse docet Macrobius lib. 1. Sat. c. 19. patetque clarissime ex Aleandri Tabula Heliaca; in qua ut Hercules *Scytalo-sagitti-pellifer*, uti vocatur Tertulliano, per clavam & pellem leonis, Bacchus per pocula, ita Mercurius per acervum lapidum & caduceum ad sidus illud refertur. Hanc ob causam Æsculapio angues tribui ex ejusdem Macrobii, quæ jam laudata sunt, verbis patet; docetque idem lib. 1. c. 17. Apollini Hierapolitano *draconis effigiem* addi ad monstrandum *flexuosum iter sideris*; & nihil frequentius quam in nummis aliisque monumentis cernere serpentem Apollinem comitari, vel tripodibus ejus addi, sive quia soli sacer, sive quia oraculis adhibebatur, propterea Græcis appellatus οἰωνός, uti apud Hesychium legere licet. Ad pedem dextrum Harpo-

Harpocratis CUNICULUS, vel LEPUS, vel aliud animal, & forte, neque enim propter brevitatem ſatis certo dignoſci poteſt, CANIS ſedet. Soli varia animalia conſtat fuiſſe ſacrata, verum necdum mihi quicquam ſimile de *Lepore* vel *Cuniculo* repertum eſt; quorum tamen naturæ non male ſideri illi aptari poſſunt. Ut enim ſol generationis & fœcunditatis præcipua cauſa habetur, ita ipſi ſacratus, vel ſymbolum illius erit lepus, timidum quidem (unde in lege Salica pœna in eum ſtatuitur, qui *alterum leporem clamaverit*, & proverbium, Ῥήγινος λαγώς, Zenobio teſte originem traxit) ſed fœcundiſſimum animal, *quod ſuperfœtat, aliud educans, aliud in utero pilis veſtitum, aliud inplume, aliud inchoatum gerens pariter*, uti Plinius loquitur lib. 8, c. 55. cui conſentiunt Herodotus lib. 3. c. 108. Pollux, Xenephon, Ælianus, Bochartus in admirando de animalibus S. S. opere, atque Stephanus le Moyne, cujus amicitiam magni facio, in pereruditis, ad Barnabæ epiſtolam notis. Nec is forte erraverit, quanquam ejuſmodi res meræ divinationes ſint, qui exiſtimet lepores ea de cauſa amoribus ſacrari, quemadmodum Euſthath. ad Iliad. A. & ex eo in v. πεύκη tradit Varinus, qui tamen rationem a viſu & ipſa voce deducunt. Nam poſtquam monuiſſent Apollini κίθαρον piſcem dedicari, quia citthariſta erat, Mercurio βόακα itidem piſcem, quia præco erat, Veneri ἀφύην etiam piſcem e ſpuma naſcentem, quia illa inde fertur eſſe orta; λύκον Apollini, propter ἀμφιλύκην νύκτα, circa quam ſol oritur; addunt; Καὶ λαγὼς ἐρώτων ἀνάθημα, διὰ τὸ ταυτὸν τῆς κατὰ κλῆσιν γενέσεως. λαγὼς τε γὰρ ἀπὸ τοῦ λάειν, καὶ ἔρως ἐκ τοῦ ὁρᾷν, ἅπερ τὸ βλέπειν μηνύουσι: Certe Veneri leporem *gratiſſimam hoſtiam*, ὡς πολὺ τῆς Ἀφροδίτης μέτεστιν αὐτῷ, *quia multum veneris eſt particeps*, id eſt, uterum ferens impletur & maxime libidinoſum animal eſt, tradit alicubi Philoſtratus; quomodo, ut hoc ſimili exemplo illuſtrem, felis Lunæ dicatur, διὰ τὸ ποικίλον καὶ νυκτουργὸν καὶ γόνιμον τοῦ θηρίου, *ob varietatem, vim noctu agendi & fœcunditatem*, teſte Plutarcho libro de Iſide; unde etiam Martianus Capella lib. 2. fingit *lunam felem vultu prætuliſſe.* Celeritate præterea multa animalia vincit lepus; & Xenophon docet omnia ejus membra ad celeritatem mirifice eſſe compoſita; adeo ut hoc etiam nomine ſolem poſſit comitari, quia non modo ſidus eſt celerrimum, verum etiam cujus filiam *Celeritatem* facit Martianus Capella. Cervum certe ob rapidiſſimum

dissimum cursum soli sacrari arbitror; quem Apollo manui impositum habet in nummis Juliæ Domnæ & Balbini a Milesiis signatis apud Patinum & Seguinum; non secus ac Osiris vel sol in Trajani nummo apud eundem. Nisi tamen animal illud ad lunam potius referendum sit, & ideo ab Apolline atque Osiri gestetur, quia sol lucem lunæ tribuit. Est enim cervus Dianæ sacer; & in nummis Commodi & Caracallæ Diana vel Luna vehitur curru a binis cervis tracto, quas & ipsi tribuunt Callimachus & Claudianus; & in nummo P. Licinii Gallieni cerva cernitur, cum Inscriptione, DIANÆ CONSERVATRICI; non quod Diana cervæ effigie hic cernatur, uti arbitratur doctissimus Symbolicæ ejus statuæ interpres; sed quia ipsi vel ob celeritatem vel ob aliam causam cerva sacra habebatur. Neque alia ratio Ovidio lib. 1. Fast. & Herodoto lib. 1. extremo placuit, quando docent Persas & Massagetas solem equo placare; imo & idem de leone tradit Statii interpres ad lib. 1. Theb. *Mithra simulacrum fingebatur reluctantis tauri cornua retentare, quo significabatur lunam ab eo lumen accipere, cum cœperit ab ejus radiis segregari. Erat autem ipse sol leonis vultu cum tiara prisco habitu: utrisque manibus, seu diximus, bovis cornua comprimens. Siquidem sol principale signum inculcat & frænat leonem scilicet, ideo quod hic deus ceteros sui nominis & potentiæ impetu excellat, ut inter reliquas feras leo, vel quod sit rapidum animal.* His adde ut sol semper lumen suum vel in superiore vel in inferiore hemisphærio ostentat, ita leporem oculos apertos habere nec eos quiescentem vel dormientem claudere; quemadmodum præter Ælianum tradit Plinius lib. 11. c. 37. *Quin & patentibus dormiunt oculis, multique homines, quod corybantian Græci vocant*: unde etiam Ægyptii patens quid significare volentes, *leporem*, teste Horo, pingebant: veteresque leonem soli quoque dedicarunt, quia ille *oculis patentibus atque igneis cernitur semper, ut sol patenti igneoque oculo terram conspectu perpetuo atque infatigabili cernit*; *ut loquitur* Macrob. 1, 21. CUNICULUM si quis hic se repperisse putabit, eædem fere rationes militabunt, & recte illum comitari solem palam facient. Nam Plinius lib. 8, c. 55. *eos fœcunditatis eximiæ* esse scribit, & famem Balearibus insulis populatis messibus afferre; qui & ibidem leporum genus eos esse, & Hispaniam cuniculos appellare scribit. Sane apud gentem eam abundasse hoc animal docet Ælianus lib. 13, c. 15. & in nummis Hadriani

driani ſymbolum Hiſpaniæ eſt apud illuſtres antiquarios : nec non in annulo, ſi fides habenda Chifletio cap. 7. Anaſtaſ. Childerici Regis. Quin imo Samuel Bochartus, vir ad miraculum uſque doctus ipſum Hiſpaniæ vel Spaniæ nomen deducit ab Hebræa voce *Saphan*, id eſt *cuniculus*; unde *Spanya* nihil aliud erit quam *cuniculoſa regio*; quod epitheton etiam Catullus carmine XI. dat Celtiberiæ;

Tu præter omnes une de capillatis
Cuniculoſæ Celtiberiæ fili
Egnati, opaca quem bonum facit barba.

quanquam Iſaacus Voſſius, cui plurimum in hoc ſtudiorum genere tribuendum eſt, reſcribat, *Celtis peroſæ Celtiberiæ fili.* Et figuræ portentoſæ plane, quæ originem ſuam vel Ægyptiis vel hæreticis ſatis notis forte debet, quæque ad ſolem non incommode referri poſſunt, uti ex iis quæ diſputavi ſatis patet; additur *cuniculus* vel *lepus* apud Leonard. Auguſtini part. 1. Num. 203. & Smetius apud Gruterum pag. 34. teſtatur in ædibus Alteriorum Romæ Mithram vel ſolem in rupe excavata ſtare, dextra cultrum vel gladium monſtrantem (hoc lucem capit ex iis quæ Porphyrius lib. de Antro Nympharum pag. 265. notat præclaram) ſiniſtra neſcio quid ferentem; eum calcare taurum ſubſtratum, dextro inter cornua ſiniſtro pede in tergo poſitis; ſub tauro eſſe ſerpentem, & aliud animal *cuniculo* ſimile. Quod quamvis multum faceret ad vindicandum Harpocrati, qui cum Mithra ad ſolem referendus eſt, cuniculum; ut tamen hic leonem depictum fuiſſe credam, cogit me Camerarius, qui in enarratione picturæ hujus hieroglyphicæ leonem exhibet; vel potius dicendum Smetium canem, qui in marmore apud Camerarium, non ſatis feliciter hoc de agricultura explicantem uti Macario & Chifletio obſervatum, conſpicitur, cuniculum eſſe putaſſe; quanquam, cum illud animal & ſerpentem ſub tauro locet, videatur ad leonem digitum intendiſſe; potueritque ſilentio præteriiſſe adſilientem canem, uti certe unam tantum beſtiam memorat. Quod ſi Smetius erravit, me etiam erroris non abſolvo; & divinus certe forem neceſſe eſt, ſi conjecturare queam alia in marmoribus nunquam a me viſis exhiberi, quam memorant eorum inſpectores. Quin potuit alia fuiſſe pictura hieroglyphica Mithræ. Exſtat enim illa & inſcribitur : Simbolo dell' Agricultura

Ritratte da molte ſcolture antiche & dichcarato da Horatio Tigrino de Marii, dedicaturque Antonio Ciccarelli. Et primo quidem ſub ſolis curru vel ejus equis jacet figura humana, & ſupra puer alatus facem tenet : ſeptem aris inſculptæ ſunt totidem figuræ, ex quibus clare cognoſcuntur Sol, Saturnus, Mercurius, Mars, Luna ſive Diana, unde conjicio reliquas eſſe Venerem & Jovem, ut ſeptem planetæ repræſententur. Luna vehitur curru a cervis tracto, & infra eam jacet fluvius cum urna barbatus; ſupra viſitur puerulus alis papilionis decorus, & ſagittam tenens. Sub diei figura gallus cernitur gallinaceus : bovis cornuti medium corpus pancarpio cingitur, & enſis vagina varie pictus eſt: prope unam figuram notatam Litt. H. binæ arbores, quarum una palma eſt, ſunt, & ad eam ſedet figura H. dormiens; ſerpens non ſub tauro quaſi mortuus jacet, ſed alatus eſt, & ſeſe erigit, caudam ore mordens; & tandem Leo longe a tauro remotus jacet. Verum exiſtimo tale marmor non exſtare Romæ, ſed ejuſmodi picturam ex variis monumentis digeſſiſſe Horatium Tigrinum, qui illud ipſum haud obſcure ſignificat. Vir tamen quidam eruditus hæc adſcripſerat. Simulacrum hoc boni agricolæ ſpectatur licet diverſimode exſculptum Romæ in variis locis. Integerrimum eſt penes Urſinum Fulvium, nec excedit magnitudinem hujus chartæ : ſpectatur item in palatio Cæſiorum : in muro exteriori S. Marcii : in ædibus Octavii Zeno retro S. Barbaram : in ædibus doctoris Raimondi juxta ſacellum; in ædibus Severini Stellæ prope ſacellum viglia-Chriſto : in ædibus Franciſci Porcarii, nec non in ædibus prope Jeſuitas. Quæ certe docent liquido, varias Mithræ ſculpturas Romæ fuiſſe. Nonnunquam veniebat mihi in mentem hoc animalculum CANEM eſſe poſſe. Certe ille in ſacris Mithriacis cernitur, uti oſtendunt marmora nuper edita. Et Epiphanius cap. 105. Ancorati non puduiſſe Ægyptios ſcribit θεοποιεῖν canem, ælurum, hircum, ovem, crocodilum, ibin, milvium, accipitrem, corvum, & ſerpentem; Juven. Sat. 15. canit;

Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.

Apollonius apud Philoſtratum lib. 6, c. 9. Ægyptios ridet, quod deorum imaginibus ipſis σεμνότερον & θεοειδέϛερον eſſet κύων, ἶβις καὶ τράγος, *canis, ibis & hircus*: Cicero lib. 5. Tuſc. Quæſt. eoſdem ſcribit *quamvis carnificinam prius ſubituram, quam ibim, aut aſpidem, aut felem, aut canem, aut crocodilum violent*: & Ælianus lib. 5. Hiſt.

Hist. Animal. c. 45. id ideo eos fecisse memorat, quia cum Isis Osirim (ita videtur Orum appellare, quem & mox παῖδα nominat) quæreret, canes eam juverunt, & feras depulerunt a cadavere; & quia cum canicula exoritur, tunc simul Nilus sese attollit, & in agros ascendit: additque rem eandem narrans Diodorus lib. 1. διὸ καὶ τοῖς Ισείοις προπορεύεσθαι τοὺς κύνας κατὰ τὴν πομπήν: *in festo Isidis pompam canes præcedere.* Verum Plutarchus lib. de Iside & Osiride suo & auctorum, quos laudavi, tempore hoc non observasse Ægyptios haud obscure testatur, scribitque antiquitus τὰς μεγίστας ἐν Αἰγύπτῳ τιμὰς canem habuisse; sed postquam Apis a Cambyse interfecti & projecti cadaver ex omnibus animalibus solus gustavit, ipsum perdidisse τὸ πρῶτος εἶναι καὶ μάλιστα τιμᾶσθαι τῶν ἑτέρων ζώων: quæ quomodo conciliari possint vix video, nisi advocare placet Ægypti nomos; quorum incolæ alia & alia animalia, uti satis clare Herodotus & post eum Sextus Empiricus lib. 3. pyrr. Hypothes. docet, coluerunt. Atque ex his utique patet, mirandum nequaquam esse, si canis conspiciatur in Ægyptiorum sacris, vel addatur numinum gentis istius imaginibus; idque eo magis, quia, ut monui, idem animal in sacris Mithriacis, quæ ad Solem referuntur, conspicitur non modo, verum etiam quia comitatur Serapin & Isidem in gemma operis antiqui apud Licetum pag. 1178. & apud Diod. Sic lib. 1. Isis dicitur ἐπιτέλλειν ἐν τῷ ἄστρῳ τῷ κυνί; *oriri in sidere canis*: qua de loquendi forma & superstitione alibi erit agendi locus. Sed demus hoc animali, quo non fideliorem comitem, non incorruptiorem custodem, neminem vigilantiorem agnoscit Columella; ut examinemus, num vere narret Arnobius lib. 7. pag. 223. canes nullis superis fuisse immolatos: *Quod si animantium cruore honorari, & affici superorum animos existimatis, cur non eis & mulos & elephantes mactatis, & asinos? cur non &* CANES, *ursos, & vulpes, camelos, & belbas & leones?* Certe canem immolatum fuisse Hecatæ in Samothracia; in sacris expiatoriis apud Græcos; Romæ a Luperiis, mense Februario, qui a februando id est purgando est dictus; Genitæ Manæ, generationis præsidi deæ, & denique in lustrationibus ex Lycophrone, Plutarcho, Plinio, Livio & aliis docuerunt Bochartus Galliæ, lib. 2. de Animal c. 56. & Reinesius, Germaniæ clarissima post mortem etiam lumina l. 1. c. 15. Var. lect. Quibus addi potest Suidas in vv. Ζηρυνθία. Ἀλλ' εἴ τις, Σαμοθράκη. & Ἱππαεικόν; necnon Ovid. lib. 1. Fastor. v. 389.

Exta canum vidi Triviæ libare Sapæos
Et quicunque tuas accolit, Hæme, nives.

Verum cum ſacra illa non tam ſuperos quam inferos reſpiciant, Arnobius poſſit videri vera docuiſſe; maxime, quia Plutarchus in Quæſt. Rom. ſcribit veteres putaſſe, hoc animal nullo modo purificaſſe, ac proinde ὀλυμπίων ὀυδενὶ Θεῶν fuiſſe immolatum. Certe ſi per *deos Olympios* intelligimus deos duodecim majores, rariſſime imo vel nuſquam inveniemus apud Græcos & Romanos canem iis fuiſſe in ſacrificium oblatum. Cares quidem canem immolaſſe Suidas ex Eunapio in v. Καρικὸν θῦμα, & Appendicis Vaticanæ Auctor Cent. 2. Prov. 26. docent; quem deum Martem arbitror fuiſſe, licet eum auctores iſti non nominent. Canes ruſæ immolabantur Romæ ad placandum caniculæ ſidus, uti tradit Feſtus in vv. *Catularia porta* & *Rutilæ*: Colophonique τῇ Ἐνοδίῳ, *deæ quam Enodion* vocant, μέλαιναν σκύλακα offerunt, teſte Pauſania lib. 3. p. 188. Et quanquam ex his locis non plane conſtare poſſit ſuperis canem fuiſſe immolatum, quia caniculæ ſidus iis nequaquam annumeratur, & dea ἐνόδιος nulla alia eſt quam Hecate; Argivos tamen apud Plutarchum in Quæſt. Græcis Socrates τῇ Εἰλιονίᾳ κύνα θύειν διὰ τὴν ῥᾳςώνην τῆς λοχείας; per quam interpretes intelligunt *Lucinam*: & Pauſanias in Laconicis apud Therapnenſes τῷ Ἐνυαλίῳ canem tradunt ephebos obtuliſſe, exiſtimantes deorum fortiſſimo, θεῶν τῷ ἀλκιμωτάτῳ non poſſe gratiorem offerri victimam, quam è cicurum genere fortiſſimum. Et cum *Enyalius* a pleriſque Mars eſſe exiſtimetur, id quod docet etiam elegans Æneæ cap. 24. poliorc. locus; cum Mars inter deos majores XII. atque adeo inter ſuperos (uti vel conſtat ex ſerv. ad II. Æn. v. 51.) numeretur; cumque ipſe Arnob. lib. IV. ex Apollodoro narret *Marti ab Caribus canes, ab Scythis aſinos immolari*; non videtur utique priore loco memoriæ ſuæ fidem advocaſſe. Verum Julianus etiam Orat. V. ſcribit eos ἐν τελεστικαῖς θυσίαις piſces, de quibus loquutus fuerat, ſacrificare; ut equum Romanos, alios nonnullas feras & animalia, puta canes, Græcos pariter & Romanos, tum alios quam plurimas id genus hoſtias ſemel biſve quotannis; additque Ἀλλ᾽ ὀυκ ἐν ταῖς τιμητικαῖς, ἐφ᾽ ὧν μόνον κοινωνεῖν ἄξιον, καὶ τραπεζῶν θεοῖς: *at non in honorariis ſacris, per quæ ſola cum diis communes menſas habere poſſumus.* Plutarchus in Quæſt. Romanis iterum teſtatur canem immundum animal judicatum,

dicatum, καὶ ὀλυμπίων μὲν γὰρ ἐδενὶ θεῶν immolatum; verum χθονίᾳ Ἑκάτῃ δεῖπνον miſſum εἰς τελόδυς expiandi gratia, & Lacedæmone τῷ φωνικοπάτῳ θεῶν Ἐνυαλίῳ σκύλακας fuiſſe ſacrificatos. Adeo ut dicendum ſit, ſi vera notavit Arnobius, nulli ſuperorum canem fuiſſe ſacrificatum, vel Enyalium alium a Marte eſſe, vel Martem propter cædes & ſanguinem ſuperorum deorum numero non veniſſe: quod ultimum clare docet Artemid. lib. 2, c. 35. Oneir. ubi Olympios vel Æthereos deos facit, Jovem, Junonem, Venerem, Uraniam, Dianam, Apollinem, Ignem æthereum & Minervam: Martem autem ſcribit alicubi ἐν τοῖς ἐπιγείοις, *inter terreſtres*, alicubi vero ἐν τοῖς χθονίοις *inter ſubterraneos* numerari. Obſervandum tamen Viros eruditos exiſtimare tam apud Græcos quam Latinos duodecim eſſe deos primarios, eoſdem nominari ὀλυμπίυς & ὀρανίυς, & comprehendi hoc numero etiam *Martem*, uti ex Enniano diſticho patet:

Juno, Veſta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Quæ ut conciliari poſſint, vel dicendum eſt alios eſſe *Olympios deos*; alios majores ſive *majorum gentium*, uti loquitur Lactant. lib. 1. cap. 15. ſive *Conſentes*, uti eos appellat Varro lib. 1, c. 1. de R. R. addens illorum imagines ad forum auratas ſtare; vel alios deos Olympios Græcis, alios Romanis fuiſſe; vel ſibi non conſtare in his figmentis gentiles, & propter hanc rationem deum Olympiis, propter aliam eundem terreſtribus adſcribi vel ſubterraneis. Certe apud Ægyptios *Hercules* fuit unus ex diis duodecim, teſte Herodoto lib. 2. c. 43. deoſque duodecim ab Ægyptiis accepiſſe Græcos memoriæ mandat non modo c. 4. verum etiam Herculi Olympio eos ſacrificaſſe ὡς ἀθανάτῳ, & parentaſſe alteri, ut Heroi, cap. 43. Quin & Pana iis annumerarunt Mendeſii, uti ex cap. 46. patet; ubi narrat Mendeſios Pana inter octo deos numerare, eoſque ante duodecim exſtitiſſe: quod non ita capiendum eſt, tanquam dii octo alii forent a diis duodecim; ſed prioribus octo additi ſunt poſtea quatuor, & inter eos fuit Hercules; atque ſic duodenarius numerus expletus eſt, quemadmodum docet idem cap. 43. Quæ ad ſiniſtrum Harpocratis latus ſedet avis, reſtat; ſed quæ illa ſit propter roſtrum capitiſque partem detritam (adjecit tamen ea me inſcio pictor) difficulter agnoſcitur. Forte eſt AQUILA, quam ſoli dicatam eſſe

vel inde patet, quod juxta ſimulacrum Apollinis Hierapolitani illa collocaretur: Macr. 1. Sat. 17. *Aquilæ propter exprimunt inſtar volatus*; & mox: *Aquilæ propter altiſſimam velocitatem volatus, altitudinem ſolis oſtendunt.* Et inde forte in Actiorum, qui Apollinem maxime colebant, nummis cernitur apud Gotzium aquila; cujus rei rationem ſe neſcire fatetur Nonnius; atque in marmore antiquo, quod SOLI SANCTISSIMO SACRUM fecit TI. CLAUDIUS FELIX, Solis radiati προτομῇ alis expanſis gerit eadem avis apud eruditionis elegantiſſimæ Virum Jac. Sponium in Miſcellaneis Antiquæ Lectionis. Imo etiam in nummo Hadriani apud Choulium, uti ex ectypo patet, Harpocrates noſter ſuper caput aquilæ ſtat, aliſque ejus impoſita ſunt Sarapidis & Iſidis capita

Quin & aquila propter magnitudinem oculorum vel acrem viſum Ὀφθαλμίας dicta videtur, teſte Joanne Diacono ad Heſiodi Scutum; non ſecus ac piſcis quidam apud Plinium *oculatus*; eoque nomine non ſecus ac accipiter Soli potuit eſſe dicata. Nec is erraverit, qui CORVUM vel ACCIPITREM conſpici a latere Harpocratis exiſtimabit; quos Apollini maxime inſervire tradit Porphyrius lib. 3. de Abſtinentia. Et certe CORVUS apud Græcos, Romanos & Ægyptios Soli adſcribitur. Ælianus lib. 1. c. 18. corvum *Apollinis ſacram avem* & ἀκόλουθον vocat, *divinationeque præditam* fuiſſe ſcribit: & fabulabantur illum Apollinis famulum ante transformationem fuiſſe, ut idem lib. 1, c. 47. & Ariſteus Metapontinis

tapontinis dicebat, se quidem illo tempore Aristeum, sed τότε ὅτε εἵπετο τῷ θεῷ, εἶναι κόραξ, *cum deum sequeretur, corvum esse*, uti tradit Herod. lib. 4. c. 15. Eustathius ad Il. Δ. p. 449. Iliados, scribit cygnum Apollini ὡς ἡλίῳ propter λευκότητα dicari & corvum διὰ τὴν νυκτερινὴν μελανίαν, ἧς (ita legendum, non, ut in editione Romana scribitur εἰς) οἷα καὶ μητρὸς ἀπογεννᾶσθαι: *propter nocturnam nigredinem, ex qua veluti ex matre nascitur*: quod ultimum etiam variis auctoritatibus firmat ad Il. Α. pag. 22. Plutarchus lib. de Iside recte scribit Græcos censere columbam sacratam esse Veneri, draconem Minervæ, corvum Apollini, canem Dianæ; sed Ægyptiorum plerosque ipsa animalia deos facere, & propterea se sannis objicere. Hinc est quod in nummis & gemmis sæpe corvus cum Apolline conspiciatur; ut in nummo Faustinæ apud Patinum occurrunt ara, eique imposita corona, urceus, præfericulum, CORVUS & Inf. ΠΥΘΙΑ, in alio vulgatissimo Vitellii tripodi insistit; apte eo nomine *comes tripodum*, uti eruditis observatum, vocatus Statio lib. 3. Th.

Non comes obscurus tripodum, non fulminis ardens
Vector ades, flavæque sonas avis unca Minervæ.

In gemma apud Gorlæum 3. Apollo nudus tripodi sinistro cubito incumbens, dextra manu ramum protendit ad corvum adstantem; & quia Sol omnis fœcunditatis parens habebatur, inde puto in gemma 55. binos corvos insidere cornucopiis, & inter illos cerni papaverum capita & binas spicas: in gemma 111, tripodi, cujus a pedibus binæ itidem spicæ surgunt: in gemma 151. cerni lyram, corvum, gallum gallinaceum, & caduceum; in 152. eundem stellam tripodi impositam ore appetere & denique in gemma 172. insistere basi rotundæ, & ante illum sculptum esse cornucopiæ cum lyra. Et Ægyptios hunc honorem etiam corvo habuisse testis locuples est Ælianus l. 7. c. 18. de Animalibus, ubi de urbe Copto & corvis binis circa eam videri tantum solitis verba facit: Νεὼς δὲ Ἀπόλλωνι τιμᾶσθαι ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ, οὗπερ οὖν ἱεροὺς (κόρακας) εἶναί φασιν αὐτούς: *Templum vero Apollini sacrum eo in loco colitur, cui corvos sacros esse ajunt*: eosdemque solem, & lunam, sive Osirin & Isin scarabæo, dracone, corvo & aliis animalibus expressisse scribunt Manethon & Hecatæus apud Diogenem Laërtium in prooemio. Quin etiam in sacris Mithræ vel solis nonnulli initiatorum sive ὑπηρετούντων

ρετὄντων *Coraces*, fuere appellati, & Commentator vetus in Ep. ad Romanos cap. I. *Coracina ſacra* paganos habuiſſe dicit, *quod in iis corvos vel eorum ſimulacra divino cultu adficerent Ægyptii*; quem tamen falli in ratione nominis ſacrorum illorum arbitratur doctiſſimus Reineſius Epiſt. 69. qui dignus eſt ut conſulatur: & in tabula, quæ Mithræ ſacra deſcripta habet, corvus etiam conſpicitur apud Camerarium: non ſecus ac in iis, quæ a Leonardo Auguſtino, & aliis editæ ſunt: adeo ut non abſque ratione ſcribat Albricus Philoſophus juxta Apollinem pictum fuiſſe corvum nigrum deſuper volitantem, & eam avem deo eſſe conſecratam. Apollinem, cum Typhœus perſequeretur deos, ſeſe in corvum convertiſſe canit Ovid. lib. 5. Metam. v. 329.

Delius in corvo, proles Semeleja capro
Fele ſoror Phœbi, nivea Saturnia vacca,
Piſce Venus latuit, Cyllenius Ibidis alis.

Adeo ut mirandum nequaquam ſit in gemmis quas Abraneas vocant eruditi, variis apud Chifletium, corvum cerni vel ramum lauri, ut videtur, quanquam Antoninus liberalis cap. XXVIII. ἱέρακα memoret, Roſtro tenentem, vel illi vel cornucopiæ inſiſtentem. Quin & Phædrus tribuit

Augurium corvo, læva cornici omina

qua occaſione facere non poſſum, quin emendem Theodulphi Epiſcopi Aurelianenſis carmen, quod Analectis ſuis inſeruit doctiſſimus Mabillonius

Dura ſatis roſtro ceu pulſat pectora cornix
Jambriferos luxus, quum vorat ore procax.

nam legendum ibi *vocat*, id eſt ſonitu ſuo quaſi advocat & ſignificat pluviam venturam: imitatus eſt Virgilium, qui I. Georg. canit,

Tum cornix plena pluviam vocat improba voce

Et pro *luxus* præſtantiſſimus Grævius putabat ſcribi oportere *lapſus*, h. e. imbrem cadentem ſeu labentem de cælo. Et quanquam luce meridiana clarius pateat, optimo jure corvum Apollini convenire, & eo nomine comitari Harpocratem, tamen ſi quis ACCIPITREM intelligere malit, nullo modo repugnabo; imo manus etiam dabo, ſi quis aliam avem hic cerni credere animum inducat. Porphyrius certe lib. IV. de Abſtinentia, accipitrem vel ἱέρακα ſcribit ſoli gratum eſſe *quia natura ejus ex ſanguine & ſpiritu conſtat, quia hominem*

minem mortuum deflet, ejusque oculis, in quibus ἡλιακὸν καθικὲν φῶς putarunt, *terram leviter injicit; & quia mortuus* vim habet divinatricem, & corpore solutus λογικώτατος, καὶ προγνωστικώτατος est, & τελεῖ ἀγάλματα καὶ ναὺς κινεῖ, *& simulacra perficit, & templa movet.* Eusebius lib. 3. c. 12. Præparationis, scribit Ægyptios accipitrem soli consecrasse, illumque esse φωτὸς δὲ καὶ πνεύματος αὐτοῖς ἱερὸν, *lucis & spiritus signum, cum quia incitatissimo motu fertur, tum quia alta, ubi lucis plurimum, volando petere solet*: & paulo ante narrat in Apollinis urbe Lunæ symbolum esse ἱερακοπρόσωπον ἄνθρωπον, ζιβύνῃ χειρούμενον τυφῶνα, ἱπποποτάμῳ εἰκασμένον. λευκὸν δὲ τῇ χρόᾳ τὸ ἄγαλμα: *hominem accipitris vultu, telo conficientem Typhonem hippopotamo assimilatum, & simulacrum albi coloris esse*; additque album colorem significare lunam lumen suum aliunde sumere, & accipitris vultum, illud a sole una cum spiritu in eam derivare, ἀφ' Ἡλίου φωτίζεσθαι καὶ πνεῦμα λαμβάνειν: Ælianus lib. 10. c. 14. de Animal. accipitrem ab eodem populo soli consecratum scribit, quia avium solus illius radios intuetur, nec flamma ejus offenditur: Horus Apollo, propter fœcunditatem & diuturnam vitam, quam nec Ælianus præterit, nec non quod defixis oculis in solis radios intueatur εἴδωλον ἡλίου accipitrem facit lib. 1. c. 2. additque: ὅθεν καὶ τὸν Ἥλιον ὡς κύριον ὄντα ὁράσεως, ἔσθ' ὅτε ἱερακόμορφον ζωγραφοῦσιν; *inde etiam fit ut solem interdum tanquam visus dominum, accipitris forma pingant*: apud quem cap. 8. libri ejusdem alia ratio potest videri. Eandemque ob causam Plutarchus lib. de Iside, vel quia εὐτονίᾳ ὄψεως ὑπερβάλλει καὶ πτήσεως ὀξύτητι, testatur Osirim, qui Sol existimabatur, ἱέρακι *accipitre*, vel accipitris forma pictum fuisse. Apud Chifletium quoque cernitur in gemma homo capite accipitris defœdatus, ἱερακόμορφος ἄνθρωπος, ut loquitur Eusebius, a cruribus serpens, dextra scutum, sinistra flagellum tenens; & in alia accipitris pedes anguis voluminibus constringuntur, & a latere est tentis virilibus Anubis; quę omnia ad solem commode referri possunt; nec video quare Kircherus, qui mysteria hęc prę aliis diligenter scrutatus est, & cum eo doctissimus Basilidis somniorum editor velit esse ibin, quam Ægyptii contra serpentum adventum invocare solebant, cum tota avis nihil cum ibi, sed multa cum accipitre commune habeat. In auctario præterea Pignorii accipiter loto arbori, circa quam serpens,

ut videtur, volvitur inſidet; & ab utroque ejus latere cornucopię cernitur, ut ſignificarent, ſcilicet, ſolem eſſe cauſam fœcunditatis, & abundantię; quippe qui, uti Macrobius loquitur, *generat univerſa ſeminando, fovendo, producendo, alendo, augendoque*; unde etiam in tabula Aleandri Heliaca encarpus cernitur ex frondibus, floribus, pomis, ſpicis, & aliis rebus contextus. Quin & Ælianus arbitratur Homerum Apollinem accipitri aſſimilaſſe, quia ille ſoli ſacer; & Anton. Liberalis cap. 28. Metam. deum illum, cum a Typhone ſuperi fugarentur, ſeſe in ἱέρακα vel *accipitrem* convertiſſe; pro quo tamen *corvum* ſubſtituit Ovidius, quemadmodum vidimus. Et operæ pretium erit apponere contracto Euſtathii ſatis prolixa verba ad Iliad. α. ex quibus patebit & accipitrem ſoli, & alia animalia aliis diis vel propter nominis, vel naturæ ſimilitudinem conſecrata fuiſſe a gentilium theologis. Γλαῦκα *noctuam* Minervæ ſacram facit non modo quia nocte videt, ſed etiam quia deſcendit a γλαύσσω, quod idem eſt cum ἀθρῶ i. e. *video*, unde Ἀθήνη nomen ſuum accepit, ὡς παραθρεῦσα τὰ οἷον ἐν σκότει. νῆσσαν *anatem* Neptuno, quia ille eſt ὑγρὰ οὐσία & νῆσσα deducitur παρὰ τὸ νῶ νήσσω τὸ κολυμβῶ: ἱέρακα *accipitrem Soli Apollini*, διὰ τὸ ὀξὺ τῆς κινήσεως, & quia ſol eſt ὀξυκίνητος, & propter etymologiæ convenientiam, καὶ γὰρ ἵεται ῥᾷον ὁ ἥλιος. ἐντεῦθεν δὲ καὶ ὁ ἵεραξ ὠνόμασται: Φαληρὶν *avem quandam marinam* Veneri, non modo διὰ συνέμφασιν τοῦ φαλλοῦ, verum etiam διὰ λευκότητα τὴν ἐν σπέρματι ζωικῷ. *Cygnum* Apollini, propter ᾠδικὸν καὶ μαντικὸν, & διὰ τὸ λευκόν, quod a λεύσσειν id eſt βλέπειν deſcendit, ὅπερ Ἀπόλλων ἐστὶ παραίτιος: Ἀετὸν *aquilam* Jovi vel τῷ αἰθερίῳ ἀέρι; Λάρον *gaviam* Mercurio; & ob ſimiles rationes addit Κισσὸν *hederam* Baccho; *narciſſum* Ἐρίννυσι: πεύκην *piceam* Vulcano; τρίγλαν *mullum* Dianæ; eidemque vel Hecatæ μαινίδα, piſcem ita dictum; κίθαρον vel κιθάραν itidem piſcem Apollini; Βόακα Mercurio; Ἀφύην vel ἀφρίτην veneri λύκον, Apollini; λαγωὸν Amoribus; draconem Minervæ ſacrari quarum rerum rationes ab eo peti poſſunt. Obſervandum inſuper diligenter imagunculæ noſtræ ſiniſtrum latus tegi veſte, quæ ex humeris linteolo, ut videtur, alligata dependet; quia hoc fortaſſe ratione ſua non caret. Nam & in una aut altera Harpocratis imagine apud Sponium Virum clariſſimum, in Oſiridis, quam explicavi, apud Pignorium, & aliis idem fere obſervatum video; forte ut indicarent ſolem

lem hemiſphærium noſtrum luce ſua clarum reddere, obſcurum vero, quando ſeſe condit. Hinc elegantiſſime Orpheo apud Schol. Heſiodi ad Theog. dicitur, *dexter generator diei, ſiniſter vero noctis,* hoc verſu

Δέξιε μὲν γενέτωρ ἠοῦς, εὐώνυμε νυκτός.

Unde & Ægyptii, teſte Macrob. I. ſat. c. 19. *ipſius ſolis ſimulacra pinnata fingebant; quibus color apud illos non unus eſt. alterum enim cærula ſpecie, alterum clara fingunt, ex his clarum ſuperum & cæruleum inferum vocant. Inferi autem nomen ſoli datur, cum in inferiore hemiſphærio, id eſt, hyemalis ſignis curſum ſuum peragit; ſuperi, cum partem Zodiaci ambit æſtivam.* Et vel ob hanc annuam, vel ob aliam diurnam rationem Harpocrates forte in gemma ſuperiorem corporis partem nudus plane, inferiorem vero tectus eſt: adeo ut vel hoc nomine recte objecerit gentilibus Arnobius lib. 3. *eos effinxiſſe alios deos ſenes, juvenes,* PUEROS, *aquilos, cæſios, ravos,* SEMINUDOS, *intectos.* Et Porphyrius apud Euſebium lib. 3. cap. XI. præparat. ſcribit in Plutone vel Sarapide, ſolis ſub terram ſubeuntis ſymbolum eſſe πορφυροῦν χιτῶνα: & Hecaten λευχείμονα, χρυσοσάνδαλον & λάμπαδας accenſas ſignificare *novilunium*; adeo ut pateat veſtes nonnunquam alicujus rei ſymbolum fuiſſe: quod etiam conſtat ex Plutarcho, qui in lib. de Iſide ſcribit ἀμπεχόνῃ φλογοειδῆ imagines Oſiridis Ægyptios velaſſe, quia exiſtimabant ſolem eſſe σῶμα τῆς τἀγαθοῦ δυνάμεως ὡς ὁρατὸν οὐσίας νοητῆς: & mox narrat eoſdem ταῖς μελανοστόλοις, *nigris veſtibus* Iſidem vel Lunam velare, ut τὰς κρύψεις καὶ τοὺς περισκιασμοὺς, ἐν οἷς διώκει ποθοῦσα τὸν ἥλιον, *occultationes & obumbrationes, quibus deſiderans ſectatur ſolem,* ſignificarent: Iterum eodem libro prope finem ſcribit, ſtolas Iſidis ποικίλας eſſε ταῖς βαφαῖς, quia vis ejus verſatur circa materiam πάντα γινομένην καὶ πάντα δεχομένην, lucem, tenebras, diem, noctem, aquam, vitam, mortem, principium, finem; veſtimentum Oſiridis autem οὐκ ἔχειν σκιὰν, οὐδὲ ποικιλμὸν, ἀλλ' ἓν ἁπλοῦν τὸ φωτοειδὲς, *non habere umbram, non varigationem, ſed totum eſſe luminoſum plane;* quia principium temperamenti eſt exſors, & quod primum eſt, atque ſola mente cernitur, id mixtione vacat. Et ita verſicolorem, ut ſic loquar, Iſidem nobis deſcribit Apul. lib. XI. *multicolor, byſſo tenui pertexta; nunc albo candore*

dore lucida, nunc croceo flore lutea, nunc roseo rubore flammida: & quæ longe lateque etiam meum confutabat obtutum, palla nigerrima, splendescens atro nitore: quæ circumcirca remeans, & sub dextrum latus ad humerum lævum recurrens, umbonis vice, dejecta parte laciniæ, multiplici contabulatione dependula, ad ultimas oras nodulis fimbriarum decoriter confluctuebat: mundique simulacrum humana specie formatum habuit ἄνωθεν μέχρι τῶν πόδων ἱμάτιον περιβεβλημένον, teste Euseb. l. 3. c. XI. quæ omnia certe suadent non absque rationibus hæc facta esse a gentilibus. His uti puto satis diligenter explicatis, reliquum est ut doceam, cur solem instar pueri vel infantis expresserint nonnunquam, cum Apollo cæteroquin ut juvenis pingeretur; num alii dii etiam varia ætatum forma fuerint culti; quid causæ potuerit esse, ut omnes deos deasque ad Solem & Lunam retulerint; & denique cui usui inservierit Parvula hæc Harpocratis imago. Sol igitur vel Apollo ut juvenis & intonsus a Græcis colebatur atque Romanis; senex vero & barbatus ab Hierapolitanis, qui illos hoc nomine reprehendebant, ut testis est Lucianus in libro, quem de dea Syria conscripsit. Statuam illam elegantissime describit Macrobius 1. Sat. 17. *Hierapolitani praterea, qui sunt gentis Assyriorum omnes solis effectus atque virtutes ad simulacri barbati speciem referunt, eundemque Apollinem appellant. Hujus facies prolixa in acutum barba figurata est, eminente supra caput calatho.* Imo ut puer, ut juvenis & senex describitur Martiano Capellæ lib. 1. *Facie autem mox ut ingressus est* PUERI RENIDENTIS, *incessu medio* JUVENIS *anheli, in fine* SENIS *apparebat occidui, licet duodecim nonnullis formas convertere crederetur*: quo figmento videntur tempus matutinum, meridiem & vesperam designare, quibus solis vis & potestas valde mutatur; quod & accidere singulis horis illi forte volebant, qui in formas duodecim converti eum censuerunt; nisi potius duodecim Zodiaci signa sint intelligenda; quia ætates, quas quatuor facit, ad anni tempora refert Macrobius lib 1. cap. 18. Nam postquam docuisset liberi patris simulacra partim puerili ætate, partim juvenili, præterea barbata specie senilique ore effictum fuisse, addit: *Hæ autem ætatum diversitates ad solem referuntur, ut parvulus videatur hyemali solstitio, qualem Ægyptii proferunt ex adyto die certa, quod tunc brevissimo die*

veluti parvus & infans videatur: exinde autem procedentibus augmentis æquinoctio vernali similiter atque adolescentis adipiscitur vires, figuraque juvenis ornatur; postea statuitur ejus ætas plenissima effigie barbæ solstitio æstivo, quo tempore summum sui consequitur augmentum. Exinde per diminutiones dierum velut senescenti quarta forma deus figuratur. Sane si Plutarchi librum, quem de Iside & Osiride conscripsit, evolvo, si nummos, & gemmas inspicio, & aliorum auctorum verba perpendo, hic PUER, vel PARVUS INFANS, nullus alius quam Harpocrates esse potest, quem vel loto insidentem, vel aliis symbolis ornatum ad solem utique referri satis multis puto me probasse: & forte ille digito os premit, quia solem orientem manu ori admota adorabant & salutabant veteres: Lucianus libro de Saltatione: Καὶ Ινδοὶ, ἐπειδὰν ἕωθεν ἀναστάντες προσεύχωνται τὸν Ἥλιον, οὐχ, ὥσπερ ἡμεῖς τὴν χεῖρα κύσαντες, ἡγούμεθα ἐντελῆ ἡμῶν εἶναι τὴν εὐχήν: *Indi posteaquam mane e strato surrexerint solem precibus venerati fuerunt, non quemadmodum nos deosculata manu perfectam precationem esse arbitramur, verum illi ad Orientem conversi saltatione solem consalutant, sese componentes* σὺν σιωπῇ, *& imitantes dei choream*: quanquam non diffitear Græcorum adorationem non modo ad orientem, verum etiam ad ortum & occidentem, vel quocunque tempore eum venerabantur, referri posse. Quicquid sit, Isidorus lib. 8, c. 2. Origin. testatur etiam, *solem ut* PUERUM *pictum esse, eo quod quotidie oriatur & nova luce nascatur*; Albricus Philosophus narrat Apollinem vel solem pictum esse in specie impuberis juvenis, *nunc facie puerili, nunc juvenili semper imberbis*, nunc autem in cana diversitate apparentis, licet raro tali facie esset formatus; & Æternitas in marmore apud perillustrem Spanhemium in eruditissimis ad Juliani Cæsares notis una manu gerit solem puerum, altera vero lunam parili ætate præditam. Bacchum præterea vel Liberum patrem ut puerum, ut juvenem, barbata specie & senili effictum fuisse; *uti simulacra ejus, quem Græci Bassarea, item quem Brisea appellant, & ut in Campania Neapolitani celebrant Hebona cognominantes*, testis est Macrobius lib. I. c. 18. Pausaniæ lib. 5. celebratur Διόνυσος ἐν ἄντρῳ κατακείμενος γένεια ἔχων καὶ ἔκπωμα χρυσοῦν; *Bacchus barbatus in antro jacens, & auream tenens pateram*: talemque eum in Naxiorum nummis cer-

ni plane apud illuſtres Antiquarios, fruſtraque Ludovicum Nonnium putare incertum eſſe, an ad Herculem ebrium illi referri poſſint, recte exiſtimat L. Begerus, edito Theſauro Palatino clarus. Bacchum barbatum ex ejuſdem populi nummo exhibet Spanhemius ad Julianum: idemque occurrit in Thebanorum, & Thaſiorum nummis apud Goltzium, in gemma antiqua apud Ant. Piſonem; & multo clarius in gemma 22. Theſauri Palatini, in qua Bacchus barbatus & ſenex uvam tenens, cantharo vel vaſi innixus, comitem habet pantheram: jamque beneficio viri maximi P. Danielis Huetii eruditus orbis cognoſcit Auſonii *myobarbum Liberi Patris*; quod fuit ſimulacrum Bacchi prolixa barba & acuta inſigne. Ulpianus ad Demoſthenem, uti obſervavit Meurſius, Græcarum Antiquitatum promuscondus ita effictum fuiſſe Bacchum ſcribit, quia omnis ætas, puerilis, juvenilis, & ſenilis illi choreas agit: Diodorus Siculus lib. 2. quia bini fuerunt Bacchi, alter antiquus, alter recentior; & illum barbatum occurrere arbitratur, διὰ τὸ τοὺς ἀρχαίους πάντας πωγονοτροφεῖν, *quia priſci omnes barbas alebant*, τὸν δὲ νεώτερον ὡραῖον καὶ τρυφερὸν καὶ νέον, *juniorem vero pulchrum, delicatum* & juvenem; Tzetzes vero ad Lycophronis Caſſandram a vino cauſam petit: ὅτι ὁ οἶνος ἐντείνει τὰ μόρια, ὅθεν τὸν Διόνυσον καὶ νέον καὶ γέροντα γράφουσι, πρὸς τὴν πόσιν τοῦ οἴνου τὴν μετρίαν καὶ ἄμετρον. Eandem ætatis diverſitatem in Æſculapio obſervare licet; quippe qui, licet in nummis, marmoribus, auctoribus Græcis & Latinis barbatus ac ſenex occurrat, interdum tamen puer atque juvenis eſt. Calliſtratus apud Dion. Petavium in notis ad Syneſium comam prolixam Æſculapii eleganter deſcribit, eumque *puerum* vocat, & perpetuam ipſi, atque ἀνώλεθρον ἀκμὴν tribuit: Orpheus in hymnis αὐξιθαλῆ κόρον eundem appellat: exſtatque elegans Æſculapii pueri effigies apud Laurentium Pignorium in Symbol. Epiſt. qui tamen eum ita effictum putat, quia Dionyſius tyrannus Epidauri Æſculapio auream barbam adimi juſſit, præfatus, patrem Apollinem imberbem eſſe, teſte Maximo Valerio. Sed hæc ſententia mihi probare ſe non poteſt; cum effigies non virum imberbem, quales fuit Æſculapius poſt Dionyſii ſacrilegium, ſed puerum plane repræſentet.

Nicome-

Nicomedes Medicus apud Octavium Falconerium, virum certe harum rerum peritissimum, Servatori Æsculapio Σῶστρα persolvit illique dedicat τὰν παιδὸς καλλίσταν εἰκὼ τάνδε θεοῖο, *pulcherrimam hanc imaginem pueri dei Pæanis.* Ubi cum alio viro pereruditο non arbitror intelligi debere *Apollinem*, qui *Pæan* sæpissime vocatur; sed *Æsculapium*, qui in alia ejusdem basis inscriptione vocatur παιὰν Ἀσκλήπιος: & quia idem Nicomedes dicitur Regi Æsculapio statuam consecrare, factam a Seioboetho statuario, *qualem eum recens natum ex filia Phlegyæ & Apolline obstetricatæ fuerant Ilithyæ*: quæ certe deum illum ut infantulum docent effictum & cultum fuisse. Pausanias lib. 8. celebrat Ἀσκληπιοῦ παιδὸς ἱερὸν, *Æsculapii pueri fanum* ad Ladonem Arcadiæ fluvium: idem lib. eod. apud Megapolitanos scribit Ἀσκληπιοῦ παιδὸς ἱερὸν, cujus simulacrum ὀρθὸν πεποίηται πηχυαῖον μάλιστα, *rectum stabat ad summum*

cubiti

cubiti magnitudine : & lib. 2. apud Corinthios Æſculapii ædem, & in ea ἄγαλμα οὐκ ἔχον πωγένεια, *non habens barbam ſimulacrum*: ubi non tam puer quam juvenis Æſculapius intelligendus videtur eſſe, qui ſtatura juſta ſed imberbis colebatur : qualem puto, me obſervaſſe in gemma 4. Tab. B. apud Anton. Piſonem; nec non in nummo M. Aurelii, uti eruditis viris obſervatum eſt. Atque hinc patet verum plane non eſſe, quod canit Auctor Priapejorum carm. 36.

Intonſa ſemper Æſculapio barba

Nam *mitis* ille vel ἤπιος deus, etiam puerili & juvenili forma cultus, Græcisque Ασκλήπιος, Latinis *Æſculapius* dictus fuit. Unde non ſatis cauſæ video, cur Sertorius Urſatus in monumentis Patavinis, ad Inſcriptionem quæ ſequitur, annotaverit, τὸ ASCLEPIUS nonnullos facere Æſculapii cognomen; ſed hunc ex Apolline & Coronide, Phlegyæ filia natum, eumque ab inferis rediiſſe, & auctorem medicinæ clinicæ fuiſſe teſte Hygino Fab. 202, & 251.

P. MARIO. NI
GRO. CORVI
NA. NI. CON
VIX. AN. LXII
MIL. AN. XXV.
IĪI. AESCULA
PIO
ASCLEPIO
DOTI

Eos certe adhuc quæro, qui Æſculapium dixerunt cognominatum fuiſſe *Aſclepium*; deinde Hyginus Græcos imitatus, quod & in aliis propriis nominibus facit, *Æſculapium*, qui iiſdem parentibus ortus fingitur, appellat *Aſclepium* quomodo & idem in tribus inſcriptionibus apud Gruterum, Lactantio cap. 33. de Mort. perſecutorum, & aliis vocatur, & nullus in hoc marmore *Aſclepius* occurrit, verum *Aſclepiodotus*; quod nomen etiam exſtat apud Gruterum Inſ. 1. pag. DCCXV. Apud Tzetzem ad Lycophronem pag. 165. legimus deum hunc initio Ἤπιον eſſe dictum διὰ τὸ

πρᾶον καὶ ἥσυχον; sed cum sanasset Ἄνυλυ τὸν ἐπὶ Δαύνε τύραννον ὀφθαλμιῶντα, appellatum fuisse Ἀσκλήπιον: quod non monerem, quia plane ἀπροσδιόνυσον est, nisi in mendo cubaret Scholiastes, scribendumque foret τὸν Ἐπιδαύρε, uti clare legitur apud Auct. M. Etymologici in v. Ἀσκελές. Sequentibus saeculis Latini eum *Scolapium*, more loquendi tunc familiari vocarunt: Acta vel Passio Philippi Episcopi apud Mabillonium virum rarae eruditionis Tom. IV. Analectorum: *Hic* (ignis) *Hercules, incensos fieri deos putans, in amorem expetendae mortis impegit, qui infelix in ygiae monte combustus est: & Scolapium medicum in monte Cynasuridos fulminatum consecrationem mereri a gentibus fecit*: ubi primo Grammaticae regula exigit, ut scribatur, *Herculem* & *putantem*: deinde pro *ygiae*, *oetae*; in quo monte Herculem certe flammis absumptum esse constat; nisi haec donanda potius saeculi istius genio sint. Mercurius praeterea qui ut puer, ut juvenis imberbis cultus fuit fere semper, senex plane est in aere apud Laurentium Pignorium in annotationibus ad imagines deorum Vincentii Cartari. Nam quamvis vir doctissimus eum Herculem esse putet in habitu Mercurii, mihi tamen propter caduceum, propter palmam, propter talaria videtur potius Mercurius senex esse, & quidem PACIFER, quomodo vocatur in nummis Posthumi: (in quorum uno, quod notandum diligenter, clavam videtur tenere) & Ovidio lib. 14. Metam.

Pacifer huic dederat florem Cyllenius album.

In aliis quidem numismatis HERCULES PACIFER & DIANA PACIFERA occurrunt, eodemque cognomine idem ornatur in Insc. 4. pag. MXIII. nec non in alia apud Sponium Virum doctissimum sect. 2. Miscell. Art. VIII. nisi potius vulgata ibi scriptura retinenda sit,

HERCULI SANCTISSIMO
PLACIFERO SACRUM.

quia apud eundem pag. 86. *Apollo placifer* & p. 102. *Genio placifero*, occurrunt; & a *placidus* descendat; quod inter epitheta Herculis ipsius occurrit: sed ipsa tamen statua docebit, opinor; conjecturam meam non plane rejiciendam esse; idque eo magis, quia Pausanias lib. 6. Pharis, Achajae oppidum est, testatur fuisse Mercurium ἔχοντα γένεια.

Reverendum illud Ægyptiorum numen Sarapis in nummis interdum barbatus & ſenex, interdum juvenis atque imberbis conſpicitur: quod forte factum, quia ille erat vetuſtiſſimus Ægyptiorum, alter advena, adventitius, atque ex ponto ac Sinopenſium urbe Ptolomæo vel Lagi filio, vel Philadelpho vel Euergete procurante, advectus deus, qui, teſte Tacito lib. 4. Hiſt. c. 83. Regi per quietem oblatus, *decore eximio & majore quam humana ſpecie* JUVENIS *eum monuit, ut fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis effigiem ſuam acciret.* Si tamen quis eſt qui hanc conjecturam exiſtimet admittendam non eſſe; ego facile illis aſſentiar, qui judicabunt Serapin modo ut *juvenem*, modo ut *ſenem* effingi, quia Sol etiam exiſtimabatur eſſe, vel quia parum ſibi Gentiles in effingendis numinibus ſuis conſtabant. Sed hac occaſione examinare placet num Patrum plerique recte cenſuerint Joſephum ſub Sarapidis

rapidis forma cultum fuiſſe : quo nomine a nonnullis culpantur, quia Serapidis cultus Ptolomæorum primo temporibus in Ægyptum vel Alexandriam fuit introductus. Neque tamen docere, uti rem certiſſimam, conabor, Patriarcham ſub Serapidis forma cultum eſſe, ſed advectum ex Ponto deum illi opinioni nequaquam obſtare. Ille igitur ab uno Ptolomæorum Regum accitus eſt; & Tacitus memorat *Ptolomæum, qui Macedonum primus Ægypti opes firmavit*, id eſt Lagi filium: alii apud eundem, *Ptolomæum, quem tertia ætas tulit*, id eſt, Euergetem : Philadelpho, qui Regum ſecundus fuit id adſcribit Clemens Alexandrinus in Protreptico: *Soterem* vero narrat nobis Plutarchus libro de Iſide & Oſiride, & de Solertia Animalium : qui tamen a Ptolomæo I. id quod video facere eruditos, hac in hiſtoria diſtinguendus nequaquam eſt. Nam illum *Soterem* fuiſſe cognominatum clare præter Suidam in v. Δημήτριος, Porphyrium apud Euſebium in fragmento de Ptolomæis teſtatur Scholiaſtes Theocriti ad Idyll. 15 : Rhodios ipſi hoc cognomen dediſſe docet Pauſanias in Atticis : Καὶ γὰρ φιλομήτορα καλοῦσι καὶ φιλάδελφον ἕτερον, τὸν δὲ τοῦ Λάγου σωτῆρα, παραδόντων Ῥοδίων τὸ ὄνομα : ſed Stephanus altius hanc rem repetit & Ptolomæum *Soterem* appellatum ſcribit, quia Alexandrum ab Oxydracarum gente incolumem ſervaverat : ὀξυδράκαι, ἔθνος Ἰνδικόν, ὑφ' ὧν σώσας Ἀλέξανδρον πτολεμαῖος, σωτὴρ ἐκλήθη. Ante advectum ex Ponto Serapin, alius in Ægypto eodem nomine deus colebatur. Pauſanias l. 1. ſcribit Athenienſes Serapidis cultum a Ptolomæo accepiſſe, & templum ejus ἐπιφανέστατον eſſe Alexandrinis, ἀρχαιότατον δὲ ἐν Μέμφει : unde abſque dubio ſequitur, ante Ptolomæum Lagi F. ſi is, ut plerique tradunt, Sinopenſem deum advehi curavit, Sarapin in Ægypto cultum fuiſſe. Quin & Clemens Alexandrinus in Protreptico, atque ante eum Tacitus lib. 4. Hiſt. cap. 84. teſtatur advenæ Serapidi templum exſtructum in loco, cui nomen Rhacotis, ubi *fuerat ſacellum Serapidi atque Iſidi antiquitus ſacratum*. Quid quod Sinopenſes eum non Serapin, ſed *Jovem ditem*, teſte Tacito, vocarunt : *Timotheus quæſitis qui in Pontum meaſſent, cognoſcit urbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas fama Jovis Ditis* : atque cum eum viderunt, Timotheus ἐξηγητής, (*antiſtitem cæremoniarum* vocat Tacitus, & *non ignobilem Theologorum virum* Arnobius) & Manetho Sebennita a cerbero &

 dracone

dracone conjectarunt Plutonis esse simulacrum, Ptolomæoque persuaserunt non alium illum quam Serapin esse; οὐ γὰρ, addit Plutarchus lib. de Iside, ἐκεῖθεν οὗτος ὀνομαζόμενος ἥκεν, ἀλλ' εἰς Ἀλεξάνδρειαν κομισθεὶς τὸ παρ' Αἰγυπτίοις ὄνομα τοῦ πλούτωνος ἐκτήσατο τὸ Σάραπιν: *Non enim nomen illud gerens eo venerat, sed deportatus Alexandriam Serapidis nomen, quo Ægyptii Plutonem afficiunt, adquisivit.* Certe Plutonem eundem cum Sarapi esse docet ex Porphyrio Eusebius lib. 4. Præpar. c. ultimo, & Serapin in marmore, quod ad me misit Fabrettus, cerberus comitatur, atque ita fere in eodem repræsentatur, uti Pluto describitur lib.3.cap.11. Præparationis. Et hinc clarum utique esse puto Sinopensium deum, quem Σινωπίτην Δία vocat Dionysius in periegesi & ad eum Eustathius, nomen mutasse postquam in Ægyptum fuit advectus; non satis caute Macrobium 1. Sat. 7. affirmare, Ægyptios post Alexandri Macedonis occasum tyrannide Ptolomæorum coactos esse Saturnum & ipsum Serapin in cultum recipere Alexandrinorum more, apud quos præcipue colebantur; illos anachronismum committere auctores (inter quos Epiphanius etiam cap. 106. Ancorati; qui & Serapin sive Apin facit Sinopensium regem uti video etiam observare Illustrem Scaligerum ad Euseb. Num. MDCCXXV) qui affirmant Sinopensium numen *Sarapin* vocatum fuisse, antequam asportaretur in Ægyptum: & tandem non recte patres, narrantes Josephum sub forma Serapidis cultum esse, argui; quia ex urbe Sinopensium diu post fuit advecta illa relligio; cum ante Ptolomæorum tempora cognitum in Ægypto Sarapidis nomen, ejusque cultus celebris fuerit; qui tamen quo tempore ceperit, numque gens vanis superstitionibus dedita ita coluerit Josephum, aliis dispiciendum relinquo: & præcipue Eruditissimo Viro Joanni Spencero, cui gaudeo rationes meas probatas esse lib. 3. cap. 9. Dissert. 5. Nec, ut pergam, ab hac ætatum diversitate immunis fuit Jupiter ille Optimus Maximus. In lapide vetusto apud Gruterum pag. LXXVII. celebratur FORTUNA JOVIS PUERI PRIMIGENIA & in alio legitur, FORTUNÆ. PRIMIGENIÆ. JOVI. PUERO. EX. TESTAMENTO: Juvenali *Jupiter nondum barbatus* Satyra sexta; talisque cultus fuit in Campania, teste Servio ad lib. 7. Æn. *Circa hunc tractum Campaniæ colebatur* PUER JUPITER, *qui Anxurus dicebatur quasi* ἄνευ ξυροῦ,

ξυρῆς, *id est, sine novacula; quia barbam nondum rasisset*: Scholiastes Cruquii & Acro ad Horat. lib. 1. Sat. 5. *imberbem* vocant: & in nummo Gentis Vibiæ apud Ursinum Fulvium cernitur juvenis radiatus, ut videtur, in sella sedens & hastam tenens cum Inf. JOVIS. AXUR. C. VIBIUS. C. F. C. N. Atque ut nihil dicam de JOVE CRESCENTE qui in nummo Salonini Valeriani cernitur vel de *Vejove*, quem *parvum, non magnum & Juvenem Jovem* interpretantur Ovidius & Festus. Pausanias lib. 5. scribit ἄγαλμα esse Διὸς μικρὸν, τὴν ἑτέραν τῶν χειρῶν προτείνον, *parvum Jovis simulacrum, alteram manum extendens*; & ab ea statua progredienti occurrere ἄγαλμα Διὸς οὐκ ἔχον γένεια οὐδὲ αὐτὸ, *signum Jovis, quod & ipsum non habebat barbam* in nummis quoque Trœzeniorum ΣΔΕΥΣ (ita antique pro ΖΕΥΣ scribitur) Ἐλευθέριος imberbis & plane juvenis occurrit; nec video quid causæ sit, cur Ludovicus Nonnius eum invita inscriptione Apollinem faciat, cum præter Pausaniam etiam testetur Auctor M. Etym. a Græcis Jovem ita cultum fuisse: οἱ δὲ, ait, νῆσον φασὶν εἶναι τὴν Δίκτην· καὶ ὄνομα ἀπὸ τῶν ἁλιευτικῶν δικτύων· ἔνθαυθα δὲ Διὸς ἄγαλμα ἀγένειον ἵσταται: *Alii Dicten insulam dicunt esse & nomen habere a piscatoriis retibus: ibi Jovis imberbe simulacrum sacratum est.* Jam tempus tandem esset docere gentiles omnes deos deasque suas ad Solem & Lunam retulisse; sed antequam illi rei me accingam, conabor tradere, cui usui imaguncula nostra potuerit inserviisse. Publice cultam ut credam vetat exiguitas; quanquam parva simulacra aliis diis consecrata sint, uti ex sequentibus patebit: suspicabarque nonnunquam vel Laribus sive diis domesticis annumeratum esse breve hoc signum, vel quempiam religionis ergo & instar amuleti (cui inserviisse Harpocratis imaginem inscriptio vetus, quam postea explico, Græca docet) illud secum portasse. Et primo quidem constat parvis minutisque simulacris, gentiles honores divinos habuisse; Nero, Suetonio teste c. 56, *icunculam puellarem cum quasi remedium insidiarum a plebejo quodam & ignoto muneri accepisset, detecta confestim conjuratione pro summo numine, trinisque in die sacrificiis colere perseveravit: volebatque videri monitione ejus futura prænoscere*: Hadrianus apud eundem in Aug. c. 7. puerilem imagunculam æream veterem, ferreis ac pæne exolescentibus litteris hoc nomine (Thurini) inscriptam, inter cubiculares coluit. *Si-*

gillaria & Sigilliola ea vocare possis; a quibus & locus Romæ *Sigillaria* nomen accepit, licet non modo imagunculæ, verum & aliæ res ibi venderentur. Neque tamen eo sensu voces eas usurpavit Arnob. lib. 6. *Et abstinetis a risu cum pro diis immortalibus* SIGILLIOLIS *hominum & formis supplicatis humanis. Quinimo deos esse* SIGILLARIA *ipsa censetis, nec præter hæc quicquam vim creditis habere divinam.* Nam si parvas tantum statuas designari putamus, jam majores excluderentur, iisque talem vim non attribuissent gentiles; quod a ratione alienum est plane: deinde postea tradit Phidiam super Olympii Jovis digito inscripsisse *pantarces pulcher*: quo nomine fuerat amatus a se puer, & obscœna cupiditate dilectus; additque; *usque adeo ludus est, & puerilis affectio* SIGILLARIA *ista formare, adorare pro diis ea, sanctitatibus accumulare divinis; cum ipsos videamus artifices in effingendis his ludere, & libidinum propriarum monumenta sancire.* Neque aliter voce hac utitur Tertull. c. 12. de Oratione: *Immo contra, scripturam fecerit, si quis in cathedra aut subsellio sederit. Porro cum perinde faciant Nationes, adoratis* SIGILLIARIBUS *suis residendo, vel propterea in nobis reprehendi meretur, quod apud idola celebratur.* Quæ certa loca nequaquam de imagunculis parvis, multo minus de annulis cum Liceto explicanda sunt. Et vel a parvis vel ab utrisque statuis faciendis nomen proculdubio accepit FABER FLATURARIUS SIGILLARIARIUS, cujus mentio in Inf. 89. Classis XI. Reinesii. Sed ut pergam, Ammianus Marcellinus narrat Asclepiadem Philosophum *Deæ Cælestis argenteum breve figmentum, quocunque ibat, secum solitum efferre*: Apulejus in Apologia scribit morem se *sibi habere, quoquo eat, simulacrum alicujus dei inter libellos conditum gestare, eique diebus festis thure & mero aliquando victimis supplicare.* Et mox illud fuisse *Mercuriolum* docet, eumque eleganter ita describit: *En vide quam facies ejus decora & succi plena sit, quam hilaris dei vultus, ut decenter utrinque lanugo malis deserpat, ut in capite crispatus capillus sub imo pilei umbraculo appareat, quam lepide super tempora pares pinnulæ eminent, quam autem festive circa humeros vestis substricta sit*: quæ ideo in medium adduxi, ut pateat non satis caute doctissimum gemmarum Abraxearum interpretem hæc verba de gemma cælata interpretari: Sulla imaginem Apollinis secum tulit: Plutarchus in ejus

ejus vita : Λέγεται δὲ ἔχων τὶ χρυσοῦν Ἀπόλλωνος ἀγαλμάτιον ἐκ Δελφῶν, ἀεὶ μὲν αὐτὸ κατὰ τὰς μάχας περιφέρειν ἐν τῷ κόλπῳ, ἀλλὰ καὶ τότε τοῦτο καταφιλεῖν, *Dicitur ſignum habuiſſe Apollinis aureum ex Delphis, illud ſemper quidem eum in præliis circumtuliſſe in ſinu, tunc vero etiam oſculatum eſſe, & dixiſſe; Pythie Apollo, an felicem Sullam Cornelium, quem tot certaminibus ſplendidum & inclytum reddidiſti, hic projicias adductum ad patriæ fores* : Alexander Magnus ſi non apud ſe, ut Sulla, attamen ſecum habuiſſe fingitur a Statio Herculis ſignum , cujus menſura intra pedem ſtabat, lib. 4. Sylvarum carmine 6.

——— Pellæus habebat
Regnator lætis numen venerabile menſis,
Et comitem occaſus ſecum portabat & ortus :
Prenſabatque libens, modo qua diademata dextra
Abſtulerat, dederatque & magnas verterat urbes,
Semper ab hoc animos in craſtina bella petebat :

& tandem Alexandri Magni, inter deos relati, effigies portabatur a familia Maruanorum, *quia dicuntur juvari in omni actu ſuo, qui Alexandrum expreſſum vel auro geſtitant vel argento*, uti loquitur Trebellius Pollio in xxx. tyrannis : quo pertinet S. Chryſoſtomum Homil. 21. notare nonnullos ſalutis cauſa, νομίσματα χαλκᾶ Alex. Macedonis vel capitibus vel pedibus circumligaſſe; uti ex eo obſervat Triſtanus T. 3. p. 70. Sed reſtat tandem ſcena, ut ſic loquar, ultima; & probandum eſt imaguncula m noſtram Solis ſymbolum eſſe; *Solis* inquam, ad quem omnes ſuos deos, ut deas ad Lunam referebant, orta præcipue ſalutari Chriſti Domini Deique noſtri doctrina, gentiles; quia eos pudebat numeroſæ deorum gentis, & cum a natura ipſa, tum a Chriſtianis convincebantur, non niſi unum Deum Opificem Ædificatoremque & Conſervatorem mundi eſſe poſſe. Euſebius lib. 3. Præparationis cap. 13. ſcribit, gentiles Solem exiſtimaſſe eſſe *Apollinem*, *Herculem*, *Bacchum*, *Æſculapium* : *Lunam Dianam*, *Palladem*, *Hecatem*; notatque homines effugientes turpes numinum ſuorum fabulas, ὥσπερ διὰ μηχανῆς εἰς Ἥλιον καὶ Σελήνην καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ κόσμου μέρη ἀνατρέχειν. *Harpocratem*, *Orum*, *Oſirin*, *Martem*, *Apollinem*, *Herculem*, *Mercurium* & *Æſculapium* eundem cum Sole eſſe ſatis multis puto me probaſſe; id quod nunc de aliis etiam breviter docendum

dum

dum est. JOVEM igitur *Solem* esse ex iis quæ disputat Macrobius lib. 1. cap. 23. Saturn. patet: inter Catalecta Pithæi quæ exstat, laus Solis idem evincit.

Sol facies mundi, cœlique volubile templum.
Sol Liber, Sol alma Ceres, Sol Juppiter ipse.

non secus ac Callimachi cujusdam vel ex Callimacho, a nescio quo versum carmen imagini Jovis inscriptum, quo *Jovi complicitæ alæ* tribuuntur, quodque totum adscriberem, nisi recte censerent eruditi illud dubiæ esse vetustatis. Eustathius ad Hom. Il. α. p. 22. Apollinem facit, μικρὸν Δία, quia multa cum Jove facit simul: & ad od. M. p. 1726. scribit Jovem nonnunquam esse ταυτιζόμενον τῷ Ἡλίῳ apud poëtam, ut cum illi alatum currum tribuit: Orpheus apud Schol. Hesiodi, Solem vocat Titanem, Hyperionem, Pæana & Jovem,

Τιτὰν χρυσαυγὴς ὑπερίων, οὐράνιον φῶς
Δέξιε μὲν γενέτωρ ἠοῦς, εὐώνυμε νυκτὸς
Φωσφόρε, αἰολόδεκτε, φερέσβιε, κάρπιμε παιάν,
Ἀειθαλὲς, ἀμίαντε, χρονοπάτερ: ἀθάνατε Ζεῦ.

& quidem Ζῆνα vel *Jovem*, διὰ τὸ ζωῆς εἶναι αἴτιον, τουτέστι τῆς πρὸς ζωὴν: Plutarchus in Quæstionibus Rom. causam indagans cur annum Jovi existiment sacrum esse, menses Junoni; inter cetera addit, αὐτὸν ἐν ὕλῃ Δία, τὸν ἥλιον, καὶ αὐτὴν τὴν Ἥραν ἐν ὕλῃ τὴν σελήνην *solem ipsum in materia esse Jovem, & Lunam ipsam in materia Junonem*: & inde forte est, quod observat Festus diem dictum esse *ab Jove ejus rectore, qui Græce* Δία *appellatur*: ac tandem Orpheus apud Apulejum lib. de Mundo Jovem omnia esse ostendit, & inter cetera ἥλιον καὶ σελήνην. PANEM ad Solem debere referri tradit idem Macrobius lib. 2, c. 22. nec non Porphyrius apud Eusebium lib. 3. Præpar. cap. XI. ubi inter ceterea docet cornua ipsi tributa esse, ut σύμβολα Ἡλίου καὶ Σελήνης. Et nonnunquam suspicatus sum eum LUCIDUM appellari in lapide vetusto, quem post Tomasinum Reinesius edidit, & syntagmati suo inseruit:

LUCIDO PANI
QUINTUS MUTIANUS
HERODIA. SYNNESIA
UXOR. DULCISSIMA
V. S.

quomo-

quomodo Diana vel Luna Statio lib. 5. Sylvarum *Lucida Gnossis* dicitur. Sed ire inficias nolo interpretationem perillustris Spanhemii in elimatissimis & quæ optime ætatem ferent ad Juliani Cæsaris notis videri præferendam esse, & *Panem* ideo *Lucidum* nominari, quia effingebatur facem accensam manibus tenens, λαμπαδηφορίαις colebatur, & apud Arcadas in templo ipsi accendebatur πῦρ οὔποτε, Pausania teste, ἀποσβεννύμενον.

ATTIDEM solem esse Macrobius lib. 1. cap. 21. ostendit. Arnobius lib. 5. p. 187. *Attidem cum nominamus solem*, inquit, *significamus & dicimus : sed si Attis sol est, quemadmodum connumeratis & dicitis, quis erit Attis ille, quem in Phrygia genitum vestræ produnt atque indicant litteræ.* Illudque clarius patebit ex iis, quæ commentatus est Laur. Pignorius in libello quem inscripsit, Magnæ Deum Matris Idææ & Attidis initia : nec non iis, quæ postea moneo.

PRIAPUM Veteres credidisse Solem esse, ex verbis Suidæ & Codini, quæ memini me protulisse, constat satis superque : & docet Vossius pater in absolutissimo de Idololatria opere, eosdem per membrum ejus virile significasse Solem omnia generare, & fœcunditatis parentem esse. Sic Plutarchus lib. de Iside scribit Osiridis simulacrum ἀνθρωπόμορφον & ἐξορτιάζον τῷ αἰδοίῳ διὰ τὸ γόνιμον καὶ τὸ τρόφιμον, *propter gignendi & alendi vim esse*, moxque illud ad solem refert. Mercurium non aliam ob causam γεννητικὸν μόριον erectum gerere Macrob. 1. Sat. 19. Herod. 2, 51, & Artem. 1, 47. testantur; & tales Hermæ frequentissime in gemmis, nummis, aliisque monumentis veterum conspiciuntur; Porphyriusque apud Euseb. 3, 11. (licet aliam rationem adferat) celebrat Mercurium ἐντεταμένον, quod male interpres *ad erectum & intentum corporis statum* refert. Quin & plerosque populos simulacra in templis suis statuisse ἐντεταμένα καὶ τῇ τοῦ τράγου φύσεως παραπλησίως, & pudenda coluisse, ὡς αἰτίαν τῆς τῶν ζώων γενέσεως scribit Idem lib. 2. cap. 2. Præparat. Et certe verissimum hoc esse indicant sacra Cybeles, Bacchi, Deæ Syriæ, Cereris, Isidis, Osiridis apud Arnob. Athen. Xiphil. Lucian. Ptolomæum, Plutarchum, & alios : eoque pertinet Isidis capiti τὸ μόριον imponi apud Tristanum in M. Aur. Claudii numismate ; & Mnevem bovem Solis symbolum, atque Heliopoli cultum, maximos testiculos habuisse, quia

M sol

ſol σπερμαίνειν dicitur τὴν φύσιν, uti loquitur Euſebius lib. tertio. Nec omittendum Ptolomæum lib. 2. Tetrabibli memoriæ mandare, varios populos qui Trigono Noto Apeliotico ſubjiciuntur, & adſpectibus Saturni, Solis & Veneris conſecraſſe, τὰ γεννητικὰ μόρια, διὰ τὸν τῶν προκειμένων ἀστέρων σχηματισμὸν, ὄντα σπερματικὸν φύσει: *partes ad generationem aptas, ob prædictarum ſtellarum adſpectus, quæ habent naturam ſeminalem.* Et hac occaſione locum inſignem Juliani, qui exſtat Orat. 5. p. 315. explicare conabor: τέμνεσθαι γάρ φασι τὸ ἱερὸν δένδρον καθ' ἣν ἡμέραν ὁ Ἥλιος ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ἰσημερινῆς ἀψῖδος ἔρχεται. εἶθ' ἑξῆς σαλπισμὸς παραλαμβάνεται· τῇ τρίτῃ δὲ τέμνεται τὸ ἱερὸν καὶ ἀπόρρητον θέρος τοῦ Θεοῦ Γάλλου: id eſt, interprete Petavio: *Etenim ſacram arborem ſuccidi illo ipſo die ferunt, quo ſol ſupremam æquinoctiorum apſidem attigit: altero die tubarum clangore perſtrepunt: tertio ſacra & arcana dei Galli meſſis putatur.* Sed vel per θέρος honeſta circumloquutione intelligitur *membrum virile*, vel legendum μέρος, quomodo partem illam corporis Græci vocabant; cujuſque exciſionem die, qui Hilaria præcedebat, celebratam fuiſſe non modo ex pag. 317. verum etiam ex Calendario Veteri, quod Lambecius Bibliothecæ Vendobonenſi inſeruit, conſtat: XI. *Kal. April. Arbor intrat*: X, *Tubiluſtrium*: IX *Sanguen dies Ægyptiacus*: VIII *Hilaria*: VII *Requetio*: VI. *Lavatio.* Optime certe hæc cum Juliani verbis conveniunt, in quibus mox *Hilariorum* etiam fit mentio: per τὸ *Sanguen* autem intelligitur membri virilis abſciſſio, quæ illo die non fiebat modo, verum quo etiam ſacerdotes ſeſe cultris lacerabant: Tertull. in Apol. *Cum M. Aurelio apud Sirmium Reip. exempto die* XVI. *Kal. April. Archigallus ille ſanctiſſimus die* IX. *Cal. earundem, quo* SANGUINEM IMPURUM, *lacertos* QUOQUE *caſtrando, libabat pro ſalute Imp. Marci jam interempti*: ubi per *imp. ſanguinem* videtur intelligere, qui ex genitalibus abſciſſis fluit quia addit *Lacertos quoque caſtratos fuiſſe*: nam particula *quoque* haud obſcure indicat non modo brachia ſciſſa cultris, quod eleganter *caſtrare* quia vires ſanguine amiſſo pereunt, vocat; verum etiam aliud quid ablatum & caſtratum fuiſſe; id eſt, membrum virile, cui *impurum*, ut dixi, *ſanguinem* tribuit. *Dies* autem *Ægyptiacus* eſt infelix, infauſtus, quem exemplo Ægyptiorum Romani obſervabant, qualeſque plures in anno fuerunt, uti ex eodem

Calen-

Calendario constat. Lambecius fatetur sibi non liquere, quid significent; sed eos explicavit olim ὁ πάνυ Salmasius lib. de Annis Climactericis; & nuper Henr. Noris in Eruditissimo Commentario ad Marmora Pisana. Ceterum nescio unde hauserit Scioppius, Priapi Ægyptii vel Hori effigiem fuisse cubitalem & juvenilem, apud Latinos vero commodæ seu justæ staturæ. Nam nihil tale apud Suidam reperio, & de Priapo vulgari verba faciens Theodoretus lib. 1. σμικρῷ ὄντι μόριον ἐντεταμένον καὶ μέγιστον esse dicit; & lib. 2. eum vocat σμικρὸν ζώδιον μετὰ τοῦ μεγίστου καὶ τεταμένου μορίου τιμώμενον, *parvum animal, cum maximo & tento membro cultum*: atque ipse Suidas memoriæ mandat Junonem zelotypia tactam, ventrem Veneris, quæ ex Jove conceperat, contrectasse, & effecisse ut infans deformis nasceretur; & inde adjicit: *Priapum Italorum* (aliter sentit Heinsius v. Cl. lib. 2. Sat. Horatianæ) *lingua vocari, & a pastoribus coli, simulacrum vero esse* παιδίον μόριον ἔχον μέγα καὶ ἐντεταμένον: quæ certe nequaquam de Ægyptiis, sed Romanis & Græcis intelligenda sunt.

LIBERUM PATREM vel BACCHUM Solem esse multis probat Macrob. 1. Sat. Serm. 18. Idem docet Servius ad lib. 3. Æn. *Apollinem deprecantes terram petunt. Ipse enim est & Sol & Liber Pater, qui inferos petiit*: Virgiliusque initio Georg. per *Liberum* solem, per *Cererem* Lunam intellexit proculdubio:

—— —— vos o clarissima mundi
Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum,
Liber & alma Ceres ——

Nec alia Rhodiorum sententia fuit, quorum insula Soli, uti notissimum, fuit dicata: Dio Chrys. Orat. 31. Καὶ ὅτι τὸν μὲν Ἀπόλλω καὶ τὸν Ἥλιον καὶ τὸν Διόνυσον ἔνιοί φασιν εἶναι τὸν αὐτὸν, καὶ ὑμεῖς οὕτω νομίζετε: *Et quidem Apollinem, & Solem, & Dionysum nonnulli dicunt eundem esse; & vos ita existimatis.* Aristides hujus rei non ignarus Oratione ad Rhodios de concordia, quæ est ultima tomi secundi, quem primo *Solem*, mox *Dionysum* vocat, illique tripodas tribuit: Ἀποβλέψατε δὴ καὶ πρὸς τοὺς τρίποδας τοὺς ἐν Διονύσου τούτουσι, πάντως γὰρ χαίρετε αὐτοὺς προσορῶντες; *Sed ad Bacchi quoque tripodes respicite: eos enim aspicientes plane lætamini.* Bacchus præterea, quod huc valde quadrat, gravibus ærumnis a Titanibus affectus, teste Onomacrito apud Pausan. lib. 8. & occisus, uti pa-

tet ex Arnobii lib. 1. p. 28. ejusque membra in lebetem conjecta juxta tripodem fratris Apollinis fuerunt collocata. Auctor Etym. magni: in v. Δελφοί hanc historiam conservavit: ὅτι τὰ Διονύσου μέλη σπαράξαντες οἱ Τιτᾶνες, τῷ Ἀπόλλωνι παρέθεντο ἐμβάλοντες λέβητι. ὁ δὲ παρὰ τῷ τρίποδι ἀπέθετο παρὰ τῷ ἀδελφῷ. Atque ex hac historia (quam paulo aliter sed pluribus narrat Clemens Alexandrinus in Protreptico) lucem fœnerantur Justinus Martyr. Apol. 2. qui scribit, Dionysum διασπαραχθέντα *dilaniatum in cœlum ascendisse*: Origenes lib. 4. contra Celsum, Bacchum a Titanibus deceptum, & a Jovis solio delapsum ab iis dilaceratum, & inde compositis membris ἀναβιώσκοντα redivivum cœlum petiisse, & Tatianus tandem ὄμφαλον esse τάφον Διονύσου: quia scilicet Delphi habebantur pro terræ umbilico, memoriæ mandantes. Nihil certe mirandum propterea est Agamemnonem in templo Delphico sacrum Baccho fecisse; uti tradit Lycophron in Alexandra: ad quem ex Callimacho & Euphorione similia observat Tzetzes: & Lucanum lib. v. canere sacra fieri Apollini & Baccho Delphis, mixto numine:

Mons Phœbo Bromioque sacer, cui numine mixto
Delphico Thebanæ referunt Trieterica Bacchæ.

Plutarchus quoque libro de Iside scribit relliquias Bacchi prope Apollinis oraculum Delphis sitas esse: ὁσίους *sanctos* vel *initiatos* sacrificium arcanum in æde Apollinis peragere, & Thyadas vel Bacchas ἐγείρειν τὸν Λικνίτην, *excitare Licnitam*, id est Bacchum; quod de excitationibus matutinis intelligendum esse videtur: *Quid volunt*, ait Arnob. lib. 7. *excitationes illæ, quas canitis matutinæ*, (*matutinas salutationes* vocat Apulejus lib. XI.) *collatis ad tibiam vocibus? obdormiscunt enim superi, remeare ut ad vigilias debeant?* Sed si hæc non satis clare ostendunt, Bacchum eundem cum Apolline vel Sole esse, monstrant certe eos in eodem loco fuisse cultos, & propterea multa videri communia habuisse: imo Macrobius lib. 1. c. 18. non dubitat hinc argumentum petere eos idem numen esse: *Item Bœotii Parnassum montem Apollini sacratum esse memorantes, simul tamen in eodem & oraculum Delphicum, & speluncas Bacchicas uni Deo consecrata colunt: unde & Apollini & libero Patri in eodem monte res divina celebratur.* Auctor Magni Etym. v. Διόνυσος, observat eum apud Eleenses eundem haberi cum sole; ἢ παρὰ τὸ δάος δαόνυσος· καὶ τροπῇ τοῦ α εἰς ι. παρὰ γὰρ Ἠλείοις ὁ αὐτὸς τῷ Ἡλίῳ νομίζεται· ἵν᾽ ᾖ ὁ δαίων, ὁ τοῦ δάους (ὅ ἐστι πυρὸς

πυρὸς ἢ φωτὸς) αἴτιος; *vel a* δαὸς *descendit* δαόνυσος, *& α conver-so in ι. Dionysius : nam apud Eleos idem cum sole existimatur ; ut sit* ὁ δαίων *ardens,* δάος *id est ignis vel lucis causa :* Eumolphus apud Diod. Siculum in carminibus Bacchicis eundem appellat,

Ἀστροφαῆ Διόνυσον ἐν ἀκτίνεσσι πυρωπὸν:

Sidereum Dionysum igni radiante coruscum.

Quæ nulli alii quam soli conveniunt; quem a Pelleniis etiam cultum fuisse sub nomine Διονύσου Λαμπτῆρος ; observat ex Pausaniæ lib. 8. Tristanus in explicatione vasis antiqui, quod Bacchi mysteria continet : qui tamen non addit, *Dionysum* illum *Lamptera* solem esse. Non male tamen hoc inde aliisque, quos ibidem laudat, auctoribus colligitur; & eam ob causam forte Baccho, *facem* tribuit Mart. Capella lib. 1. *Dehinc admissi Tonantis ipsius filii : inter quos primus quidem ruber juvenis, ac vorax omnium, sititorque etiam sanguinis gradiebatur : alter suavis & comis* FACEM (aliæ tamen editiones *falcem*, quæ non male Baccho convenit, exhibent) *dextra, lævaque gestans cratera somnificum.* Et Bacchus ut sol elegantissimis verbis describitur Aristidi: Νυκτὸς καὶ ἡμέρας πέρατα ἐπισκοπεῖ. τὴν μὲν ἡμέραν αὐτὸς δαδοῦχος τε καὶ ἡγεμὼν τῆς ὄψεως γιγνόμενος. τὴν τε νύκτα ἑτέροις παρεὶς: ἀργῶν δὲ ὅμως οὐδ' οὕτω, ἀεὶ δ' ἐν φορᾷ καὶ κινήσει τὸν αἰῶνα διεξέρχεται : *noctis & diei regit deus fines, interdiu quidem ipse lucem præferens , noctem vero aliis concedens; sic tamen ut interim non cesset, sed in perpetuo versetur motu.* Hinc est quod Bacchantes apud Ovidium lib. 4. Metam. ex sententia Tristani canunt

——— *Tibi inconsumpta juventa est,*
Tu puer æternus, tu formosissimus alto
Conspiceris cœlo ———

& quod Arnobius lib. 3. gentiles ita alloquitur : *Quid? cum liberum Apollinem, Solem unum esse contenditis numen, vocabulis amplificatum tribus, nonne sententiis vestris deorum imminuitur census, & opinio prædicata dilabitur?* Multus, ut monui, Macrobius est in hac gentilium opinione & superstitione probanda; idemque haud vulgaribus tam ex antiquis monumentis quam priscis auctoribus petitis argumentis ostendunt Alexander, Hieronymus in Expositione Tabulæ Heliacæ , & Tristanus in Explicatione vasis antiqui. Macrobius illud firmat ex Aristotele qui Theologumena scripsit,

ex Hyacinthiorum festo apud Lacedæmonios, ex cultu communi Apollinis, & Bacchi Delphis, ex Varrone & Granio Flacco, ex versibus denique Variorum, ut Orphei, cui sol dicitur

Ἥλιος, ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσιν

Sol quem Bacchum cognominant

& alibi:

Εἷς Ζεύς, εἷς Ἀΐδης, εἷς Ἥλιος, εἷς Διόνυσος.

ex Euripide, apud quem in Licymnio Bacchus & Apollo, tanquam unus idemque deus invocatur,

Δέσποτα φιλόδαφνε, Βάκχε, παιάν, Ἄπολλον, Εὔλυρε

& denique ex Æschylo cui insuper Apollo cognominatur κισσεὺς vel *hederacius*

Ὁ κισσεὺς Ἀπόλλων, ὁ καὶ Βάκχος, ὁ μάντις:

uti Joh. Meursius pro ὁ καβαῖος rescribendum putat. Et recte, ut hoc obiter adjiciam, Apollo μάντις quia vaticiniis præerat, vocatur. Sic Clementi Alexand. in Protrep. dicitur μάντις ἁγνός; & μάντις Auctori M. Etymologici alicubi, Luciano pag. 1100 edit. Bourd. poëtæ anonymo lib. 1. Anth. p. 84. in oraculo apud Eusebium lib. 3. cap. 14. nec non Oenomao apud eundem lib. 5. p. 212. *Augur Apollo* eadem ratione Virg. l. 4. æn. 376. & Val. Flacco l. 1, v. 234, *Vates Apollo* eidem lib. 4. v. 445, & *augur Pithyus* Mart. Capellæ lib. 1. appellatur; tandemque in Theodoti medici carmine, quod deus per somnum jusserat cani, apud Aristidem Tom. 1. Serm. Sac. 4. occurrit Διόνυσος Κισσεύς. Haud obscure præterea colligitur Bacchum nullum alium quam solem esse, quia idem cum Sarapide & Osiri habebatur, quos certo constat ad sidus illud retulisse gentiles. In nummis Elagabali & Gallieni apud Tristanum modius, qui capiti Serapidi imponitur pampinis ornatur, & non absque ratione existimat vir doctissimus id ideo factum, quia Bacchus idem Serapidi erat. Osirin quoque, qui sol habebatur, non alium quam Bacchum esse patet satis superque ex Tertulliani libro de Corona, atque vulgato Ausonii carmine:

Ogygia me Bacchum vocat
Osirin Ægyptus putat
Mystæ Phanacem nominant

Tibullus lib. 1. El. 7. cum inventionem vitis adscripsisset Osiridi, eundem mox *Bacchum* nominat: Herodotus lib. 2. c. 144. Osirim Græ-

Græcorum lingua Bacchum esse scribit: Ὄσιρις δ᾽ ἐστι Διόνυσος κατ᾽ Ἑλλάδα γλῶσσαν: quod cum multis docuisset Plutarchus libro de Iside, tandem addit, *Esse autem eundem Osirim cum Baccho, cuinam magis convenit scire, quam tibi o Clea, quæ Thyadum Delphicarum es princeps, & a patre atque matre* τοῖς Ὀσιριακοῖς vel *Osiridis sacris es consecrata*; quomodo Græca, ἀρχικλαμβύουσαν ἐν Δελφοῖς, interpretatur Xylander, cujus ego versionem propter negotia examinare non potui; & integrum locum adduxi, non ut interpretarer ἀρχικλαμβύουσαν, sed ut ostenderem Osirim & Bacchum eundem esse. Ortivinius vir eruditus admodum arbitrabatur rescribi debere ἀρχικλαμυστοῦσαν, h. e. *principem vociferantium Baccharum Delphicarum*; additque Hesychium & Phavor. κλαμυστῆσαι exponere βοῆσαι, καλέσαι; Plutarchum paulo post narrare Delphis juxta Oraculum Apollinis servari reliquias Bacchi, & arcanum sacrificium castos peragere in Apollinis fano, quo tempore Thyades, sive Bacchæ Licnitam excitant, h. e. cum clamore Bacchum cient: eodemque modo Statium lib. 4. v. 379, unam Baccharum, quæ choros ducebat, vocare *reginam silvestris chori*, & Lutatium ad ea verba commentari: *ut choros ducebat una Baccharum: ostendit autem antistitem Liberi, quæ Citheronem incolebat*. Atque hinc patet, non absque ratione Nonnum lib. IV. Osirim appellare *Dionysum Ægyptium*,

—— καὶ Αἰγυπτίου Διονύσου
Εὔια φοιτητῆρος Ὀσείριδος ὄργια φαίνων:

Servium ad lib. I. Georg. v. 166. *eundem Osirim & Liberum Patrem* facere; & post Diod. Siculum, Martianum Capellam lib. I. testari Osirim Ægyptios vini usum docuisse. In nummo præterea Juliæ Domnæ Bacchi currui a centauris tracto insidentis latus Isis tegit; quo ænigmate significatur Bacchum vel Osirim deæ illius virum esse, uti optime observat elegantis admodum ingenii & doctrinæ præclaræ vir, quem juvenis admodum cognovi, Petrus Seguinus; atque inde lucem fœneratur id quod olim apud Plutarchum lib. de Iside scripsit Anticlides, τὴν Ἶσιν Προμηθέως οὖσαν θυγατέρα Διονύσῳ συνοικεῖν: *Isidem Promethei filiam, liberi uxorem esse*. Tandemque ut Osiris Lactantio & Minutio Felici, observante Pignorio, dicitur esse filius Isidis, ita & idem Baccho convenit: Plutarchus rursus: Ἱστορεῖται δ᾽ καὶ Ἴσιδος υἱὸς ὢν ὁ Διόνυσος ὑπὸ Αἰγυπτίων,

γυπτίων, οὐκ Ὄσιρις ἀλλὰ Ἀρσαφὴς ἐν τῷ ἄλφα γράμματι λέγεσθαι, δηλοῦντος τὸ ἀνδρεῖον τοῦ ὀνόματος: *Fertur etiam ab Ægyptiis Bacchus filius Iſidis eſſe, qui non Oſiris, ſed Arſaphes a prima littera incipiente voce vocatur, ſignificante ea voce fortitudinem*: utque Bacchus a Titanibus dilaceratus fuit, ita eandem calamitatem Oſiridi intulit Typhon, teſte Tzetze ad Lycophronem: Ὄσιρις ὁ καὶ Διόνυσος βασιλεὺς ὑπάρχων Αἰγύπτου ὑπὸ Τυφῶνος τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῶν συνωμοτῶν μεληδὸν κατετμήθη καὶ ἐξετέθη πολλαχοῦ: quod pluribus exſequitur Plutarchus in libro toties laudato. Putaveram autem, quemadmodum memini me monere, Harpocratis noſtri clavam ramulo ornari; ſed male me memoriæ fidem advocaſſe ea, quæ honeſtum & veri amantem virum decet, ingenuitate faſſus ſum. Addam tamen quæ iſta occaſione notaveram, quia illuſtrando Baccho, niſi me plane fallo, inſervire poſſunt. Vitis & hedera deo accepta fuit & grata; inque pompis illi imponebatur umbella ex utriuſque fronde contexta: Euſtathius ad Homerum p. 857: Γράφει γοῦν τις ὅτι ἀγάλματι Διονύσου πομπεύοντι περιέκειτο καὶ σκιὰς ἐκ κίσσου καὶ ἀμπέλου: ab Homero vel alio poëta in hymnis Bacchus vocatur κισσοκόμης, ab aliis κισσοφόρος & φιλοκισσοφόρος ob coronas ex hedera factas: Plutarchus docet hederam a Græcis Baccho ſacrari, & ab Ægyptiis appellari *Chenoſirin*, q. d. *Oſiridis* plantam: Homerus quoque eum κισσῷ καὶ δάφνῃ πεπυκασμένον introducit: ab Horatio, Tibullo, Silio Italico, aliiſque corona hederacea caput cinctus introducitur, eam ob cauſam *Corymbiferus* Ovidio I. Faſt. dictus; Bacchantes, Silenos, Satyros, omneſque dei comites. hedera ornari ſolere notiſſimum eſt; & teſte Varrone lib. 5. de l. l. *liberalia dicta, quod per totum oppidum eo die ſedent ſacerdotes* Liberi, HEDERA CORONATAE ANUS *cum libeis & foculo pro emptore ſacrificantes*: adeo ut eleganter Lucianus in Podagra eam vocet κισσίνην σφραγῖδα, *hederaceum ſigillum*, quia ex illa, non ſecus ac ex ſigno impreſſo res, Bacchantes noſcebantur:

Ἦ μὴ τις ὕμνος βακχείων κωμάζεται
Ἀλλ' οὐκ ἔπεστι κισσίνη σφραγὶς κόμαις:
Anne hymnis bacchantium canitur
Sed non adeſt hederaceum ſigillum comes.

Vitem vitium repertori, hilaritatiſque luculentæ datori conſecratam eſſe nemo ignorat; notandumque tantum hac apud Argivos

Junonem

Junonem coronari; ut testaretur sese Bacchum vicisse: Tertull. lib. de Cor. Militis; *Junoni vitem Callimachus induxit. Ita & Argis signum ejus palmite redimitum, subjecto pedibus ejus corio leonino, insultantem ostentat novercam de exuviis utriusque privigni.* Præterea non de nihilo esse observaveram, cum putavi Reverendo Smetio fidem habens fronde arboris & forte hederæ clavam cingi; atque ea ratione jungi Herculis & Bacchi insignia; quia scilicet in multis hæc numina convenire censebant gentiles rebus. Nam ambo dicuntur Indos vicisse, totumque terrarum orbem victoriis suis peragrasse: & Nonnus lib. 25. Dionys. elegantem comparationem rerum ab iis gestarum instituit, canitque Bacchum non secus ac Herculem leonem, pantheram, ursas, aprum domasse, imo multæ majora virtutis suæ specimina edidisse. Herculem etiam veteres cum poculo finxere, & quidem casabundum & ebrium, non modo quod bibax fuisse perhibeatur, sed etiam quod antiqui narrent Herculem poculo tanquam navigio immensa maria transisse, uti docet Macrobius 5. Sat. c. 21. cui addatur omnino Athenæus lib. XI. Deipnosoph. ubi de eadem historia agit, Herculemque unum τῶν πλεῖστον πινόντων & gavisum fuisse μεγάλοις ποτηρίοις inter cetera tradit. Et hinc nonnulla simulacra ejus bibentium speciem retulisse, testatur Aristides Tom. 1. p. 63. qui tamen inde concludit propter inventas vivendi commoditates eum æstimandum esse: Οὐ τοίνυν ἐπὶ πράξεσι μόνον καὶ ἀγῶσιν ἔχοι τις Ἡρακλέους μνημονεύειν, ἀλλὰ καὶ ταῖς εὐθυμίαις τοῦ βίου πολλοῦ τινος ἄξιος· δηλοῖ δὲ καὶ τῶν ἀγαλμάτων αὐτοῦ τὰ πίνοντα: *Verum tamen non ex rebus gestis tantum & certaminibus Hercules est memorandus; sed simulacra ejus, quæ bibentium speciem referunt, monstrant, propter vitæ commoda eum etiam esse æstimandum.* In nummo Antonini Pii Bacchus cum Ariadne currui a satyro & panthera tracto insidens clavam videtur tenere apud Spanhemium Diss. 3. p. 242. & in alio Juliæ Mamææ apud Patinum Hercules cantharum tenet, quo valde illustrantur Aristidis verba. Præterea Silvani seu Herculis Rusticelli statua apud Tomasinum in pereleganti de Donariis libro, tota fere nuda clavam tenet, poma, uvas, pinus, aliosque fructus gerit in sinu; eamque A. CAEDICIUS. THEOPHILUS. EX. VISO. D. POS. vel dedicavit SILVANO. SANC. SACR. ET. LIBERO PAT. & Imperator Severus iisdem commune templum vide-

tur extruxiſſe: Dio; ὅς γε καὶ τῷ Διονύσῳ καὶ τῷ Ἡρακλεῖ νεὼν ὑπερμεγέθη ᾠκοδομήκατο; Baccho & *Herculi templum magnum valde ædificavit.* Hanc tamen verſionem improbat Græcarum literarum reſtaurator Henricus Stephanus, & reddit *tam Baccho quam Herculi*, tanquam duo templa fuerint exſtructa: ſed, præterquam quod Græca verba id difficulter patiuntur; refellitur viri doctiſſimi opinio Severi numiſmatis in quibus HERCULES & BACCHUS ſub nomine DEORUM AUSPICUM junguntur, & unum templum, cujus in medio Hercules eſt, conſpicitur apud Triſt. & Patinum. Obſervandum inſuper Nonnum diſtinguere *Dionyſum ſeniorem* vel *Zagrea* & *Bacchum*; licet eos faciat eosdem Plutarchus in lib. De El. apud Delphos, p. 389. Et hoc licet proprie pertineat ad ætatis, qua unus idemque deus fingebatur, varietatem; hoc tamen loco monere viſum fuit, ut quæ de fulmine, quod ipſi inter ceteros deos tribuitur, mihi notata ſint, adjiciam, & pluribus illuſtrem:

Ἔκλυον ὡς ποτε θῶκον ἑὸν καὶ σκῆπτρον Ὀλύμπου
Δῶκε γέμας Ζαγρῆϊ παλαιοτέρῳ Διονύσῳ
Ἀστεροπὴν Ζαγρῆϊ καὶ ἄμπελον οἴνοπι Βάκχῳ.
Audivi quod olim ſedem ſuam & ſceptrum Olympi
Dederit munus Zagræo antiquiori Dionyſo,
Fulmen Zagræo, & vitem vinoſo Baccho.

Hinc Juno ait ſe timere, ne videat Bacchum ἀστεροπὴν κρατέοντα, *fulmen vibrantem* poſt Zagræum: Bacchumque idem facit Ζηνὶ συναστράπτοντα *una cum Jove fulminantem*; quod etiam videtur canere Apollinaris Sidonius Carmine 22.

——— *Caput aurea rumpunt*
Cornua & indigenam jaculantur fulminis ignem.

Nec certe fulmen a ſole vel Apolline alienum eſt; nam leo radiatus, ſolis propterea ſymbolum, fulmen ore tenet in nummo Caracallæ apud Triſtanum; in tabula Mithriaca cernitur apud Leon. Auguſtinum & in nummo Tarentinorum, ſi fides habenda Sebaſtiano Erizzo pag. 144. Apollo equo inſidens cum appoſito fulmine, & litteris ΑΠΟΛ. Neque illud ſoli Jovi, verum etiam aliis diis, imo etiam deabus tribuitur, & quidem novem diis ex opinione Thuſcorum Plin. l. 1. c. 52. *Thuſcorum literæ novem deos emittere fulmina exiſtimant, eaque eſſe undecim generum: Jovem tria jaculari:*

jaculari : addit Romanos duo tantum ex iis ſervare, *diurna attribuentes Jovi*, *nocturna Summano*; & Hetruriam arbitrari fulgura nonnulla *a Saturni ſidere proficiſci*, *uti cremantia a Martis*. Totidem etiam memorat apud Arnobium lib. 3. Manilius : *Deos novem Manilius*, *quibus ſolis Jupiter poteſtatem jaciendi ſui permiſerit fulminis*; eoſque mox vocat *alieni fulminis jaculatores*. Et JUPITER quidem præcipue fulmine armatur; putabaturque tantum mittere fulmina rubra, cum alii dii jacularentur alba aut nigra, uti ex Horatio, Claudiano, & Acrone obſervat Meurs. ad Lycophronem : Inde forte eſt quod apud Livium legamus l. 32. *Jovi donum fulmen aureum pondo L. factum eſſe. Junoni Minervæque ex argento*. Et obſervandum hac occaſione, Jovem non ſemper fulmine fuiſſe armatum, ſed illud ſumpſiſſe primo, poſtquam gigantes regnum cæleſte affectarunt : Ovid. 3. Faſtor.

Jupiter eſt juvenis, juveniles aſpice vultus,
Adſpice deinde manum : fulmina nulla tenet.
Fulmina poſt auſos cœlum affectare Gigantas
Sumpta Jovi; primo tempore inermis erat.

quo alludit Manilius lib. v. 335.

Ara ferens thuris ſtellis imitantibus ignem,
In qua devoti quondam cecidere Gigantes.
Nec prius armavit violento fulmine dextram
Juppiter, ante deos quam conſtitit ipſe ſacerdos.

adeo ut iratior Jove fuerit Commodus Imperator, qui in nummo Theſauri Patiniani conſpicitur ut JUPITER JUVENIS fulmen manu tenens. Alter deorum, qui fulmina jaculatur eſt SUMMANUS (quem Plutonem nonnulli faciunt) cui nocturna attribuebantur : Feſtus *Dium fulgur appellabant diurnum*, *quod putabant Jovis*, *ut nocturnum Summani* : id quod etiam tradit Auguſtinus l. 9. c. 23. de Civ. Dei. Tertius, quem invenio, eſt SATURNUS, uti ex Plinio conſtat; & ipſe in Saturnalibus apud Lucianum teſtatur, ſe cum impar eſſet viribus ad hominum peccata punienda, cumque neceſſe foret ſemper ſurſum deorſum curſitare τὸ κέραυνον διηρμένον *armatum fulmine*, quo ſacrilegos, perjuros & raptores exureret, illud Jovi ut juveni dediſſe. Quartus MARS, uti itidem Plinii verba teſtantur. Quintus HERCULES, qui in nummo Meſſii Decii ſtans fulmen tenet, & clavam

Jovi ſedenti porrigit apud illuſtrem Spanhemium, qui alibi etiam notat in Bruttiorum nummo gazæ Mediceæ eundem deum fulmine armari. Sextus VULCANUS: Servius ad lib. 1. Æn. *In libris Etruſiorum lectum eſt, jactus fulminum manubias dici: & certa eſſe numina poſſidentia fulminum jactus, ut Jovem, Vulcanum, Minervam*: quem locum debeo elegantis ingenii viro Joh. Ortwinio. Septimo loco venit MINERVA: Mart. Capella;

Huic nam tergeminæ rutilant de vertice criſtæ,
Quod dux ſanguineo, præſulque coruſca duello,
Vel tibi quod fulget, rapiturque triangulus ignis:

illud olim etiam Euripides cecinit, quem Virgilium imitatum eſſe tradit Macrob. 5. Sat. c. ultimo: *Nec hoc ſine auctoritate Græcæ vetuſtatis, eſt, quod ait,*

Ipſa Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem.

Euripides enim inducit Minervam ventos contrarios Græcorum claſſi a Neptuno petentem, dicentemque debere illum facere, quod Jupiter fecerit, a quo in Cræcos fulmen acceperat: & alii quatuor diis a Varrone fulmina adſignari ſcribunt, interque eos Minervæ; Jovis tamen fulmine uſam tradunt quia ſuum non erat ejuſmodi poteſtatis, ut in Græcos tam acerbiter animadvertere poſſet: quam in rem audiendus Servius Danielis: *Sed cum Varro divinarum quinto, quatuor diis fulmina adſignet, inter quos & Minervæ, quæritur cur Minerva Jovis fulmen miſerit. Antiqui non* (ita ſcribendum judico) *ſolius Jovis putaverunt eſſe fulmen, nec id unum eſſe, ut teſtantur Etruſci libri de fulguratura; in quibus duodecim genera fulminum ſcripta ſunt; ita ut Jovis, Junonis, Minervæ, ſic quoque aliorum. Nam de Junonis fulmine Accius ait præfervido fulgore ardor injectus Junonis dextra ingenti incidit. Quare non poſuit Minervam miſiſſe fulmen ſuum? ſed nonnulli dicunt, habere quidem Minervam, ut Jovem & Junonem fulmen, ſed non tantum valere, ut vindictam ſuam poſſit implere, niſi uſa eſſet Jovis fulmine: unde merito queritur Juno Minervam cum de numero minorum ſit qui fulmen habeant, uſam tamen Jovis fulmine.* Idem illud ejuſdem poëtæ, *Triſte Minervæ Sidus* explicans ait: *manubias Minervales, id eſt, fulmina, tempeſtates graviſſimas commovere ſcribit*: & Scholiaſtes Statii ad lib. 1. Thebaïdos notat *ſecundum pontifices certa cuique fulmina deo adſcripta eſſe, in quibus & Minervæ*: ubi tamen videtur memoriæ lapſu

Miner-

Minervam pro Junone substituisse, quæ dicit Jovem *sua fulmina* torquere. In nummo Antigoni Tutoris, e musæo Christinæ Augustæ deprompto apud Spanhemium & Patinum, Pallas armata dextra clypeum, sinistra fulmen vibrat: in alio Antonini Pii apud Patinum, Vulcanus fulmen petenti Palladi tradit; talemque etiam sub Severo percussum esse observat Spanhemius: quo etiam referri debent alii nummi, in quibus noctua fulmen tenet, idem utique huic deæ, quod Jovi aquila ministerium præstans; uti observat alio loco vir Amplissimus; atque ita Olympiorum nummos, quorum in una area cernitur Jupiter diademate cinctus, vel Pallas galeata; & in altera noctua fulmen unguibus tenens, interpretatus olim fuit Ludovicus Nonnius; tandemque Minerva armata fulmine cernitur etiam in Domitiani nummo, cum Inf. IMP. XXII. COS. XVI. CENS. P. P. P. Octavum locum occupabit JUNO soror conjunxque Tonantis, cui fulmen veteres tribuisse etiam ex Servio constat; firmatque idem Martianus Capella: *Hæc* (Juno) *fulmen* (alii legunt *flumen*) *dextra, læva sonorum bombis terrentibus sustinens tympanum, sub quibus ima subjecta roscidis videbatur inundare fluoribus*: ipsa apud Valer. Flaccum lib. 1. Argon. v. 116.

—— Imbrem & tenebras; sævumque tridentem
Jam jam ego, & inviti torsissem conjugis ignem.

& apud Statium lib. 1. Thebaidos:

—————— Illam odimus urbem
Quam vultu confessus adis: ubi conscia magni
Signa thori tonitrus agis: & MEA FULMINA *torques.*

ubi Scholiastes Junonem *sua fulmina* dicere notat, quia erant insignia matrimonii sui, & ipsi soli nota; vel quia fulmen sine aëre esse non potest, & ipse aër Juno est; sique nubes non fuerint aëre collisæ, fulmen nullum est. Testatur quoque Joannes Smetius in gemma, quam servat, cerni Junonem dextra tenentem fulmen, sinistra hastam, & leæna vehi: quanquam ferum illud animal mihi potius auctor sit illam Cybelen, vel Matrem Magnam esse; quippe quæ similiter plane insidet leoni in nummo Septimii Severi apud Car. Patinum, & Cornutus notat illam gaudere fulminibus atque tonitru: *οἱ ὄμβροι*, ait, *ὡς ἐπιπολὺ μετὰ βροντῶν καὶ ἀστροπῶν συμβαίνει γίνεσθαι, καὶ ταύτην παρεισάγουσι τυμπάνοις καὶ κυμβάλοις, καὶ κεραυνοῖς ἢ λαμπαδοφορίαις*: *plerumque enim imbres cum*

fulmine & tonitru ad nos deferuntur : *& hanc introducunt cum tympanis, cymbalis & fulminibus vel facibus* : quibus verbis videtur significare tympana Cybeles tonitru, faces vero fulmen denotasse: adeo ut nona sit MATER DEUM, cui fulmina tribuebantur. Decimus erit APOLLO vel Sol, quem fulmine armari jam satis superque docui. Apud Sponium in Miscellaneis Eruditæ Antiquitatis, Apollo itidem cum fulmine cernitur, & Isis sistrum tenens CLATRA, forte a sistri sonitu, appellatur : inque nummis Gentis Plautiæ apud Ursinum Fulvium idem deus quadrigas agitans fulmen dextra intentat. Undecimus est ZAGRAEUS vel BACCHUS, de quo itidem egi. Tandem Alcibiadi, Plutarchus tribuit, Ασπίδος τε διαχρύσου ποίησιν, οὐδὲν ἐπίσημον τῶν πατρῴων ἔχουσαν, ἀλλ᾽ ἔρωτα κεραυνοφόρον : *clypeum deauratum, in qua nullum insigne patrium, sed Cupido fulmen ferens.* Adeo ut præter *Cupidinem*, jam non novem, sed undecim deos habeamus fulmine armatos : qui tamen numerus minui facile potest, si licentia, quam ipsi sibi dederunt, gentiles, utamur, & Junonem ac Cybelem faciamus eandem. Neque tamen asseverare velim, Jovem, Summanum Apollinem, Herculem, Martem, Bacchum, Vulcanum, Saturnum, Minervam, Junonem esse, unum si excipias vel Herculem vel Bacchum, ipsos novem deos, quibus Etrusca superstitio fulmina tribuit; sed plerosque eo numero posse comprehendi, faciunt ut persuasus sim auctores quos laudavi: & spero veniam mihi paratam apud æquos & benevolos lectores fore, si a via paululum aberraverim, cum sol, qui caput dissertationis facit, etiam illustretur ita non parum; & varietate sua hujus generis libelli mirum quantum placere soleant.

SATURNUM nullum alium quam Solem esse docet Macrob. lib. I. c. 22. Gerh. Joannes Vossius l. 2. cap. IV. de Idololatr. Quibus ut nunc nihil addere placet, ita lectori non ingratum fore confido, si examinem intricatum, uti equidem mihi videtur Tertulliani locum, qui exstat cap. 23. de Spectac. *Placebit*, ait, *qui vultus suos novacula mutat? infidelis ergo faciem suam, quam non contentus Saturno, & Isidi & libero proximam facere, insuper contumeliis alaparum sic objicit, quasi de præcepto Domini ludat? docet scilicet & diabolus verberandam maxillam patienter offerre.* Nam cum Saturnus senili ætate & proinde barbatus pingatur, talisque in veterum

rum monumentis occurrat, id quod obſervare non oblitus eſt Albricus Philoſophus; cum *ſenex* vocetur Virgilio lib. VII Æn. *ſenior* Fulgentio in Mythol. cumque Artemidorus doceat lib. 2. c. 49. deos, ſi forte ἀγνοούμενοι occurrunt in ſomniis, ab ætate diſcerni debere, & μειράκιον νέον ſignificare *Mercurium*, νεανίσκον *Herculem* ἀνήρα *Jovem*, πρεσβύτην δὲ τὸν Κρόνον *Saturnum*, nullus certe capere poſſum, quomodo is qui faciem ſuam ſive vultum novacula mutat, vel barbam ſibi demit, Saturnum poſſit referre? Nec ſane, uti annotat Pamelius, ex Goltzii diverſis numiſmatis *Saturnum* imberbem depingi ſolere eſt animadvertere; nec licet caſtratus, cujuſmodi homines barba carere ſolent, dicatur eſſe, abſque barba effictum eum repperi; nec tandem huc pertinet, quod Mart. Capella lib. I. de Philol. ludit, Jovis & Junonis *ſatori caniciem pruinoſis nivibus candicaſſe, licet etiam ille* PUER *poſſe fieri crederetur*. Quid igitur? ego certe ἐπέχω; & vix habeo, unde nodum hunc ſolvere poſſum. Saturnum nigras ſemper genas habuiſſe docemur ex loco eleganti apud Scholiaſtem Heſiodi: qui, cum poëta ceciniſſet homines Saturno Rege δειλὸν γῆρας, *moleſtam ſenectutem* non habuiſſe, annotat: Καὶ τοῦτο Κρόνιον ἐστί. καὶ γὰρ τὸν Κρόνον ἀεὶ μελαίνας ἔχειν τὰς ἐπὶ τοῦ γενείου τείχας φησὶν Ὀρφεύς: *Et hoc Saturnium eſt: nam Saturnum ſemper nigros habere in genis crines ait Orpheus*: Imo Plato ejuſdem ſæculi homines ſcribit ſemper ſenectutem abjeciſſe: Idem: Πλάτων δὲ τοὺς ἐπὶ τῆς Κρονίας περιόδου ἀποβάλλειν φησὶ τὸ γῆρας καὶ ἀεὶ γενέσθαι νεωτέρους: *Plato vero eos qui Saturni tempore vivebant, abjicere ait Senectutem, & ſemper fieri juniores*, qua de re ipſe Philoſophus videri poteſt in Politico, ubi inter cetera ait eos, quibus genæ barbatæ erant barba depoſita in priorem ſpeciem reſtitutos eſſe; & forte hinc Capella ſcribit, *creditum eſſe eum poſſe fieri puerum*. Quæ loca num illuſtrare poſſint Tertullianum alii viderint: neque enim in re tam obſcura certi quicquam definire animus eſt. Ampliſſimus Senator Guielmus Gœſius, cujus ut eruditionem ita mores & canos veneror, exiſtimabat ad calvitiem capitis reſpicere Tertullianum, quam illi exhibere debebant, qui in theatris Saturnum repræſentabant: idemque etiam ſentiebat Stephanus le Moyne, Vir præſtantiſſimus: qui tamen mecum etiam putabat obſtare τὸ *vultus*, quem *novacula mutatum* ſcribit ille; & per eam vocem vix capitis verticem deſignari poſſe. Martinus, qui

patria relicta Christum omnibus rebus prætulit, & nunc divina oracula apud Ultrajectinos facundissime & eruditissime interpretatur, ad me misit, Pamelium observare, Goltzium varia edidisse numismata, in quibus Saturnus ut juvenis conspiciebatur sine barba; Tertullianum non ignorasse deum illum pictum vulgo fuisse senem, quippe qui lib. I. c. 10. adv. Gent. scribat, *Senex de Saturno, imberbis de Apolline, Virgo de Diana figuratus*; sed cum cap. 23. de spect. memoret eos, qui genas radebant, similes sese reddidisse *Saturno, Isidi & Baccho*, respexisse alium modum repræsentandi Saturnum; Gentiles adhæc non semper similia fecisse eorundem numinum signa, verum sese accommodasse suæ Theologiæ; eos plurimum per Saturnum intellexisse *tempus*, eoque nomine finxisse senem; intellexisse per eundem cum Phœnicibus & Syriis *Solem* nonnunquam, indeque instar Apollinis ut juvenem pictum fuisse. Addebat Vir Eruditus, Tertullianum uti voce *novacula*, eumque objicere Christianis; quia eo tempore Patres vetabant barbam radi novacula, permittebantque illam tonderi vel demi forfice; ne nempe Gentiles imitarentur; uti multis docet Clemens Alexandr. cap. 3. & XI. lib. 3. Pædagog.

BELUS etiam vel *Baal* hunc in censum referendus est: indeque eum Βεελσάμην, id est *dominum cæli* vocabant: Sanchoniathan apud Euseb. Ἥλιον θεὸν ἐνόμιζον μόνον, οὐρανοῦ κύριον, Βεελσάμην καλοῦντες ὅ ἐστι παρὰ φοίνιξι Κύριος οὐρανοῦ. Eodem respicere arbitror Servium ad lib. I. Æn. 646: *Nam omnes in illis partibus Solem colunt, qui ipsorum lingua Hel dicitur: unde & Helois*: scribe *unde & Helios*; id est ἥλιος Græcorum: Idem rursus ad v. 731. BELUS, *primus Rex Assyriorum, ut supra dictum est: quos constat Saturnum, quem eundem & Solem dicunt, Junonemque coluisse: quæ numina etiam apud Afros postea culta sunt. Unde & lingua Punica Baldeus dicitur. Apud Assyrios autem Bel dicitur, quadam sacrorum ratione & Saturnus & Sol.* Ἦλ autem & Βῆλ idem numen esse docet disertis verbis Isidorus apud Photium: φοίνικες καὶ Σύροι τὸν Κρόνον Ἦλ καὶ Βῆλ καὶ Βολάθην (videtur affine esse cum *Baldeus*) ἐπονομάζουσι.

SERAPIDEM cum sole eundem esse monui, dicetque id pluribus Macrobius lib. I. cap. 20. Saturnal. & in variis apud Gruterum & Reinesium inscriptionibus occurrit: ΔΙΙ ΗΛΙΩ ΜΕΓΑΛΩ ΣΑΡΑ-

ΣΑΡΑΠΙΔΙ: & in Latina, JOVI. SOLI. INVICTO. SARAPIDI: ſi modo, ut tamen videtur, hæc uni Serapidi tribuenda ſunt. In Rhodiorum nummis apud Goltzium Serapis cernitur hanc procul dubio ob cauſam radiis caput cinctus; non ſecus ac idem veluti Pantheus, plurium deorum inſignibus ornatur in numiſmate Antonini Pii apud Seguinum. Huc pertinet *Serapin* a voce derivari, quæ *incendere* ſignificat, uti docet P. Daniel Huëtius, Vir eruditionis & humanitatis ſingularis, in Demonſtratione quam doctiſſimam conſcripſit, Euangelica; & Plutonem ad Solem, quemadmodum clare teſtatur Porphyrius apud Euſeb. lib. 3. cap. 11. Præparat. inferius hemiſphærium ſubeuntem relatum fuiſſe; quia ſcilicet Serapis & Pluto eodem loco habebantur. Sed quia Rhodi mentio, totuſque ſum in illuſtrando ſole, demus hoc inſulæ ſacratæ ſideri illi, ut origo nominis, qualis apud Iſidorum exſtat l. 14. c. 6. illuſtretur: *Rhodos Cycladum prima ab oriente, in quo roſæ capitolium dicitur eſſe inventum, dum ibi civitas conderetur; ex quo & urbs & inſula Rhodos eſt appellata*: Nonnius ad Goltzii Græciam ſe neſcire ingenue fatetur, quid ſibi *roſæ capitolium* velit; & certe ejuſmodi capitolium in alio orbe quærendum eſt; egoque illud leviſſima mutatione ex hoc noſtro ſubmoveo, & ſcribo: *in qua roſæ caput olim dicitur eſſe inventum.* Globulus roſæ inferior lanugine refertus, & cui folia inſiſtunt Latinis *caput* Græcis κεφαλὴ vocatur: Dioſcorides lib. 1. c. 131. αἱ κεφαλαὶ ὃ ποθεῖσαι, κοιλίαν ῥέουσαν καὶ αἵματος ἀναγωγὴν ἐπέχουσιν: id eſt, interprete Plinio lib. 21, c. 19. *Capita pota ventrem & alveum ſiſtunt*: quanquam Iſidorus *calycem* videatur *caput* vocare.

JANUM eundem eſſe ac Apollinem, id eſt ſolem haud obſcure colligitur ex iis, quæ diſputat Macrob. lib. 1. Sat. cap. 9. & clare hoc docet Arnob. lib. 3. *Incipiamus ergo ſolemniter ab Jano & nos Patre, quem quidam ex vobis mundum, annum alii,* SOLEM *eſſe prodidere nonnulli*: atque hinc forte eſt quod apud Servium ad lib. 7. Æn. *diei dominus* dicatur.

VULCANUM ſi quis eodem referre velit, ego certe non repugnabo; cum quia Ἥφαιστος eſt idem, ac *Pater ignis*, teſtibus Bocharto, & Huetio; tum quia Porphyrius apud Euſeb. lib. 3. Præparat. 1. cap. XI. ſcribit, vim ignis Ἥφαιστον appellatam, *ejuſque ſimulacro cæruleum pileum impoſitum eſſe, quo cæleſtem converſionem*

denotarent, ubi primigenius & ab omni fæce purissimus Ignis domicilium suum habeat; additque, *cum ejusmodi quoque aliquam Solis esse vim putarent, Apollinem ipsum nominatum esse*, ἀπὸ τῆς τῶν ἀκτίνων πάλσεως. Quin & Tzetzes Chil. 10. canit Vulcanum vocatum esse Νῶε, Διόνυσον καὶ Ὄσιριν, & ignem, καὶ τέχνας ἐκ πυρὸς ὁπόσας invenisse. Neque tamen alia sentientibus refragabor; idque eo magis, quia animadverto Vossium Patrem lib. 2. c. 66. de Idol. illam sententiam non probare. Ceterum observandum obiter, Ἡφαίστου vel Vulcani simulacra prope caminos fuisse collocata: Eustath. ad Odyss. p. pag. 1827. Ἄλλοι δὲ ἐπιστάτην οἴδασι, τινὰ πήλινον πλαττόμενον παρὰ ταῖς ἐσχάραις. ὥσπερ παρὰ τοῖς καμίνοις Ἡφαίστους πλάττουσι

ADONIN, ATTINEN, OSIRIM, & HORUM, nullum alium quam Solem esse docet Macrob. lib. 1. Sat. c. 21. Et inde forte Attinis comæ, ut solis colorem exprimerent inaurabant; id quod nos docet inscriptio elegans apud Mutium Phœbonium in Historia Marsorum,

ATTINI ARAM
LUNAM ARGENT
POSUIT. P. MARIUS
PHARETRA SACER
ACCADE. PRIMA
MINISTRA. MATRIS
MAGNAE. MATREM
REFECIT. MAGNAM
ET. INAURAVIT. ET
ATTINI. COMAM. IN
AURAVIT. ET. BEL
LONAM. REFECIT.

quanquam id de omnibus ejus simulacris adseverare nolim; & solius ornatus gratia id potuerit esse factum. *Adonin* Solem esse etiam ex Orphicis firmat modo laudatus & laudari semper dignissimus Huetius; cujus verba adscribere non gravabor, prout exstant ,, in Propos. 4. cap. 3. Domonstr. Euangelicæ: Adonin, ait, au- ,, tem esse solem, & asseverat Macrobius, & Orphica ostendunt, ,, cum ipsum omnium altorem, & σβεννύμενον & λάμποντα *extin-*

,, *ctum*

„ *ctum & lucentem* appellant: quotis enim quibusque annis & die-„ bus sol σβέννυται καὶ λάμπει. Et extinguitur quidem, cum in in-„ ferioribus versatur Zodiaci signis, & a nobis velut ad Proserpi-„ nam, hoc est, ad inferius hemisphærium abit; fulget rursum „ superiora signa repetens, cum lucis & dierum incremento. Et „ extingui quidem prius dicebatur, quam fulgere, quia annum a „ Septembri mense auspicabantur Ægyptii & Phœnices, quo tem-„ pore solis lumen & calor decrescere incipiunt, & ad hyemem ver-„ git annus: vel quia in occasu solis diei initium Ebræi constitue-„ bant, quem morem ab illis acceperunt Græci veteres; unde Dia-„ nam, quæ Luna est, & nocti præest, priusquam Apollinem, si-„ ve solem, natam esse fingebant. Quam in rem etiam videri po-test Gerh. Johannes Vossius in elaboratissimo opere, & gentilis su-perstitionis vere thesauro; in quo & alios deos ad Solem referri, Solemque ab omnibus fere gentibus cultum esse variis in locis osten-dit. Et ne fœmineus sexus desit, ipsa etiam *Nemesis* advocanda est: Macrobius 1. Sat. c. 22. *Et ut ad Solis multiplicem potestatem revol-vatur oratio, Nemesis, quæ contra superbiam colitur, quid aliud est, quam solis potestas? cujus ista natura est, ut fulgentia obscuret, & conspectui auferat, quæque sunt in obscuro illuminet, offeratque conspe-ctui.* & sidus hoc ad *Cererem* etiam retulisse gentiles, docent ver-sus ex Pithœi Catalectis laudati: Unumque tandem deum esse *Plu-tonem, Proserpinam, Cererem, Venerem, Amores, Tritones, Ne-reum, Tethyn, Neptunum, Mercurium, Vulcanum, Pana, Jo-vem, Junonem, Dianam, & Apollinem* cecinit olim Hermesia-nax, ni fallor, apud Eusebium. Et firmantur hæc omnia mi-rum quantum, versibus Martiani Capellæ lib. 2. Nam postquam solem descripsisset,

Ignoti vis celsa patris, vel prima propago,
Fomes sensificus, mentis fons, lucis origo,
Regnum naturæ, decus atque assertio divum:
Mundanusque oculus, fulgor splendentis Olympi.

addit,

Hunc Phœbum perhibent prodentem occulta futuri,
Vel quod dissolvis nocturna admissa, & Isaum.

Te Serapin Nilus, Memphis veneratur Osirim:
Dissona sacra Mithram, Ditemque, ferumque Typhonem,
Atys pulcher item, curvi & puer almus aratri.
Ammon & arentis Libyes, ac Biblius Adon,
Sic vario cunctus te nomine convocat orbis.

Ipse Apollo interrogatus quisnam esset, ita se describit apud Eusebium lib. 3. præparationis:

Ἥλιος, Ὧρος, Ὄσιρις ἄναξ, Διόνυσος, Ἀπόλλων
Ὡρῶν καὶ καιρῶν ταμίης, ἀνέμων τε καὶ ὄμβρων
Ἠοῦς καὶ νυκτὸς πολυαστέρος ἡνία νωμῶν
Ζαφλεγέων ἄστρων βασιλεὺς, ἠδ' ἀθάνατον πῦρ.
Sol, Orus, Osiris rex, Dionysus, Apollo
Temporum & tempestatum diribitor, ventorum & imbrium,
Auroræ & noctis stellarum plenæ habenas moderans,
Stellarum flammantium rex, & immortalis ignis.

Atque ut omnes deos ad Solem, ita deas ad Lunam (quam ἀνθήλιον, q. d. *vicariam solis*, quia noctu idem officium terræ, quod sol de die præstat, vocarunt Græci, teste Hesychio) retulerunt: *Minervam, Dianam, Cererem, Junonem, Isidem, Hecaten, Proserpinam, Rheam, Cælestem, Astarten, Parcas, Enyo* aliasque Lunam habitas fuisse constat ex iis quæ memoriæ mandant Porphyrius apud Eusebium lib. 3. præpar. c. 11. t. 1. c. 10. & passim Arnob. lib. 3. Plutarchus lib. de Iside, & in Sulla: Cic. l. 2. de Nat. Deor. Mart. Capella, &, ne omnes tam veteres quam recentiores laudem, Joh. Gerh. Vossius & Petrus Daniel Huetius, in præclarissimis operibus: quibus addendi sunt Illustres & Celebres antiquarii, Spanhemius, Seguinus, Patinus, Vaillantius, Morellius, Sponius aliique, quorum ex nummis & operibus lux huic rei magna affundi potest; & denique qui nuper Insignia Turcica illustravit, M. Paulus Pater, Hungarus. Et hic signum statuerem, nisi explicanda foret Ægyptii numinis vel Isidis imago, quæ exstat apud Casalium in libro de Ægyptiorum ritibus:

Causam

Causam se nescire fatetur vir eruditus, quare Isis bovis galeam gerat. Verum hoc ideo factum, quia Mercurius fingitur Isidi galeam e bovis capite factam, imposuisse, cum Orus matri ob dimissum Typhonem iratus, regium ei de capite ornamentum detraxisset: teste Plutarcho in lib. de Iside, ubi inter cetera ait, Ἑρμῆν ἐπιθεῖναι βούκρανον αὐτῇ κράνος. Idem insigne Astartæ, quæ eadem cum Iside & Luna, tribuit Sanchoniato apud Euseb. l. 1. c. 10. Ἡ δὲ Ἀστάρτη ἐπέθηκε τῇ ἰδίᾳ κεφαλῇ βασιλείας παράσημον κεφαλὴν ταύρου. Cornua ipsi nec non Io etiam tribuit Herodotus l. 2. c. 41. Τὸ γὰρ τῆς Ἴσιος ἄγαλμα ἐὸν γυναικήϊον βούκερών ἐστι, καθάπερ Ἕλληνες τὴν Ἰοῦν γράφουσι: Plutarcho Isis vocatur Κερασφόρος, Ovidius *lunaria* ipsius *fronti cornua* tribuit; & inde est, quod Tertull. l. 1. c. 14. ad Nationes gentilibus objicit, *canino capite & leonino, & de bove & de ariete & de hirco cornutos deos, caprigenas, vel anguinos & alites plana fronte & tergo*: Iûs frons στολοκρατὴς dicta propterea fuit:

 Hesy-

Hesychius : Στολοκρατὲς τὸ τῆς Ἴσις μέτωπον διὰ τὰ κέρατα : quia scilicet στόλος etiam significat rem prominentem. Eusebius lib. 1. cap. 9. præpar. scribit Isin significare τὴν παλαιὰν *antiquam*, eoque nomine lunam ἀπὸ τῆς ἀϊδίου καὶ παλαιᾶς γενέσεως *propter æternum & veterem ortum* fuisse vocatum; cornua eidem tribui, quia crescente & abeunte lumine cornuum instar curvata est, & quia vacca ipsi apud Ægyptios fuit consecrata : unde & Martianus Capella l. 2. notat eam *cornigeram & asperam esse egestionibus*. Proserpinæ, quam eandem cum Iside esse existimabant, cornua etiam fuerunt : Eusebius lib. 3. cap. 11. Præparat. sequutus Porphyrium scribit, Διόνυσον κοινὰ πρὸς τὴν Κόρην ἔχειν τὰ κέρατα : & Athenagoras in Legat. pro Christianis narrat, eam filiam esse Jovis & Rheæ vel Cereris, *præter duos* κατὰ τὴν φύσιν *oculos habere duos alios* ἐν μετώπῳ *in fronte*, καὶ προσωπὴν κατὰ τὸ ὄπισθεν τοῦ τραχήλου μέρος, *vultum vel faciem versam ad posteriorem colli partem* (male interpres reddit, *& rostrum posteriore colli parte*) καὶ κέρατα, *& cornua*; Rheam partu tam monstroso territam fugisse, neque papillam præbuisse infanti; & inde mystice Proserpinam vocari Ἀθηλᾶν, *non lætatam*, communiter vero *Proserpinam* & *Coren*. Nec omittendum Suidam in v. Ἀνάστατοι observare placentas quasdam planas & rotundas σελήνας *lunas* vocari; post sex lunas pinsisse vel fecisse βοῦν ἕβδομον κέρατα ἔχοντα κατὰ μίμησιν τῆς πρωτοφυοῦς σελήνης, bovem septimum habentem cornua ad imitationem lunæ primum nascentis; & hunc bovem post quatuor popana (& hoc placentæ genus) sacrificatum, ipsumque vocatum fuisse quintum bovem : cui adde Hesych. in vv. Βοῦς & Βοῦς ἕβδομος. Radiata autem est, quia radios a sole scilicet mutuatos emittit; nisi si quis existimare velit, non tam radios, quam alium ornatum hic cerni. Certe Dea Syria radiis ornatur a Luciano : Καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ ἀκτῖνάς τε φορέει, καὶ πῦργον, καὶ κεστὸν, τῷ μούνην τὴν Οὐρανίην κοσμέουσι : *in capite radios gerit & turrem & cæstum, quo solam Cælestem exornant* : & similiter Adargatin Assyriis cultam describit Macrobius 1. Sat. 23. *Adargatis simulacrum sursum versum reclinatis radiis insigne est, monstrando radiorum vi superne missorum enasci quæcunque terra progenerat.* Et quanquam ille per *Adargatin* terram intelligat, tamen illa nec non Syria dea ad Lunam etiam atque adeo ad omne quod solari subditum est potestati, refertur, uti notum est ex scriptis virorum, quos laudavi, clarissimorum. Et commo-

commode ad illam referri possunt *radii sursum versum* reclinati, quia, ut Virgilius canit 1. Georg. 396. *obnoxia est fraternis radiis*; &, uti Julius Firmicus cap. 2. Mathes. loquitur, *cum vicina soli sive crescens sive deficiens fuerit, radios luminis sui, quasi solem venerata submittit : ut fraternis ignibus rursus ornata, cum longiores cursus sui fecerit metas, renata fulgidi splendoris, ac renovata luminis ornamenta circumferat.* Ut autem hoc veluti ἐπίμετρον addam, Apulejo Apol. 1. *Venus* dicitur *illex animi, & luna noctium conscia*: Scipio Gentilis in notis quidem recte de dulcibus furtis amatorum explicat; sed lib. 1. parerg. c. 33. rescribit *noxium*, id est *noxiorum*; & male quosdam reponere addit, *noctium*. Quis horum librorum prior sit, illud me nescire fateor; constat certe τὸ *noxium* pro *noxiorum* nequaquam admitti posse. Atque hæc quidem sufficient ad evincendum, omnes deos deasque ad Solem & Lunam retulisse gentiles; nec ullam superstitionem tam late per orbem terrarum fuisse dispersam, cum nulla fere gens sive versus orientem, sive versus occidentem, sive versus septentrionem & meridien posita fuerit olim, quin ea elementa coluerit. Imo Origenes commentario in Johannem scribit ante eum quosdam disseruisse, Solem & Lunam, & astra illis attributa fuisse, qui minus digni haberentur, uti illo titulo ac laude cohonestentur, ut Deus Deorum, Deus ipsorum foret, illudque ut persuasum haberent adductos fuisse Deuteron. 4, 19. verbis, quibus Deus Solis & Lunæ & astrorum cultum Israëlitis interdicit, ἃ ἀπενείμετο αὐτὰ κύριος ὁ θεός σου πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν. ὑμῖν δὲ οὐχ οὕτως ἔδωκε κύριος ὁ θεός σου: *quæ ipsa distribuit Deus tuus cunctis gentibus: vobis autem non sic dedit Dominus Deus tuus.* Clementem Alexandrinum designari ab Origene recte notat præstantissimus Huetius, qui Strom. 6. dedisse Deum gentibus Solem, Lunam, & astra ad religionem, ne funditus athei effecti funditus perirent, & ut πρὸς θεὸν διὰ τῆς τῶν ἄστρων θρησκείας assurgere possent, scribit. Et significat hoc etiam Justinus Martyr in Dial. cum Tryphone Judæo: τὸν μὲν Ἥλιον ὁ θεὸς ἐδεδώκει πρότερον εἰς τὸ προσκυνεῖν αὐτὸν, ὡς γέγραπται: *Solem quidem dedit Deus prius ad adorandum ipsum, uti scriptum est.* Sed ne dicam illa verba, ὑμῖν δὲ ... hodie non inveniri in LXX. interpretum versione, longe etiam alia præ se ferre versiones, quæ ex Hebræis exemplaribus factæ sunt, nihil certe absurdius dici potuit, & si unquam alias, hic certe Ec-

clesiæ

clesiæ Luminum lumen laboravit & obſcuratum fuit. Eſſeni tamen ex nonnullorum ſententia preces ad ſolem fundebant, & eum venerabantur : Joſephus lib. 2. c. 7. Excidii : πρός γε μὴν τὸ θεῖον ἰδίως εὐσεβεῖς· πρὶν γὰρ ἀνασχεῖν τὸν Ἥλιον οὐδὲν φθέγγονται τῶν βεβήλων· πατρίους δέ τινας εἰς αὐτὸν εὐχάς, ὥσπερ ἱκετεύοντες ἀνατεῖλαι : *nam ante ortum ſolem nihil profani loquuntur : ſed patrias quaſdam preces ad eum fundunt, tanquam ſupplicantes, ut exoriatur.* Nam Eſſenos ſolem adoraſſe cenſent Scaliger in Elencho, & Petavius in Miſcellaneis Exercitationibus. Salmaſius vero ad Solinum exiſtimat Eſſenos preces ad ſolem direxiſſe, ut ſtatim ſeſe vellet exerere, quia orto demum ſole ad opus quiſque ſuum mittebatur, eoſque hac peculiari quidem veneratione ſolem proſecutos, veluti opus Dei excellentiſſimum, non ut adorarent, aut pro deo haberent. Petitus 2. Var. Lect. 7. reſcribit εἰς αὐτὸ, ut referebatur ad τὸ θεῖον, vel *Deum*; adjicitque Eſſenos ante exortum ſolem nihil profani locutos, ſed preces ad Deum fudiſſe, eumque ſupplicaſſe, ut ſol exoriretur. Ego virorum eruditiſſimorum litem meam non facio; ſed ſententiarum diverſitatem ideo adduxi, ut pateat quoſdam & eos quidem non minimi nominis cenſuiſſe ſectam illam Judæorum cultui ſolis fuiſſe deditam. Nec hac macula caruerunt illi, qui Chriſtiano nomine veniebant, quanquam eo indigni ſint, plane propter nefarias & abominandas opiniones. Ex eorum numero, uti docui, fuere Baſilidiani, nec non Manichæi : Theodoretus lib. 1. c. 26. οὗτοι τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην θεοὺς ὀνομάζουσι, ποτὲ μὲν αὐτὸν ἀποκαλοῦντες Χριστόν : Similia de iis tradunt Epiphanius Hæres. lib. 2. Tom. 2. breviterque in Anacophalæoſi pag. 146. Auguſt. c. 46. Hæres. & l. 20. c. 5. contra Fauſtum : qui priore loco, alterum enim conſulere non poſſum, ita loquitur. *Orationes faciunt ad ſolem per diem, quaquaverſum circumit : ad lunam per noctem, ſi apparet : ſi autem non apparet ad aquilonarem partem, qua ſol, cum occiderit, ad Orientem revertitur* : ubi, quod addit, *quaquaverſum circumit*, Manichæos diſtinguit a reliquis Chriſtianis, qui ad orientem converſi precabantur, unde & gentilibus viſi ſunt ipſum ſolem adorare, quemadmodum ex Tertulliano & aliis Patribus notarunt eruditi. Joh. Damaſcenus, quem doctiſſimus Cotelerius ante aliquot annos inter Eccleſiæ Græcæ monumenta vulgavit, ſcribit Manichæos Chriſtum σχήματι σέβοντας coluiſſe ἥλιον καὶ σελήνην; eoſque ἄστροις,

καὶ

καὶ δυνάμεσι καὶ δαίμοσι preces obtulisse: & alio Idem loco memoriæ mandat, fuisse hæreticos qui τὰς λεγομένας ἡλιοτρόπους βοτάνας ταῖς ἀκτῖσι τοῦ ἡλίου συμφερομένας, *herbas heliotropia dictas, quæ cum solis radiis circumflectuntur*, coluerunt, asserentes vi quadam divina esse præditas, & inde eos dictos *Heliotropitas*; quos a vero non alienum est etiam solem coluisse. Et cum Judæorum & Christianorum, quibus divina lux affulserat, sectæ solem & sidera coluerint, nihil certe mirandum est, si splendidissima elementa gentiles primo in admirationem, inde ad cultum sui perduxerint: & si insignibus valde laudibus sidus illud celebraverint. Nam Græcis per excellentiam Θεὸς dicitur, tanquam unus deus foret, uti notarunt Salmasius & Petavius; quibus addendus Achilles Tatius lib. 4. extremo: φασὶ δὲ ὅτι τὸν ἀριθμὸν τυγχάνουσι ὅσας ὁ ΘΕΟΣ εἰς ὅλον ἔτος ἀναλάμπει τὰς ἡμέρας: *quos, cum numerantur, tot reperiri ajunt, quot dies per annum integrum* DEUS *fulget*. Themistius Orat. XI. οἱ σφόδρα ἐπιθυμοῦντες τοῖς ὄμμασιν ἀντιβλέπειν εἰς τὸν ΘΕΟΝ, πρῶτον μὲν ἐν τοῖς ὕδασι μελετῶσι: & Clemens Alexandr. qui lib. 5. Stromat. accipitrem scribit signum esse τοῦ θεοῦ, id est, *solis*, quemadmodum ex iis quæ sequuntur patet. Non aliter vocabatur cœli statio, quam sol obtinebat; Manilius lib. 2. v. 908.

Sed medium post castra diem, curvataque primum
Culmina nutantis summo de vertice mundi,
Æthere Phœbus amat: sub quo quoque corpora nostra
Decernunt vitia, & fortunam ex viribus ejus
Concipiunt. DEUS *ille locus sub nomine Grajo*
Dicitur ———

& Lunæ stationem mox DEAM appellari canit. Porphyrio apud Euseb. l. 5. c. 10. præpar. dicitur ὁ Βασιλεύς; In lapidibus vetustis DOMINUS atque DIVINUS; & Juliano, quem multis exemplis illustrat Ezechiel Spanhemius, cujus amicitiam & eruditionem maximi æstimo, frequenter Δεσπότης; eodemque nomine solem a Massagetis cultum fuisse legere licet apud Herodotum l. 1. c. 213. Ab Ægyptiis invocabatur in solennibus precibus, si fides habenda Euphanto, qui illas Græce vertit apud Porphyrium: Ω δέσποτα Ἥλιε, καὶ θεοὶ πάντες, οἱ τὴν ζωὴν τοῖς ἀνθρώποις δόντες: indeque forte *Osiris* a Cypriis Ἄδωνις appellatus est, teste Stephano in Ἀμαθοῦς πόλις Κύπρου ἀρχαιοτάτη ἐν ᾗ Ἄδωνις Ὄσιρις ἐτιμᾶτο; ὃν Αἰ-

γύπλιον ὄντα Κύπριοι καὶ φοίνικες ἰδιοποιοῦνται : nam Hesychio Ἄδωνις exponitur, δεσπότης ὑπὸ φοινίκων; Hebræa vox Ἀδωναῒ nihil aliud quam *dominum* significat, testibus Seldeno & Heinsio; Lacedæmonibusque Adonis Κῖρις vel Κῦρις, id est Κύριος dictus est, uti apud eundem Hesychium legere licet. Quanquam repugnare nolim iis, qui censebunt Laconum Κῖρις nihil commune cum Κυρίῳ habere; nec iis, qui existimant gemina appellatione Cyprios divinitatem expressisse : id quod & ipse in priori editione haud obscure significaveram, nuncque eo magis amplector, quia video Illustrem Huetium prop. 4. cap. 10. Demonstr. Euang. notare Amathuntem duplici nomine personam unam designare, & Suidam scribere in v. Ηραΐσκος simulacrum quoddam communi Osiridis & Adonidis nomine ab Alexandrinis fuisse cultum. Præterea Sol πανόπτης vocatur Porphyrio lib. 2. ejusque verba etiam exstant apud Euseb. l. 9. Præpar. c. 2. *Non enim victimas epulantur, sed eas integras per noctem comburentes, multo melle & vino iis superfuso, sacrificium ocyus consumunt*, ἵνα τοῦ δεινοῦ μὴ ὁ πανόπτης γένοιτο θεατὴς, *ne qui omnia videt facinus hoc intueatur* : id est, ut interpretor, sol, qui scilicet de die videt; quem Homerus od. M. v. 323. πάντα canit ἐφορᾷν & παντ' ἐπακούειν; cuique Orpheus vel Oenomanus tribuit πανδερκὲς αἰώνιον ὄμμα. Juliano Orat. 4. sol dicitur κοινὸς ἁπάντων πατήρ, *communis omnium pater*, & alibi, κοινὸς ἡγεμὼν, *communis dux* : Physicis apud Amm. Marcell. 21, 1. *mens mundi* : Propertio lib. 1. El. 15. *magnus*: Lycophroni pag. 63. θοραῖος, quod Tzetzes interpretatur τὸ σπερμογόνον καὶ γεννητικόν. πάντα γὰρ ὁ Ηλιος γεννᾷ καὶ τρέφει καὶ αὔξει, ὡς καὶ ὁ Σοφοκλῆς φησι, τὴν πάντα γὰρ βόσκουσαν ἡλίου φλόγα: Menandro Rhetori lib. 2. c. 15, *luminis quæstor, & fons cælestis splendoris rerum omnium opifex, qui ex cælestibus axibus splendens chaos dissipavit*: Macrobio 1. Sat. 19. *auctor spiritus, caloris ac luminis humanæ vitæ genitor & custos* : qui & alibi postquam omnes deos ad solem referri debere ostendisset, addit: *potentiam solis ad omnium potestatum summitatem referri Theologos indicare, eosque in sacris hoc brevissima precatione demonstrare, dicentes*: Ἥλιε παντοκράτωρ, κόσμου πνεῦμα, κόσμου δύναμις, κόσμου φῶς, *sol omnipotens, mundi spiritus, mundi potestas, mundi lux.* Cumque alio loco eidem dicatur *mundi caput & rerum sator* : μόνος οὐρανοῦ θεὸς Phœnicum Theologis apud Philonem Byblium : AETER-
NUS

NUS in lapidibus vetustis: in iisdem apud Reinesium, nec non in nummis apud Tristanum INVICTUS; δημιουργὸς vel *Architectus omniu mrerum*, Ægyptiis, docente Porphyrio in Epistola ad Anebum apud Eusebium lib. 3. præparat. Non certe mirum cuiquam videri debet Julium Firmicum lib. 1. Mathes. extremo; ita Solem alloqui: *Sol igitur optime maxime, qui mediam cœli possides partem, mens mundi atque temperies, dux omnium princepsque, qui cæterarum stellarum ignes flammiferarum luminis tui moderatione perpetuas.* Orpheo in Indigitamentis vocatur δεσπότης, ζωῆς φῶς, πιστοφύλαξ αἰεὶ πανυπέρτατος: *mundi dominus, oculus justitiæ, lux vitæ, fidus custos, semper maximus*: Proclo πυρὸς νοεροῦ βασιλεὺς, φάους ταμίης, & ζωάρκεος ἄναξ πηγῆς: *rex ratione præditi ignis, lucis quæstor vel dispensator, rex fontis vitalis*; ipsique mox *providentiam, & fatorum omne imperium* adscribit, uti observant Barthius ad Zachariam; & monuit me Illustris Grævius νοερὸν verti debere *ratione præditum*, non, ut vulgo fit *intelligibilis*, quia Solis igni adscribebant rationem gentiles & providentiam, ut & ipse Proclus mox docet, ut distingueretur ab alio igne, qui est res bruta, adeo ut mirandum nequaquam sit in nummis Caracallæ apud Tristanum cerni caput Solis radiatum, & vocem PROVIDENTIA: quæ & inde valde illustratur, quod Eusthathius ad Il. ο. extremam scribit conjunctionem Minervæ & Apollinis a Juliano parabate scribi fieri, διὰ τὸ Δία μὲν νοεῖσθαι τὸν Ἥλιον, ἐξ αὐτοῦ δὲ γίνεσθαι τὴν Ἀθηνᾶν ἤτοι τὴν πρόνοιαν. Omnium igitur rerum dominus & præses Sol habebatur; utque deum tam eximium pure colerent, varia homines invenerunt superstitionum genera Phylarchus apud Athæneum lib. 15. memoriæ mandat, Græcos soli mel libasse, vinum autem aris ejus non intulisse, δεῖν λέγοντες τὸν τὰ ὅλα συνέχοντα καὶ διακρατοῦντα θεὸν, καὶ ἀεὶ περιπολεύοντα τὸν κόσμον, ἀλλότριον εἶναι μέθης; *dicentes deum, qui omnia continet & regit, & mundum perpetuo circumit, alienum esse ab ebrietate*: Νηφάλιον θυσίαν, in quo sacrificio non vinum sed mel aqua dilutum libabatur, Athenienses obtulisse *Mnemosynæ, Auroræ*, SOLI, *Lunæ, Nymphis & Veneri Cœlesti* tradit Polemon apud Suidam: Eos qui Heliopoli solem colebant Plutarchus lib. de Iside & Osiride, scribit non tulisse vinum τὸ παράπαν εἰς τὸ ἱερὸν, quod non conveniat interdiu bibere, τοῦ κυρίου καὶ βασιλέως ἐφορῶντος, *domino & rege inspiciente*: Gentes

P 2 nonnul-

nonnullæ ideo mortuos ſepeliebant, quia ἀσεβὲς vel *impium* exiſtimabant eos ſoli oſtendere, teſte Sexto Empirico lib. 3. pyrrh. Hypoth. Inde Heſiodus ἐν ἔργοις vetat, ut opinor, ne quis ἄντ' ἠελίοιο τετραμμένος ὀρθὸς mejat; canitque virum divinum id facere ἑζόμενον *ſedentem*, vel *ad parietem converſum*; quo modo etiam Perſas hodiernos naturam exonerare obſervat Olearius; ſed veteres eo ſitu pinxiſſe nullo probari argumento Bochartus, Vir doctiſſimus annotat in Hierozoico. Tradit tamen illud Amm. Marcell. lib. 23, extremo: *Super his nec ſtando mingens, nec ad requiſita naturæ ſecedens facile viſitur Perſa: ita obſervantius hæc aliaque pudenda obſervant*: quod ſi quis feciſſe Perſas exiſtimet reverentia ſolis, quem præcipue eos coluiſſe ex variis auctoribus conſtat, certe illi ego nequaquam refragabor. Nec omittendum Triſtanum Tom. 1. p. 465. notare ex Porphyrio templa & ſtatuas apud gentiles Orienti fuiſſe obverſa, ut ſol Oriens per januas eorum apertas intrare poſſit. Verum ego hoc apud auctorem eum nullus reperio; iſque in libro de Antro Nympharum tantum ſcribit, omnia ferme τὰ ἀγάλματα καὶ τὰς εἰσόδους habuiſſe πρὸς ἀνατολὰς τετραμμένας, *ingredientes vero occaſum reſpexiſſe*, ὅταν ἀντιπρόσωποι τῶν ἀγαλμάτων ἑστῶτες τοῖς θεοῖς τιμὰς καὶ θεραπείας προσάγωσι, *ut vultu ſtatuis obverſo conſiſtentes diis honorem cultumque exhibeant*: in quibus, uti patet, verbis, ne ſolis quidem fit mentio: alibi idem Porphyrius memorat, *auſtrum diis attribuentes* ἱσταμένης τῆς μεσημβρείας *ipſo meridie in templis deorum cortinas reducere*, vel ἐν τοῖς ναοῖς τῶν θεῶν τὰ παραπετάσματα ἕλκειν; *& Homericum præceptum ſervantes ſole verſus auſtrum inclinante nefas eſſe hominibus deorum templa ingredi, ſed viam immortalium eſſe; meridiei etiam & auſtri ſymbolum ſtatuere*, ἐπὶ τῇ θύρᾳ μεσημβριάζοντος τοῦ θεοῦ, *deo ad oſtium meridiante*; ubi per θεὸν ſol intelligendus videtur, quem mox ἀρχὴν τῶν ὅλων vocat, & ſilentio coli debere ſcribit. Præterea Ægyptii tribus vicibus Soli ſacrum faciebant ſingulis diebus, & quidem *reſina* ſub ortum, *myrrha* meridie & *Kyphi* circa occaſum, cujus ſuperſtitionis cauſam reddit Plutarchus lib. de Iſide. Eoſque retuliſſe deos ſuos ad Solem & Lunam, non adeo mirandum eſt, cum mortalium primi ſidera deos eſſe putaverint, quemadmodum teſtatur Euſeb. lib. 1. Præpar. cap. 6. Id quod etiam memoriæ mandat Lactant. lib. 2. Inſt. cap. 13. *Omnium primi*,

mi, qui Ægyptum occupaverunt, cælestia suspicere atque adorare cœperunt. Et quia neque domiciliis tegebantur propter aëris qualitatem, nec enim ullis in ea regione nubibus subtexitur cœlum; cursus siderum & defectus notaverunt, dum ea sæpe venerantes curiosius atque liberius tuerentur. Postea deinde portentificas animalium figuras, quas colerent, commenti sunt, quibusdam prodigiis inducti. Atque ita omnes gentes Soli honorem habuerunt, unos si excipias Atlantas, qui testibus Herodoto, cujus verba insigniter illustrat præstantissimus Vossius, Plinio, Solino, & Mela Pomponio, *Solem execrantur & dum oritur, & dum occidit, ut ipsis agrisque pestiferum*: quem morem & hodie barbaros, qui prope promontorium Bonæ Spei habitant, quosque *Hottentottos* nominant, observare testantur, qui illorum mores literis mandarunt.

Postquam Harpocratem absolveram, & jam jamque typographo eram traditurus, ecce liber elegans in Gallis prodiit, qui auctorem habet Baudelotium De Dairval, & argumentum *Utilitatem peregrinationum.* Magna certe cum voluptate Viri eruditi & Antiquitatum diligentis Interpretis curas perlegi, fateorque me ab iis doctiorem recessisse. Sed cum & Harpocratem meum laudet, magisque illustret, non pergratum tibi, Lector, fore persuasus sum, si & hic illius sententiam invenias. Arbitratur igitur Baudelotius Harpocratem *Pantheum* & *Larum* numero habitum fuisse; ejus ex brachio dextro pendere *lucernam*, eandemque Isin ac Serapin in marmoribus & nummis tenere; aves *columbas* vel *hirundines*, easque laribus sacras, animalculum *canem*, amiculum lateris sinistri *canis pellem* esse, & tandem eum manu *thyrsum* sinistra tenere. Quæ omnia si quis amplecti velit, nullus certe repugnabo: non enim eo ingenio sum, ut existimem omnia mea ex Apollinis tripode proficisci, aliorumque opiniones atro carbone notandas esse. Neque tamen moleste, ut spero, feret vir eruditus & politus admodum, si nonnulla moneam, quæ inservient sententiæ meæ firmandæ, & illustrandæ magis eleganti imagunculæ. HARPOCRATEM igitur *Pantheum* esse non modo ex iis, quibus eum illustrare aggressus fui, verum etiam ex iis, quæ disserui pag. 176. Apotheoseos Homeri patet satis superque: eundem *Laribus* sive *Diis Domesticis* annumerari posse disertis verbis pag. 109. prioris editionis notavi: non animadverti tunc, fateor, *canem* ad pedem dextrum

Sigalionis sedere; sed tamen, uti testis mihi Illustris Grævius erit, diu ante conspectas Viri præclari curas, idem mihi in mentem venerat; canemque non ex cultu Larum, sed Numinum Ægyptiorum explicari debere existimavi. Dubitabundus tamen *canem* feci, & ut adhuc dubitem facit cum ipsa corporis & aurium forma, tum Joh. Smetius, qui rogatus ut diligentius Harpocratem inspicere „vellet, hæc misit: Dum iterum imagunculam nostram propius „ac accuratius inspicio, ego in sententiam summi istius viri ire „non audeo. Nam longiores animalculi aures, si quid ego ju„dico aperte indicant leporem. Harpocratis certe binas statuas, quarum unam exhibeo,

canis comitatur apud Baudelot: non secus ac Serapin in lucerna apud Licetum, Deos penates in nummis Gentis: Cæsiæ jacet idem ad pedes Jovis in alia lucerna, quam Laribus sacram facit; & Sigalion noster basi vel alii rei, quæ canis capite exornatur insistit, uti ex ectypo patebit:

Penates

Penates deos *pelle canina* amictos fuisse clarissime docet Plutarchus in Quæst. Romanis; nec non Athenagoras in libro, qui ex Græco versus Gallice tantum exstat, *De vero amore*; quem tamen auctorem vix credere ausim genuinum esse, licet illud sentiant Illustres & præstantes viri, quia integra loca ex Plutarcho, Livio, Herodoto, Curtio aliisque auctoribus ad verbum fere descripta sunt. Quod si fraus omnis abest, plurimi ille Athenagoras faciendus est certe, quia tot antiquitatibus, aliisque præclaris rebus abundat. Et licet Harpocratis signa apud summi nominis Antiquarios Petrum Bellorium & Sponium videantur canis pellibus amiciri, nihil tamen simile in aliis, imo nec in nostro observes; cum vestis illa nil nisi linum exprimat, deorum sacerdotumque Ægyptiorum solenne gestamen: licet non diffitear Smetium nunc etiam velamen illud facere rugosum ac intonsum vellus, sine ullis ungulis,

gulis. *Canis* revera optime diis domesticis & Laribus convenit, quia hi rem familiarem servare putabantur; hocque fidissimum & domesticum animal est. Hinc Græcis custos κύων vocatur; quomodo Æschylus in Agamemnone κύνας appellat eos qui rerum custodias agunt, notante Scaligero ad Varronem; & Seneca l. 3. c. 37. De Ira, janitorem vel ostiarium *canem catenarium*, uti arbitratur Vossius in Instit. Oratoriis; quanquam cum aliis viris eruditis existimem hunc de vero cane loqui, & verba ista; *Irasceris ergo catenario cani? & hic cum multum latravit, objecto cibo mansuescit*, nequaquam ita exponi posse. Scholiastes Euripidis v. 1122. Phœniss. epithetum Argi πανόπτην explicat, τὸν ἄργον κύνα, moxque eum φύλακα nominat; & hinc est, quod Ægyptii Anubin finxerunt capite canino, ἐμφαίνοντες ὅτι σωματοφύλαξ ἦν τοῦ περὶ Ὄσιριν καὶ τὴν Ἶσιν, *indicantes eum* (non *canem*, ut interpres vertit) *corporis Osiridis & Isidis custodem fuisse.* Harpocratem præterea nequaquam arbitror *lucernam* tenere. Constat quidem λυχνοφορείας in Ægyptiorum sacris frequentes fuisse; Herod. l. 2. c. 62. celebrat Isidis festum λυχνοκαΐην, quo non modo in urbe Saï, verum etiam per totam Ægyptum lucernæ accendebantur; in sacris ejusdem deæ apud Apul. lib. XI. sunt *Antistites sacrorum, proceres illi qui candido linteamine cinctum pectorale ad usque vestigia strictim injecti potentissimorum deum proferebant insignes exuvias. Quorum primus lucernam, præmicantem claro porrigebat lumine, non adeo nostris illis consimilem, quæ vespertinas illuminant epulas: sed aureum cymbium medio sui patore flammulam suscitans largiorem*: & denique monstrum triceps apud Licetum pag. 1177. adstans Isidi & Serapi utraque manu lucernas accensas tenet, quæ medio sui patore certe largiorem flammam edunt, & cymbia, voce ea late sumpta, vocari haud incommode possunt: sed tamen nondum animum induxi credere Harpocratis ex brachio lucernam pendere, vel alibi eundem, sive Isin sive Serapin eam tenere. Nam primo repugnat tota forma? deinde cui usui inserviet, si accensa non est; & accensam portari ita potuisse, a ratione plane alienum est. Præterea Apulejus αὐτόπτης proculdubio harum statuarum *cymbium* simpliciter, vel vas ansatum Isidi tribuit, at cum sacerdotis cymbium describit, satis clare ostendit illud lucernam fuisse ansa carentem, & Servius sinistra Isidem manu sitellam tenere commentatur

ad

ad oſtendendam adfluentiam omnium lacunarum, id eſt, ut ſignificarent, deam illam dominam eſſe omnium lacuum & aquarum; vel humidæ ſubſtantiæ: & tandem Smetius me certiorem fecit, ſatis conſtare tam ex labro quam fundo vas illud ſitulam eſſe. Præſtantiſſimus quoque Rycquius ad me miſit in pleriſque codd. legi *ſitulam* & *fluentiam*; & per *lacunas* intelligit foſſas in quas Nilus ſtagnans recipiebatur, per *adfluentiam* multitudinem & abundantiam hujuſcemodi foſſarum; nihilque probabilius eſſe exiſtimat quam hæc verba ad Nilum vel Nili foſſas referre, quia per ſiſtri motum, quod gerit in dextra Iſis, Nili acceſſus receſſuſque ſignificat: quæ certe explicatio *lucernam* plane excludit; & omnino amplectenda eſſe videtur. Num aves *columbas*, an vero *hirundines* referant, aliis relinquo examinandum. Antiquitatis tamen indagator ſollers Smetius miſit ad me ex procero gracilique collo ſe conjicere, aves anſeres eſſe, licet propter detrita capita vix illud queat cognoſcere; & certe mihi plus ſemel inſpicienti κειμήλιον illud, ſemper corpora iſtarum avium nihil cum columbis vel hirundinibus commune habere viſa ſunt; ut ut Ælianus l. 10. c. 34. Hiſt. Animal. teſtetur hirundines θεοῖς μυχίοις, *diis qui in penetrali colebantur*, & Veneri μυχίᾳ ſacros eſſe; ubi tamen alii ſcribunt μοιχίοις & μοιχίᾳ, quæ voces certe aliud quid ſignificant. Explicaturus inde Vir eximius ſequentem inſcriptionem:

FORTUNAE PRIMIGENIAE
SIGNUM. LIBERI. PATRIS
PANTHEI. CUM SUIS. PARERGIS
ET. CUPIDINES. II. CUM. SUIS. LYCHNUCHIS. ET. LUCERNA LARUM
M. POPILIUS. M. F. TROPHIMUS. CUM
POPILIA. CHRESTE. LIB. ET. ATILIO. FILIO.

addit: *l'Harpocrate de Monſieur Cuperus eſt peut être quelque figure ſemblable à celles de cette inſcription, car il a ſur la tête les ornemens d'Iſis que les Inſcriptions confondent avec la Fortune, il tient un Tyrſe d'une main, & il a des colombes au bas.* Quæ docere videntur, virum præſtantem *columbas* referre ad cupidines, quia illæ Veneri & Amoribus ſacræ, Iſidis inſigne ad Fortunam, & thyrſum ad Bacchum. Sed ſignum Liberi patris fuit aliud a Fortuna primigenia, nec quicquam cum iis commune habuerunt Cupidines. Popilius dicat & conſe-

crat Fortunæ illi ſignum Bacchi pantheum, & duos Cupidines, quæ in unum ſimulacrum conflanda non ſunt, cum fuerint tria diverſa, unum Bacchi nempe, & duo Cupidinum, & e contrario Harpocrates non niſi una imaguncula eſt variis parergis exornata. Iſis certe confunditur cum Fortuna, ſed nihil hoc ad rem facit: & Harpocrates non Iſidis, ſed ſolenne Ægyptiorum numinum, atque adeo ſuum inſigne capiti habet impoſitum. Nec columbæ, ſi modo illæ ſunt, Harpocratem noſtrum aliquam convenientiam cum ſignis inſcriptionis hujus, habere evincunt; & denique non thyrſum, ſed *clavem*, vel *baculum nodoſum* ille gerit. Thyrſus certe Baccho & Bacchantibus convenit, unde in Inſ. 2, p. LXVII. *T. Vibius Zoticus* LIBERUM PATREM CUM REDIMICULO AURIFIC. ET. THYRSO. ET. CANTHARO *teſtamento poni juſſit*. Sed cum thyrſus ſit haſta armata cuſpide, & hederis obvoluta, quemadmodum ex marmoribus & auctoribus patet variis, non video, quomodo ille locum hic habere, & cum *clava* componi poſſit: & ſi quid in his vel aliis antiquitatibus explicandis humani patior, me libens lubens eruditorum, & ipſius etiam præſtantis atque docti Viri judicio permitto. Sed teſtudo, quam priori imaguncula addi cernimus, a Viro doctiſſimo non explicata eſt; cum tamen ſententiam ipſius de *Harpocrate Lare* firmare mirum quantum videatur. Nam ut apud Eleos Cæleſtis Veneris ſimulacrum altero pede teſtudinem premebat, teſte Pauſania, (qui tamen cauſam ſe hujus rei fatetur neſcire) quia ſignificare volebant virgines cuſtodiendas eſſe, & nuptis convenire curam domus atque ſilentium, quemadmodum nos docet Pauſan. in præc. Connubialibus, & lib. de Iſide & Oſiride: ita & teſtudo additur Harpocrati vel ut ſignum, ipſum domi ſervare, vel, ut non modo digito labiis impreſſo, verum etiam hoc animali doceret ſilentio operam eſſe dandam; nec effutiri debere, quæ in ædibus gerebantur. Quod ſi quis alas & pharetram ad Cupidinem etiam referre, licet ſint certiſſima Solis indicia, velit; apprime etiam, ut ex iis quæ monui conſtat, conveniet teſtudo; quam inſuper pede premit uno Cupido in marmore antiquo, apud Philippum Thomaſſinum. Atque hæc quidem puto ſufficere ad intelligenda ænigmata, quæ imaguncula elegantiſſima complectitur, & ad probandum, omnes ſuos deos ad unum Solem, quaſi multitudinis eos puderet, conatos

fuiſſe

fuisse reducere gentiles. Nunc restat ut exhibeam Inscriptiones tam Latinas, quam Græcas, in quibus HARPOCRATIS mentio occurrit; easque breviter illustrem. Apud Gruterum pag. LXXXII. exstat talis

ISIDI
SIGN. HARPOCRATIS
C. DIDIUS
ACUTIANUS
DON. DED.

Apud Sertorium Ursatum lib. I. part. I. Historiæ Paduæ & in Monumentis Patavinis scribitur ACUTANUS; Et observandum sæpe diis aliorum deorum simulacra fuisse dedicata, & inde fieri, ut legamus multas deorum statuas in hujus vel illius dei templo fuisse. Ita apud Ammian. Marcel. l. 22, c. 23. Asclepiades Philosophus ante pedes Apollinis Daphnæi, statuit Deæ Cælestis argenteum breve figmentum, Plinius Junior lib. 3. Ep. 6. Corinthium signum modicum sed festivum & expressum Jovi dedicare voluit. *Emi autem, non ut haberem domi, (neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo) verum ut in patria nostra celebri loco ponerem, ac potissimum in Jovis templo. Videtur enim dignum templo, dignum Deo donum. Tu ergo, ut soles omnia quæ a me injunguntur, suscipe hanc curam, & jam nunc jube basim fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum honoresque capiat, si hos quoque putabis addendos*: qui locus certe elegans admodum est. Exstant quoque hujus consuetudinis varia in Inscriptionibus vetustis exempla: ut, in his apud Gruterum

FORTUNAE. PRIMIG. SIGNUM. AEQUI TATIS.	FORTUNAE PRIMIGENIAE SIGNUM APOLLIN TUTEL.	VENERI ET FORTUN. PRIM. SACR L. CALVIUS. L. F. PAL VARIUS AR. ET. CUPIDINES II D. D. L. D. D. D.

Nam inde discimus Fortunæ dedicata fuisse signa Aequitatis & Apollinis, Veneri autem & eidem Cupidines. Non ignoro virum in Antiquitatibus versatum admodum, & qui nuper De Utilitate

peregrinationum erudite & eleganter commentatus eſt, alia omnia ſentire; ſed ego nihil cauſæ video, cur exiſtimare debeamus Fortunam & Æquitatem, & deinde Venerem Fortunam & Cupidines, unam ſtatuam & Pantheum fuiſſe. Nam ſimiliter Baccho ſignum Sileni dedicatur in Ins. 6. p. LXVI.

LIBERO. AUG. SIGNUM
SILENI. ET. SATYRI
M. ULPIUS. ONESIPHORUS. ET
APPULEIA. D. D. MARCELLA.

Inſcript. 142. Claſſis XVII. apud Reineſium:

LEGE AEVITERNA TRADITUS LETO PUER
BIS OCTO IN ANNIS HOCCE SUB TUMULO JACET
QUEM CUNCTA FLEVIT TURBA MULTO PLUS HERUS
SPECIE OBNITENTEM MORIBUS CUM VINCERET
HIC PHOTENSIUM CIVIS IN PATRIO SOLO
NUNC INTALORUM DITIS INTRA TERMINOS
NOMEN TENEBIT ISIDIS NATI PUER.

Urbini hanc exſtare, atque ex ſchedis Langermanni ſeſe ſumpſiſſe teſtatur decus illud Germaniæ. Verum eam jam inter catalecta ſua vulgaverat Pithæus pag.604. ibique quinto verſu ſcribitur *phocaenſium*; ſexto, *Italorum*. Per *Iſidis filium* Harpocrates videtur eſſe intelligendus; Hunc autem puerum ita vocari Celeberrimus & præſtantiſſimus Grævius litteris ad me datis exiſtimat, quia puer erat formoſiſſimus, ſed qui tamen propter ætatem nondum poterat in caſtris Veneris merere; quales Ptolomæo vocantur *Arpocratici*; qui tantum forma præſtant, ſed rebus Venereis ſunt impares. *Harpocrates* autem quem Solem eſſe docui, inferis quaſi adſcribitur quia raro ſibi gentilium ſuperſtitio conſtat; & eo numero Sigalionem noſtrum habitum eſſe docet inſignis apud Artemidor. locus lib. 2. Oneir. cap. 35. χθόνιοι δὲ, *ſubterranei vero ſunt Pluto & Proſerpina*, *& Ceres & Core* (quæ cum eadem cum Proſerpina ſit, non ſatis caute ab ea diſtinguitur, niſi nomen ſolum ante oculos habuerit auctor) *& Jacchus*, *& Sarapis*, *& Iſis & Anubis*, *& Harpocrates*, *& Hecate* χθονία, *& Erinnyes* καὶ δαίμονες οἱ περὶ τού-

τους :

τους: id quod idem etiam affirmat cap. 44. libri ejuſdem; quod, rogo, conſulas Lector. Cum autem Iſis eadem habeatur quæ Proſerpina, teſte Apulejo & Tzetze pag. 116. ad Lycophronem, nec non Euſebio lib. 3. præp. c. 11. ſuſpicabar nonnunquam puerum hunc propter pulchritudinem apud inferos ab ea adoptandum eſſe quaſi, & legitimi filii loco habendum.

BONO DEO PUERO
POSPHORO
T. FL. ITALICUS
PRIMUS IIII
VIR M. A. A
CUM STATILIA
LUCINA CONJUGE ET
SUIS EX. VOTO.

Non retuliſſem in hunc cenſum illam Inſcriptionem, niſi Vir eruditus admodum Baudelotius De Dairval exiſtimaret eam convenire valde Harpocrati, quia deus, cui poſita eſt, appellatur *puer* & *phoſphorus*. Addit τοῦ BONO DEO non poſſe aliter, quam de Lare explicari; quia eum Græci appellabant ἀγαθὸν δαίμονα vel *genium*, eorumque Larium e numero etiam Harpocrates fuit. Et certe Harpocrates *Phoſphorus* appellari poſſet, quia eum ad ſolem orientem Ægyptii referebant; & quia veteres ita vocabant, non modo Veneris ſtellam matutinam, ſed etiam ipſum ſolem: Suidas: φωσφόρος. ὁ τὸ φῶς ἀνατέλλων. ὁ ἥλιος: imo & *Lunam* vel *Lucinam*: Gloſſæ: φωσφόρος ἀστὴρ *Lucifer*: φωσφόρος ἡ Ἥρα *Lucina*: quo aliquo modo elegantia hæc Plinii verba 2, 8. pertinent: *Infra Solem ambit ingens ſidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipſiſque cognominibus æmulum Solis & Lunæ. Præveniens quippe & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut* SOL ALTER, *diem maturans: contra ab occaſu refulgens, nuncupatur Veſper, ut prorogans lucem, vicemque Lunæ reddens*: & mox: *Itaque & in magno nominum ambitu eſt. Alii enim Junonis, alii Iſidis, alii Matris Deum appellavere.* Verum ut adſeverare nolo *Phoſphorum* cum Harpocrate multa habuiſſe communia, cum forma eum humana & puerili effingere potuerint gentiles: ita aliis relinquo examinandam Viri eruditi opinionem. Inſcriptio 3. apud Grut. pag.

LXXXIV. quæ correctior legitur & vertitur apud Sertor. Urſatum lib. I. Sect. 7. Monum. Patavinorum

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΥ
ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ ΜΕΛΑΝΗ
ΦΟΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΝΙΑΣΙΝ
ΤΟΥ ΠΑΣΤΟΦΟΡΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΡΑΦΗΝ ΤΩΝ
ΤΕ ΤΟΙΧΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΟΡΟΦΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ Ε
ΚΑΥΣΙΝ ΤΩΝ ΘΙΡΩΝ
ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΡΟΜΟΧΘΟΥΣ
ΤΟΥΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΤΟΙΧΟΙΣ
ΚΑΙ ΤΑΣ ΕΠ ΑΥΤΟΙΣ ΣΑΝΙΔΑΣ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ ΣΑΡΑΠΙΔΙ ΙΣΙΔΙ
ΑΝΟΥΒΙΔΙ ΑΡΠΟΧΡΑΤΕ
ΕΠΙ ΙΕΡΕΟΣ ΣΕΛΕΥΚΟΥ
ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ
ΡΑΜΝΘΣΙΟΥ.

Theophilus Theophili Antiochenus Melaneforus fani hujus tectorium parietumque ac tecti picturam & oſtiorum valvas nec non mutulos qui in parietibus ſunt & iis impoſitas tabulas ſacravit Sarapidi Iſidi Anubidi Harpocrati ſacerdote Seleuco Andronici Rhamnuſio. Et primo quidem hic *Theophilus* Θεοφίλȣ n. *filius* vocatur: quæ loquendi forma & Latinis & Græcis familiaris admodum eſt; ſæpeque apud utriuſque linguæ auctores vel *filia*, vel *filius*, vel *uxor*, imo & alia ſubaudiuntur. In marmore Oxonienſi 136, Ἄμιλλα Μετρέȣ in 9. Ακεςείμη Δημογόρȣ, in alia apud Clariſſimum Patinum Αυρ. τρύφαινα Αλεξάνδρȣ, n. *filia* occurrunt; eaque vox additur in nummo Antonini Pii apud Triſt. T. I. p. 593. Φαυςίνη Σεβάςη Ευσεβ. Σεβ. Θυγατὴρ; male eruditiſſimus vir reddit *Pii Auguſti conjux*, confunditque Fauſtinam majorem & minorem. Inſcriptio apud Reines. XI. Cl. V. ex Gualthero:

ΔΙΟΔΩΤΟΣ ΤΙΤΙΕΛΟΥ ΑΠΤΕΙΡΑΙΟΣ
ΤΑΝ ΑΔΕΛΦΑΝ ΑΥΤΟΥ ΤΑΝ
ΜΙΝΥΡΑΝ ΑΡΤΕΜΟΝΟΣ ΙΕΡΑΤΕΟΥΣΑΝ
ΑΦΡΟΔΙΤΑΙ ΟΥΡΑΝΙΑΙ.

Diodotus Titieli filius Aptiræus, ſororem ſuam Minyram Artemonis filiam

filiam sacerdotem Veneris Cælestis: sed si ita hæc vertenda sunt, Diodotus & Minyra diversis patribus, & iisdem matribus fuerunt geniti; potiusque existimo verti debere, *Minyram Artemonis uxorem*; si modo apud Græcos vox γυνὴ omittitur in his loquendi rationibus; vel legendum forte esse ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ; ita ut sacerdos fuerit Dianæ, illiusque statuam Diodotus dedicaverit Veneri Cœlesti. *Hectoris Andromache* apud Virgilium, *Messallina Neronis*: apud Suet. *Servilia Claudii*: apud Cicer. 12. ad Att. 20. occurrunt; ut in nummo Hadriani apud Tristan: SABINA AUGUSTA HADRIANI AUG nempe *conjux*. Et hac occasione facere non possum quin sententiam meam aperiam de Inscr. 9. Classis 5. apud Reinesium; quam ita vertunt viri eruditissimi, tanquam Cominia Plutogenia fuerit uxor Cominii; cum contra mihi *Cominia sit filia Plutogeniæ sacerdotis Cereris Legiferæ; uxor Paccii Caledi Duumviralis; mater Paccii Caledii Ædilicii; Avia Castricii Pollionis Duumviralis: Proavia Castricii Calediani*, qui ei hoc monumentum erexit: in quo præcipue observandum Cominiam hanc appellari μητρόθεν, id quod olim lege lata Xanthus mulieribus concessum esse ex Plutarcho, & inter honores Juliæ decernere voluisse Senatores Romanos, ut n. *Tiberius Juliæ* filius diceretur observarunt eruditi, a quibus plura peti possunt. In nummo præterea Drusi & Germanici Cæsarum apud Andream Morellium, antiquorum nummorum eruditum interpretem, ΕΠΙ ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ ΚΛΕΩΝΟΣ, id est, *sub Menandro Cleonis* nimirum filio. Apud Franciscum Abelum in descript. Maltæ, ΚΑΣΣΕΙΟΥ ΚΑΙΚΙΛΙΑ, *Cassii Cæcilia* n. uxor, vel filia, non autem, ut vertitur Italice, *Cassio*, *Cecilia*: apud Joannem Diaconum ad Hesiodi Scutum ὁ Θεσσαλονίκης est Eustathius Episcopus Thessalonicensis: Apud Virgil. 1. Æn. 45. *Ajax Oilei* n. filius; ubi Servius notat, *hac figura Latinos tantum uti circa patres & maritos*; id quod tamen non plane verum videtur. Nam plautus *Palinurum Phædromi* Curcul. 2, 1, 15. Terentius *Byrrhiam Carini* And. 2, 2, 2. n. servos dicere veriti non sunt; & in Inscr. XI. Classis 15. apud Reinesium occurrit, MENESTRATO. ANTONIAE. DRUSI. n. servo vel liberto; nisi forte nomen injuria temporis abolitum sit, & *Menestrato* sit idem quod *Ministratori*, quomodo *Ministrator Cæsaris* occurrit in Inf. 98. Cl. 9. apud. eundem; &, quod apprime ad rem facit, MENESTRA-

STRA-

STRATOR AB HERC. PRIMIG. in Inſc. 2. p. cccxv. apud Gruterum; & Mercurius appellatur in lapide apud Sponium, in Miſcellaneis, & Fabrettum, Viros ambo doctiſſimos MENESTRATOR, id eſt miniſter *deorum*; quippe qui non modo eorum nuntius, verum etiam deorum cœnabulum verrebat, iiſdemque pocula miſcebat, uti ſcribit Lucianus: eam vel aliam ob cauſam etiam Διάκονος cognominatus, teſte Scholiaſte Ariſtophanis ad Plutum. Sed & Græci latius hanc loquendi rationem extenderunt: ut quando Euſebium παμφίλου, n. *amicum* dixerunt: & apud Suidam Διόμος appellatur τοῦ Ἡρακλέους, n. *amaſius* vel Ἐρώμενος, uti loquitur Scholiaſtes Apollonii ad lib. 1. Argon. ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ. Qua ex Antiochia hic homo oriundus fuerit, difficile dictu eſt; cum plures eæque celebres hoc nomine urbes fuerint. Obſervandum autem obiter celebrem Antiquarium non ſatis capere hanc inſcriptionem nummi: ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΙ. Nam ſcribit de Antiochia verſus Ptolemaidem magnum eſſe ſilentium, & tamen eam arbitratur ſitam fuiſſe in Phœnicia verſus Paleſtinæ fines. Verum videant eruditi, an non multi cives Antiochiæ commerciorum cauſa habitaverint in urbe maritima Ptolemaide, id quod & hodie fieri ſolet, & an non illi nummum hunc in honorem Antiochi ſignare potuerint. Id quod nunc verum plane eſſe exiſtimo; cum videam id exemplis probare Harduinum; ante cujus tamen conſpectum librum mihi hoc in mentem veniſſe ſancte teſtor. Et firmatur hæc interpretatio loco eleganti apud Athenæum lib. 6. pag. 255. ubi celebrantur οἱ Λημνόθεν Ἀθηναῖοι id eſt, *Athenienſes qui in Lemno habitabant*: Quanquam non eadem plane hic ſit ratio. Nam Antiochenſes in Ptolemaide habitabant mercaturæ cauſa, & ita unum corpus conſtituebant, Athenienſes autem Λημνόθεν dicuntur, quia Lemnus eſt Ἀττικὴ ἀποικία uti loquitur Marcianus; cui addi poſſunt Herod. lib. 6. & Corn. Nepos in vita Miltiadis. ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟΣ. Hæc vox quid ſibi velit, fateor me ignorare. Suſpicabar tamen eſſe ſacerdotem, qui id nomen a nigris veſtibus accepit; non ſecus ac πτεροφόροι dicuntur in Ægypto Sacerdotes, quod πτερύγας habebant in capitibus: Heſychius: πτεροφόροι, τέλος τὶ στρατιωτικὸν, ἢ ὡς διὰ τὸ ἐν τοῖς λόφοις πτέρωσιν. καλοῦνται δὲ οὕτως καὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἱερέων τινές. Apud Siculos erat, puer, apud Locrenſes puella, quæ ante ſacrificia ibat phialam geſtans,

stans, φιαληφόρος a re nuncupata, teste Polyb. lib. 12, c. 4. ac sacerdos Rheæ vel Cybeles Κερνοφόρος fuit dicta, quia κρατῆρας μυστικοὺς, quos Κερνοὺς vocabant, ferebat, uti docet Scholiastes Nicandri, qui addit illis crateribus λύχνους fuisse impositos, quique Rheam κρατηφόρον cognominat: & tandem ἱέρειαι Æolibus sunt dictæ φανοφόροι teste Hesychio. Certe ii qui diis inferis & terrestribus sacra faciebant, nigris vestibus induebantur, uti docet Canidia apud Horat. lib. 1. Sat. 8. Medea apud Apoll. Rhod. lib. 3, v. 861. Bellonariique apud Tertull. De Pallio. Et cum in Ægyptiorum sacris repræsentati sint casus admodum lugubres, plena illa fuerint luctuum ac lamentorum, uti vel unus docet Julius Firmicus in libello de Errore profan. Religionum, & Plutarchus, ac inferi dii in iis locum suum invenerint, a ratione haud alienum est, nonnullos sacerdotum apud eos atras vestes gestasse, & μελανηφόρους fuisse dictos. Servius certe ad Virgilium scribit, Ægyptios primos Liberum, quem & Osirim vocant, a fratre Typhone interemptum atra veste luxisse, & inde ceteris gentibus traditum fuisse, ut post interitum proximorum suorum veste mutata lugerent; ita tamen ut intra annum finiretur luctus. Præterea Sacerdotes *Baalis* in libris Divinis, 2. Reg. 23, 5. cap. 10. Hoseæ v. 5. cap. 1. Zephan. v. 4. *Chemarin* dici, quia nigris vestibus amiciebantur, censent Eruditorum nonnulli. Ægyptios μελανοστόλοις Isidem velasse, ut significarent occultationes & obumbrationes, quibus ποθοῦσα *desiderans* vel *desiderio ejus flagrans* sectatur Solem; & Apulejum Isidi tribuere *pallam nigerrimam*, *splendescentem atro nitore*, supra memini me monere. Eadem terminatio reperitur in voce παστοφόρος unde ΠΑΣΤΟΦΟΡΙΟΝ in Inscriptione memoratum, descendit. *Pastophoros* puto fuisse genus sacerdotis, qui thalamos vel ædiculas, in quibus deorum simulacra posita erant, portabant in pompis & supplicationibus sive soli, sive plures simul. Collegium eos constituisse testatur Apul. lib. XI. *Tunc ex his unus quem cuncti Grammatea dicebant, pro foribus assistens, cœtu* PASTOPHORUM, *quod sacrosancti collegii nomen est, velut in concionem vocato*: Eundem quem vocat *quendam de sacratis linteis intectum*, *thyrsos & hederas & tacenda quædam gerentem*, mox nominat, *unum de Pastophoris*, iterumque scribit ab Osiri se *in collegium Pastophororum suorum imo inter ipsos Decurionum quinquennales electos esse*; ubi Pastophoros videtur vocare *Decuriones*,

nes, quique iis præerant *Quinquennales*; ita forte dictos, a quinque annis, per quos collegio Pastophororum præerant; id quod certe placet Beroaldo; quanquam Vir Eruditissimus existimet *Quinquennales* non fuisse *Sacerdotes*; quod ut nunc non examino, ita observandum Apulejum fingere ea quæ libro laudato narrat Corinthi vel Cenchreis accidisse, eundemque illo extremo narrare, *se quam raro capillo, collegii vetustissimi & sub illis Sullæ temporibus conditi munia, non obumbrato vel obtecto calvitio, sed quoquoversus obvio gaudentem obiisse.* Unde patet *Pastophororum* collegium in Græcia Sullæ temporibus, si modo lectio salva, constitutum; Ægyptiorumque numina ibi culta fuisse; id quod etiam ex Pausania palam est, qui lib. 2. scribit in altero Cenchrearum portus cornu fuisse Ἀσκληπιοῦ καὶ Ἴσιδος ἱερά, ne quid alia loca apud eundem obvia, in quibus Ægyptiorum dii adorati fuerunt, recenseam. Sed, ut pergam, Diodorus Siculus lib. 1. Κήρυκας *præcones* in Sacris Eleusiniis ἀπὸ τῶν παστοφόρων ortos esse scribit; & Ægyptios exprimere volentes παστοφόρον pinxisse φύλακα οἰκίας, διὰ τὸ ὑπὸ τούτου φυλάττεσθαι τὸ ἱερὸν, *quod ab eo templo custodiatur*, Horapollo testatur: quo ex loco videtur constare eos instar æedituorum fuisse, & ædes resque alias sacras servasse. Vir linguis Orientalibus clarissimus & in Philosophia ac Theologia Barbarica exercitatissimus apud Stephanum le Moyne V. Cl. *Pastophoros* censet ἰατρικὰ curasse. Quod ut nunc non examino, ita constat παστόν vel παστάδα significare thalamum, ædiculam, vel sacellum; & descendere a πάσσειν id est ποικίλλειν *variegare*; quia ornata illa erant picturis, cælaturis, inductoque auro ac argento; quomodo nuptiales thalami vel νυμφικοὶ οἶκοι exornari solebant. Hinc *pastophorium* pro templo vel parte ejus sumitur: Glossæ Arab. *pastophorium, atrium templi vel sacrarium*: Hesychius παστοφόριον, τὸ τὸν παστὸν φέρον, ἡ οἰκονομία, ἡ συναγωγὴ, ἡ ναὸς εὐανθής: ubi Salmasius rescribit τῶν παστὸν φερόντων ἡ οἰκονομ. quæ emendatio si vera, habebimus hic collegium Pastophororum, qui παστοὺς vel thalamos ferebant. Sed apud Suidam & Varinum Phavorinum vulgata lectio conservatur: & suspicio mihi oborta, παστοφορεῖον, vel παστοφόριον vocari φέρον τὸν πάστον, *ferens ædem*; id est *ferculum*, cui παστὸς erat impositus, vel *thensa*, sive currus sacer, super quo dei alicujus statua ponebatur & circumferebatur in pompa. Nam in ejusmodi solemnibus diebus

diebus deorum ſtatuæ, collocatæ ſæpe in ædicula portabantur vel ab hominibus, vel trahebantur ab iiſdem ſive a beſtiis. Prior mos *Paſtophoris* noſtris nomen dedit: Atque ita Diod. Sic. lib. 1. extremo ſcribit, apud Ægyptios ἐν ταῖς πανηγύρεσι, *Jovis & Junonis ſacella in montem omnis generis florum inſtratum a ſacerdotibus portari*: τῶν ναῶν ἀνακομιζομένων, ait, ἀμφοτέρων εἰς ὄρος ἄνθεσι παντοίοις ὑπὸ τῶν ἱερέων κατεστρωμένον: Herodotus lib. 2. c. 63. eodem de populo verba faciens: τὸ δὲ ἄγαλμα ἐὸν ἐν νηῷ μικρῷ ξυλίνῳ κατακεχρυσωμένῳ προεκκομίζουσι τῇ προτεραίῃ ἐς τὸ ἄλλο οἴκημα ἱερόν: id eſt, *ſimulacrum vero, quod eſt in ſacello parvo ligneo deaurato, in aliam ſacram ædem portant pridie* n. ſacerdotes; ut verba illa Interpreti non ſatis intellecta reddenda ſunt. Nec obſcurus hujus moris ritus in verbis Proto-martyris Stephani apud B. Lucam, Act. c. 7. v. 43. Καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ: *Et ſuſcepiſtis* (*bajulaſtis* Beza vertit) *tabernaculum Moloch*. Id eſt, tentorium, παστόν, σκηνὴν, in qua erat ſimulacrum iſtius dei. Nam παστός ſignificat *tabernaculum* vel σκηνὴν ad inſtar noſtrorum papilionum factum, ſub quo ſtabat vel decumbebat ſtatua numinis ab hominibus portata vel currui impoſita: inde Phavorino παστός exponitur, ἡ ἐκ παραπετασμάτων ποικίλων κατεσκευασμένη σκηνή, ἤ τις ἐστι πεποικιλμένη. Dubito tamen valde num huc referre poſſimus ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος, quorum mentio in iiſdem Actis cap. 19. Recte quidem viri eruditiſſ. Salmaſius, Grotius, Caſaubonus, Pricæus explodunt variorum antiquariorum ſententiam, qui *ædes illas parvas* exponebant nummos in quibus templum Dianæ Epheſiæ repreſentabatur; atque optimo jure intelligunt templa parva argentea ad inſtar veri templi facta; ſed tamen arbitror nihil eo pertinere verba Herodoti; cum templa illa argentea Dianæ Epheſiæ proculdubio non ejus fuerint magnitudinis, ut ab hominibus fuerint geſtata; ſed potius admodum parva, ut puparum ſupellex; quæ religioſi ſecum portare poterant. Nec quicquam huc faciunt *Ædiculæ* Petronii, Juvenalis, Tertulliani, & Min. Felicis, quippe qui verba faciunt de ædiculis fixis, quas hodie *capellas* vocamus; & Apulejus commodius explicatur de Hipponæ ſtatua, quæ ſtabat in foramine excavato ornatoque mediæ columnæ vel pilæ, quæ ſtabuli trabes ſuſtinebat. Imo locum habere non poſſunt, ut tamen arbitratur celebris Grotius, Plinii verba l. 36, c. 5. *illo enim*

signo Praxiteles nobilitavit Gnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut conspici possit undique effigies Deæ, favente ipsa, ut creditur, facto. Nam *ædicula* hoc loco est σῆκος vel cella templi, in qua stabat Veneris effigies justæ, & quæ deam decebat, staturæ. Atque hujusmodi sacerdotes non incommode possunt dici *vehere sacra*, cum Amm. Marcell. l. 22, c. 14. & *divinarum bajuli ceremoniarum* cum Julio Firmico: quamvis illa loquendi forma non modo παστοφόροις, verum aliis omnibus sacerdotibus aliisque conveniat qui simulacra vel res sacras portabant; uti apud Apulejum *unus e ministerio præferebat residens humeris suis simulacrum parentis deæ*, sive *bovem*; & apud Spartianum Commodus *Anubin portat*. Plutarchus ἱεροφόρους in genere vocat, illique jungit ἱεροστόλους, id est interprete Firmico: *vestitores divinorum simulacrorum*, observante Valesio: cujus sententia mihi magis probatur quam altera Vinc. Contareni cap. 2. Var. Lect. qui illud nomen deducit a lineis sacrisque vestibus, quibus sacerdotes exornabantur; maxime quia ita Plutarchus loquitur Ἀναπλάττουσι μηνοειδὲς ἀγαλμάτιον καὶ τοῦτο στολίζουσι καὶ κοσμοῦσι. Atque hæc quidem ego de *Pastophoris* sentio, quibus si alius meliora docuerit, continuo ipsi manus dabo. Non tamen interpreti Horapollinis lib. 1. c. 41. assentiri possum, nec Beroaldo ad Apulejum, qui παστοφόρον reddunt, *eum qui sacrum pallium gestat*. Et hic quidem notat, *Pastophoros* Græca dictione esse sacerdotes: sacrosanctos: quasi *thalamiferos*; hoc est, in supplicationibus pallium ferentes sacerdotale: *Pastophoria* dici domicilia pastophororum, id est, sacerdotum; eorumque mentionem fieri apud auctores Ecclesiasticos potissimum: ut 1. Maccab. *Et viderunt sanctificationem desertam, & altare profanatum, & portas exustas & pastophoria diruta*: apud Euseb. lib. 2. H. Eccles. *Extrema tanti ambitus spatia occupant exedræ & pastophoria*: Josephum lib. V. belli Judaici meminisse *pastophoriorum*; & denique Venerem Græco epitheto *pastophoron* q. thalamiferam nominari. Recte ille quidem, ut ex iis quæ disserui constat, *pastophoros* interpretatur *thalamiferos*; sed unde *pallium sacerdotale* acceperit, equidem ignoro. *A pastophoris* nomen *pastophorium* in Inscriptione nostra memoratum accepit; estque illud domus ampla templis juncta, in qua sacerdotes illi habitabant; unde & pro aliis templorum, ut vidimus, partibus accipitur. Certe 1. Macc. c. 4. v. 38. non nisi domus vel cellæ, quæ templo juncta erant, possunt intelligi;

telligi; haud secus ac Esdræ c. 10. v. 6. ubi ille dicitur surrexisse ἀπὸ τῆς αὐλῆς τοῦ ἱεροῦ, atque sese contulisse εἰς τὸ παστοφόριον Jonam filii Eliasibi, ibique diversantem nec panem gustasse, nec aquam bibisse. Rogo tamen Eruditionis præstantis viros, ut diligentius in παστοφόρους & Μελανηφόρους inquirant, sique iis jungere velint Ἀρσεπεδονάπτας, quos memorat Democritus apud Eusebium lib. 10. cap. 4. Præparationis, magnam proculdubio a docto orbe gratiam inibunt. Neque tantum homines vel sacerdotes istiusmodi παστοὺς cum deorum simulacris ferebant; verum etiam imponebantur vehiculis, quæ vel jumenta vel sacerdotes trahebant. In Phœnicum Theologia apud Euseb. lib. 10. Præpar. cap. 1. invenio dei, qui ipsis, Ἀγρουῆρος & Ἀγρότης dicebatur, ξόανον εἶναι μάλα σεβάσμιον, καὶ ναὸν ζυγοφορούμενον ἐν Φοινίκῃ, *simulacrum valde venerandum & templum in Phœnicia tractum a jugalibus*: quod scilicet thensæ impositum erat, cui jungebantur vel boves vel equi; non autem *aliquot boum paria*, uti interpres vertit; quippe quæ in Philonis verbis non inveniuntur. Apud Ægyptios nonnulli sacerdotes trahebant τετράκυκλον ἅμαξαν, ἄγουσαν τὸν νηόν τε καὶ τὸ ἐν τῷ νηῷ ἐνεὸν ἄγαλμα: *plaustrum quatuor rotarum, quo vehitur sacellum cum simulacro quod in eo est*, *teste* Herodoto lib. 2. c. 63. Et huc pertinent Romanorum *tensæ*, quibus pompa Circensi deorum simulacra imponebantur, quæ num ita appellatæ sint, quia statuæ deorum, quæ *tensis* ferebantur, velarentur circumquaque linteis ad cubiculi seu delubri speciem tensis disputant inter sese eruditi, quemadmodum videre licet apud Onuphr. lib. 2. c. 2. de Ludis Circen: & Schefferum lib. 2, c. 24. de Re Vehiculari. Certe eas a *curribus* distinguit Tertull. lib. de Spectac. *Sed Circensium paulo pompofior suggestus, quibus proprie hoc nomen pompa præcedit: quorum sit semetipsa probans de simulacrorum serie, de imaginum agmine, de curribus, de tensis, de armamaxis, de sedibus, de coronis, de exuviis*: In nummo Divæ Faustinæ Cybele insedet currui, cui leones juncti sunt, sub ædicula, non secus ac Divus Pertinax in alio quem elephanti trahunt: per quos currus si *thensæ* intelligendæ sunt, jam certe instar sacellorum fuerunt; & quia quatuor latera habuerunt aperta, facile etiam statuæ decidere potuerunt, ut *Martis* apud Dionem lib. 78. Hinc in Glossis *Thensa* exponitur Θρόνος, quia scilicet impositum thronum habebant deorum imagines: un-

de tamen non sequitur eas velatas circumquaque linteis ad cubiculi seu delubri speciem tensis fuisse. Et certe si inter se conferuntur verba Valerii Maximi & Lactantii, sique illa mendo carent, thensa vocata fuit *templum*, quia ad instar templi thronus ille erat: ille lib. 1. c. 1. ita loquitur: *Creditum est Varronem Consulem apud Cannas cum Carthaginiensibus tam infeliciter dimicasse ob iram Junonis : quod cum ludos Circenses Ædilis faceret, in Jovis Opt. Max. templo eximia facie puerum histrionem ad excubias tenendas posuisset* : alter vero lib. 2, c. 16. *Quoties autem pericula impendent, ob aliquam se ineptam & levem causam profitentur iratos, sicut Juno Varroni, quod formosum puerum in tensa Jovis ad exuvias tenendas collocarat : & ob hanc causam Romanum nomen apud Cannas pene deletum est.* Certe de eadem re loquuntur Valerius, & Lactantius, & ille *templum* atque *excubias*, hic *thensam* & *exuvias* memorat. Andreas Schottus lib. 3. c. 30. Obs. Histor. testatur se in veteri codice Val. Maximi repperisse *tensam*; quod vocabulum satis accommodatum esse illi loco, arbitratur Vorstius; qui etiam putat mentem Valerii esse, quod Varro in vehiculo Jovis, id est, in vehiculo, quo Jovis statua vecta fuit, histrionem ad excubias tenendas posuerit; idque videri posse factum esse in contumeliam Jovis, quia histriones olim infames erant. Quæ certe, licet a Viro erudito admodum profecta sint, non videntur scrupulis suis carere. Nam si τὸ *thensa* recipimus, quomodo *excubias tenere* aliquis possit dici in thensa collocatus, ego quidem nullus video; & propterea, si vox illa recipitur apud Valerium, crediderim scribi oportere *exuvias* : cum cæteroquin in templo Jovis *excubiæ teneri*, si modo ita loquuti sunt veteres, a puero potuerint vel dicis causa, omnibus sacerdotibus & aliis pompam Circensem comitantibus : deinde non factum hoc fuit in contumeliam Jovis, quippe qui iratus non fingitur, sed *Juno*, idque propter formosum puerum in thensa collocatum. Nam dea hæc gnara & fratrem & maritum suum esse elegantem formarum spectatorem; nec a mascula quidem Venere abhorrere, irata erat, quia puer formosus exuvias ejus tenebat; verebaturque ne amore illius accenderetur. Hoc est quod Lactantius paulo post scribit: *Quod si Juno alterum Ganymedem verebatur cur juventus Romana luit pœnas*? Adeo ut pati non possim virum eruditum apud eundem pro *formoso* rescribere *famoso*, quia licet formosus puer foret,
hoc

hoc urere Junonem non poterat; & hic puer erat histrio, qui omnes *famosi* habebantur. Verum nullum dubium, quin ira Juno accensa fuerit propter pueri cui & *faciem eximiam* tribuit Valerius, pulchritudinem & quia alterum Ganymedem verebatur. Deinde thensæ, ut existimat idem, ab hominibus non fuerunt tractæ, verum a jumentis vel equis, uti nos docet elegans Plutarchi locus in Coriolani vita a Sceffero laudatus. Nec quicquam eum juvat Suet. in Aug. c. 43 *Accidit votivis Circensibus, ut correptus valetudine lectica cubans tensas deduceret.* Nam homo jacens in lectica utique currum trahere non potest ægrotus; & deinde *deducere* non significat *trahere*, verum comitari honoris causa, uti plurimis exemplis doceri posset facili opera. Notat quidem Asconius, *ante ipsas* (n. thensas) *lora tendi, quæ gaudent manu tenere ac tangere, qui eas deducunt*; indeque videri possit eas ab hominibus tractas esse; sed cum *deducentes*, id est, honoris causa comitantes id fecisse, & gavisos fuisse, si manu tenerent & tangerent, scribat, & Cicero, Arnobiusque pueros patrimos & matrimos id fecisse narrent, suspicio mihi oborta, funes intelligi debere, quibus equi ad thensas juncti erant, quos gaudebant manu tangere, quosque tactos omittere absque piaculo non poterant: quanquam negare nolim plane, thensas etiam ab hominibus tractas fuisse, præcipue cum is mos apud Orientales obtinuerit. *Exuviæ* igitur, vestes Jovis sunt, vel tunica palmata & toga picta, quas dicitur tenuisse puer, qui appositus fuit ad Jovis signum sic vestitum servandum ne de thensa decideret. De his exuviis etiam loquitur Capito apud Festum: *Thensam ait vocari Sinnius* (*L. Titinnius*) *Capito vehiculum; quo exuviæ deorum ludicris Circensibus in circum ad pulvinar vehuntur*: atque apud Jul. Obsequentem legimus, *puerum* (quod notandum diligenter) *in pompa victoriæ cultu cum ferretur, ferculo excidisse.* Sed hæc, ut & alia examinabit proculdubio diligentius, qui nobis Valer. Maximum promisit, Vir apud Frisios pereruditus.

ΚΟΝΙΑΣΙΝ, *tectorium*, id est opus albarium, quo muri inducebantur, de quo vide Salmas. ad Solin. p. 1229.

ΓΡΑΦΗΝ ΤΩΝ ΤΕ ΤΕΙΧΩΝ. Observandum & parietum muros & tectum vel concamerationem templorum picta fuisse; id quod ante urbem conditam in Italia usitatum Plinius l. 35, c. 3. memorat: *Extant certe hodieque antiquiores urbe picturæ, Ardeæ in*

ædibus

ædibus sacris, quibus equidem nullas æque demiror tam longo ævo durantes in orbitate tecti, veluti recentes. Similiter Lanuvii, ubi Atalanta & Helena cominus pictæ sunt nudæ ab eodem artifice, utraque excellentissima forma, sed altera ut virgo, ne ruina quidem templi, concussæ. Pontius legatus Caii Principis eas tollere conatus est, libidine accensus, si tectorii natura permisisset : & idem lib. 35. c. 4. Ædem Salutis Fabium pictorem A. v. c. 450. pinxisse scribit, eamque picturam durasse ad suam memoriam, æde Claudii Principatu exusta; & c. 10. Cornelium Primum & Actium Priscum Honoris & Virtutis ædes Imperatori Vespasiano restituenti pinxisse. Græcos idem in usu habuisse sæpius testatur Pausanias; & loca publica, porticus, gymnasia, ædesque privatas ad eundem modum exornata fuisse ex eodem Plinio & aliis auctoribus constat. Nec aliter, ut opinor, M. Ludius Elotas pinxit templum quod Junoni Reginæ apud Ardeatas erat dedicatum; unde *Ardeatis templi pictor* vocatur diciturque *dignis picturis templum condecorasse*, in carmine apud Plin. 35, 10. quod carmen, ut hoc obiter moneam, paulo aliter aput Grut. pag. MLXV. legitur.

ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΑΥΣΙΝ. Apud Gruterum scribitur ἔλαυσιν; utrumque male; legendum enim, Καὶ τὴν τε καῦσιν τῶν θύρων; quod non est, *ostiorum valvas*, ut interpres reddit; verum significatur januas templi pictas fuisse ratione pingendi, quam *encausticam* vocant; quamque ita describit Plinius l. 35, c. 11. *Ceris pingere, ac picturam inurere, quis primus excogitaverit, non constat. Quidam Aristidis inventum putant, postea consummatum a Praxitele.* Et mox : *Sed aliquanto vetustiores encausticæ picturæ exstitere : ut Polygnoti, & Nicanoris & Arcesilai Pariorum. Lysippus quoque Æginæ picturæ suæ inscripsit ἐνέκαυσεν : quod profecto non fecisset, nisi encaustica inventa.* Videantur Salmasius ad Solinum : Vossius lib. 4. c. 91. de Idol. & Schefferus, Viri certe doctissimi, in libro de Arte pingendi. Sed præcipue hic observandum hanc artem in Ins. καῦσιν appellari, cum reliqui eum ἔγκαυσιν vocent, excepto Vitruvio l. 7. c. 9. Sed cum Magnus Salmasius ibi rescribat, *Hæc ἔγκαυσις Græce dicitur*; per me licet, & in marmore nostro reponatur καὶ τὴν ἔγκαυσιν; quomodo etiam Salmasius in veteri inscriptione occurrere scribit; per quam hanc nostram, ut puto, intelligit. Apud Reines. in Ins. LI. Classis nonæ celebratur Aphrodisius Epaphras

phras ΑΓΑΓΜΑΤΟΠΟΙΟΣ ΕΝΚΑΥΣΤΗΣ quem artem encausticam exercuisse recte monet vir doctissimus.

ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΡΟΜΟΧΘΟΥΣ *mutulos* vertunt, qui sunt ligna vel lapides e muro projecti & eminentes ad aliquid fulciendum aut sustentandum, uti patet ex iis quæ notarunt editores Vitruvii. Nec male Græci hos vocant προμόχθους, deducta voce a Μόχθος vel *labor*, quia ejusmodi mutuli ante parietes veluti laborant propter impositas iis tabulas. Fallor aut vox hæc exstat apud Hesychium, sed corrupta: προμοχέοι τὰ προβεβλημένα τῶν τοίχων: scribendum enim πρόμοχθοι

ΑΡΠΟΧΡΑΤΕ. Apud Sponium in De pop. Atticæ, legitur ΑΡΠΟΚΡΑΤΕΙ. Sed tamen & hoc nomen cum adspiratione occurrit in lapide antiquo, eidem Sponio laudato in Itinerar. quæ correctior pleniorque legitur in Aris obscur. Deorum: adeo ut videatur alterum artificis vitio factum esse. X. tamen etiam pro K. ponitur tam in nummis quam inscriptionibus; & nummus Drusi Germanici apud Baudelotium De Dairval inscribitur, ΔΡΟΥΣΟΥ ΑΥΤΟΧΡΑΤΟΡΟC.

ΕΠ ΙΕΡΕΟΣ ΣΕΛΕΥΚΟΥ. Nam in plerisque Græciæ urbibus tempus denotabatur, addito monumentis publicis vel privatis nomine sacerdotis, uti observat præstantissimus Casaubonus ad Suetonii Aug. c. 18. & illustris Spanhemius Dissertat. octava; unde *Gymnasiarcharum*, *Asiarcharum*, *provinciarum sacerdotum clarorum semper ac nobilium honoris insignia per totius orbis spatia perferri* dixit Jul. Firmicus, quia eorum nomina contractibus solebant adscribi, inque iis notabatur annus eorum sacerdotii, sive sacræ præfecturę, uti hæc verba recte interpretatur Magnus Salmasius Ep. de Coma. In nummo Gordiani apud Erizzum legitur, ΕΠΙ Μ, Αυρ. Μουσωνίου. ἱερέως, & ille non satis bene arbitratur, Sacerdotes jus cudendæ monetæ habuisse: Apud Goltzium Tab. 16. Insularum Græciæ in Samiorum nummo legitur ΕΠΙ ΛΥCΑΝΔΡΟΥ ΙΕΡΕ vel ἱερέως, id est, *sacerdote*: In nummo Deeri ΕΠ ΑΥΡ. ΑΠΦΙΑΝΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΑΡΧΙ ΚΑΙ CΤΕΦΑΝΟΦ. *sub Aurelio Appiano Atheniensi Pontifice & Stephanophoro* apud Spanhemium Dissert. 3. Nam *Stephanophorus* erat sacerdos a corona, quam capite gestabat, dictus, uti pulchre docent Tristan. Tom. 2, p. 599. Seldenus ad Marmora Arund. Valesius ad Amm. Marcellinum; &

Patinus ad Inſcriptiones Græcas Smyrna nuper allatas: in Inſcript. veteri apud Sponium part. 1. Tom. 3. p. 93. Itinerarii, Dionyſius Apollonotimi filius vocatur ἱερεὺς τῶν σεβαστῶν, καὶ Στεφανοφόρος τοῦ συμπάντος αὐτῶν οἴκου. & pag. 144. celebratur Diocles Dioclei filius Ἀρχιερεὺς καὶ στεφανοφόρος. In Inſ. XCIX. Sect. x. Miſcellaneorum Eruditæ Antiquitatis *Lucius Julius Bonnatus* Στεφανοφόρος καὶ Ἱερεὺς *Tiberii Cæſaris*; qui dicitur unicuique civi *μόδιον* vel frumenti modium ex ſua pecunia dediſſe, διαρείων ἐνδείας γενομένης, *diariorium* vel *frumenti, quod populo dividebatur, caritate oborta*; quemadmodum illa vox explicanda eſt, nec putandum eum Agonothetam vel præſidem *feſtorum Diariorum* fuiſſe: & *diaria* eo ſenſu ſumi patet ex Gloſſario Meurſii. Hinc præterea mihi nummus Salonini Cornelii Valeriani ſupplendus videtur in quo cap. XII. Theſauri Mauroceni nunc ſcribitur: ἐπὶ Στρατ. Αυρηλίου... ΔΗΦΟΡΟΥ, pro Στεφανηφόρου; deque iis, ut puto loquitur Julius Firmicus lib. de Err. Prof. Relig. *Qui ſic in templo prætextatus incedis, qui fulges purpura, cujus caput aut auro* (aureas enim coronas Tertullianus ſacerdotibus provincialibus tribuit) *aut lauro premitur, errorem tuum turpis egeſtas inſequitur.* Quin & mulieres eodem nomine gaudent, celebraturque apud Sponium Sect. x. Miſcell. *Flavia Ammion*, Ἀρχιέρεια Ἀσίας ναοῦ τοῦ ἐν Ἐφέσῳ πρυτανίς, Στεφανοφόρος καὶ ἱέρεια τῆς Μασσαλίας. Utque virorum ſacerdotum nominibus, id quod etiam conſtat ex Inſ. 8. pag. CCCC, & alia pag. ſequentis apud Gruterum, ita & fœminarum tempora notata ſunt. Argivi ea numerabant a ſacerdotibus Junonis Argivæ, uti docet Valeſius, vir paucis æquandus, ad Excerpta Polybii: apud Harduinum in nummo Agrippinæ Claudii, percuſſo ab Acmonenſibus, legitur, ΕΠΙ ΣΕΡΩΥΙΛΙΟΥ ΚΑΙΠΙΩΝΟΣ ΚΑΙ ΙΟΥΛΙΑΣ ΣΕΟΥΗΡΑΣ, *Sub Servilio Cæpione & Julia Severa*: quorum illum arbitratur communium pro domo Auguſta ac civitate, hanc vero muliebrium ſacrorum fuiſſe antiſtitem. Et firmat hunc morem Inſ. 9. pag. CV. Grut. in qua Δῆμος vel populus Athenienſium dicitur Romæ & Cæſari Auguſto monumentum illud poſuiſſe Στρατηγοῦντος ἐπὶ τοὺς πολίτας Παμμένους, *Sacerdote Deæ Romæ & Auguſti Servatoris in arce*, Ἐπὶ ΙΕΡΕΙΑΣ ΑΘΗΝΑΣ ΠΟΛΙΑΔΟΣ ΜΕΓΙΣΤΗΣ *ſacerdote Minervæ Poliadis Megiſte Aſclepiadis* Ἀλιέως *filia*, ἐπὶ Ἄρχοντος Ἀρήου.

ΡΑΜΝΟΥ-

ΡΑΜΝΟΥΣΙΟΥ. *Rhamnus* pagus eſt Atticæ, de quo videri poſſunt Meurſius & Sponius. Nomen illum habere ἀπὸ τῶν ῥάμνων vel a ſpina alba, cujus ibi magna copia, præter Scholiaſtem Ariſtophanis Meurſio laudatum, tradit etiam Auctor M. Etym. in v. Ἁλιμοῦς, quem pagum itidem appellari ſcribit ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἁλίμων, quod etiam fruticis genus eſt. Corruptus hac in voce Scholiaſtes Germanici; *Cygnum dicunt inter aſtra conſtitutum, eo quod Jupiter in cygnum transfiguratus evolaverit in ramum Atticæ regionis; ibique compreſſerit Nemeſin, quæ & Leda dicitur*: nam ſcribendum eſt *Rhamnum*; a quo pago Nemeſis etiam *Rhamnuſia*, propter templum ibi conditum, dicta eſt. Exſtat alia apud Jacob. Sponium in Aris ignotorum Deorum

ΠΟΠΛΙΟΣ
ΤΟΥΤΡΩΡΙΟΣ
ΥΠΕΡ ΕΑΥΤΟΥ ΚΑΙ
ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΣΑΡΑΠΙΔΙ
ΙΣΙΔΙ. ΑΝΟΥΒΙΔΙ. ΑΡΧΙΟ
ΚΡΑΤΕΙ ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙΣ
ΕΠΙ ΙΕΡΕΩΣ
ΣΤΑΣΕΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΟ
ΚΛΕΟΥ ΚΟΛΟΝΗΘΕΝ

ΤΟΥΤΡΩΡΙΟΣ. *Tutrorius*; hoc nomen non memini me apud alios obſervare.

ΣΑΡΑΠΙΔΙ. Notus & a nobis ſatis ſuperque illuſtratus deus. Sed aliquot res, haud ubique obvias monere hic viſum fuit: n. in templo Serapidis in Africa fuiſſe poſitas *cupas & acetum*; Alexandriæ quadrigam ferream opera magnetis fuiſſe ſuſpenſam & Oſirin vel Sarapin tubam ſive tibiam, promiſcue enim his vocibus utar cum bona Grammaticorum venia, obliquam inveniſſe. Primum nos docent Geſta Silvani apud doctiſſimum Baluzium Tom. 2. Miſcellan. *Zenophilus V.C. Conſularis dixit Caſto: Etiam de cupas de fano Sarapis ſublatas & aceto confitere. Caſtus reſpondit: Purpurius Epiſcopus tulit cupas. Zenophilus V.C. Conſularis dixit: Acetum quis? Reſpondit Caſtus, quod tulerunt inde acetum Silvanus Epiſcopus, Dontius, & Superius Presbyteri.* Et paulo ante: *Zenophilus V.C. Conſularis Saturnino & Victori dixit: nihil de fano Sarapis ſublatum eſt? Saturninus & Victor dixerunt: Purpurius tulit cupas,*

pas, & Sylvanus Episcopus, & Dontius, & Superius presbyteri, & Lucianus Diaconus tulerunt acetum: & rursus : *Quid aliud putas ex his esse quærendum: Nundinarius dixit: De cupis fisci, quis illas tulit. Zenophilus V. C. Consularis dixit; quas cupas? Nundinarius dixit : in templo Sarapis fuerunt, & tulit illas Purpurius Episcopus: acetum quod habuerunt, tulit illud Silvanus Episcopus.* Et quæ ibi sequuntur. Fateor ingenue me quid hæc sibi velint ignorare : *Cupas* scio esse vasa lignea, quibus vina & aliæ liquidæ res condebantur : Lucanus lib. 4.

—— ratem vacuæ sustentant undique cupæ.

verum iis *acetum* reconditum esse non potuit, quippe quod ab aliis fuit portatum : unde suspicabar nonnunquam scribendum in omnibus his locis esse *acetrum*; quod & Innocentio III. lib. 13. Ep. 16. usurpatur pro urna vel situla ænea; uti observat Carolus du Fresne in absolutissimo medii ævi lexico. Alterum memoriæ mandat Prosper part. 3. c. 38. De Promiss. & Præd: Dei. *Apud Alexandriam in templo Serapis hoc argumentum dæmonis fuit. Quadriga ferrea, nulla basi suffulta, nullis uncis infixis parietibus colligata, in aëre pendens cunctis stuporem ac velut divinum subsidium oculis mortalium exhibebat. Quum tamen lapis magnes, qui ferrum sibimet attributum suspendit, eo loco cameræ affixus, totam illam machinam sustentabat. Itaque cum quidam dei servus inspiratus intellexisset, magnetem statim ut cameræ subtraxit, omne illud ostentum cadens confractum comminutumque ostendit divinum non esse, quod mortalis homo firmaverat.* Hoc si verum, magna certe lapidis hujus vires sunt: & forte huc respexit Isidor. l. 16. Orig. c. 4. *Liquorem quoque vitri, ut ferrum trahere creditur, cujus tanta vis est (ut refert beatissimus Augustinus) quod quidam eundem magnetem lapidem tenuerit sub vase argenteo, ferrumque super argentum posuerit : deinde subtermovente manu cum lapide ferrum cursu desuper movebatur. Unde factum est, ut in templo quodam simulacrum ex ferro pendere in aëre videretur.* Quanquam vox *simulacrum* videatur docere, non de quadrigis, verum de statua quadam loqui; & forte de Arsinoes simulacro, quod in templo eidem dicato ex magnete suspendere voluisse Dinocratem testatur Plinius l. 34. c. 14. ex quo priora illius capitis hausit Isidorus. Et quod huc pertinet, Beda lib. 7. de Nat. Rerum, scribit *equum Bellerophontis ferreum inter duos magne-*

tes ita fuiſſe libratum, ut in medio aëre ſine fulcro pendulus, expanſiſque alis quaſi volitans videretur : quo pertinet Mahometis arca in templo Mecchæ ſuſpenſa; quod tamen fabulis accenſent Tevenotius & Tavernerius; uti etiam priora Athanaſius Kircherus. Notatu tandem non indignum exiſtimo, Serapidis in ſacris obliquas tibias fuiſſe inflatas : Apul. lib. XI. *Ibant & dicati Magno Serapi tibicines : qui per obliquum calamum ad aurem porrectum dextram familiarem templi Deique modulum frequentabant.* In omnibus quidem ſacrificiis tibia fere adhibebatur, ſed ratione non caret, quod obliquæ fuerint in ſacris Serapidis. Scilicet Oſiris, qui idem Serapi, hoc tibiarum genus invenit; uti docet locus elegans apud Euſtathium pag. 1138 ad Ili. Σ. Ἓξ δέ φασι, ait, σαλπίγγων εἴδη. πρώτη, ἣν εὗρεν Ἀθηνᾶ, διὸ καὶ Σάλπιγξ Ἀθηνᾶ παρὰ Ἀργείοις τιμᾶται, καὶ κεῖται καὶ παρὰ Λυκόφρονι ἐπίθετον. Δευτέρα ἡ στρογγύλη παρ' Αἰγυπτίοις, ἣν Ὄσιρις εὗρε, καλουμένη φασὶ χνούη. χρῶνται δὲ αὐτῇ πρὸς θυσίαν καλοῦντες τοὺς ὄχλους δι' αὐτῆς. Τρίτη ἡ Γαλατικὴ χωνευτή. οὐ πάνυ μεγάλη, τὸν κώδωνα ἔχουσα θηριόμορφόν τινα καὶ αὐλὸν μολύβδινον, εἰς ὃν ἐμπνέουσι οἱ σαλπισταί, ἔστι δὲ ὀξύφωνος καὶ καλεῖται ὑπὸ τῶν Κελτῶν Κάρνυξ. Τετάρτη ἡ Παφλαγονική. ἧς ὁ κώδων βοὸς ἣν προτομὴ βαρύφωνος ἀναφυσητή. καλεῖται δέ φασι βοῖνος. Πέμπτη Μηδικὴ τὸν αὐλὸν ἔχουσα καλάμινον τὸν δὲ κώδωνα βαρύφωνον. ὀγκόφωνος. Ἕκτη Τυρσηνική, ἧς, εὗρεται Τύρσηνοι, ὁμοία Φρυγίῳ αὐλῷ τὸν κώδωνα κεκλασμένον ἔχουσα. λίαν ὀξύφωνος. ἧς καὶ Σοφοκλῆς ἐν τῷ Μαστιγοφόρῳ μέμνηται : id eſt, *Sex, ut ajunt, ſunt tibiarum ſpecies. Prima quam Minerva invenit, unde & Minerva cognomine Salpinx vel Tibia apud Argivos colitur; & idem epitheton apud Lycophronem exſtat. Secunda rotunda, quam Oſiris invenit; vocatur, ut ajunt Chnoue; ea autem utuntur ad ſacrificium vocantes populum. Tertia Galatica fuſoria arte facta, non valde magna codona habens referentem figuram feræ vel animalis, & aulum plumbeum, quem inflant tibicines : eſt autem acuto ſono & a Celtis vocatur Carnix. Quarta Paphlagonica, cujus codon bovis caput refert, gravi ſono, quam ſurſum tenentes inflabant, vocatur autem, ut ajunt, bovina. Quinta Medica, aulum habens ex calamo, codonem autem grave ſonantem; eſt horrendo ſono. Sexta Tyrrhenica, cujus inventores ſunt Tyrrheni, ſimilis Phrygiæ tibiæ, codonem habens ſciſſum, eſt admodum acuto ſono : ejus etiam meminit Sophocles in Ajace Flagellifero.* Sed dignus eſt illuſtris locus,

ut totus breviter illustretur. Minerva igitur ab inventa tibia, quemadmodum multis docet Caspar Bartholinus V. Cl. in polito quem *de Tibia* conscripsit libello, cognominata ab Argivis fuit Σάλπιγξ; id quod etiam firmat Pausanias lib. 2. p. 122. templumque illi ab Hegelao filio Tyrrheni, nepote Herculis & mulieris Lydæ extructum scribit. Celebratur eadem Lycophroni pag. 148. diciturque Dea exemplum cepisse a sibilis, quos edebant lugentes serpentes in capitibus Gorgonum: & constituisse νόμον τὸν καλούμενον πολυκέφαλον, teste Tzetze ad eundem poëtam p. 136. nec non νόμον ἁρμάτειον, qui ita proculdubio a celeritate vocatur uti Hesychius in ea voce commemorat.

Ἣν Ὄσιρις εὗρε, *Quam Osiris invenit.* Apulejus in sacris Serapidis celebrat *calamum obliquum*: Eustathius Osiridi tribuit *tibiam* στρογγύλην vel *rotundam*; & Juba apud Athenæum lib. IV. memoriæ mandat Osirin invenisse *monaulon*, καὶ τὸν καλούμενον φώτιγγα πλαγίαυλον, id est, *tibiam obliquam*; φώτιγξ enim Hesychio exponitur αὐγὴ, σύριγξ, φλόγιος (malim πλάγιος cum Guieto) αὐλὸς, ὡς εἶδος σάλπιγγος. Atque hæc tria loca puto nos clare docere, qua forma fuerint tibiæ πλαγιαύλοι, vel *libycæ*; & quæ inter eas & phrygias, quæ etiam *obliquæ* vocantur, fuerit differentia. Lybicas igitur vel Ægyptias, quas Osiris dicitur invenisse, tibias πλαγιαύλους arbitror fuisse incurvas plane, ita ut fere rotundæ essent, uti cornua ex ære in columna Trajana & aliis Romanis monumentis obvia; hinc Eustathium Osiridi inventionem στρογγύλης tribuere, & Apulejum tradere, *obliquum calamum ad aurem dextram fuisse porrectum*, id est, Serapidis sacerdotes ita inflasse tibiam, ut ultima ejus pars, codon, vel os usque ad aurem dextram pertingeret. At contra puto phrygias fuisse rectas, ita tamen ut orificium earum, per quæ spiritus emittitur fuerit incurvum; inde Ovidium celebrare *adunco cornu tibiam*, & Virgilium *curvam tibiam* in Sacris Bacchi, quæ nihil necesse est cum Viro Maximo de plagiaulo Lybiæ interpretari. Quæ cum ita sint, non video an satis caute scribat Artemidorus lib. I. c. 58. Oneir. malum esse στρογγύλῃ σάλπιγγι σαλπίζειν, *quia non est sacrum organum, sed bellicum*, καὶ ἄλλα ὅσα τῷ στόματι λέγει· ὁ τῷ ὀργάνῳ τούτῳ χρώμενος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀνατρέχει *& omnia quæ per os canit organo hoc utens vel tibicen, in caput ipsius recurrunt.* Apud Græcos forte incurva

vel

vel rotunda tibia sive tuba sacrificiis adhibita non fuit, sed aliud apud Ægyptios obtinuit, uti ex Apulejo clarissime patet; aliud etiam apud Romanos, uti haud dubie nos docet Columna Trajana: nisi tamen quis censeat, belli tempore hoc accidisse. Deinde qui tubam incurvam vel cornu inflabant, ita eam tenebant ut codon vel latior ejus pars supra caput sive frontem esset; & hoc est quod dicit Artemidorus ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἀνατρέχειν, *quæ tubicen vel cornicen canebat*; at Sarapidis sacerdotes ita tubas suas inflabant, ut os earum aurem dextram contingeret. Nec omittendum Pollucem lib. 4. cap. 10. Sect. 1. πλάγιον λώτινον a Libyis inventum scribere, illos tibiam eam appellare πλαγίαυλον, Monaulum Ægyptiis originem suam debere, ejus meminisse Sophoclem in Thamyri, maxime τὸ γαμήλιον vel nuptiale carmen ea cantatum fuisse, & denique Osirim invenisse πολύφθογγον αὐλὸν ἐκ καλάμης κριθίνης, *multisonam tibiam a calamo hordeaceo*. Qui certe locus nos docet Osirin inventorem esse vel plurium vel unius generis tibiarum. Atque ita Eustathius pag. 1157. memoriæ mandat, antiquis temporibus τὸν αὐλὸν *tibiam* fuisse varii generis & maxime καλαμινόν; apud Alexandrinos *monaulon calamum* esse Osiridis inventum, Doriensibus Italiæ *tityrinum* dictum vel *satyricum*, quia Satyri Dorice *Tityri* vocantur; monaulum etiam vocari καλαμαύλην & ῥαπταύλην; fuisse & πλαγίαυλον, inde πλαγιαυλίζειν descendere; Xenophontem narrare apud Phœnicas γιγγραΐνους αὐλοὺς σπιθαμαίους acutum & lugubrem sonum edere, iis Cares etiam usos, & *gingris* canere cepisse propter luctus, quibus Adonin, quem Phœnices Γίγγραν (pollux vocat Γίγγραν) appellabant, plangebant: tibiam quoque quandam appellari *Magadin* vel *Palæomagadin*, acutum & gravem sonum edentem *lotinas tibias* e ligno Loti, arboris libyæ, fuisse, eas dici *Photingas* ab Alexandrinis, ab iis hoc dictum ortum esse: φωτίγγια καὶ μοναύλια κώμων οὐ πολέμων ὄργανα; id est, *Photingas & monaulas tibias, organa esse comessationum non autem bellorum*; Phœnices perforasse tibias elephantinas, & Jubam tradere tibiam ex cruribus hinnuli fecisse primos Thebanos, qui Ægyptum incolunt. Quæ Thessalonices Episcopus ex Athenæi lib. 4. in unum collegit, qui, si tanti, potest videri.

Καλαβρῶν φασιν χνοῦν: Ægyptia, ut videtur, vox; cæteroquin Hesychius Χνοῦν exponit τὸν τῶν ποδῶν ψόφον, *strepitum pedum*.

Χώνευτης.

Χώνευτη: verti *fusoria arte facta*: Lipsius lib. IV. de Mil. Rom. Dial. 10. *conflatilis*;

Θηελόμορφον. *Codon*, uti notum satis, vocatur orificium tubarum, vel pars latior per quam spiritus emittitur; ratione loquendi desumpta a tintinnabulis, quæ etiam ex angusto in latum desinunt. Celtæ vel Galli illa orificia effingebant animalium vel ferarum figura, uti etiam ex nummis veterum apud Antiquarios obviis patet; & Paphlagones utebantur capitis bovini forma, quemadmodum mox apud Eustathium sequitur. Sed notandum diligenter hos Codones veteres fiscellis equorum adjunxisse, ut in eos inflantes equi tubæ sonitum ederent: Idem pag. 1157. Αἴσχυλος δέ φησι καὶ τὴν τάφρον αὐλῶνα, ἔνθα καὶ φίμους λέγει αὐλωτούς, διὰ τὸ κώδωνας φησὶ προσῆφθαι αὐτοῖς. οἷς ἐμφυσῶντες οἱ ἵπποι ὡς φωνὴν σάλπιγγος προΐεντο: γράφει οὖν οὕτως

Ὃς εἶχε πώλους τέτταρας ζυγηφόρους
Φιμοῖσιν αὐλωτοῖσιν ἐστομωμένας.

qua de re pluribus agit Schefferus, Vir eruditissimus l. I. c. 13. de Re Vehic. Αὐλὸν μολύβδινον: Lips. vertit *canalem plumbeum*: ego retinui *aulum* sequutus Apulejum, qui ita apud Salmasium de Critia puero monaulo canit;

Quod si aulum inspires, dona, & jam carmina nostra
Cedant victa tuo dulciloquo calamo.

Dubito autem num Eustathius per *aulum* intelligat totam σάλπιγγα excepto codone, an vero partem tubæ supremam quia sequitur εἰς ὃν ἐνπνέουσι οἱ σαλπιγκταί, & tubam narrat Medicam αὐλὸν habuisse e calamo: quod rogo eruditiores & peritiores examinent.

Κάρνυξ. Huc pertinent Hesychii verba: Κάρνον, τὴν σάλπιγγα Γαλάται.

Βοῖνος. Nihil aliud quam *bovinam tubam* significat: a βοῦς enim descendit βοῖνος & βόειος.

Τὸν κώδωνα κεκλασμένον ἔχουσα: Lips. vertit: *habens orificium scissum aut fractum*: Salmasius ad Solin. ita codona ab Eustathio vocari scribit, quod labra in ambitu repanda & replicata haberet. Certe Græca vox *frangere* vel *scindere* significat; & quanquam nolim inter tantos viros judex sedere, facere tamen non possum, quin narrem, mihi in mentem venisse nonnunquam orificium tubæ Tyrrhenicæ non continuum, sed in duabus vel pluribus locis fissum

sum sive fractum fuisse; qua tamen re num sonus fiat acutior & clarior aliis, qui artem hanc callent, judicandum relinquo. Certe tibiæ, quarum foramina præter exitum conclusæ sunt gravius sonant. Quintil. 1, 11. *Sic appellatur cantus tibiarum, quæ præclusis, quibus clarescunt foraminibus, recto modo graviorem spiritum reddunt.* ΙΣΙΔΙ. Observandum Ἶσις non modo facere Ἴσιδος, sed etiam *Isis* in Genitivo : Inf. apud Grut. 7. p. CCCXII. FANATICO. AB. ISIS. SERAPIS. ubi quicquid subintelligatur, arbitror *Isis Serapis* esse casus secundi, & male ab erudito Viro edi *Serapii*. In Inf. 3. p. LXXIII. ΘΕΑ ΕΠΗΚΟΩ ΙCΙ ΤΥΧΗ. In 5. p. CCCXII. AEDITUO AB ISEM PELAGIAM : ubi primo E. pro I. ponitur, quomodo & *Isim* dixit Cicero l. 3. de N. Deorum : *Si Di sunt illi quos colimus, & accepimus, cur non eodem in genere Sarapim Isimque numeremus : quod si facimus, cur barbarorum deos repudiemus* : deinde AB. pro AD, quia & mox sequitur AB. pro AD AEDEM BELLONE. In aliis inscriptionibus SACERDOS AD TEMPLUM FANATICUS DE AEDE BELLONAE; SORTILEGUS AB VENERE ERUCINA : MENESTATOR AB HERCULI. PRIMIG. occurrunt. In Juliani nummo cui inscriptum est DEO SERAPIDI, putat vir doctus capita Isidis & Serapidis uni collo imponi : id quod tamen plane ex iisdem nummis contrarium patet, quos exhibet Carolus du Fresne, aliique Antiquarii. Observandum præterea Justum Rycquium cap. 41. de Capitol. *Monetæ* cognomen tribuere *Isidi*. Apud P. Victorem in Regione tertia Urbis legitur; ISIS ET SERAPIS MONETA : vir eruditus rescribit SERAPIS ET ISIS MONETA; quia etsi de Serapi dubium non sit, quin ipse quoque pervigiliis languentium celebris, tamen vix putat *Monetæ* ἐπωνυμίαν aliis quam fœmelles numinibus tributam a veteribus; quod & nominis ipsa ratio sic videtur exigere; & Isin Monetam vult dictam quia inter ἰατρικὰ καὶ ἐπικούρεια numina fuit sicut Minerva, Apollo, Æsculapius, Hygeia. Nam *Moneta* nihil commune habet cum Iside & Serapide, vel cum Regionis tertiæ nomine; sed primo recenseri loco debet eorum monumentorum, quæ in regione tertia (quæ forte nomen habet a templo Isidis & Serapidis ab Augusto proscriptionis tempore exstructa, teste Dione lib. 47.) inveniebantur : & ita P. Victorem nec non Sextum Rufum emen-

dasse in notis penes me MSS. Pet. Scriverium celare lecturum nullus possum, veroque virum subacti judicii monuisse docet Descriptio Urbis quam sub Honorio aut Valentiniano III. factam edidit Labbæus; & ante eum Pancirollus; nam in ea legitur : *Regio* III. ISIS & SERAPIS *continet Monetam. Amphitheatrum.* Præterea non audiendus vir eruditus, qui delet particulam copulativam *&*, facitque unam vocem *Isis-Serapis*, ad denotandam utriusque eandem vim ac potentiam; nec fundamentum illi est inscriptio *Isis Serapis*, uti alibi ostendi. Ceterum in ipsa dissertatione memini me monere, vel templo, vel statuæ Minervæ sive Isidis Saï inscriptum fuisse, Ἐγώ εἰμι πᾶν, *Ego sum omne quod existit.* Græca vox est ἕδος, quæ & templum & statuam denotat; & cur putaverim a vulgata forte versione recedendum esse facit τὸ *Ego*, quod videtur significare non templum, verum statuam tam splendido elogio fuisse exornatam. Ἕδος certe pro *statua* Græcis poni constat; quod tamen arbitror Latinis auribus esse inauditum, licet Tibulli hunc versum

Num feror incestus sedes adiisse deorum

ita interpretetur Heraldus; eique alii assensum videantur tribuere. Sed mihi contrarium placet; & arbitror Tibulli *sedem* non aliter debere interpretari, quam aliorum auctorum, ut Cic. I. de Div. *Et Capitolinis injecit sedibus ignes*; iterum, *Consule te tandem celsa est in sede locata* : Lucretii

——— *cur sancta Deum delubra, suasque*
Discutit impacto præclaras fulmine sedes.

sessimonium deorum vocat Vitruvius lib. septimo extremo. Præterea observatione non indignum Diod. Sic. lib. I. pag. 26. memoriæ mandare per *Isidem* solos Græcorum Athenienses jurasse.

ΑΝΟΥΒΙΔΙ. Hic qualis fuerit satis superque notum ex Faustino, Commodi, & Juliani nummis, exstatque ejus elegans statua apud Boissardum. Corporis posteriores & inferioris partes teguntur pallio; dextra manu rem tenet zonis distinctam, quæ forte crotoli vel sistri species est, quamque & in aliis imaginibus ejus observes; sinistra caduceum : insistit crocodilo & pedes fasciis constricti sunt : ab uno latere est Serapidis cornuti effigies, ab altero Apidis vel bovis : & supra ramus oleæ : additur serpens, patina, præfericulum, & alia res fasciis involuta. Ubi observandum diligenter

genter Anubin crocodilo insistere, quia scilicet Solis etiam symbolum erat. Templum ejus Ανεβείδιον vocat Lucianus in Toxari, scribitque ex eo Phialas duas una cum aliis rebus sustulisse fures. *Nam servus ejus ut nomine ita & patria Syrus una cum iis* (sacrilegis) *irrupit* εἰς τὸ Ανεβείδιον, καὶ ἀποσυλήσαντες τὸν θεὸν, χρυσᾶς τε φιάλας δύο, καὶ κηρύκιον χρυσοῦν καὶ τοὺς, κυνοκεφάλους ἀργυροῦς, *in Anubis templum; & spoliantes deum aureas phialas duas & caduceum aureum & cynocephalos argenteos, & similia, omnia deposuerant apud Syrum.* Et denique observandum Aristophanem in Equitibus Cleonem Comicum appellare κυνοκέφαλον, non quia cani simile caput habebat, uti arbitratur Gatakerus plurimæ Vir eruditionis, sed propter impudentiam, quales homines canibus comparari notissimum est.

ΑΡΧΙΟΚΡΑΤΕΙ. Ita etiam scribitur in sequente inscriptione: quod forte vitio artificis factum. Vir clarissimus inde initio faciebat *Archiocratem*, eique ut ignotum jungendum putabat Deum *Herculem Catalaschium*: sed doctissimus Sponius testatur se in Deliaco marmore invenisse distincte ΑΡΠΟΚΡΑΤΕΙ, & recte ad Harpocratem nostrum refert: putatque eum & Anubin ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΥΣ vocari in marmore, quia Sarapidis & Isidis filii habebantur, & Sarapis Jupiter erat: & Herculem *Catalaschium* recte ex numinum numero tollit.

ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙΣ. Uti dixi, Sponius referebat ad Anubin & Harpocratem; Gallandius ad Castoras, licet Plutarchus narret Anubin Osiridis ac Nephthys filium esse, Harpocratem vero Osiridis & Isidis; & Osiris idem habitus sit ac Jupiter. Ego ut litem hanc meam non facio; ita cum Sponio arbitror plures deos quam Castorem & Pollucem illo epitheto ornatos esse; quia in Inscriptione veteri occurrit: ΘΕΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΙΟΣΚΟΡΩΝ ΚΑΒΕΙΡΩΝ: & de *Cabeiris* id pererudite pluribus probat Raphaël Fabrettus Ad Columnam Trajanam, Sanchoniatonem idem affirmare apud Euseb. lib. 1. præp. c. 10. puto Ἐκ δὲ τοῦ Συδὺκ Διόσκουροι ἢ Καβειροὶ, ἢ Κορύβαντες ἢ Σαμοθρᾶκες. οὗτοι, φησι, πρῶτοι πλοῖον εὗρον: ubi nescio quare interpres vertat, *Ambos navigium primos excogitasse*; & mox, *ab utroque procreatos alios.* Nam hæc ad Samothracas, qui & *Corybantes*, *Cabyri* & *Dioscuri* dicuntur, referenda sunt; quos mox ἐπῳδὰς *incantationes* invenisse narrat; quod de Cabiris alii etiam memoriæ mandant. Et certe Cicero lib. 3. de Nat. Deorum plu-

res *Dioscoros* memorat; *Διόσκουροι etiam apud Grajos multis modis nominantur. Primi tres, qui appellantur Anaces, Athenis ex Jove, rege antiquissimo, & Proserpina nati: Tritopatreus, Eubuleus, Dionysius* (puto scribi debere Dionysus) *Secundi Jove tertio nati ex Leda, Castor & Pollux. Tertii dicuntur a nonnullis Aleo, & Melampus, Emolus, Atrei filii, qui Pelope natus fuit.* Si Salmasium τὸν πάνυ audimus, *zethus* etiam & *Amphion* vocati fuerunt Διόσκουροι ab Hesychio in ea v. Nec certe prætereundum, ita vocatos esse postea Xenophontis Socratici filios Gryllum & Diodorum, uti tradit Diog. Laërtius in ejus vita; & Eustathius ad od. α. p. 1686. ubi etiam monet multos Dioscoros dici, sed illud nomen per excellentiam dari Castori & Polluci: Ἄλλως μὲν γὰρ ἐν παραθέσει πολλοὶ ἐλέγοντο τοῦ Διὸς κοῦροι. καθότι καὶ Ἑλένη κούρη Διός ἐστι δὲ καὶ Ἀφροδίτη. ἱστορεῖα δὲ ἡ λέγεται ὅτι Ξενοφῶν ὁ γλυκὸς ἐκεῖνος Ἀττικὸς μέλιττα ἐπωνομάζετο, παραδίδωσι καὶ ὅτι οἱ ἐξ ἐκείνου καὶ Φιλησίας υἱοὶ Γρύλλος καὶ Διώδωρος Διόσκουροι ἐπεκαλοῦντο. Agamemnonem & Menelaum non aliter appellat Stesichorus apud eundem ad Il. ψ. p. 1323. quod ille ἐν παραθέσει factum scribit, uti per excellentiam Castor & Pollux *Dioscuri* vocantur. Quin & παρώτιδες, i. e. anguli oculorum qui aures spectant, vel forte tegmen, quo aures muniebant pugiles, quod ex auctoribus & statuis eleganter illustrat Eruditissimus Fabrettus, quia Pollux pugilatu & cæstibus spectatus fuit, διόσκουροι vocantur; & eo nomine Julianus Imperator designari etiam finxit hemisphæria bina, superum & Inferum, uti apud eundem Eustath. ad Il. Γ. p. 410. legere licet. Illud etiam observandum in marmoribus occurrere Διοσκούρους, cum tamen Phrynichus testetur melius scribi διοσκόρους, illosque ridendos esse, qui literam υ adjiciunt.

Inscriptio apud Jac. Sponium libro de Aris Ignot. Deorum:

ΘΡΑΣΕΑΣ ΔΙΟΓΕΝΟΥΣ
ΥΠΕΡ ΞΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΤΟΛΛΑΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΤΟΛΛΑΣ
ΚΑΙ ΚΟΚΥΤΟΥ ΤΕΚΝΩΝ
ΙΣΙΔΙ ΣΕΡΑΠΙΔΙ ΑΝΟΥΒΙΔΙ
ΑΡΧΙΟΚΡΑΤΕΙ ΘΕΟΙΣ ΣΥΝ
ΝΑΟΙΣ ΚΑΙ ΣΥΝΚΩΜΟΙΣ
ΕΥΧΗΝ.

Monu-

Monumentum, hoc posuit Thraseas Diogenis filius pro se & liberis suis, & uxore & uxoris liberis, &c. ΞΑΤΟΥ. positum proculdubio pro Ξεαυτϛ, *pro se ipso*.

ΤΟΛΛΑΣ. Nomen mulieris, quod forte nullibi reperitur; scriptum, ut opinor, fuit, ΠΟΛΛΑΣ. certe Κλαυδία πόλλα occurrit in Inf. 68. Cl. 2. apud Reinesium, & nota satis Lucani uxor vel ex his Statii versibus Sylv. lib. 2. Car. 7.

Tu castæ titulum decusque Pollæ
Jucunda dabis allocutione.

ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΤΟΛΛΑΣ. Et hic ΠΟΛΛΑΣ scribendum arbitror; videturque hæc Polla vidua ducta esse a Thrasea, & ex marito priore liberos habuisse.

ΚΑΙ ΚΟΚΥΤΟΥ ΤΕΚΝΩΝ. Hoc quid sibi velit fateor me ignorare; Verum in Miscellaneis Eruditæ antiquitatis per eundem virum clarissimum luce donatis publica scribitur, Καὶ ΚΟΥΙΝΤΟΥ, id est *Quinti* : quod amplector.

ΘΕΟΙΣ ΣΥΝΝΑΟΙΣ. Junguntur iterum Isis, Serapis, Anubis & Harpocrates, non secus ac in aliis monumentis, & a Tertulliano cap. 6. Apologetici: *Sarapidem, & Isidem & Harpocratem cum suo Cynocephalo Capitolio prohibitos, id est, curia deorum pulsos Piso & Gabinius Coss. non utique Christiani, eversis etiam aris eorum abdicaverunt, turpium & otiosarum superstitionum vitia cohibentes. His vos restitutis summam majestatem contulistis.* Id quod testimonio Varronis firmat l. 1. ad Nat. c. 10. *Ceterum Serapem & Isidem, & Arpocratem & Anubem prohibitos Capitolio Varro commemorat, eorumque a Senatu dejectus non nisi per vim popularium restructus : sed tamen & Gabinius Cos. Cal. Januariis, cum vix hostias probaret, præ popularium cætu, quia nihil de Serape & Iside constituisset, potiorem habuit Senatus censuram, quam impetum vulgi, & aras institui prohibuit.* Hic certe locus videtur postulare ut breviter de cultu horum deorum apud Romanos recepto agam; licet ea maximam partem imo forte omnia observata a viris sint eruditis. Macrobius igitur l. 1. Sat. Serm. c. 7. Serapin scribit *vix ægreque a Romanis admissum esse*. Et certe cum in Capitolio, Ægyptiorum deos colere inciperent, Piso & Gabinius, qui consules fuerunt A. v. c. 696. sacra eorum urbe ejecerunt. Post illud tempus tamen iterum recepti : Arnob. lib. 2. *Quid; vos Ægyptiaca numina, quibus Sera-*

pis atque Isidis est nomen, non post Pisonem & Gabinium Consules in numerum vestrorum retulistis deorum? Neque id tamen absque difficultatibus dii illi obtinuerunt: Dio lib. 40. narrat, Isidis & Serapidis fana, quæ privatim nonnulli extruxerant, Senatum jussisse demoliri, quia eos non magni faciebant. Donatus l. 3. c. 6. Romæ Veteris scribit Dionem affirmare id Sctum factum esse A. V. C. 700. cum Tertullianus id afferat factum Pisone & Gabinio Coss. A. V. 696. Verum vir doctissimus tempora confundit; nam aras quidem & statuas eorum e Capitolio sustulerunt consules Piso & Gabinius A. 696; sed cum privati iis templa exstruxissent, ea dirui jussit Senatus A. 701. Coss. Cn. Domitio Calvino, & M. Valerio Messalla; quod initio anni sequentis primum factum esse clare testatur Dio loco laudato. Hinc ea sententia vicit, ut publice colerentur, verum ἔξω τοῦ πομηρίου, uti apud eundem legimus. Verum *L. Æmilius Paulus consul,* (A. V. C. 704.) *cum Senatus Isidis & Serapidis fana diruenda censuisset, eaque nemo opificum attingere auderet, posita prætexta securim arripuit templique ejus foribus inflixit*: uti loquitur Val. Maximus, 1, 3. Fieri potest ut hoc idem sit cum iis quæ narrat Dio; sed quod Rupertus in epistola quadam notat, L. Æmilii Pauli consulatu factum esse Sctum de Serapidis Isidisque fanis diruendis, atque id aperte scribere Dionem lib. 40. illud apud eum non reperio; cum referat hanc historiam Dio in A. V. C. 701, ut ipsum auctorem inspicienti utique clare patebit. Neque tamen inficias eo nonnullos hoc referre ad A. V. C. 534. quo Cos. fuit alius L. Æmilius Paulus; & P. Fabrum 3. Semest. c. 3. ad annum admodum sexagesimum. Quod ultimum ut non capio, ita certe anno 534. consul. L. Æm. Paulus fuit, & ante Gabinium & Pisonem fuisse dejectas deorum Ægyptiorum vel aras vel ædes ex Tertulliano haud obscure patet. Quicquid sit, non sic abolita fuit vel ejecta ex urbe hæc superstitio. Nam Dio lib. 42. A. V. C. 707. scribit apes in Capitolio juxta Herculem consedisse, eo ipso tempore, quo Isidi sacra fiebant; ἔδοξε γνώμη, pergit, τῶν μαντέων πάντα αὖθις τά τε ἐκείνης καὶ τὰ τοῦ Σαράπιδος τεμενίσματα κατασκάψαι: *visum fuit vatibus omnia rursus & ipsius & Sarapidis fana evertere: quod dum fit, Bellonæ quoque ædes inscientibus illis dejecta est.* Neque hoc diu duravit, cum Triumviri Reip. constituendæ, Cæsar Octavianus vel Augustus, Antonius

&

& Lepidus A. 711. decreverint νεὼν τῷ τε Σαράπιδι καὶ τῇ Ἴσιδι. Verum Augustus videtur sententiam mutasse, quia Agrippa præfectus Urbis A. V. C. 733. sacra Ægyptia ἐπεισιόντα αὖθις ἐς τὸ ἄστυ ἀπέστειλεν, vetuitque neminem μηδὲ ἐν τῷ προαστείῳ αὐτὰ ἐντὸς ὀγδόου ἡμισταδίου ποιεῖν, uti idem Dio lib. 54. testatur. Hinc Tiberium Isidis templum dejecisse; illiusque statuam Tiberi mersisse propter deceptam Saturnini conjugem tradunt Josephus l. 18. c. 4. extremo Antiquitat. & Hegesippus l. 2. c. 4. Sed vel tunc illud solum templum dejectum, in quo Mundus hoc crimen commiserat, aliaque remanserunt inviolata, vel mox iterum hæc superstitio hominum animos occupavit; cum Juvenalis, qui temporibus Flaviorum floruit, *celebret Isiacæ sacraria Lenæ*, & ipse Domitianus *Isiaci celatus habitu inter sacrificulos vanæ superstitionis*, Suetonio teste, latuerit. Inde Caracalla a Spartiano dicitur, *Sacra Isidis Romam deportasse, & templa ubique magnifica eidem deæ fecisse*, & cum ante Commodus eadem sacra celebraverit, ut etiam Anubin portaret & Pausas ederet, imo cum ante Domitianus instar linigeri ornatus incesserit, recte Ulricus Obrechtus, vir doctissimus videtur censere, hoc intelligendum esse de *arcanis genuinisque deæ*, ut Apulejus loquitur, *exuviis*, non autem de cultu rituve sacrorum Isidis. M. Antoninus Philosophus Serapidi templum exstruxit, quod alii columnis ornarunt, & epistilio, uti constat ex Inf. 3, 4, 6. pag. LXXXV. apud Gruterum. Et certe varia Romæ Isidis & Serapidis templa fuerunt; Trebellius Pollio in vita Tetrici Junioris celebrat *Isium Metellinum*: ex Inscript. Romæ inventa, apud Grut. p. 312. & ex alia pag. LXXXI. haud obscure constat ISEM PELAGIAM & EXORATAM templum ibi etiam habuisse; nec non *Isidem Patriciam* ex iis, qui Regiones Urbis descripserunt: quam non absque ratione a vico Patricio nomen suum accepisse putat Pancirollus. Et, ut hoc addam, ISIS PELAGIA culta etiam fuit Corinthi, teste Pausania lib. 20. pag. 93. Ἐς δὴ τὸν Ἀκροκόρινθον τοῦτον ἀνιοῦσιν, ἔστιν Ἴσιδος τεμένη· ὧν τὴν μὲν Πελαγίαν, τὴν δὲ Αἰγυπτίαν αὐτῶν ἐπονομάζουσιν. Utque hæc dea propter inventam navigationem *Pelagia* dicta est, ita Venus idem cognomen gerit in Inscriptione XCIII. Classis I. apud Reinesium, quam Vir doctissimus *Anadyomenen* interpretatur: quanquam Artemidorus lib. 2. cap. 42. disertis verbis *Venerem* Πελαγίαν, & Ἀναδυομένην distinguat;

ſtinguat; illamque ſcribat in ſomnis viſam naucleris, gubernatoribus & omnibus navigantibus, itemque peregrinari volentibus bonam eſſe; hanc vero navigantibus multam tempeſtatem & naufragium ſignificare; ſed nihilominus ſervare, καὶ τὰ ἀπηλπισμένα τῶν πραγμάτων perficere. *Marinam Venerem* celebrat Horatius, quod recte ſimplex epithetum deæ mari ortæ eruditi faciunt, qui etiam arbitrantur Græcos eam *Pelagiam* & *Pontiam* propterea appellare ΘΕΟΙΣ ΣΥΝΝΑΟΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΩΜΟΙΣ. Ita enim legendum eſſe recte monuit eruditiſſimus Sponius. Et qui dii σύμβωμοι σύνναοι dicantur, ſatis multis docui lib. 4. obſerv. cap. 3. Inſcr. 10. pag. XXII. poſita eſt Serapidi ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΣΥΝΝΑΟΙϹ ΘΕΟΙϹ id eſt, *Iſidi*, *Anubidi*, *Harpocrati*, & forte aliis Ægyptiorum diis: Artemidorus lib. 2. c. 44. ſcribit *Serapin*, *Iſin*, *Anubin & Harpocratem*, eorumque ἀγάλματα καὶ μυστήρια, *& omnem de iis ſermonem*, καὶ τῶν τούτοις συννάων καὶ συμβώμων θεῶν, *& de diis, qui cum iis communia templa & aras habebant*, ſignificare pericula: Juno apud Plutarchum, cujus verba conſervavit Euſebius lib. 3. cap. 1. Præparat. Latonam ſibi fecit ὁμοβώμιον καὶ σύνναον: Herodorus apud Scholiaſtem Pindari ad Oden 5. Olymp. ſcribit Herculem ſex aras Olympiæ duodecim diis exſtruxiſſe, eoſque feciſſe συμβώμους, una ſcil. ara duobus diis dedicata; ut Jovi & Neptuno: Junoni & Minervæ: Mercurio & Apollini: Gratiis & Baccho: Dianæ & Alpheo; Saturno & Rheæ. Ex Inſcriptione veteri, quam vulgavit Camillus peregrinus in Diſſert. de Campania Felice Nemeſeos Synnaoi memorantur Juſtitia, & Fata: eſt illa partim Græca, partim Latina & digna, ut integra apponatur:

Δεσποίνῃ Νεμέσει καὶ Συνναόισι θεοῖσιν
Αρρίανος βῶμον τόνδε καθειδρύσατο:
Juſtitiæ, Nemeſi, fatis quam voverat aram,
Numina ſancta colens, Cammarius poſuit.

In ipſo lapide, fateor, ſcribitur ATIS; ſed non dubito, quin prima littera vel vitio temporis deleta ſit, vel a typographis neglecta. Et exſtat elegans Inſcriptio apud eruditiſſimum Sponium Sect. 10. Miſcellaneorum Eruditæ Antiquitatis;

ΜΑΡΚΟΥ

ΜΑΡΚΟΥ. ΑΥΡΗΛΙΟΥ. ΣΕΟΥΗΡΟΥ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΕΥΤΥΧΟΥΣ. ΕΥΣΕΒΟΥΣ. ΣΕΒ. ΚΑΙ. ΙΟΥΛΙΑΣ. ΜΑΜΑΙΑΣ
ΣΕΒΑΣΤΗΣ. ΜΗΤΡΟΣ. ΣΕΒ. ΔΙΙ. ΗΛΙΩ. ΜΕΓΑΛΩ
ΣΑΡΑΠΙΔΙ. ΚΑΙ. ΤΟΙΣ. ΣΥΝΝΑΟΙΣ. ΘΕΟΙΣ
Μ. ΑΥΡΗΛΙΟΣ. ΗΡΩΝ. ΝΕΩΚΟΡΟΣ. ΤΟΥ. ΕΝ. ΠΟΡΤΩ
ΣΑΡΑΠΙΔΟΣ. ΕΠΙ. ΛΑΡΓΙΝΙΩ. ΒΕΙΤΑΛΙΩΝΙ
ΑΡΧΙΥΠΕΡΕΤΗ. ΚΑΙ. ΚΑΜΕΙΝΕΥΤΗ. ΚΑΙ. ΑΥΡΗΛΙΩ
ΦΗΒΩ. ΚΑΙ. ΣΑΛΩΝΙΩ. ΟΕΙΔΟΤΩ. ΙΕΡΟΦΩΝΟΙΣ
ΚΑΙ. ΚΑΜΕΙΝΕΥΤΑΙΣ. ΧΑΡΙΤΗ. ΙΕΡΟΔΟΥΛΕΙΑ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ.

Quam ita vertendam esse existimo : *Marci Aurelii Severi Alexandri Felicis Pii Augusti*, & *Juliæ Mamææ Augustæ Matris Augusti*, *Deo Soli Magno Sarapidi*, *aliisque qui in eodem templo coluntur Diis*, *Marcus Aurelius Heron æditiuus ædis Serapidis*, *quæ est in portu*, *sub Larginio Vitalione Archiministro* & *Camineuta*, & *Aurelio Phœbo*, & *Salonio Oedoto sacris cantoribus* & *Camineutis Charite sacrorum Ministra consecravit* : quæ ultima non satis feliciter alias redduntur per, *sacri ministerii causa*. Ἐν πόρτῳ autem Sponium sequutus verti *in portu*; quanquam valde de veritate lectionis cum præstantissimo Grævio dubitem : arbitratusque nonnunquam sim , scribi debere ἐν πόντῳ, ut æedituus fuerit Serapidis, qui in Ponto a Sinopensibus vel aliis colebatur. *Camineuta* est inter templorum ministros proculdubio; & ex Hesychio docet idem Κάμινον esse μέρος τῆ τῆς νέως, *partem quandam templi*: quanquam viri harum Litterarum callentissimi, *partem quandam navis* intelligant, quod certe Græca suadent omnino. Hoc tamen loco *Camineuta* sacrum aliquod ministerium; & vox ea in genere notat hominem, qui in camino aliquid excoquit, vel qui circa caminum fornacemve laborat, quod tamen nullus video, quomodo templorum ministris vel sacerdotibus convenire possit. Grævius arbitrabatur positum esse pro χαμευνευταῖς, qui cubent humi; & fuisse forte sacerdotum munus, uti humi cubarent in templis juxta pulvinaria; χαμεῦναι & χαμαιεῦναι Græcis dici humi cubantes, qui in nuda humo dormiunt; sed tamen nusquam reperiri vocem χαμευνευτὴς, adeoque ampliandum esse, donec dies & sollertia certiora detegat. Pro ΟΕΙΔΟΤΩ, dubito num scribi debeat ΘΕΙΔΟΤΩ.

Apud Goropium Becanum exstat elegans admodum Harpocratis vel certe Numinis, quod digito labia premit, effigies ærea, quam scribit Pighium, curiosissimum Romæ veteris exploratorem, & plurimorum sibi per totum Latium priscæ memoriæ vestigiorum præmonstratorem accepisse a Pyrrho Ligorio Neapolitano, diligentissimo item antiquario: quamque dignam judicavi, ut adjiciatur:

Quæ

Quæ Zimmermannus Analectorum Mense VI. hac de imaguncula commentetur, & qua ratione in ea inveniat sapientis viri ideam, ab eo peti possunt. Ego putabam nonnunquam, facem accensam, serpentem, pharetram, arcum, gallum gallinaceum, papaveris, quod τὸ πολυγονίας σύμβολον, teste Porphyrio apud Eusebium lib. 3. Præpar. c. 11. capita ad Solem referri posse, & insigne capitis, noctuæ itidem impositum, Ægyptiorum figmenta sapere; sed noctua mihi negotium facessebat, quia non solis, verum Lunę avis videtur esse; nisi forte a tergo Harpocratis vel Solis posita sit, ut significarent ingeniosi ad commenta homines, sole non lucente, & facie, ut sic loquar, sua orbem non illustrante, tenebras esse. Joannes Ortivinius, qui cum Musis bona fide rationes deducit, arbitrabatur, hanc Becani imagunculam Osirim sive Lunam videri significare; quia Osiris digito os premit, & vim Osiridis in Luna collocatam fuisse demonstrat Plutarchus libro de Iside: ad hæc quia quæ imagunculæ adesse conspiciuntur, nulli tempestati magis, quam nocturnæ, qua Luna regnat, conveniunt. Fax, noctua, & gallus gallinaceus, signa & indicia noctis dant, & Papaver Lunæ est sacrum, uti Tollius in explicatione Imag. cui nomen Ἔρως κοιμώμενος, ostendit. Quam sententiam si quis amplecti malit, ego certe nullus repugnabo; quin potius auctor forem, sequendi vestigia viri eruditi, quia ipsi fronti imaginis imponitur luna corniculata; eademque coronam Isidis, cujus ectypum ex Casalio dedi, exornat; & tandem Apulejus non aliter fere deam describit: *Corona multiformis, variis floribus sublimem distrinxerat verticem: cujus media quidem super frontem plana rotunditas in modum speculi, vel immo argumentum Lunæ, candidum lumen emicabat.* Apud eundem Becanum, exstant imagines aliæ, quibus supponitur inscriptio vetus. Habuit illam e copiosissimis Illustrissimi Cardinalis Granvellani thesauris: estque lapis heliotropius ea, quam cernis amplitudine, cujus altera facies puerum habet sedentem, qui indicem ori applicat: altera loti florem præfert, e quo pusio indicem ad silentium imperandum ostentans emergit:

ſubeſtque hæc inſcriptio:

ΜΕΓΑϹ ωΡΟϹ ΑΠΟΛΛων ΑΡΠΟΚΡΑΤ
ΕΥΙΛΑΤΟϹ Τῳ ΦΟΡΟΥΝΤΙ
Magnus Orus Apollo Harpocrates
Propitius geſtanti

& addit Goropius: luculentum profectо veritatis indicium in hoc epigrammate nos videre: cui cum Epiphanius conſentiat, Harpocratem & Orum eundem Butiorum deum faciens, non eſſe, quod de fide heliotropii dubitemus; præterea Harpocratem arbitratur initio deum non fuiſſe, ſed ſymbolum duntaxat, utiliſſimam habens admonitionem; poſtea vero deum fraude ſacerdotum & ignorantia, atque dæmonis inſtinctu factum eſſe, & ejus imaginem tutiſſimum omnium malorum amuletum; & perſuaſum fuiſſe ei, cui ille propitius eſſet, nihil adverſi poſſe evenire, cui iraſceretur nihil ex voto ſucceſſurum; atque hinc Lucilii intelligi epigramma in Simonem quendam medicum imperitum ſcriptum:

Ἤν τιν᾽ ἔχεις ἔχθρον Διονύσιε, μὴ καταρᾶσῃ
Τὴν Ἶσιν τούτῳ μηδὲ τὸν Ἀρποκράτην
Μηδ᾽ εἴ τις τύφλους ποιεῖ θεὸς, ἀλλὰ Σίμωνα
Καὶ γνώσῃ τί θεὸς καί τι Σίμων δύναται,

quod ille sic vertit;

Odisti si quem Dionysi, ne pete ut Isis
Harpocratesve huic sit trux, aliusve Deus
Excæcans: voveas ut Simo sit medicus,
Et noris possit quid Simo, quidve Deus.

Exstat hoc epigramma lib. 2. Anthol. c. 22. Sed in editionibus non legitur Ἀρποκράτην verum Ἀμφικράτη, unde Scottus lib. 2. Obs. c. 6. facit Amphicratem medicum: cum tamen *Simo*, non *Amphicrates*, medicus exagitetur; Latet in ea voce *Harpocrates* proculdubio, si Ausonius versus illos ita Latine vertit quemadmodum docet Schottus loco laudato. Ut autem hoc melius intelligatur, observandum diligenter est, inter Isidis virtutes fuisse, aliquem cæcum reddere, Juvenalis Sat. 13. v. 93.

Decernat quodcunque volet de corpore nostro
Isis, & irato feriat mea lumina sistro,
Dummodo vel cæcus teneam, quos abnego, nummos.

similiaque Ovid. lib. 1. de Ponto epist. (ubi nescio quare Jo. Britannicus *linigeram Isidem* mutet in *linigenam*) & Apulejum lib. 8. Metam. scribere notarunt eruditi. Atque ut Isis cæcos homines reddere putabatur; ita & eadem visum restituebat: Diodorus Siculus lib. 1. narrat, Ægyptios tradere, Isin multa pharmacæ invenisse καὶ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης μεγάλην habuisse ἐμπειρίαν; sanatione hominum maxime gaudere, & in somnis manifestam numinis sui præsentiam exhibere, ægrotisque remedia contra morbos dare; multos à medicis relictos ab ea salutem accepisse; συχνοὺς δὲ παντελῶς πηρωθέντας τὰς ὁράσεις ἤ τινα τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος; *plurimos vero oculis captos, aut alia corporis parte laborantes, si ad Deæ hujus opem confugerint, in pristinum statum restitutos esse.* Adeo ut mirum nequaquam sit eam SALUTAREM vocari in lapide apud Gruterum; & P. QUINCTIUM pro salute filii sui votum suscepisse ISIDI. SERAPIDI. LIBERO. LIBERAE, aliosque eidem Deæ EX MONITU EJUS dona dedisse. Diis autem Servatoribus adscriptum fuisse Harpocratem, iisque qui in extremis periculis

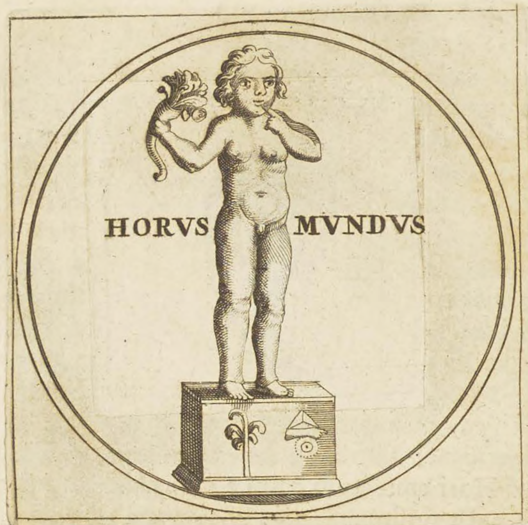
riculis verſabantur, non ſecus ac alios auxilio veniſſe, docet nos Artemidorus lib. 2. cap. 44. Oneir. Nam poſtquam tradidiſſet *Sarapin*, *Iſin*, *Anubin*, *Harpocratem* tum ipſos, tum ſtatuas eorum ac myſteria in ſomnis viſa ſignificare ταραχὰς καὶ κινδύνους καὶ ἀπειλὰς καὶ περιστάσεις, *turbationes*, *pericula*, *minas*, *& infortunia*, ex quibus præter expectationem, καὶ παρὰ τὰς ἐλπίδας ſervant, adjicit: Ἀεὶ γὰρ σωτῆρες νενομισμένοι εἰσὶν οἱ θεοὶ, *Semper enim Servatores crediti ſunt hi dii*, *eorum qui per omnia exercitati ſunt*, *& ad extremum periculum pervenerunt. Nam eos qui in ejuſmodi periculis conſtituti ſunt*, αὐτίκα μάλα σώζουσιν, *ſtatim omnino ſervant.* Et valde hæc illuſtrantur verbis Kircheri part. 2. Tom. 2. p. 385. Oedipi Ægyptiaci, quę adjicere nullus gravabor: Sed ut ad inſti-
„tutum revertamur, *ait ille*, reverebantur Ægypti præter ce-
„tera Numina maxime Iſin & Oſirin, ac Horum ſive Harpo-
„cratem, tanquam Iatricos genios. Hinc paſſim eos in varia ma-
„teria, uti ligno, oſſe, metallicis laminis, diverſiſque pretio-
„ſis lapidibus pro morborum ratione ſumno rigore, tempo-
„re, cæteriſque Aſtrologicis circumſtantiis obſervatis, incide-
„bant; ut Capſulas quoque feciſſe reperio in formam membro-
„rum quos reſpiciebant, adaptatas, cujuſmodi unam non ita pri-
„dem mihi exhibuit ſupra laudatus Torquatus Alexander Capi-
„taneus. Capſula eſt in formam cordis, & fructum foliumque
„Perſeæ mentiens, in cujus meditullio Harpocrates nudus, in-
„fans, labiis digito appoſito ſilentia ſuadens, poſitus ſpectatur,
„iiſdem prorſus ſymbolis, quibus alias inſignitur, in capſula effor-
„matis; quod quidem prophylacticum cordis potiſſimum ge-
„ſtatum exiſtimabant. Figuram hic ad meliorem rei informatio-
„nem apponendam duximus, ut vel hinc videas, quibus modis
„& induſtriis Ægyptii in morborum cura verſati ſint. Hucuſque ille. Et ecce tibi, Lector, amuletum;

quod

„quod pag. 450. ita deſcribit idem : Amuletum vero a ſupra ci-„tato Capitaneo conceſſum, uti oppido myſteriofum eſt, ita non-„nullam explicationem ſeorſim meretur. Eſt id ex cupro con-„ſtructum in forma Perſeæ linguiformis, intra cujus concavum „puerulus latet digito labiis impreſſo ſilentia ſuadens, altera manu „cornucopiæ tenens; & indicat Harpocratem Sapientiæ numen in-„cluſum Perſeæ fructui, cujus folium uti linguæ, ita fructus cor-„dis figuram exprimit, teſte Horo : quo indicatur quod quicun-„que ad ſapientiam adſpirat, is quod per ſapientis linguam didicit, „id alte cordis penetralibus per frequentem contemplationem com-„mittere debere; eratque amuletum quod Sacerdotes ad Sapientiæ „ſpiritum per Harpocratis favorem acquirendum portare ſolebant. „Ac rurſus pag. 449. ſcribit; Harpocratis amuletum religioſe ge-„ſtatum fuiſſe, quia per varias divinationum ſpecies ſe conſcios „futuros ſperabant; anſulas autem demonſtrare geſtatum illud fuiſ-„ſe, & per Hori amuletum naturæ mundanæ notitiam ſe habitu-ros putaſſe. Et poſtquam pag. 462. varia amuleta, quæ etiam apud Joh. Macarium occurrunt, explicaſſet, addit tandem : Pro-„cedamus ad Harpocratica amuleta, quorum non minor varietas „occurrit. Et primo quidem paſſim invenitur loto inſidens, di-„gito ſilentium ſuadens, altera manu flagello inſtructus cum no-„minibus SABAω, id eſt Sabaoth, ut in figura Num. 10. ſignata „patet, in cujus poſtica facie nomen ΙΑΩ inſcriptum videtur, „quæ omnia ſolare numen ἀποτροπαῖον & magnæ efficaciæ deſi-„gnant. Figura vero 11. ſignata in antica facie eundem nobis „Harpocratem demonſtrat, ſymbolis priori ſimillimum: in poſti-„ca vero parte, ſtatua τρικέφαλος καὶ ἑξαβραχίων conſpicitur, bi-„nis gladiis, flagellis, facibuſque inſtructa, quam nos Hecaten, „ſive Dianam, aut Iſin tergeminam interpretamur. Quæ ideo omnia addidi, ut pateat Kircherum in Ægyptiorum antiquita-tibus exercitatum valde, cenſuiſſe etiam *Harpocratem* inter iatricos dæmones referendum eſſe, gentiles eum amuleti loco geſtaſſe, & ad Solem, licet alibi alia videatur notare, referri debere (quod etiam variis locis firmat, & præcipue pag. 465. ubi eum *Solare numen* appellat) nec non Horum & Harpocratem eundem eſſe. Ulti-mum hoc ut clarius pateat, operæ pretium eſt, ut adjiciatur Har-pocratis ectypus, & verba Kircheri, quibus eum binis locis, ſive bene ſive male, illuſtrat:

Tomo

Tomo igitur primo Synt. 2. cap. 7. Oedipi Ægypt. ita loqui-
„tur; Horus vero pingitur puer, ut ostenderetur, mundum in
„tempore veluti infantulum a Dei sapientia productum; cum cor-
„nucopia vero exprimitur, ut indicaretur varietas, abundantia
„& plenitudo rerum in mundo creatarum: in cubo stat, ad mun-
„di indicandam stabilitatem soliditatemque. Trigonus cum globo
„cubo inscriptus significat Horum e trigono archetypo profluxis-
„se: baculus upupæ capite insignitus indicat mundum rerum va-
„rietate veluti fulciri & sustentari; lituus harmoniam universi;
„gnomon ordinem & admirabilem rerum dispositionem designat.
„Horus denique labra premens, digitoque silentia suadens, ad in-
„effabilitatem mysteriorum indicandam. At Tomo 2. pag. 500.
„ita de eadem statua ut & de aliis commentatur: Platonicum id-
„que celeberrimum epiphonema est, Deum inventu & cognitu dif-
„ficilem: ita enim in Timæo asserit: Opificem quidem & mun-
„di patrem invenire difficile, & cum jam inveneris prædicare, elo-
„qui vulgo impossibile est. Quod cum verissimum sit, ideo Æ-
„gyptii solo silentio & cultu intrinseco venerandum pulchre per
„Sigalionem Harpocratem signabant, quem nunc nudum, nunc
„reticu-

„reticulata veſte indutum, digito labris impreſſo ſilentia ſuaden-
„tem exprimebant. Puer nudus pingitur, quia deus ab omni ma-
„teriæ contagione longe remotiſſimus in perpetuo juventutis flo-
„re permanet inalterabilis, ſilentio potius colendus quam multis
„verborum ampullis deſcribendus eſt. Cornucopiæ ſiniſtra tenet,
„quia bonorum omnium in ſe ubertatem continet. Dum baculo
„upupæ capite inſignito, cum lituo & gnomone pingitur, oſten-
„ditur eum totius varietatis, harmoniæ & ordinis mundani au-
„ctorem eſſe. Per Crocodilum quoque elingue animal, quod
„ſub aquarum gurgitibus latitans acute videt, a nemine viſum,
„oſtenditur nullius linguæ facundia eum, prout natura ejus fert,
„ſatis deſcribi aut exprimi poſſe; qui inviſibilis cum ſit, & in di-
„vinæ eſſentiæ ſuæ caligine latitans omnia tamen videt, omnia in-
„tuetur & moderatur. Unde eandem ob cauſam Ægyptii deum
„(in margine, ut vocant, libri ſcribitur, *Harpocrates loto inſidens*,
„adjiciturque ejuſmodi imaguncula) inducunt ſymbolo ſane ma-
„xime appropriato, ſedentem ſupra lotum, aquaticam ſcil. arbo-
„rem, teſte Jamblicho lib. de Myſteriis: quo ſignificant deum
„principatu ſuo mundanum excedere lutum, nec attingere guber-
„nando, ſed principatum gerere intellectualem & empyreum. Atque hæc omnia adjicere viſum fuit, ne quis forte Kircheri ſententiam deſideret; licet ea examinare nec velim nec poſſim: utpote qui Ægyptiorum myſteriis, ut ſic loquar, cum viro erudito non ſim initiatus, nec inveſtigandis gentis ſuperſtitioſæ antiquitatibus horas meas impenderim. Monendus tamen es lector Harpocratem reticulata veſte indutum eſſe figuram eam, quam in Menſa Iſiaca litteris. KK. notatam exhibet, quamque Orum eſſe cenſet doctus illius enodator; & nihil eum, ita depictum cum Sigalione commune habere; aliudque vulgo ſignum Harpocrati tribui, quam lituum, gnomonem, & baculum upupæ capite inſignitum: & denique, ut hoc adjiciam, errare valde doctum Athanaſium, Tom. 1. Synt. 1. cap. 4. Nomo 9. ubi de Oro & Sigalione ita commen-
„tatur: Vocatur hæc urbs *Antinous*, ab Arabibus *Anſena*, ſive
„Αντινοόπολις, Stephano teſte, a quibuſdam Adrianopolis: Anti-
„noopolis dicitur ab Antinoo armigero Jovis, in cœlum tranſla-
„to, quem multi cum Horo confundunt: unde & volunt Ho-

„rum hic coli ſolitum ſub forma Sigalionis, ita Pauſanias in Co-
„rinthiacis. Sed primo Antinous nunquam armiger Jovis fuit; & ſi quid ſimile a veteribus, quod tamen vix credo, dictum eſt, factum illud, ut adularetur Hadriano Imperatori, qui memoriam Antionoi ſive Dei ſive Herois impenſe colebat: deinde nemo veterum Antinoum cum Horo confudit, & recentiorum nulla his in rebus auctoritas; tandemque Pauſanias nullibi narrat Horum in urbe Antinoo ſub forma Sigalionis cultum eſſe. Nam in Corinthiacis pag. 141. narrat ille apud Trœzenios primum Ὧρον regnaſſe, & ab eo regionem Oræam vocari; ſibi tamen videri nomen *Orus* Ægyptiacum, non autem Græcum eſſe: in Arcadicis Antinoum coli a Mantinenſibus, atque in urbe Ægypti Antinoo, & imagines ejus plurimas Baccho ſimiles eſſe: ſed ne verbo quidem eorum meminit, quæ Kircherus annotavit. Ut autem nihil deſit, quod illuſtrando Harpocrati inſervire queat, adjicere inſuper viſum fuit, quæ alio loco & quidem ex profeſſo, ut loquuntur, de eo commentatur idem Jeſuita; cujus ſi ſententiam præferre aliquis malit; imo ſi cenſeat imagunculam hanc nihil cum Harpocrate commune habere; & Naturam rerum vel tellurem eſſe, nullus repugnabo. Eruditorum judicio ſtabo vel cadam; nec tam pertinax opinionis meæ defenſor ſum, ut meliora videns Colchidis exemplo deteriora ſequar. Ita Igitur Kircherus commentatur Tom. 1. Oedipi Ægy-
„ptiaci. HAPPOCRATES. Sunt autem duplicis generis Canopi,
„quarum illi qui figuram ejus, quem ſupra eſignavimus, refe-
„runt, teſte Goropio, in ſcholis Ægyptiorum ponebantur, una
„cum Harpocrate: per hunc inſinuantes ſtudioſos literarum ſilen-
„tii obſervantes eſſe debere; per illum ſymbolice totum id, quod
„homo ab infantia uſque ad extremam ſenectutem debeat facere,
„indicabant: verba Goropii Becani ſunt. *Hic Canopus haud ali-*
„*ter in ſcholis Ægypt. pingebatur quam Harpocrates: & ut hic Deus*
„*paulatim ex hominum ignorantia evaſit; ita & Canopus in errorum*
„*materiam tractus, varias vulgo præbuit fabulas.* Hinc ego arbitror,
„Laur. Pignorium, virum cæteroquin in omni antiquitatis gene-
„re eximie verſatum, hujus tamen generis Canopes cum Harpo-
„crate ſeu Oro Iſidis filio confundendi occaſionem accepiſſe, non
„alia de cauſa quam ſimilitudine idolorum deceptum. Cæterum Ca-
„nopos

„nopos ab Harpocratis ſtatuis maxime diverſos eſſe ex ſequentibus „patebit. Pingebantur enim variis modis Harpocratis ſtatuæ, non „ſecus ac Canopi; ita tamen, ut Harpocrates omnes a Canopis in „eo diſtinguerentur, quod hi craſſioribus ventribus tumidi in „turbinatam deinde ſuperficiem deſinerent, uti ex imaginibus eo- „rum ſupra relatis liquet; illi vero inſtar imberbis pueri, & nudi, „aut ſuper lotis reſidentis, ut hic; ſemper digito prementis la- „bra, aut etiam faſciis involuti, uti ex appoſitis his imaginibus „apparet, efformarentur. Fuit autem Harpocrates Deus ſilentii apud „Ægyptios in ſumma veneratione: ita ut nunquam ab Oſir. & „Iſide abeſſet: pingebatur duplici ratione: 1. imberbis puer, nu- „dus, qui dextræ indice digito os ſignabat, digito ſilentia ſuadens: „Siniſtra vero deorſum extenſa ſuſtinebat cornucopiæ, ſurſum ad „aures pertinens, frugibus refertum, inter quas eminebat nux pi- „nea: Dei vero caput mitra redimiri videbatur, qua aliquantum „in altum erecta deſinebat in duas quaſi volucres. Altera ratio „pingendi non differebat a ratione depingendi Canopos, puer ni- „mirum reticulata veſte indutus, vel potius involutus faſciis qui- „buſdam cum lituo, gnomone & baculo upupæ capite inſignito, „uti in figura apparet. Fuit vero Harpocrates filius Oſiridis & „Iſidis, quem Plutarchus ſcribit poſt mortem Oſiridis ex Iſide ge- „nitum una cum Helitomeno, imbecillemque natum membris in- „ferioribus; alibi tamen idem auctor negat puerum fuiſſe imperfe- „ctum, neque aliquod leguminum exiſtimandum: ſed deum Ju- „veniles adhuc imperfectæ atque inarticulatæ orationis præſidem & „moderatorem: ex quo digito ori admoto ipſum effingebant, ut- „pote ſilentii & taciturnitatis ſymbolum: huic quoque Menſe Me- „ſori id eſt Auguſto legumina offerentes, ita canere ſolebant Æ- „gyptii Γλῶσσα τυχὴ, Γλῶσσα δαίμων: Natum autem Harpocra- „tem circa ſolſtitium hybernum, aſſerit Plutarchus lentibus & fru- „gum primitiis cultum. Sed & Perſeam arborem ei dedicatam, „quod hujus arboris frondes, linguæ, fructus autem cordi ſit ſimilli- „mus. Sacra porro quæ huic deo puero in civitate Buto fieri ſo- „lebant, ſane maxime ridicula, S. Epiphanius narrat: nam Sacer- „dotes illum nutrire ſimulabant inſtar nutricum, in omnibus ve- „ro templis ubi colebatur Iſis & Serapis, uti ſupra diximus, ſi-

„ mulacrum erat digito labris impresso, quod multi interpretantur „ tacendum esse illos itidem mortales fuisse. Figmentum hoc por- „ ro totum Ægyptiacum fuit quod digito labris impresso, silen- „ tium significaret de diis immortalibus habendum, in quos ne li- „ centiosi loquendo simus, a Platone etiam monemur legibus. A- „ lias Harpocratis sigillum in annulis gestare solitum a veteribus ea „ de causa tradit Plinius, ut silentium de agendis rebus indicarent. „ Angeronæ autem effigies obligato, obsignatoque ore fuit apud „ Romanos, ut silentio prætereundum innuerent, in cujus tutela „ Numinis urbs Roma esset, quodque proprium illi nomen ob eam „ nim. superstitionem, ne tutelares dii sacris quibusdam avocaren- „ tur, devoverenturque. Hinc Valerium Soranum neci traditum „ constat, quod arcanum hoc propalare ausus esset; eaque de causa „ Plin. de Roma loquens ait: *Cujus nomen alteri dicere, arcanis cæ- „ remoniarum nefas habetur*: Atque ex hoc capite Harpocrates „ quoque Ægyptiorum in omnibus passim templis, adytis sacrariis, „ aliisque locis ponebatur; silentium indicens, *Quique premit vocem, „ digitoque silentia suadens*: Silentia, inquam, eorum sacrorum, „ quæ tunc peragebantur, variisque cæremoniis, adjuratione dæ- „ monum quoque adhibita, & provocatione geniorum institue- „ bantur: Verum inquit Martianus, *inter sacrificandum quidam „ puer stabat, ad os compresso digito salutare silentium commonebat.* „ Et in 7. *At tunc oborto terrigenis mussans tibi puer ille piceus, jus- „ sus monere silentium*: ubi notandum *piceum* illum puerum sic ap- „ pellatum a coloratis Ægyptiis. Hucusque Kircherus; & recte quidem ille Perseam arborem Harpocrati dicatam scribit; sed pri- mo *Helitomenium* male Isidis filium facit; deinde Plinius ne ver- bo quidem causæ meminit, cur Harpocratem in annulis gestave- rint Romani, & is qui reticulata veste induitur in mensa Pignorii Isiaca nihil cum Harpocrate commune habet. Quod autem Idem Jesuita arbitratur *Harpocrates Pantheos* amuleta (*Talismans* vocant) Ægyptiorum fuisse, in eo contrarius ipsi est Baudelotius de Dair- val Tom. 2. p. 394. uti ex his ejus verbis patet: *Je ne saurois convenir non plus du sentiment du pere Kirker qui met au rang des Ta- lismans Ægyptiens les Harpocrates Pantheons. Je demeure d'accord qu'Harpocrate est originaire d'Ægypte, mais je doute qu'il doive à ce*

païs

païs ses frequens accroissemens : & l'explication que donne ce savant Jesuite aux differens attributs des Dieux, dont ces figures sont composées la plûpart du tems, me paroît plus obscure & plus eloignée que les sources du Nil. Et quanquam nec ego Kircheri explicationes probem, tamen non video cur imagines ejus, licet variorum deorum insignibus ornatæ, non potuerint ab hominibus amuleti loco gestatæ fuisse; maxime quia inscriptio imaginibus ejus apud Goropium supposita illud suadet & evincit omnino. Præterea ecce tibi, Lector erudite, ministras Isidis, quarum alia binas Harpocratis imagunculas vasculis vel aliis rebus insidentes, alia eundem Harpocratem & bovem gerit; quod ultimum illustrat valde Apulejus: *Sequebatur bos parentis deæ simulacrum, quod residens humeris suis præferebat unus e ministerio* : Spartianus de Commodo : *Sacra Isidis coluit, ut & caput raderet & Anubin portaret.* Jacobus Sponius, Vir certe doctissimus hæc docuit atque ex ejus Miscellaneis sequentem figuram desumpsi:

Ex verbis certe Apuleji, & Spartiani constat simulacra deorum a sacerdotibus gestata solennibus in pompis fuisse: illudque etiam Isaiæ & Procopii Gazæi verbis firmat Isaacus Casaubonus; quem tamen, ut verum fatear, non satis capio, dum scribit, simulacrum Anubidis plures simul gestasse, cæterosque bajulos præcessisse Commodum; sed eum ivisse ante simulacrum, & qui illum gestabant Isiacorum sacerdotum agmen. Nam ego quidem puto hæc verba Spartiani, *Quum Anubin portaret, capita Isiacorum graviter obtundebat ore simulacri*, nihil aliud significare, quam Commodum gestasse solum Anubidis simulacrum, & permistum fuisse Isiacis, eorumque capita Anubi suo obtudisse Cappadoces Strabo scribit lib. 4. ξόανον τȣ̃ ὀμάνȣ πομπεύειν *simulacrum Omani in Pompa circumferre*: & Eustathius pag. 128. Ecl. Rom. memoriæ mandat, *Diospoli maximum esse Jovis templum; ex eo Æthiopes sumere Jovis simulacrum, aliorumque cum eo dæmonum, statoque tempore per Lybiam circumire, magnifice per duodecim dies feriari, quia totidem habebant deos*: quibus in diebus a vero haut alienum est, etiam simulacra deorum fuisse circumlata; id quod certe suspicatur Gerh. Vossius, ἔμψυχος illa βιβλιοθήκη lib. 2. divini operis c. 10. Macrob. 1. Sat. c. 23. *Vehitur enim simulacrum Dei Heliopolitani ferculo, uti vehuntur in pompa ludorum Circensium deorum simulacra: & subeunt plerumque provinciæ proceres raso capite, longi temporis castimonia puri: feruntur que divino spiritu, non suo arbitratu, sed quo Deus propellit vehentes*: Dionys. Hal. lib. 7. ubi pompam ludorum Circensium describit: τελευταῖαι δὲ πάντων αἱ τῶν θεῶν εἰκόνες ἐπόμπευον, ὤμοις ὑπ' ἀνδρῶν φερόμεναι: *Extremum pompæ agmen claudebant deorum simulacra, quæ humeris feruntur a viris.* Et hac occasione notandum eos qui deorum parvas admodum statuas portabant, ita incessisse, tanquam forent gravissimæ: Claudianus IV. Consul. Honorii v. 572.

——— sic numina Memphis
In vulgus proferre solet: penetralibus exit
Effigies, brevis illa quidem, sed plurimus infra
Liniger imposita suspirans vecte sacerdos
Testatur sudore deum: ———

Qui

Qui eleganter hac comparatione utitur, ut significaret grave etiam onus portaturos illos, qui novum consulem Honorium gestarent. cui *sidereum* id est divinum vel ad instar deorum *onus* tribuit:

> *Atque inter niveas alte veherere cohortes*
> *Obnixisque simul pubes electa lacertis*
> *Sidereum gestaret onus* ——

Et exstat hujus superstitionis insigne exemplum apud Pausaniam lib. 3. narratque cum pueri ad Dianæ Orthiæ aram cæduntur, sacerdotem fœminam ἔχειν τὸ ξόανον, illud esse ἄλλως μὲν κοῦφον ὑπὸ σμικρότητος, *leve admodum propter brevitatem*; sed tam grave fieri, ut sacerdos sub onere quasi succumbat, si quis ephœborum vel ob pulchritudinem vel ob natalium claritatem parcius cederetur. Et ita de Domitiani statua loquitur Papinius Statius,

> *Vix sola sufficiunt, insessaque pondere tanto*
> *Subter anhelat humus: nec ferro aut ære laborat*
> *Sed Genio* ———

uti recte hunc locum interpretatur Adrian. Behotius lib. 1. cap. IX. Apophor. qui potest videri. Inde est quod *pondus* diis soleat tribui, ut Baccho ab Ovid. 3. Met. 621.

> *Non tamen hanc* SACRO *violari* PONDERE *pinum*
> *Perpetiar. dixi*:

id est non patiar navem meam violari, nec Baccho vel puero illi, in quo numen esse cerno, injurias inferri. Jovi ab eodem 3. Fast. 330.

> *Constat Aventinæ tremuisse cacumina sylvæ*
> *Terraque subsedit* PONDERE *pressa Jovis.*

Idem lib. 4. v. 448. fingit limen regiæ Ditis *ingemuisse*, simul premeretur a sacro Junonis corpore: & lib. 15, v. 693. describens

bens Æsculapii sub serpentis forma ingressum in navem Romanorum :

Corpus in Ausonia posuit rate. numinis illa
Sensit onus : pressaque Dei gravitate carina
Æneadæ gaudent ——

Et ita Homerus Il. N. v. 18. fingit, montes magnos & sylvas, οὔρεα μακρὰ καὶ ὕλη tremuisse

Ποσσὶν ὑπ' ἀθανάτοισι Ποσειδάωνος ἰόντος.

Petronius quoque *pondus* diis tribuit in Carmine de bello civili:

Sentit terra deos ; nudataque sidera pondus
Quæsivere suum ——

id est sidera diis suis orbata, a diis relicta, uti doctissime hæc explicat Gronovius pater lib. Observ. 3. cap. 1. quærebant quasi gravitatem suam vel pondera, quæ sentiebant, cum dii in illis essent: & *terra* itidem *sentit deos* propter eandem gravitatem : quam loquendi formam eleganter ad Christum Dominum Deumque nostrum, si fas sacerrimis rebus gentilium somnia miscere, transfert Sedulius lib. 2.

Senserunt elementa Deum, mare fugit, & ipse
Jordanis refluas cursum convertit in undas.

Et hinc tandem lucem capiet Ovid. 1. Fast. 82. ubi de initio Januarii & novis Coss. agit :

Jamque novi præeunt fasces; nova purpura fulget :
Et nova conspicuum PONDERA *sentit ebur.*

tanquam scilicet dii forent, & majestate præditi. Nummis quoque Harpocratis effigies impressa est, quos recensere operæ pretium duxi, ne quis merito illos hic desideret.

Carolus Patinus in libro, quem inscripsit, Numismata Romanorum

norum Impp. ex ære, mediæ & minimæ formæ, Hadriani nummum vulgavit, in quo cernitur Harpocrates proboſcide, ut arbitratur, ornatus: capiti imponitur ſolenne Ægyptiorum numinum inſigne, & poſt tergum cernitur clava, cui aquila vel upupa, vel alia avis inſiſtit. Ectypum apponere, fuit viſum, non ſecus ac nummi Antonini Pii, qui apud Triſtanum exſtat;

35

Notandum præterea Plutarchum, non tradere Harpocratem, præſidem ac moderatorem eſſe imperfectæ & inarticulatæ orationis: verum, τὸν Ἁρποκράτην οὔτε θεῶν ἀτελῆ καὶ νήπιον, οὔτε χεδροπῶν τινα νομιστέον, ἀλλὰ τοῦ περὶ θεῶν ἐν ἀνθρώποις λόγου νεαροῦ καὶ ἀτελοῦς καὶ ἀδιαρθρώτου προστάτην καὶ σωφρονιστήν; *Harpocratem neque deum imperfectum, & infantem, neque ullum leguminum eſſe exiſtimari debere; ſed præſidem & correctorem imperfecti & non intellecti hominum de diis ſermonis.* Quæ quantum a ſe invicem diſcrepent, ſatis ſuperque patet.

Cernitur idem *Harpocrates* loto inſidens in Antonini nummo apud Triſtanum Tom. 1. cujus ectypum in ipſa diſſertatione exhibui pag.

In Hadriani numiſmate apud Patinum Virum multis Antiquitatibus editis illuſtrem in Theſauro Mauroceni, *Harpocrates* ſtat inter Serapidis & Iſidis capita, volitante ſuper ipſum aquila. In alio ejuſdem Principis caput ejuſdem dei cernitur, non ſecus ac in alio Antonini Pii: quorum ultimos uti arbitror eoſdem

 eſſe

esse quos delineandos curavi, ita primus forte idem cum eo, quem ex Choulio exhibui in Dissertatione ipsa.

In ΠΡΟΣΩΠΙΤΩΝ. *Prosopitarum* laudati Thesauri nummo occurrit figura sedens dextram ori admovens; quam Patinus arbitratur Harpocratem esse, idque eo magis, quia est in Hadriani honorem signatus.

In nummo Veri duo sunt Canopi, intermedio *Harpocrate*, & infra eum aquila, teste eodem.

ΜΕΝΕΛΑΕΙΤΩΝ in M. Aurelii honorem percussus exstat nummus, cum *Harpocratis* icone, in Gaza Regia. *Menelaites* in Ægypto nomos apud Plinium lib. 5. sect. 9. Stephano: Μενέλαος, πόλις Αἰγύπτου.... τὸ ἐθνικὸν, Μενελαΐτης: uti Harduinus testatur.

In nummi περινθίων, *perinthiorum* parte una Serapis & Isis, in altera *Harpocrates* in Gaza Regia, teste eodem occurrunt.

ΟΞΥΡΥΓΧΙΤΩΝ, Antonini Pii nummo apud Ligorium sunt Osiridis, Isidis, Harpocratisque insculptæ imagines: uti idem memoriæ mandat.

In ΤΡΑΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ nummo, quem Caracallæ dicarunt Cupido alatus tedæ inversæ innititur in Gaza Regia: Alter ejusdem Principis Harpocratem exhibet: digitum is ori admovet, læva copiæ cornu gerit: ut monet idem. Cum autem non absque ratione existimarem, ectypos horum nummorum illustraturos valde hanc qualemcunque meam curam, rogavi perillustrem Virum, quem num magis illustret præclara eruditio, an singularis humanitas, an vero Amplissima dignitas incertum, Ezech. Spanhemium, ut ad me eos delineatos mittere vellet. Dedit hoc mihi illustris Legatus, fecitque ut Morellius, sollers ille enodator & delineator numismatum, quemadmodum laudatissimum ejus Specimen ostendit, mihi ex Gazæ Regiæ præclaris nummis Sigalionis signa formaret: addiditque aliam ejusdem numinis imaginem expressam e veteri onyche, quam possidet Bisotius, eruditionis præstantis Abbas; quo nomine certe plurima me & Spanhemio, & Bisotio, & Morellio debere fateor lubens merito.

Præci-

AYT.KAI.T.AIΛ.AΔP.ANTωNЄINOC ЄYCЄB. *Caput Antonini pij Laureatum.*

AYT.TPAIAN.CЄB. *Caput Trajani Laureatum.*

M.AYPHΛIOC KAICAP. *Caput M. Aurelij juvenile opertum.*

AYT.TPAIAN.CЄB.ΓЄPM. ΔAKIK. *Caput Trajani laureatum.*

AYT.KAIC.TPAIAN. AΔPIA.CЄB. *Caput Hadriani laureatum*

AYT.KAI.TPA.AΔP.

Caput Hadriani laureatum

idem

A.K.M IOY ΦIΛIΠΠOC ЄYCЄB *Caput Philippi P. Nummus ærugine consumtus distinctam delineationem non admittit.*

Caput Antonini pij laureatum

AYT.K.M.AYPH. ANTΩNINOC. *Caput Caracallæ*

Agath=Onyx de Monsieur l'Abbe Bisot

Præcipue autem signa observanda sunt bina; quæ in nescio quod monstrum, vel avem vel serpentem cujus cauda in terram ver-

git, desinunt, mirus barbaricusque capitis ornatus, qui in Onyche Illustris Bisotii cernitur; & denique aries, qui comitatur in nummo Adriani Harpocratem, vel forte Antinoum Harpocrati assimulatum.

ΠΕϹϹΙΝΟΥΝΤΙΩΝ Faustinæ Junioris nummus e Museo S. Genovefæ, cum Harpocratis icone, digitum admoventis ori, læva copiæ cornu gestantis, qua forma & in icuncula ænea expressum vidimus. Colebatur is silentii deus ab Ægyptiis imprimis cum Iside ac Serapide, ut refert August. lib. 18. de Civ. Dei cap. v. Hujus Naso meminit, tacito nomine cum Ægyptia numina recenset lib. IX. Metam. v. 692.

Sanctaque Bubastis, variisque coloribus Apis
Quique premit vocem, digitoque silentia suadet.

Est autem is & in Pessinuntiorum nummis, quod Græcum ajunt Philosophum hunc fuisse, qui silentium & suis præciperet, & rebus omnibus anteferret, Idem. Sed quod de Harpocrate philosopho Græco notat, non memini me apud ullum veterem legere; & videtur secutus esse vel Calepinum; vel Guiell. LLoydium Harduinus, qui similia tradunt in Lexico dictionario Historico. Mihi equidem ne dubitandum quidem videtur HARPOCRATEM in Pessinuntiorum nummo cerni, quia illi exemplo tot populorum Ægyptia numina receperant, & adorabant. Quo pertinet ne vel nummos vel inscriptiones in medium adferam, Plutarchum in libro de Iside & Osiride notare, ἴσιν καὶ τοὺς περὶ αὐτὴν θεοὺς habere & cognoscere omnes, & nonnullos οὐ πάλαι τοῖς παρ᾽ Αἰγυπτίων ὀνόμασι didicisse *eos appellare, licet jam inde ab initio illorum vim cognoverint, atque honoraverint.* Quibus significat philosophus omnes populos, aliis licet nominibus, Isidem & Ægyptios deos, Osirim, puta, Sarapin, Orum, Harpocratem coluisse; sed suo tempore etiam ipsis nominibus Ægyptiis deos appellare, vel Ægyptiorum numina veris germanisque nominibus coluisse. Quod si talia aliis excidissent, illius certe se ludibrio & contemptu jactasset Harduinus, id quod eum variis in locis facere animadverti: & eorum ex numero cum ipse

ipſe ſim, recte me facturum exiſtimavi, ſi aliquot exemplis doceam, quam gnaviter ille ſe alienis plumis exornare queat. In nummo igitur Philippi patris pag. 192. non conſpiciatur, uti Triſtanum ſequutus exiſtimavi, *Jupiter Optimus Maximus Helvius*, ſed *Heliopolitanus*; in Domitiani Κοδȣ́ϛϛ non ſit nomen viri, ſed ex integrioribus numiſmatis legatur ἐπὶ Νεοκύδȣ. ΘΑσίων; in Herennii Etruſci itidem ex integrioribus ΕΑΑΙΤΩΝ pro CΑΑΙΤΩΝ; in Alexandri Severi COL. AUR. PIA. pro COLONIA AUGUSTA PIA: an continuo *falſitas* mihi objici a viro induſtrio quidem, ſed confidentis præcipitiſque ingenii poteſt? Ego nummos editos ſequutus ſum; cumque alios inſpicere integriores his in terris fere negatum ſit, nullo jure nec culpari perſuaſum arbitror habebunt ii, quibus de meliore luto. Quin imo de Jove Heliopolitano dubitaturos nonnullos perſuaſus ſum, qui in Theſauro Mauroceni invenient in Septimii Severi numiſmate, COLonia HELVia I. O. M. Helvio; & in Juliæ Domnæ, COL. HELVia; quæ certe ad Heliopolitanum referri nequaquam poſſunt: & ratio quam affert ad refellendos Salitas Pannoniæ non ſatis firma videtur quia & Daci Græca uſi ſunt lingua, in his monumentis: uti patet ex iis, quibus inſcribitur ΤΡΑΙΑΝΗϹ ΑΥΓΟΥΣΤΗΣ, quos ipſe Harduinus refert ad Coloniam Dacicam Sarmiz. Nec certe hæc attigiſſem loco alieno, niſi liberali adſerere cauſa manu deberem, quæ vel a me inventa primum, vel occupata ſunt, quæque nuperus ſcriptor, reddo illi verba ſua, ſibi vindicat; ut quæ pag. 259. de nummo, in quo ΕΚΟΡΑΥ legebatur. de altero pag. 278. in quo ΚΩΙΩΝ ΜΕΙΑΗΣΙΩΝ: quæ pag. 281. de *cultris Lampſaciis*; quæ pag. 337. de *Sabina Auguſta Nova Cerere*: quæ pag. 360. de *Novio Rufo*: quæ pag. 420. de Claudii nummo apud Seguinum, in quo ſcribitur ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΥΠΕΙΡΩΝ. quæ pag. 425, & 427. de nummo Commodi, in quo legitur Ρωμαίων Ηρακλείων; quæ pag. 432. de Dorylao prætore, & de Hyrcaniæ populis, quod nunquam nummos percuſſerint in honorem Imperatorum Romanorum: quæ pag. 441. de poſteriore capitis parte tecta eorum, qui inter deos ſunt relati: quæ pag. 463. de Creſchio Philopatore: quæ

pag. 464, de concordia Milesiorum & Smyrnæorum: quæ pag. 476. de Concordia Doriensium & Jonum: quæ pag. 497. de prætervectione Maleæ: quæ pag. 523. de Hircanis Lydiæ: quæ pag. 527. de Deo Marino: quæ de errore Ludov. Nonnii in explicando Atheniensium numismate; & tandem quæ pag. 598. de Constantiniana Daphne monet. Hæc omnia, præterquam quod *prætervectionem Maleæ*, etiam notaverit eruditissimus Oxoniensium Marmorum post Seldenum Interpres, mihi observata sunt, antequam Harduinus librum suum luce donaret publica. Et quanquam eadem ipsi in mentem venire potuerint, id quod, ut puto, nemini persuaderi poterit, tamen communia studia & ipsum illud humanitatis nomen videntur flagitare, ne talia celentur; maxime, quando leviora errata & quæ ex corruptis nummis oriuntur, additis virorum eruditorum nominibus carpuntur; & quæ ab iisdem bene notata sunt vel curis inseruntur secundis, vel addendis; id quod cum visum fuerit facere Harduino, certe nemo credet nunquam, eum ante lectas curas meas, hæc observasse; cum proculdubio libro ipsi ea inseruisset. Sed fruatur ille ingenio suo; ego hæc monenda esse pernecessarium duxi; uti videant eruditi, quam male mecum actum sit. Certe si otii abunde foret ad totum librum diligenter examinandum; vel si daretur occasio ipsos nummos inspiciendi, nullus dubito, quin graviores frequentioresque errores deprehenderem: quam provinciam uti audio suscipere viros in Galliis doctissimos, ita eam illis libenter permitto. Videant tamen iidem; an non in nummo Hadriani pag. 249. ΠΡΟΝΟΙΑ. K. B. debeat explicari, Κοίνον Βειθυνίας, pro Κιλικίας δευτέρας, quod Harduino placet; cum in aliis ejusdem Principis nummis occurrat Κοίνον Βειθυνίας, & ipse geminum K. explicet, Κοίνον Κιλικίας? an non in nummo, cui inscribitur VEHICULATIONE ITALIAE REMISSA conspiciantur potius *equi*, vel *muli* quibus cursus publicus peragebatur, *pascentes*, quam *asini*? an non EXERCITUS SARMATICUS dicatur potius ille, qui adversus Sarmatas excubabat; quam qui e Sarmatis constabat; cum & ita *Dacicus* ex Dacis, RHAETICUS ex Rhœtis,

BRI-

BRITANNICUS ex Britannis, MAURETANICUS ex Mauritanis, SYRIACUS ex Syris debuisset esse compositus; quod a ratione plane alienum est? & num ex his Spartiani verbis, *Legatus in Pannoniam inferiorem missus, Sarmatas compressit, disciplinam militarem tenuit*: unquam probari poterit, Hadrianum Imperatorem factum, e Sarmatis, quos Trajani principatu devicerat, exercitum conflasse? an non in veteri inscriptione hæc verba: SESTERTIUM NOVIES MILLIES CENTENA MILLIA N. exponi debeant NUMMUM, pro *Numero*? certe ita Romani loqui solebant: alia Inſ. apud Sponium p. 296. SESTERTIA CENT. MILIA. NUMMUM. & rursus pag. 292. DONATIONIS CAUSA MANCIPIO ACCEPIT Hs. XI. UNO, id est, sestertio nummo uno, an non in Perperinorum nummis panthera potius, quam canis Bacchum comitetur? an non in nummo quem ad Lenæos refert Holstenius, & Harduinus ad Mitylenæos, pro ΓΑΜΟΥ. scribi oporteat ΓΑΛΛΟΥ. ita ut strategus hic fuerit vocatus *Gallus Epimachus*, si modo ultima vox incorrupta est? & denique num tandem credibile sit Romanos Imperatores, qui majestatis jura tam sollicite conservabant, passuros fuisse, ut urbes vel provinciæ in nummis testarentur, sese monumentum illud pro consulibus posuisse; id quod pag. 220. & 274. traditur? cum mihi longe verisimilius videatur numismata illa signata esse *proconsule Volosenna*, *&* *Proconsule Eprio Marcello*; quod cum & aliis eruditis placuerit, nescio quare ab iis in alia omnia ierit vir eruditus: qui saltem cogitare debuisset, capitale fuisse nummos vultibus suis signare & propterea neminem proconsulum facile passuros, ut urbes ipsis nummos veluti monumentum ponerent, & quasi sacrarent. Unde nec puto, quod nonnullis tamen Antiquariis videbatur, in Smyrnæorum nummo cerni proconsulem Frontinum, sed potius Jovem ibi cultum, licet caput ejus nullo insigni cingatur, addaturque ΑΝΘΥ. ΦΡΟΝΤΕΙΝΟϹ; quanquam non diffitear alteri opinioni facere casum nominativum, ut vocant. Considerent præterea Eruditi, an *Arcadia*, Ægypti pars ita vocata sit,

quod

quod ut Achajæ umbilicus Arcadia est, mediterraneaque tota regio sit tractus ille, medium in Ægypto obtinet situm? & an Eustathius ad Dionysii peraegesin commentetur, illud nomen datum esse Heptapoli vel Heptanomiæ, *ab Arcadio rege quodam*, vel *ab Arcade rege*, uti scribit p. 370, & 482? Certe mihi longe verisimilius videtur & urbem Ægypti *Arcadiam*, memoratam Stephano, & regionem ejusdem nominis ab Arcadio Imperatore nomen accepisse; nec existimo alia tradere Eustathium ad Dionysium: Ὅτι, ait, ἡ κατ᾽ Αἴγυπτον ἑπτάπολις, καὶ Ἀρκαδία, εἰς, ἀπὸ τοῦ βασιλέως Ἀρκαδίου, ὕστερον ἐκλήθη. Πρὸ δὲ τούτου καὶ ἑπτάνομος καὶ ἑπτανομία ὠνομάσθη. καὶ τοῦτο μὲν ἐκαλεῖτο διὰ τὸ ἑπτὰ ἔχειν νόμους. Nullibi in his Eustathii verbis *quidam rex* occurrit, qua additione videtur Harduinus indicare, Arcadium hunc quendam Regem Ægypti fuisse; nullibi *Arcas rex*; sed tantum Ἀρκάδιος Βασιλεύς, qui certe nullus alius est quam Arcadius Imperator, qui Orientem obtinuit; cui Ægyptus attribuebatur, uti notissimum est, constatque satis ex Notitia utriusque imperii, in qua etiam provinciæ *Arcadiæ* in Ægypto fit mentio. Observandumque hanc vocem de regionis istius præfectura non occurrere, nisi apud auctores Arcadio & Honorio posteriores, quod non leve argumentum est, a priore Heptapolin nomen illud accepisse. Examinent Eruditi, num verisimile sit Pontificem Aurelium Chrysogonum etiam *Viatorem* fuisse? Attamen hoc docet Vir eruditionis haud vulgaris pag. 536, ex nummo, in quo legitur: ΕΠΙ. ΑΡΧ. ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΥ. ΟΔΕΥΤΟΥ. ΧΙΩΝ. *Sub Pontifice Aurelio Chrysogono Viatore Chiorum*: additque, *Viatoris officium quodnam fuerit*, aut quæ dignitas ex Inscriptionibus Gruteri intelligi posse, easque consuli debere. Certe ex illis inscriptionibus luce meridiana clarius constat, *Viatores* apparuisse Magistratibus, Consulibus, Prætoribus, Ædilibus, Quæstoribus, Tribunis, atque adeo ipsis Cæsaribus, imo & collegiis; ex quibus omnibus nihil aliud conficitur, quam hos homines fuisse vilioris conditionis, nec melioris, quam eos, quos describit Columella in præfat: *Illis temporibus proceres civitatis in agris morabantur, & cum consilium publicum desiderabatur, a villis accer-*

cersebantur in Senatum. Ex quo qui eos evocabant VIATORES *nominati sunt* : qualia etiam apud Festum & alios legere licet. Et quamvis *Viatores* postea ejusmodi munia non obierint, constat tamen eos apparuisse & præsto fuisse iis, quorum Viatores erant; & propterea verisimile nequaquam esse Ἀρχιερέα illud munus obiisse. His adde Græcis *Viatorem*, vel qui iter facit, vocari quidem ὁδίτην, ὁδευτὴν, & ab ὁδεία deduci posse ὁδείτην; sed nullo auctore probari Viatorem, qui Magistratibus apparet, ita appellatum fuisse unquam. Quod si mihi igitur licet post virum doctissimum aliquid conari; putarem Pontificem vel Ἀρχιερέα hunc vocatum esse *Aurelium Chrysogonum Odeiten* vel *Oditen*; quo nomine etiam Centaurus fuit, quem Mopsus apud Ovid. l. 12. Met. v. 457. occidit

——— Mopso jaculante biformis
Occubuit, frustraque loqui tentavit Odites.

Et ut apud Græcos Ὀδίτης vel Ὀδείτης (sæpe enim hæc promiscue in nummis scribuntur) nomen proprium fuit; ita etiam *Viator* apud Latinos, quibus etiam *Viatorina* nomen est muliebre, uti ex Inscriptionibus Gruteri, quæ consuli possunt, patet. Constatque non modo ex variis monumentis illius ævi Græcos habuisse cognomina, verum etiam ex App. Alexandrini in Bella Punica præfatione: qui ita loquitur: *Cæterum nomen olim cuique Romano unum erat, ut hominibus omnibus: post accessit alterum: nec ita dudum etiam tertium cœptum est addi quibusdam, quo magis agnoscerentur ex aliqua virtute animi aut corporis nota*: καθὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων τισὶν ἐπὶ τοῖς ὀνόμασιν ἦσαν ἐπικλήσεις; *quemadmodum & Græcorum nonnullis præter nomina erant cognomina.* Videant tandem doctrinæ præstantis viri, an quicquam ad rem faciat, quando de Apollonia urbe Joniæ agens, addit; esse & alteram quidem Ἀπολλωνίαν τῶν Ἰώνων in Thracia, auctore Stephano; negatque fidenter aliquam Thraciæ regionem *Joniam* dictam esse? Certe *Jonia* nunquam Thraciæ pars vocata est, & tamen hi Jones, non sunt alibi quam in Thracia quærendi. Nam Græci multas eo colonias deduxerunt: Apud Po-

lyb. lib. 9. c. 22. Chlæneas Ætolus memorat inter Græcos qui Thraciam colebant, τῶν ἐπὶ Θράκης Ἑλλήνων, fuiſſe corpus veluti quoddam & Rempub. coloniarum ab Athenienſibus & Chalcidenſibus eo deductarum; interque eas primas tuliſſe Olynthum. Idemque etiam Jones feciſſe, & Mileſios (quorum urbis Joniæ quondam totius, teſte Mela, belli paciſque artibus princeps, Apolloniam colonos miſit) docet nos auctor anonymus in periplo Ponti Euxinii quem Iſaacus Voſſius, magni patris magnus filius edidit, quemque nonnulli male *Scylacem* appellant: ταύτην τὴν Ἀπολλωνίαν πόλιν κτίζουσιν εἰς τοὺς τόπους ἐλθόντες οἱ Μιλήσιοι πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν τῆς Κύρου βασιλείας· πλείστας γὰρ ἀποικίας ἐξ Ἰωνίας ἔστειλεν εἰς τὸν Πόντον τὸν πρὶν ἄξενον λεγόμενον διὰ τὰς ἐπιθέσεις τῶν βαρβάρων, προσηγορίας ἐποίησαν Εὐξείνου τυχεῖν: i. e. *Hanc urbem Apolloniam condidere Mileſii, cum in hæc loca deveniſſent annis ante Cyri regnum quinquaginta. Plurimas enim colonias deduxerunt ex Jonia in Pontum: cui prius Axeno, propter barbarorum irruptiones dicto, cognomen Euxini impoſuerunt*: Stephanus Apolloniam ſitam ἐν νήσῳ πρὸς τῇ Σαλμυδησσῷ, quæ eadem cum noſtra, facit ἀποικίαν Μιλησίων καὶ Ῥοδίων: quam urbem Demoſthenes vocavit Ἀπολλωνίαν τῶν ἐπὶ Θρᾴκης Ἰώνων, propter coloniam ab Jonibus eò deductam: quæ nequaquam, ut facit ille, a priori diſtinguenda, ſed cum ea una eademque eſt: Et Vir eruditus Cardinalis Carpegnæ nummum arbitratur inſcribi, περινθίων Ἰώνων νεοκόρων, quia in Thraciam Jones colonos deduxerunt: quanquam non ignorem ejuſmodi inſcriptiones aliter interpretari poſſe. Has autem Jonum colonias celebrat Ovidius lib. 3. Triſt. Eleg. 9.

Hic quoque ſunt igitur Graiæ (quis crederet) urbes
Inter inhumanæ nomina barbariæ
Huc quoque Mileto miſſi venere coloni,
Inque Getis Grajas conſtituere domos.

Sed occaſione urbium in Thracia conditarum, examinare placet

cet Hygini verba Fab. 186. *Jam filii perduxerunt in Icariam ad Metapontum regem, & indicant ei perfidiam Theanus. Post quæ Metapontus duxit conjugio Menalippen, eosque sibi filios adoptavit, qui in Propontide ex suo nomine condiderunt, Bœotus Bœotiam, Æolus Æoliam.* Primo ibi legendum videtur esse *Italiam* : non secus ac in alio ejusdem capitis loco, quia mentio fit *Dianæ Metapontinæ*, quam a Metapontinis Italiæ incolis cultam fuisse docet insuper Justinus l. 20; & quia urbs ea a Metaponto, quem barbari Μέταβον vocabant, Sisyphi filio nomen suum accepit, teste Stephano. Deinde ne mirum alicui appareat, Bœotiam ad Propontidem collocari, observandum, non intelligi hic regionem, quam tamen alii a Bœoto nostro nomen accepisse scribunt, sed urbem eo nomine Thraciæ, quæ ad Propontidem sita fuit; cujus urbis meminit Stephanus : Ἔστι δὲ καὶ Βοιωτία ἐν Θρᾴκῃ, τὸ ἐθνικὸν ὅμοιον Βοιωτός; ubi male eruditus Judæus rescribit Βοττία : præterea Æoliam videtur Propontidi adscribere Hyginus, cum tamen regio illa sita fuerit ad mare Ægeum; sed videant eruditi num rescribi debeat *Æolium*; quo nomine urbs vel πόλις fuit τῆς Θρᾴκες χέρρονήσου; teste Stephano: qui mox hæc verba Theopompi addit : Θεόπομπος ἐν Φιλιππικοῖς εἰκοστῇ τρίτῃ. Ἐπορεύθην εἰς πόλιν Αἰόλιον τῆς Ἀττικῆς μὲν οὖσαν, πολιτευομένην δὲ μετὰ τῶν Χαλκιδέων : *Theopompus philippicorum vigesimo tertio : Profectus sum in Æolium Atticæ urbem, sed quæ legibus Chalcidensium utitur* : ubi legi debere τῆς Θρᾴκης existimo, in qua urbem eam sitam esse, ipse Stephanus scribit : Plinius tamen peninsulæ illius extremam frontem, l. 4, c. 11. ita appellat *Turris & delubrum Protesilai : & in extrema Cherronesi fronte, quæ vocatur Æolium, oppidum Elæus* : & si idem designatur locus, *Æolium* non in illa Cherronesi parte, quæ propontidi adjacet, sed quæ mari Ægæo, sita fuit. Inficias etiam ire nolim in Epigrammate, quod ex bibliotheca Vaticana edidit præstantiss. Holstenius Æolium & Bœotum Neptuni & Menalippes filios dici, & hoc carmine celebrari;

Τούνεκα γὰρ καὶ πεφήνατε ἄλκιμοι ἄνδρες
Οἳ μὲν ἀπ' Αἰολίης, ὃς δ' ἀπὸ Βοιωτίας.

Ubi licet *Æolia & Bœotia*, regiones, debeant intelligi, non tamen ullo modo de iis Hyginus poteſt exponi; quippe qui diſerte *Propontidem* memoret.

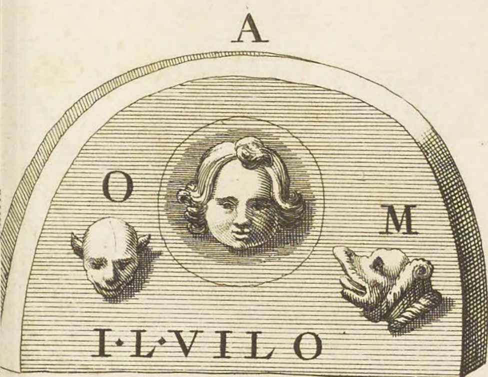
FINIS.

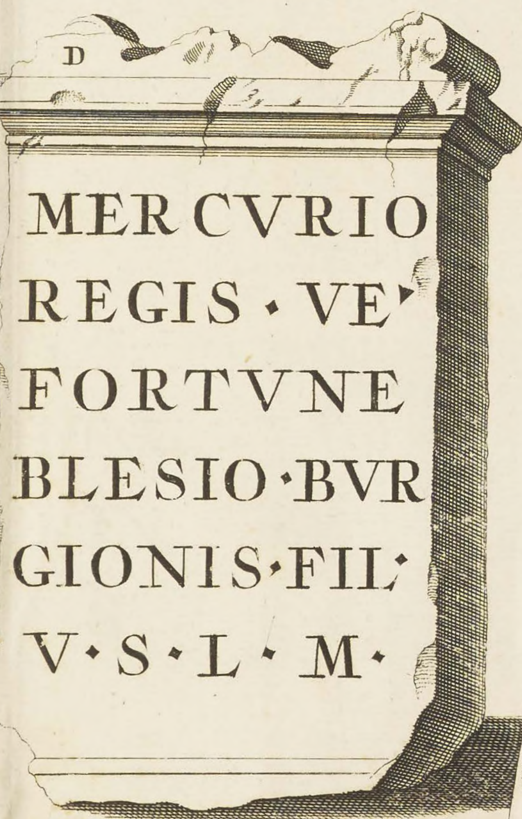

GISBER-

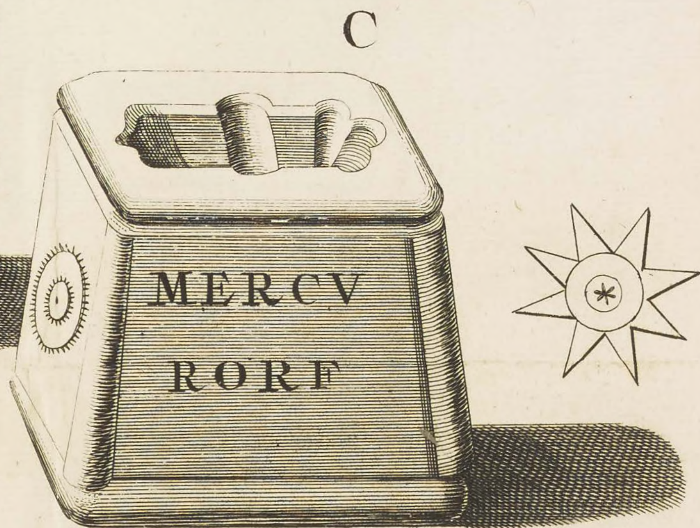
GISBERTI CUPERI

MONUMENTA ANTIQUA INEDITA.

A
O
M
I·L·VILO

D
MERCVRIO
REGIS · VE
FORTVNE
BLESIO · BVR
GIONIS · FIL·
V · S · L · M ·

B
I
MERCVRO
ET REGIS FIL
F

C
MERCV
RORF

A·G·V·M·

CRATIO. REGISO

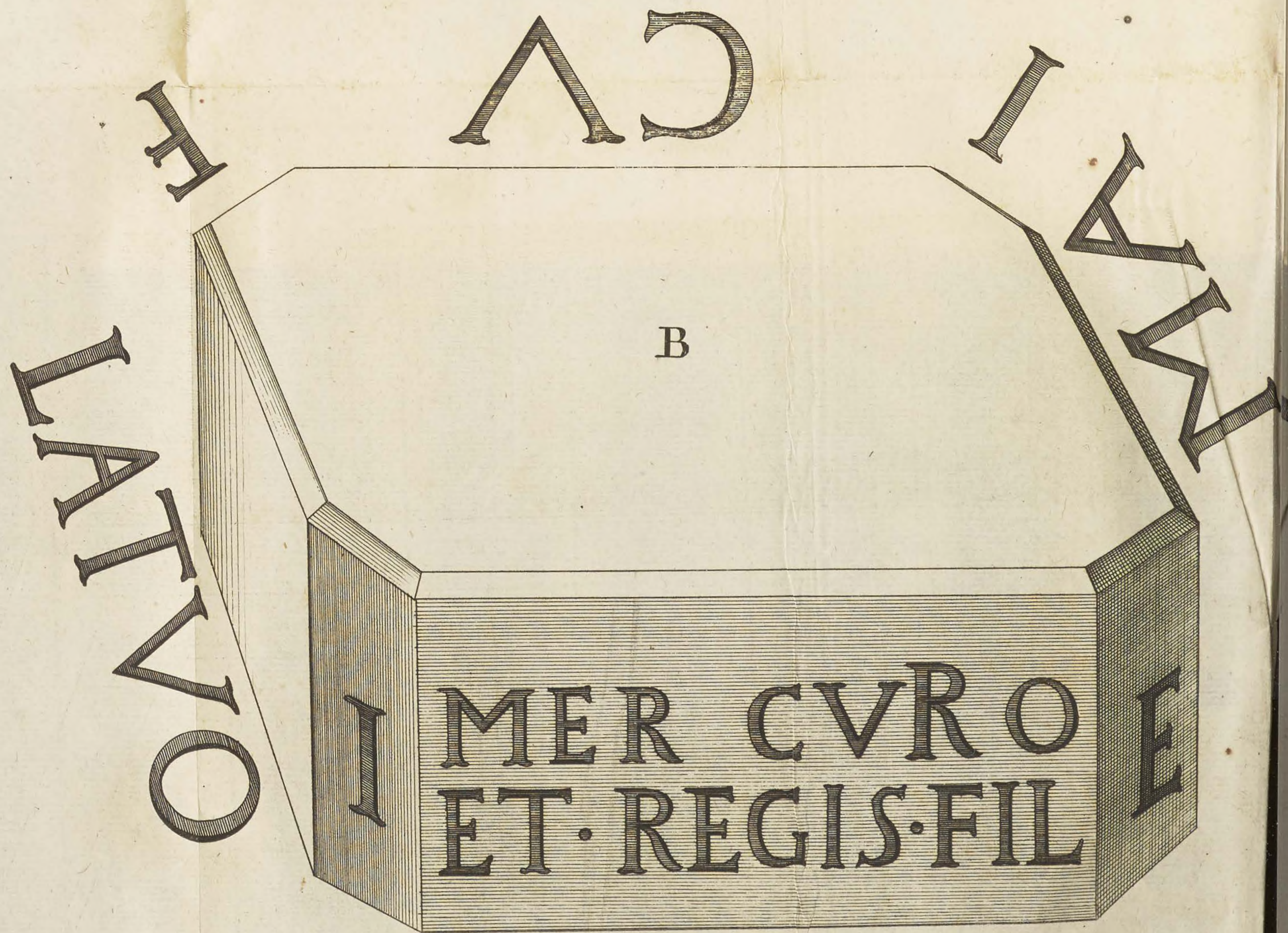
BB

MERCVRO

CV

F

MAI

GISBERTI CUPERI
MONUMENTA ANTIQUA
INEDITA.

MOnumenta Antiqua haud pœnitendam, imo præcipuam Philologici ſtudii partem eſſe, plurimos ſummæ etiam dignitatis viros illorum amore duci, eoſdemque nihil antiquius habere, quam veteris ævi relliquias conquirere, neminem, niſi cui mens tarda plane, & qui harum deliciarum ignarus vivit, arbitror dubitaturum. Atque hinc conſilium mihi natum, Inſcriptiones, Statuas, Nummos edere, & HARPOCRATI adjicere; idque eo magis, quia omnia nova plane & ἀνέκδοτα, habiturique Palæſtram eruditi, in qua bona fide ſeſe exercere queant. Agmen eorum ducent veteris ſuperſtitionis relliquiæ, apud Noviomagum repertæ, quibus feliciter Cimeliarchium ſuum, nummis elegantiſſimis aliiſque rebus refertum non ita pridem exornavit, Natalibus & meritis inſignis Dominus Baro de Heekeren, Comitatus Zutphanienſis Præfectus, & ad Collegium Perilluſtrium Fœderatæ Belgicæ Ordinum Equeſtris Ordinis nomine Delegatus. Et lapis quidem notatus littera A. craſſus eſt duos, & altus tres pollices cum dimidio menſuræ Rhenolandiæ. Capita humanum, caninum & alterius beſtiæ ex ære ſunt, & lapidi inſerta, ita tamen ut

ut eximi inde non possint. Quid autem hæc sibi velint, aut quomodo interpretari debeant, malo me fateri ignorare, quam frivolis conjecturis indulgere. Litteræ O. M. videntur suadere extritum esse I. ita ut sit JOVI OPTUMO MAXIMO. & nomen viri, qui hoc monumentum posuit erit, JULIUS. LUCIUS. VILO. Nam licet initio apud Romanos *Julius* fuerit nomen gentis, postea tamen prænomen factum est, uti ex variis apud Gruterum & Reinesium Inscriptionibus patet. Ad quem vultus juvenilis debeat referri incompertum plane mihi est. Nihil certe cum Jove simile habet; videturque potius esse vel *Vilonis*, vel consanguinei ipsius, cujus vultum ille Jovi vel alteri deo, quia sanitati restitutus, morsus forte a cane, fuit, sive aliam ob causam, dedicavit. Neque tamen *Optimi Maximi* cognomen soli Jovi tribuitur: tulitque idem *Penninus Deus* teste inscriptione, quæ legitur in monte S. Bernardi

LUCIUS. LUCILIUS
DEO. PENNINO
OPTUMO
MAXUMO
DONUM. DEDIT.

cujus dei statuæ dejectæ alteram Jovis substituisse Augustum Antiquarii observarunt. Sic etiam MAXIMUS aliorum numinum epitheton est. MERCURIUS MAXIMUS occurrit in lapide veteri apud Tomasinum lib. de Donariis & Sponium: Juno se *maximam* vocat apud Ovid. lib. 3. Metam. Pausanias in Achaicis memorat fanum μεγίστων καλουμένων θεῶν; & Inscriptio apud Transylvanos reperta, posita est DEO. QUI. EST. MAXIMUS, Lazio teste. Sed edita nuper est inscriptio, quæ bina illa Jovis cognomina servat, quam illustrare hac occasione conabor:

JOVI. O. M. ET
FIDEI. CAND. SACR.

Vir præstantissimus, qui rebus humanis jam exemptus est, & plurima de Rep. Litteraria meruit, ingeniose arbitratur sese *Fidem Candidatorum* repperisse: sed mihi FIDES cognominatur CANDIDA; quippe quam S. Rufus & Victor in regione Urbis octava memorant, & quæ illud nomen forte habuit a vestitu candido: Horatius, Te

Te ſpes & albo rara Fides colit
Velata panno ———

Urna ſepulchralis una cum baſi notata littera B. eſt undecim pollicum altitudine; figulina, coloris albicantis; ut multæ ſimiles in ripa Rheni & Vahalis Gallica inveniuntur; baſis, quam ea qua eſt magnitudine, etiam exhibeo, eſt lapis quadratus ex monte exciſus, & tam firmiter urnæ materia quadam affixus, ut poſt tantum temporis ſpatium avulſa non ſit. Ab uno latere legitur, uti clariſſime apparet,

MERCURO
ET. REGIS. FIL.

Mercurium a Gallis præcipua relligione cultum eſſe, docet Julius Cæſar lib. 6. de Bel. Gal. c. 17. *Deum maxime Mercurium colunt: hujus ſunt plurima ſimulacra: hunc omnium inventorem artium faciunt: hunc viarum atque itinerum ducem: hunc ad quæſtus pecuniæ, mercaturaſque habere vim maximam arbitrantur*: Germanos Gallorum vicinos idem numen coluiſſe teſtis eſt Tacitus in Germania; apud quem etiam in Annalibus, *Victores diverſam aciem Marti & Mercurio ſacrant, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur.* Sed hæc non eſt præcipua cauſa, quare nomen ejus legatur in urnę ſepulchralis baſi; verum quia ut Claudianus canit,

——— *Commune profundis*
Et ſuperis numen, qui fas per limen utrumque
Solus habet, geminoque facit commercia mundo.

& quia tam inter deos ſuperos quam inferos numerabatur. Uti enim notiſſimum eſt, mortuos fingitur deduxiſſe; atque ob id Πομπεὺς & χθόνιος, ταμίας τῶν ψυχῶν ψυχαγωγός imo & Ἐριχθόνιος, teſte Auct. Magni Etym. appellatus fuit. Inde ſcribit Artemidorus lib. 2, c. 42. Mercurium in ſomnis ab ægrotantibus viſum portendere mortem, quia animarum deductor eſt: νοσοῦντας γὰρ ἀναιρεῖ, διὰ τὸ ψυχοπομπὸς νενομίσθαι. Eos qui campos Elyſios ingrediebantur, ducebat ardentem facem manibus geſtans; Val. Flaccus lib. 1. extremo:

Quos omnes lenis plantis, & lampada quaſſans
Progenies Atlantis agit. Lucet via late
Igne dei: donec ſylvas & amæna piorum
Deveniant, campoſque, ubi ſol, totumque per annum

Durat aprica dies, thyasique chorique virorum,
Carminaque, & quorum populorum nulla cupido.

Virgam illi tribuit Virgilius, ejusque exemplo Horatius,

Tu pias lætis animas reponis
Sedibus, virgaque levem coërces
Aurea turbam ———

Ut igitur *Diis Manibus*, θεοῖς καταχθονίοις, *Plutoni*, *Proserpinæ* sepulchra inscribebant, iisque quasi mortuos eorumque cineres commendabant; ita idem honor habetur *Mercurio*; atque apud Boissardum deus hic sepulchrum videtur aperire, addita inscriptione; ΘΕΟΙϹ ΚΑΤΑΧΘΟΝΙΟΙϹ. Sed quid erit.

ET. REGIS. FIL?

an dicemus barbari cujusdam Reguli filii reliquias hac urna conditas, & Mercurio deductori animarum commendatas fuisse; sed obstat urnæ materia, quæ fictilis, nec ullo pacto regio sanguini digna est: an potius exponenda scriptura hæc erit ET. REGISONIS. FILIO, ita ut hujus cineres fuerint in urna conditi? Certe REGISO, monumentum, quod notatur Lit. BB. Mercurio dedicavit: illudque eodem in loco inventum fuit. Quæ conjectura si alicui placet, lapis notatus Lit. C. exponi posset MERCURIO REGISONIS FILIO; ita ut particula copulativa omissa sit; ara autem signata Lit. D. MERCURIO REGISONIS, ita ut deus cognomen a cultu Regisonis acceperit: quod non infrequens esse clarissimis exemplis constat. DIANA RAESIANA nomen habet a familia Ræsianorum: CERES ORCILIANA ab Orcilia: FORTUNA TORQUATIANA a Torquati apud eruditissimum Sponium in Miscellaneis Eruditæ Antiquitatis. Similiter in marmoribus occurrunt, FORTUNA FLAVIA, PLUTO NERVIANUS, HERCULES AELIANUS, quemadmodum docet Raphaël Fabrettus cap. 8. eruditissimi Syntagmatis De Columna Trajana; ubi & idem apud Græcos obtinuisse ostendit. Et DEUS MERCURIUS CISSONIUS, nec non JUNO CISSONIA, uti me docuit Baudelotius elegantis ingenii vir; quippe qui Dii nomen habere videntur a familia vel gente Cissonia, ex qua fuit Q. CISSONIUS Q. F. HOR. APRILIS ARCHITECTUS AUGUSTORUM memoratus Grutero; qui in tribum *Horatiam* relatus, non autem dictus fuit *Horapri-*

lis.

lis. Ex his certe clarissime patet diis, hominum cognomina fuisse inedita; quam in classem tamen num referre *Jovem Agamemnonem*, & *Stratonicida Venerem* debeamus equidem dubito. Neque enim Jupiter vocatus *Agamemnon*, sed rex ille regum & dux ducum post mortem consecratus & Jupiter appellatus videtur esse: Athenagoras; ὁ ϗ λακεδαιμόνιος Αγομέμνονα Δία σέβει: Clytemnestra apud Lycophronem,

Meus vero maritus captivæ dominus sponsæ
Ζεὺς Σπαρτιάταις αἱμύλοις κληθήσεται
Summos honores ab Oebali filiis consecutus:

ubi Tzetzes notat: Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἱδρύσαντες Αγαμέμνονος Διὸς ἱερὸν εἰς τιμὴν τοῦ Ηρωος; quod idem de Venere Stratonicide Antiochi Soteris uxore apud Tacitum, & in Marmor. Arundellianis judicandum est. Quæ reliqua basis latera cingunt voces atque litteræ explicari plane nequeunt, maloque hæc aliis relinquere, quam incertis conjecturis tempus atque otium perdere. Notandum autem scribi MERCURO, non *Mercurio*; sed cum in lapide, quem explico, secundum R. sit reliquis litteris longe majus, certe hinc colligitur, litteram I. etiam more solenni eo contineri: quam scribendi rationem similia exempla firmant; In Thesauro Palatino Mercurius elegans admodum cernitur, illique subscribitur,

MERCURO
TIMONIA
VITTUO

In altero lapide, quem exhibeo, occurrit MERCURO, lineaque supra ducta notat litteram I. omissam esse: quanquam inficias ire nolim in priore inscriptione apud Freherum in Orginibus Palatinis legi MERCURIO: atque ita in Inf. apud Gruterum EX MONIT. est *monitu*. In lapide altero, qui signatur Lit. C. omnes litteræ, ejusdem magnitudinis sunt, & uti apparet, legitur in eo,

MERCU
RO RF.

Monui hic ommissam esse particulam copulativam, & exponi lapidem posse, MERCURIO REGISONIS FILIO: ita ut positus sit Mercurio & Regisonis cujusdam filio. Quod si quis interpretari velit: MERCURIO REGI FECIT; vel MER-

CURIO REGISO FECIT; vel MERCURIO REGISONIS FECIT; imo si quis censeat, Regisonis filium *Mercurium* fuisse dictum, nullus ego equidem vetabo. Nec quenquam ab interpretatione ultima amplectenda, arcere debet, quod homini tribuitur nomen dei. Nam illud non inusitatum fuisse olim ex scriptis veterum constat; libetque adjicere, quæ mihi hanc in rem notata sunt; quia non injucundum argumentum fore persuasus sum. Lucianus lib: extremo de Imaginibus ita loquitur : Ἀλλὰ τὰς προσηγοείας αὐτὰς, πόσοι ἐμιμήσαντο τὰς τῶν θεῶν, Διονύσιοι καὶ Ἡφαιστίωνες, καὶ Ζήνωνες, καὶ Ποσειδώνειοι, καὶ Ἑρμαῖοι προσαγορευόμενοι; Λητὼ δὲ γυνή τις ἐγένετο Εὐαγόρου τοῦ Κυπείου Βασίλεως καὶ ὅμως οὐκ ἠγανάκτησεν ἡ θεὸς, δυναμένη λίθον αὐτὴν ὥσπερ τὴν Νιόβην ἀπεργάσασθαι. Ἐῶ γὰρ τοὺς Αἰγυπτίους, οἵπερ καὶ δεισιδαιμονέστατοί εἰσι πάντων, ὅμως τοῖς θείοις ὀνόμασιν, εἰς πόρον ἐπιχρωμένους. σχεδὸν γοῦν τὰ πλεῖστα αὐτοῖς ἐξ οὐρανοῦ ἐστιν : *Verum quo numero illi comprehendendi sunt, qui deorum nomina imitati, & Dionysii, Hephæstiones, Zenones, Posidonii, & Mercuriales vocati sunt. Fuit quædam Latona Euagoræ Cypriorum regis uxor, nec tamen dea indignata est, quamvis illam in lapidem, non secus ac Nioben, posset convertere. Ut silentio prætereàm Ægyptios, qui quamvis omnium sint superstitiosissimi* (male Obsopæus vertit, *qui tametsi ex omnibus gentibus deos habeant infelicissimos*) *divinis tamen nominibus ad satietatem usque utuntur, plurima enim fere pars ipsis ex cœlo tracta est.* Quibus ex verbis constat Ægyptios frequentissime nomina deorum assumpsisse, Euagoræ regis uxorem *Latonam* dictam, & Græcos deorum nomina imitatos esse; haud vanum indicium, Luciani tempore, nondum fuisse usitatum admodum solidis & veris deorum nominibus appellari; adeo ut etiam magnus Salmasivs in epistola ad Menagium V. Cl. scribat; infinita nomina hominum apud Græcos reperiri ex deorum nominibus composita, pauca imo fere nulla, quæ sola solidaque dei appellatione censiantur; multos esse Ἀπολλοδότους & Ἀπολλοδώρους, neminem *Apollinem*; multas Ἡροδώρας, nullas Ἥρας vel *Junones*, Ἡλιοδώρους, Ἡλιοδότους dictos aliquos, nullos Ἡλίους; Ἀφροδίσιον mulieris esse nomen, nullam Ἀφροδίτην vocari. Incautius Salmasium loqui arbitratur Vir illustris, quia Clemens Alexandrinus docet reges & privatos olim vocatos esse deorum nominibus. De prioribus idem tradit Servius ad l. 7. Æn., &

& copiosa veterum monumentorum supellex satis superque ad id probandum sufficiunt. Sed non debebant Viri præstantissimi ad elucidandum Lucianum Romanis exemplis uti, nec Græcis ætatem ejus sequentibus; imo nec Impp. Romanorum, Græcorumve, qui ante eum alia nomina obtinerent, per arrogantiam deorum nominibus appellari voluerunt; cum tantum agatur de nomine, quod die lustrico alicui impositum est. Præterea Lucianus non dicit Græcorum aliquos, deorum nomina habuisse, sed imitatos esse; & *Dionysios*, non *Dionysos*: *Hephæstiones* non *Hephæstos*: *Zenones*, non *Zenas*, sive Joves; *Posidonios*, non *Posidones* & denique *Hermæos* vel Mercuriales, nnn *Hermas* vel Mercurios dictos esse: adeo ut ex auctoris illius verbis male probare conetur V. Cl. Thomas Reinesius Ep. 69. & ad Inscript. pag. 88. nec non Valesius ad Amm. Marcell. lib. 19. c. 12. moris fuisse apud Græcos, Barbaros & Romanos (de quibus ne quidem loquitur) nomina Numinum sibi in cognomen adsciscere, tam mures quam fœminas; arbitrorque ex iisdem verbis doceri nequaquam posse, deorum appellationes ab hominibus esse petitas, ejusque rei exemplo esse *Dionysos* (imo *Dionysios*) *Hephæstiones*, *Zenones*, *Posidonios*. Nam Lucianus tradit homines deos imitatos esse; nec de solidis deorum nominibus loquitur, ut Jove, Mercurio, Marte, sed de derivatis; id quod etiam argumentum efflagitat, quia eos defendit, qui aliquem dicebant θεῷ ἐοικέναι, i. e. *deo similem esse*; quod longe aliud est, quam deum esse; non secus ac vocari *Mercurium* & *Mercurialem*. Atque hoc est quod apud Euseb. lib. 5. præparat. tradit Plutarchus; dæmonum unumquemque, a deo, cui conjunctus est, solere nominari; quemadmodum ex hominibus ὁ μὲν τις ἐστι Δῖος, ὁ δὲ Ἀθηναῖος, ὁ δὲ Ἀπολλώνιος, ἢ Διονύσιος, ἢ Ἑρμαῖος, *hic quidem vocatur Jovius*, *hic Minervius*, *vel Apollonius*, *vel Dionysius vel Mercurialis*. Fuere tamen ante Lucianum, præter uxorem Cyprii Regis & Ægyptios, qui deorum solidis verisque nominibus fuerunt insignes. Alexander Magnus filium suum ex Barsine natum *Herculem* appellavit, teste Justino l. 11. c. 10. *Nicagoras* Ἑρμῆς laudatur Eusebio lib. 15. præp. c. 2. Μίθρης *Mithra* procurator Lysimachi Diogeni Laërtio lib. 10. φοίβη, id est, *Luna*, Ἑρμῆς *Mercurius* B. Apostolo Paulo in Epistola ad Romanos; quos omnes ante Lucianum vixisse constat, non modo, verum etiam

hic docet, gentiles Christianos factos talia nomina non deposuisse, licet anilis superstitionis forent hostes infensissimi; neque Apostolos veritos fuisse nomina deorum usurpare, quando aberat superstitio, quod tamen sequentibus sæculis nonnullos improbasse constat ex Tertull. c. 20. de Idolol. *Deos Nationum nominari lex prohibet, non utique ne nomina eorum pronunciemus, quæ nobis ut dicamus conversatio extorquet. Nam id plerumque dicendum est, in templo Æsculapii illum habes, & vico Isidis habito, & sacerdos Jovis factus est, & multa alia in hunc modum, quando & hominibus hoc genus nomina inducuntur. Neque enim Saturnum honoro, si quem ita vocavero suo nomine: tam non honoro quam Marcum, si vocavero Marcum; sed ait: Nomen aliorum deorum neque commemorabitur, neque audietur de ore tuo. Hoc præcepit, ut deos vocemus illos.* Nam primo iis ex verbis patet nonnullos arbitratos fuisse, sese peccare, si vel pronuntiarent deorum gentilium nomina; deinde non insolitum tunc temporis fuisse deorum nomina hominibus, ut puto, Christianis dari. Sic *Mars* diaconus in Gestis apud Baluz. Tom. 2. Miscellan. pag. 92. *Mercurius* Presbyter initio Actorum Synodi Romani sub Bonifacio: *Ammon* metropolita apud Palladium in vita Chrysostomi, quam Bigotio, Viro præclaro & illustri debemus; quod cognomen etiam tulit Hipponicus Calliæ filius apud Athenæum lib. 12. & in monumento veteri apud Gruterum, quod correctius longe edidit Sponius in Itinerario, mulier Christiana *Afrodite* appellatur,

Amplificam sequitur vitam dum casta Afrodite
Fecit ad astra viam, Christi modo gaudet in aula.

Sed ut ad gentiles redeam, *Minerva*, *Phœbus*, *Diana*, *Nemesis*, *Jacchus*, *Quirinus*, in Inscriptionibus, & *Cybele* apud Heliodorum lib. 7. nomina vel cognomina sunt virorum & fœminarum; & Ἑρμῆς ea significatione occurrit in nummo Gordiani tertii apud Tristanum & Patinum; *Mercurius* in Inf. apud Reinesium atque apud Amm. Marcell. lib. 15. c. 2. & *Aurelius Mercurius* in alio apud Falconerium lapide. Male autem in hanc classem Vir doctissimus refert *Mercurialem*, *Phœbionem*, *Phœbianum*, *Phœbadium*, *Phœbitium*, *Anubionem*, *Appionem*, *Isiadem*, *Lucinillam*, *Aprodiciam*, *Herain*, *Serapiam*, *Phœbadem*, & Ant. Augustinus Dial. 6. *Zenonem*; quippe quæ non pura deorum dearumque nomina sunt,

sed

ſed inflexa & derivata. Sed operæ pretium eſt audire de hoc marmore Illuſtrem Spanhemium. Ad poſtremas, ait, tuas me tan-
,, dem revoco, & quam ibidem refers inſcriptionem in ripa Va-
,, halis ad Batavorum oppidum repertam MERCURIO ET
,, REGIS FIL. de qua uti ingenue fateor, nihil quod Te mo-
,, neam, aut me abunde explet, occurrit. Mercurium *Regem*
,, dictum & cultum in illo tractu, ſi per alia liceret, haud mirari
,, quiſquam poſſet, qui norit tutelare illud Gallorum & Germa-
,, norum numen, poſitaſque illi, quod obſervat etiam in Syntag-
,, mate ſuo Reineſius p. 114. diverſis Germaniæ ad Danubium &
,, Rhenum locis ſtatuas, ſicuti autem Græcis βασιλεῖς & ἄνακτες,
,, ſic Romanis aliiſque *Reges* & *Reginæ* dicti paſſim gentium Dii,
,, eoque nomine fanis, ſtatuis, aliiſque monumentis, quod nihil
,, Regum majeſtate in terris auguſtius, culti. Sed cum integrum
,, nomen aperte legatur in alia Inſcriptione, quam tuæ memorant,
,, ejuſdem tractus, haud dubie prior illa ad eandem normam le-
,, genda, utraque vero de duobus loci illius Dynaſtis patre & fi-
,, lio, ita appellatis, aut vero de Mercurio loci numine, & cui
,, ara erecta, & *Regiſone*, cujus cineres ibidem conditi, explican-
,, da videtur. Priori quidem interpretationi favere poſſet, quod
,, ſicuti plures apud Græcos *Hermas* aut *Hermetas* dictos noſti, ita
,, haud infrequens *Mercurii* nomen gentilium, & *Mercuriorum*
,, mentio in antiquis lapidum monumentis, & cujuſmodi apud
,, Gruterum CXVI, 2. *Q. Clodius Jaſon & Mercurius filius* & apud
,, Reineſium p. 119. *Mercurio Fratri* inter alia legitur. Nec alia fere ſentit doctiſſimus Raphaël Fabrettus, cujus verba ſupponere non gravabor, quæ ad me miſit Februario menſe anni MDCLXXXVI:
,, De priori inſcriptione ſepulchrali dicam quod ſentio: Mercurium
,, ſcilicet in lapide quo urna tegebatur expreſſum, non numen illud
,, ex majoribus ſignificare, ſed nomen viri alicujus, Regiſonis,
,, quem in alio lapide inveniſti filium: non enim inſuetum erat,
,, divorum nomina ab hominibus uſurpata fuiſſe; ut pluribus pro-
,, bare poſſem ſi cum alio, quam cum viro eruditiſſimo mihi res
,, foret. Litteræ vero circumſtantes, notæ ac ſiglæ videntur eſſe,
,, quia nullus ex iis ſenſus reſultat, qui latinitatem duarum illarum
,, linearum adæquet. Pari ratione ſepulchralem dicemus ſecundam
,, MERCURO. R. F. quamvis aræ inſculptam: paſſim enim in
,, ararum

„ararum formam cippi ejusmodi constituebantur, addita etiam su-
„perne cavitate quam cespite replerent, dum super ea funebres li-
„bationes & sacrificia instaurarent, eamque aram Mercurio Regi-
„sonis filio positam dixerim. Recurrit idem Regiso in tertia,
„quapropter tuæ conjecturæ posteriori adhæreo, ut funebria sint
„non sacra ista monumenta. Lapis signatus litteris BB. nobis *Mercurium*, & *Regisonem* memorat; &, quod notandum diligenter, alterius, qui arulæ formam habet notaturque littera C. basis ita hujus magnitudini respondet, ut illi impositus fuisse videatur. Mercurius GRATIUS appellatur, quod cognomen uti apud alios non invenitur, ita incertum an a *Gratiis*, an a loco quodam, an aliunde deducendum sit. Certe apud Samios χαειδότης cognominatus fuit, teste Plutarcho in Quæst. Græcis; & Lycophroni dicitur φαιδρὸς θεὸς *hilaris deus*, vel *luculentus*, uti Apulejo appellatur. Sed tamen vix puto talia in ripa Vahalis quærenda esse, feliciorībusque ingeniis relinquo explicandum, unde id cognomen Mercurio datum esse potuit. Litteræ A. G. V. M. nihil aliud significant, quam *animo grato vovit merito*: qualia multa in Inscriptionibus occurrunt.

Ara notata littera D. est alta xx. pollices, larga undecim, & crassa quatuor cum dimidio. MERCURIO REGIS exponi, ut memini me monere, posset *Mercurio Regisonis*, ita ut cognomen deus a Regisone habeat: vel, *Mercurio Regi Sacrum*, quia non infrequens, uti postea docebo, deos *Reges* vocatos esse: vel *Mercurio Regiso*, *Ve. Fortunæ Blesio*; ita ut Regiso & Blæsio filii fuerint Burgionis, illeque votum solverit Mercurio, hic Fortunæ. Quid autem sibi velint litteræ VE. æque incertum mihi est. Posset aliquis suspicari latere hic vel nomen *Veneris* vel *Vestæ*, vel cognomen *Veteris*, quod tamen alibi mihi non lectum, *Fortunæ*. Sed optimum est inde facere *Veteranus*; inscriptionemque hoc modo interpretari: *Mercurio Regiso Veteranus Fortunæ Blesio Burgionis filius votum solverunt libentes merito*: quam tamen sententiam si alius etiam probare nolit, nullus certe repugnabo; cum sciam optimo conjectori palmam in his ænigmatibus interpretandis deberi. Simplex autem E. pro AE. positum est; quæ scribendi ratio non modo in lapidibus verum etiam in nummis vetustis occurrit, quemadmodum probarunt eruditione præstantes viri. BLESIO nomen est

sive

five Gallicum five Germanum, quæ sæpe in O. desinere solebant; sic *Regiso*, *Surio*, *Burgio*, *Bato*, & alia occurrunt; neque tamen iis repugnaverim, qui forte illud deducant a *Blæsis*; quod cognomen Juniis, Pediis, Semproniis & Velleiis datum est; vel *Blasionibus*, quod datum est cuidam ex gente Cornelia, & Helvia, quemadmodum ex Glandorpio constat. Atque hæc quidem inservient his monumentis illustrandis; quæ si alius felicius & melius doctiusque explicare potest, magnam ille apud me gratiam inibit. Sed quia inscriptiones hæ plane novæ sunt, & alibi non obviæ, exorientur forte nonnulli, qui eruditam fraudem subesse judicabunt, & propterea gratis nos in verum illarum sensum inquirere. Verum mihi rationes gravissimæ sunt, cur omnem doli suspicionem longe removendam censeam. Nam primo lapides notati litteris, B. C. D. omnes inventi sunt in ripa Vahalis, quando aquæ multum hac æstate recesserant; eodemque simul loco ab operariis urna effossa fuit. Judæus hæc omnia sibi comparavit, & vendidit; cujus fidem si quis suspectam habere velit, næ illo toto erraret cœlo! Unde enim Judæo Latinæ linguæ ignaro plane, Romanarum antiquitatum cognitio? unde ipsi in mentem venisset *Mercurii* nomen, ejusque cognomen *Gratii*? Et quod notandum valde, ara signata Lit. D. eodem in loco inventa est, & per aliquot annos non animadversa stetit in agro vicino. Ipse præterea monumenta hæc manibus tractavi, & omnibus fidem facere possum; nihil me suppositii diligentissime etiam inspicientem ea, & examinantem vel suspicari potuisse. Non continuo certe, spuria judicanda sunt quæ apud alios nullibi exstant, & quæ raritate sua notabilia sunt. Hanc enim regulam si sequeremur, quot non inscriptiones, in quibus vel deorum nomina incognita plane, vel aliæ res inauditæ & nuspiam obviæ conspiciuntur & leguntur, rejiciendæ forent? cum tamen æquis rerum æstimatoribus earum antiquitas constet, & summa cum voluptate animi probetur. Quid quod & vilissimum, quo Judæus illa vendidit pretium, facile omnem rejiciunt fraudis suspicionem; cum plus longe operæ insumpsisset lapidibus formandis, litterisque in iis scribendis, quam leve valeret lucellum: a qua re quantum homines isti, abhorreant notum satis superque. Sed quia Mercurii toties mentio occurrit, non ingratum me Lecturo facturum arbitror, si adjiciam dei illius imaginem, quam servat Antiquitatis

Studiosissimus Vir Joannes Smetius, quæque refert, uti apparet, barbatum eum & galeatum.

Exstat hic, quem ipse manibus tractavi, MERCURIUS in argenteo orbe, protuberante, & cujus proinde altera pars concava est, qualibus fere ornamentis hodie lupatorum extremitates exornari solent. Et primo quidem *Galea* Mercurii digna observatu est, Illam certe eidem deo tribuit Zenob. Cent. I. prov. XLI. Καὶ καταστήσας (Perseus ab interfecta reversus Medusa) ἐπὶ Σερίφου βασιλέα Δίκτυν, τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνος Ἀθηνᾷ δίδωσι, τὴν δὲ κυνῆν Ἑρμῇ, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ πέδιλα καὶ τὴν κίβισιν : *Constituto autem Seriphi Rege Dutii, Gorgonis caput Palladi donavit, galeam vero Mercurio, ut & talaria & peram.* Apud Eleos, teste Pausania Lib. 6. fuit Mercurius τὸν κριὸν φέρων ὑπὸ μασχάλῃ, καὶ ἐπικείμενος τῇ κεφαλῇ κυνῆν, *arietem sub brachii ala gerens, & galea caput armatus.* Verba horum auctorum clara sunt, & eruditi interpretes per *galeas* ea reddunt; nisi tamen potius vox Græca *petasum* designet; quomodo illam interpretatur Suidas : Κυνῆ δὲ ὅτι ἔχει περικεφαλαίαν, τὸν πέτασον, ὡς ὁ Ἑρμῆς ἄγγελος ὤν, καὶ οἱ Πελοπῆς δὲ κυνῆν τὸν πέτασον φασὶ : *Galea vero dixit, quia* (Iris) *habebat galeam, id est, petasum, uti Mercurius nuntius; & Peloponnesii* (ita vertit Portus) *petasum vocant* κυνῆν *vel galeam* : qualia etiam leguntur apud Scholiastem Aristophanis pag. 598. qui potest videri. Sed licet statuamus veram & genuinam galeam Mercurio tribuere Plutarchum & Zenobium, tamen male me habet, quod facies nihil commune habeat cum deo, qui ut juvenis vel puer depingi solebat. Sed & Mercurium senem & barbatum effictum fuisse puto me ex marmore antiquo, & Pausania in HARPOCRATE docuisse. Quin & Eustathius ad Iliad. φ. pag. 1249. Ed. Romanæ memoriæ mandat a Pelasgis senes Mercurios fuisse effictos :

Εἰρηνικὸς

Εἰρηνικὸς, ait, ὁ Ἑρμῆς, ὅθεν καὶ ἀνεῖται καὶ μίξεις φιλεῖ· καὶ ἐν Ὀδυσσείᾳ δὲ συνδεδέσθαι τῇ Ἀφροδίτῃ ἐθέλει, διὰ τὸ τῶν φιλοκάλων ῥητόρων, ὡς εἰκὸς ἐπαφρόδιτον ἐν γραφαῖς καὶ ἐπιχαρι. διὸ καὶ οἱ πελασγοὶ κατὰ τὴν ἱστορίαν ἐντεταμένον τὸν Ἑρμῆν ἤτοι ὀρθιάζοντα ἱδρύονται. καὶ μάλιστα τοὺς γε γέροντας, γονιμωτέρους εἶναι τῶν ἔτι νεαζόντων καὶ οὔπω χρόνον ἐπιστημόνων: ex quibus verbis docemur, Mercurium Pacis & Veneris amantem Deum esse, & Pelasgos ipsum finxisse tensis genitalibus, & maxime senes Mercurios, quia illi aptiores gignendo, quam juvenes. Similia tradit Cornutus cap. XVI. de Diis: Οἱ δ᾽ ἀρχαῖοι τοὺς μὲν πρεσβυτέρους καὶ γεννῶντας τὸν Ἑρμῆν, ὄρθα ἐποίησεν τὰ αἰδοῖα ἔχοντας. τοὺς δὲ νεωτέρους καὶ ἀγενείους, ἀνειμένους. παριστῶντες ὅτι ἐν τοῖς προβεβηκόσι ταῖς ἡλικίαις γόνιμος ὁ λόγος καὶ τέλειός ἐστιν: quo in loco scribendum τοὺς Ἑρμᾶς, vel τῶν Ἑρμῶν; quod cum non videret interpres, *parentes Mercurii*, hic sese putat invenisse. *Veteres Mercurii parentes natu grandiores pingunt, habentes testiculos sursum tractos & erectos. Juniores autem imberbes formantur & remissis pudendis; significantes in iis, qui provectioris ætatis sunt, rationem fœcundam & perfectam esse*: quod certe a ratione & mente auctoris alienum plane est. Dubito tamen valde, num Eustathius & Cornutus describant Mercurium senem, & simul toto corpore hominem referentem; an vero *Hermas* sive quadratas formas, quibus capita vel Mercurii vel hominum senilia & barbata imponuntur. Ultimum certe verissimum esse docet præter marmora apud Antiquarios obvia, Macrobius Lib. I. Sat. c. 9. *Pleraque etiam simulacra Mercurii quadrato statu figurantur solo capite insignita & virilibus erectis*: atque hoc plane firmat Plutarthus in libello, *An seni sit gerenda Respub.* disertis clarisque verbis: *De facultate*, (Latina tantum appono) *obeundorum ministeriorum, non tantum nobis detraxit senectus, quantum civili & gubernatrici adjecit. Eam ob causam etiam Mercurios seniores sine manibus & pedibus erecto fascino fingunt: hoc ænigmate indicantes, minime hoc a senioribus requiri, ut corpora servitia obeant, modo iis ratio, ut æquum est, sit efficax & fœcunda*: firmat id tandem Artemidorus Lib. 2. Oneirocr. cap. 42. Ἑρμῆς τετράγωνος ὁ σφηνοπώγων φιλολόγοις μόνοις συμφέρει. ὁ δὲ τετράγωνος καὶ ἀγένειος; οὐδὲν τούτοις συμφέρει: *Mercurius quadrangularis acutam barbam habens, solis Philosophis conducit*; in somnis n. visus; *verum quadrangularis*

& imberbis nihil his conducit. Atque hæc quidem loca ſtatuas Mercurii τετραγώνυς ſenili ætate & barba inſignes fuiſſe teſtantur aperte; eoque etiam referendum ejuſdem ſimilacrum, cui σχῆμα erat τετράγωνον, quod γένεια καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ πῖλον εἰργασμένον habebat, Pauſania lib. VI. teſte. Adeo ut pro certo aſſeverare nolim ectypo noſtro quicquam cum ejuſmodi ſtatuis commune eſſe; præcipue cum barba vix appareat, licet ſenior vultus ſit. Quod igitur mihi in laudatis antiquis marmoribus evenit, idem & nunc experior; fateorque lubens libens, etiam κειμήλιον difficultates ſuas habere, alioſque ingentem gratiam apud me inituros teſtor, qui hæc omnia clarius elucidabunt olim. Neque tamen dimittendus Mercurius eſt; ſed quia Ægyptiorum ſacra in Harpocrate explicare conatus fui, examinabo elegantem Horapollinis locum, qui exſtat lib. I. cap. 10. τρίτη δὲ μονόκερως, καὶ ἰδιόμορφος. ἣν Ἑρμῇ διαφέρειν ἐνόμιζον. καθὰ καὶ Ἶβις τὸ ὄρνεον: *Tertium* (ſcarabæorum genus) *unicorne eſt: & ſuæ peculiaris formæ, quod & Mercurio ſacrum eſſe, ut etiam eſt Ibis avis, exiſtimarunt.* Ex Juvenali conſtat Ægyptios coluiſſe *ſaturam ſerpentibus Ibin*; Plinius lib. 10, c.28. ſcribit eos Ibin invocaſſe contra ſerpentium adventum, & Ælian. lib. 10, c. 29. eam Mercurio τῷ πατρὶ τῶν λόγων φιλεῖσθαι, vel in amore eſſe, qualia etiam tradit Horapollo lib. I. cap. 36. Hierogl. Ibis igitur Mercurio ſacra; ſed quid hoc ad ſcarabæum, aut cur illi adjungitur avis hujus exemplum, cum nulla inter ſcarabæum & Ibin ſit ſimilitudo? Ante dixerat unum ſcarabæorum genus eſſe αἰλουρόμορφον, quod Soli dicarunt, quia αἴλουρος vel *felis mas* pupillas cum ſolis curſibus mutabat. Et ſic puto tertium genus Mercurio dicari, quia Ibin putabatur referre; & reſcribo ἰβιόμορφος. Nihil enim eſt *ſuæ peculiaris formæ*; cum & alia ſuam ſibi habuerint: & ita *ſecundum genus*, vel δευτέρα γενεὰ dicitur eſſe δικέρως καὶ ταυροειδής; & propterea Lunæ dicari, non ſecus ac taurus inter ſidera relatus, quem Ægyptii ὕψωμα eſſe dicebant τῆς θεῦ ταύτης. Quæ ſequuntur binæ ſtatuæ, humanitati debentur Witziorum fratrum, quorum alter ſummis in Rep. honoribus geſtis, Conſulatu Amſtelodamenſi & eruditione; alter præfectura militis urbani clarus habetur; quique poſſident Cimelæarchium magnis non modo ſumptibus collectum, verum etiam optimæ notæ integerrimiſque aureis, argenteis, æreis numiſmatis, operis antiqui gemmis & ſtatuis,

aliiſque

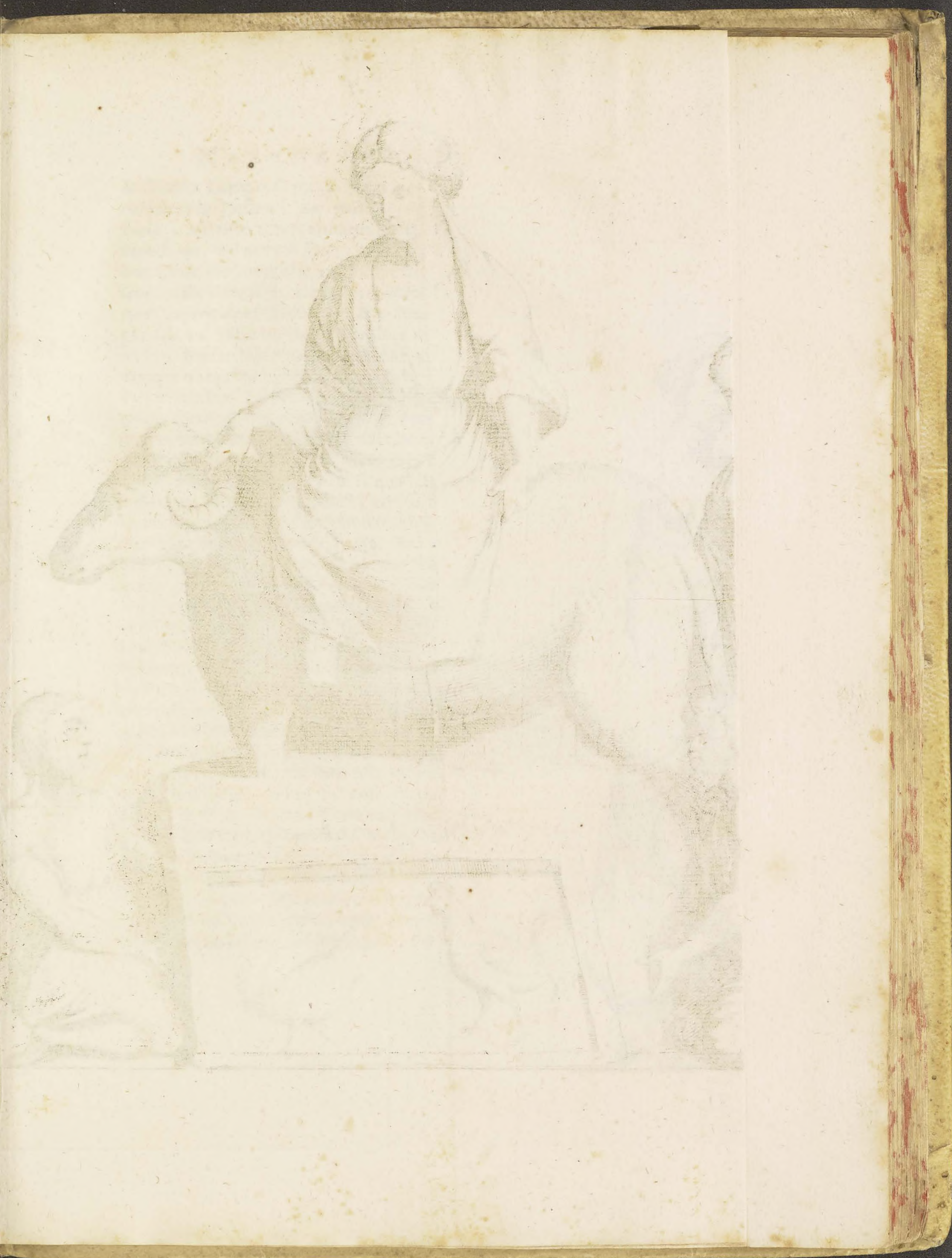

aliisque præclaris rebus ornatissimum. Quam deam imago referat, fateor me ignorare. An erit *Mana Geneta*, cui Romani; an Hecate, cui Græci; an Ειλιονία, (*Lucinam* vertit interpres, adeo ut videatur legisse Ειλιθυΐα) cui Argivi, teste Plutarcho in Quæst. Romanis, canem immolabant? an *Enodia* ἡ Ενόδιος vel Ἐνοδία, quod Hecates est cognomen uti patet ex Artemid. 2, 42, cui nigrum catulum *μέλαιναν σκύλακα* offerebant Colophonii, uti tradit Pausanias lib. 3? an *Diana* cui canem sacrum facit Plut. lib. de Iside? An potius Cybele, quam eandem faciebant cum Hecate; quæ canibus oblectabatur, unde Hesychius *canes* vocatos scribit Εκάτης ἄγαλμα, id est *oblectamentum*, *gaudium Hecates*, quod valde marmori nostro convenit; quia dea quasi cum cane ludit, & vox ἄγαλμα non modo statuam, verum etiam rem omnem denotat, quæ alicui in deliciis est; *πᾶν ἐφ᾽ ᾧ τις ἀγάλλεται, καὶ χαίρει κἄντε ἱμάτων ᾖ, κἄντε εἰκών*; uti loquitur Grammaticus anonymus apud Vossium, virum certe præclarissimum, ad Pomp. Melam; quibus addi possunt Hesychius, Scholiastes Homeri, aliique. Præterea Hecate ad omnes deas referebatur; uti patet ex iis quæ apud Apulejum Isis pronuntiat; *me primigenii Phryges Pessinuntiam nominant deum Matrem: hinc Autochthones Attici Cecropiam Minervam: illinc fluctuantes Cyprii Paphiam Venerem; Cretes sagittiferi Dictynnam Dianam: Siculi trilingues Stygiam Proserpinam: Eleusinii vetustam Deam Cererem: Junonem alii, alii Bellonam, alii Hecaten, Rhamnusiam alii; & qui nascentis dei solis inchoantibus radiis illustrantur Æthiopes, Ariique, priscaque doctrina pollentes Ægyptii, ceremoniis me prorsus propriis percolentes, appellant vero nomine Reginam Isidem.* Ubi legendum forte *Afrique*, cum *Arii* Persiæ populi hic locum habere vix possint; nec credibile sit auctorem *Arios*, quos Arabiæ adscribit Plin. l. 6, c. 28. intelligere; verum potius *Afros*, quorum proculdubio magna pars, utpote vicina Ægypto Isidem coluit. Obstant tamen, ut verum fatear, *inchoantes nascentis dei radii*; illique suadere videntur non Æthiopes Africæ, verum Asiæ & quidem Indo proximi, cum Ariis, quo nomine comprehendunt eruditi varios populos, debere intelligi: quod si verum, illustre certe testimonium habemus Isidem etiam in interiore Asia cultam fuisse. Et licet dea hæc caput turrita non habeat corona cinctum; neque etiam leones adsint; ipsa *tympanum* tamen, quod ma-

nu ſiniſtra tenet, omnino ſuadet eam *Cybelem* eſſe; quæ eadem cum Diana & Hecate, quibuſque canis vel ſacer erat vel immolabatur: imo quarum hæc canino capite fingebatur, teſte Heſychio in v. Ἄγαλμα Ἑκάτης. Nec certe alia ſentit Illuſtris Spanhemius, cujus verba apponere in gratiam, Lector, tuam, non gravabor: Deę vero ſedentis, ait, cum, tympano & cane ad genua, quod penes te eſſe memoras, ſignum, haud aliam, mea quidem ſententia, quam Cybelem notat. Neque enim canes unius Hecates Κυνοκεφάλου ſymbolum, unde *Hecates ſignum* de canibus dictum obſervante Heſychio, Ἑκάτης ἄγαλμα, τὰς κύνας οὕτω φασί. Quod vero dubitas an Canes ad Cybelen referri itidem poſſint, omnem dubitandi anſam præripiet obſervatus a me Tzetzis ad Lycophronem locus, ubi apud Thracas, canes non Hecatæ ſolum, ſed Rheæ quoque immolatos e Sophrone nos docet, ad v. nempe 77. Ζήρυνθον ἄντρον τῆς Κυνοσφαγοῦς θεᾶς: ubi Schol. Καὶ ἡ Ῥέα λέγουσιν ἐπονομάζουσιν, καὶ ἡ Ἑκάτη ξενοφυὴς οὖσα φοβερά. θύουσι δὲ αὐταῖς κύνας, ὥς φασι Σώφρων ἐν Μίμοις. Quo commode etiam referas ὑλάσσειν & ὑλαγμὸν vulgo de latratu canum, de Cybeles ſacerdotibus dictum, ut apud Nicand. Alex. p. 144.

——— Οἱ δὲ τρέουσιν
Ἰδαίης ῥιγηλὸν, ὅτ' εἰσαΐωσιν ὑλαγμόν

Immo præter terribiles has Deas, haud minus tremendo Numini, Marti n. canum catulos a Spartanis & Colophoniis immolari ſolitos e Pauſania didici lib. 3. p. 181. Ut jam mittam canem Dianæ, ἀγροτέρας n. aſſiduum ferme in nummis antiquis comitem: unde etiam Hecate, quæ eadem n. cum Diana, tribui obſervat Plutar. lib. de Iſide p. 370. Ed. Pariſ. Καὶ τὸν Κύνα τῆς Ἀρτέμιδος, ὡς Εὐριπίδης, Ἑκάτης ἄγαλμα φωσφόρου, Κύων ἔσῃ. Ad quem Euripidis locum reſpexit proinde Heſychius loco modo adlato. Quin nonnunquam etiam Mercurii Ἐνοδίου n. canis aſſecla, in veteribus lapidum nummorumve monumentis. Quibus addi poſſunt quæ in explicato Harpocrate mihi ante acceptas a Viro præſtantiſſimo litteras notata ſunt. Atque ut hoc obiter adjiciam, Hecatem vocarunt Deam κυνοσφαγοῦν, quia illi canes offerebantur, diique ſe ſacrificiis alere, & proinde ea edere putabantur: quomodo Lacedęmonii Junonem Αἰγοφάγον, Samii Dianam Καπροφάγον, & alii Mercurium, ni fallor, Κρεοφάγον vocarunt; de quibus alibi. Quin &

& Diana a Libanio Orat. 32. Tom. 2, dicitur per canem deduxisse coloniam in Joniam : Καὶ παρέπεμψε μετὰ διὰ κυνὸς τὴν ἀποικίαν εἰς Ἰωνίαν : asterisco tamen eruditus interpres locum notat, tanquam male sanus, vel mancus foret; nec, uti arbitror, immerito. Nam licet Chalcidensium classis cursus directus sit *antecedentis columbæ volatu*, teste Vellejo lib. 1. c. 4. licet Delphinus Castalio Cretensi viam monstraverit apud Tzetzem ; & columba Argonautis, apud Hygin. fab. 19. nihil tamen de *cane* duce memini me legere. Jonum classem Musas sub apum specie deduxisse testis est Philostratus, eamque ob causam Ephesios animalculo illo nummos signasse observarunt eruditi; sed hoc nihil ad Libanium illustrandum facit; apud quem forte rescribi debet Ἴωνος vel Νηλέως ita ut dicat , Dianam Jonem vel Neleum instigasse, ad coloniam deducendam; quomodo mox dicit eandem deam Alexandro consilium dedisse. Altera statua æque notabilis est ; & si qua historia a veteribus posteritati consecrata locum habere potest, erit forte decantatissima illa *Helles*; quam ariete vectam vellere aureo notabili in ejusdem nominis mare decidisse produnt Græci & Latini. Sed vix ut affirmare quicquam ausim, facit cum mulier post arietem stans, tum altera & senex in genua procumbentes gallumque & gallinam observantes diligenter; tanquam ex iis auspicium capere vellent, num felix faustumque futurum sit, quod suscipere & facere animum induxerunt; vel num bene Hellis fuga, si modo historia illa quadrat, successura sit. Et Fabrettus pro singulari sua humanitate misit, ingeniose quidem me de Helle arieti insidente opinari, sed nec puellam pone sequentem, nec gallum & gallinam, virumque & mulierem procumbentes quicquam ad Hellen facere; inde se ἐπέχειν, divinare tamen, duos illos procumbentes parentes fuisse, qui gallum & gallinam Æsculapio & Hygeiæ afferrent pro filiæ salute, eamque arieti insidere, quod hoc ipsum animal sit catharticum & lustrale, uti ostendit p. 162. de Col. Trajana. Certe ex pullis auguria capta esse satis superque Romanorum superstitio docet; quorum Duces eos per pullarios consulebant. Si celeriter accurrentes vorarent, & præcipue si avide pascentibus aliquid ex ore excideret, & solo illisum resiliret, quod vocabant *tripudium solistimum*, erat signum boni eventus; si vero edere nollent, infortunii; quemadmodum ex Cicerone, Livio, Floro, Festo, Minutio Felice, aliisque constat. Per *pullos* autem *gallos gallina-*

ceos intelligendos esse utique constat, unde Phædrus *pullum gallinaceum* dixit; quam loquendi rationem etiam recentiores observasse ad Ammianum Marcelli lib. 20. c. 4. docuit Valesius, magnum, cum viveret, Litterarum columen. In nummo *Marci Antonii Auguris* & *Lepidi*; nec non in annulo, qui Julii Cæsaris caput repræsentat apud Gorlæum, gallus gallinaceus, (avis scilicet erat auguralis) conspicitur. Quin & unaquæque legio *pullarium* videtur habuisse: certe in Inf. 36. Cl. 6. Reinesii celebratur,

T. CORUNCANIUS. T. F. VAGONTIUS
VI. VIR. AUGUST. AUGUR. PUL
LARIUS LEG. V.

& ex Livii lib. 10, c. 41. constat plures *pullarios* in exercitu fuisse, simulque auspicium ex pullis cepisse. Neque enim video quomodo aliter inter eos *altercatio de auspicio ejus diei* oriri potuisset. Miror autem, unde Joannes Sarisberiensis lib. 1. cap. 13. expiscatus sit *columbas* suas: *In expeditionem missus Consul Romanorum, dum nullius boni ominis sortiretur auspicium*, COLUMBAS *jejunio confectas, granis sparsis triticeis in via, qua iturus erat, præferri jussit, ut vel earum omine auspicii duritiam sublevaret. Quæ cum diligentius a cibis abstinerent, eas præcipitari jussit in fluvium, ut saltem biberent; submersæque in flumine, docuerunt Consulem cum exercitu submergendum. Hic etenim secutus est eventus.* Nam proculdubio de Appio Claudio pulchro loquitur, quem meliores notæ auctores *pullos* mari mersisse narrant; & gallos consultos esse docuerunt ex Philone judęo & Polybio Eruditi: imo ipse Sarisberiensis quem Suetonius Tib. cap. 14. *pullum* vocat, hoc ipso capite *gallum* appellat. Sed hausit ille hoc proculdubio ex iisdem fontibus, ex quibus mutuatus est, alium *Consulem cum a Senatu destinaretur ad expugnandum* REGEM PERSARUM, *a filia, quam in ostio domus flentem obviam habuit, causam quæsivisse; cumque illa responderet* PERSAM *periisse (sic enim catulus, qui forte perierat dicebatur) profectum in expeditionem triumphum non invenisse, eo quod* REX PERSARUM *perierat.* Nam hæc historia respicit L. Paulum, qui contra Persen Regem Macedoniæ, non autem Persas pugnavit, hocque omine spem certam clarissimi triumphi animo præsumpsit; Regemque Persen in triumpho duxit, uti ex Val. Maximo & Floro aliisque notissimum: adeo ut & in eo erraverit, quod scribat consulem non

non triumphasse, cum tamen nullus splendidior triumphus ductus sit a Roma condita, quam ille Macedonicus; & quod Persas memorat, cum tunc non fuerint Persæ in orbe terrarum verum Parthi; uti recte me monuit Celeberrimus Grævius. Insidet autem vel dea vel mulier arieti, ita ut pedes bini ab una dependeant parte, qualis & Europa tauro vehitur in nummis apud Tristan: & Patinum, atque ab Ach. Tatio describitur, in Amoribus Leucippæ: qualis etiam occurrit *Venus Equestris* in nummo Aur. Veri, & alia Dea in Commodi, apud eosdem Antiquarios: & Faustina facem instar Dianæ Equestris tenens in nummo Antonini Pii apud Cardinal. Carpegnam. *Muliebriter equis insidere* id vocat A. Marcell. lib. 31. cap. 2. de Hunnis loquens: *Verum equis prope affixi duris quidem, sed deformibus, & muliebriter iisdem nonnunquam insidentes, funguntur muneribus consuetis* ubi Lindenbrogius, vir eruditionis spectatæ, notat, hæc verissima esse, & eo modo Gubazen Lazorum Regem equo insedisse, cum a Joanne Byzantio pugione vulneratus ad terram prosterneretur; Græcisque id vocari κατὰ πλευρὰν τὼ πόδε ἔχειν, ἢ ἀναλλάγδην, illique rei contrarium esse περιβάδην. De prima & ultima loquendi ratione nullum dubium; sed ἀναλλάγδην num ita exponi debeat valde dubito: Agathias lib. 3. hoc modo loquitur de Gubare: Ἐτύγχανε γὰρ ἐναλλάγδην ἔχων τὼ πόδε ὑπὲρ τὸν αὐχένα τοῦ ἵππου: quo in loco non tantum considerandum est adverbium illud, verum etiam ὑπὲρ τὸν αὐχένα; atque arbitror Gubazen equo ita insedisse, ut ante se collo equi impositos habuerit, non autem ab uno latere dependentes pedes suos; & recte vertere verba hæc Vulcanium: *Habebat enim utrumque pedem complicatum super equi cervicem*: & ἐναλλάγδην est συμπεπλεγμένως, *complicate*, quomodo alibi idem auctor memorat *legatos* ἐναλλάγδην τὼ χεῖρε ὑπὸ τὴν ἰξὺν περισφιγμένους, *manus complicatas vel strictas & ad ilia demissas habentes*; uti olim vocem eam Suidas exposuit. Atque ita nescio quam deam & forte vel *Venerem*, vel *Dianam*, vel *Minervam* ἱππικὴν memini me observasse in nummis; quarum tamen media περιβάδην vel divaricatis cruribus ad instar viri insidet cervæ in Tranquillinæ nummo, ab Ephesiis percusso apud Clarissimum Patinum; non secus ac alia dea equo apud Patinum in Commodo, & mulier Arabica vel Amazon potius in gemma apud Æn. Vicum. *Muliebriter* tamen capræ *insidet* JUPITER

CRESCENS in nummo Salonini Valeriani apud Triſtanum: qui & ſimile marmor ex Aleandri Tabula Heliaca adducit. Sed ut ad *pullos* redeam, inquirendum eſt, quis ſit VIATOR PULLARIUS memoratus in Inſ. 5. pag. DCXXVII.

Q. FABIUS. AFRICANI. L. CYTISUS
VIATOR. QUAESTORIS. AB. AERARIO
SER. LIBR. TRIBUNICIUS. SER. LIBR
QUAESTORIUS. TRIUM. DECURIARUM
C. CALPETANUS. C. L. GLYPTUS. VIATOR
PULLARIUS. PRIOR. VIR. CULICINAE

An dicemus *Calpetanum* fuiſſe ſimul *Viatorem* & *Pullarium*? an *Viator pullarius* illi, qui ex pullis gallinaceis auſpicium capiebat apparebat? prius ſi verum, *pullariorum* conditio non fuerit ampla, ut ut auſpicia Romanis magno in honore erant, neceſſe eſt; alterum vero arguit eos aliquo loco habitos fuiſſe. Certe cum Cicero lib. 2. c. 34. de Divinat. narret olim captandis auſpiciis adhibitum fuiſſe *peritum*, ſuo vero tempore *quemlibet*; cum *pullarius* vel qui in auſpicium adhibetur, nuntiaverit auſpicanti, quid pulli fecerint; & cum pullos alere, eorum curam habere, atque in cavea adferre debuerit (*attulit*, ait Cicero, *in cavea pullos is*, *qui ex eo ipſo nominatur pullarius*) a vero nequaquam alienum eſt, unum eundemque hominem viatorem & pullarium fuiſſe; vel eum vocari *viatorem pullarium*, quia ad auſpicantem ire & nuntiare tripudium ſoliſtimum vel alia debebat: & ita *augur pullarius* in altera inſcriptione laudatus alius erit a *pullario*: vel idem homo auguris & pullarii munus obierit; quam in rem alii, quibus plus otii eſt, inquirant. Grævius hæc ad me pro ſingulari ſua humanitate miſit: Hoc omnino videtur verum eſſe, duplici munere functum eſſe L. Cytiſum *Viatoris* & *Pullarii*: nec mirum non amplæ fortunæ fuiſſe hominem pullarium, cum & auſpices eſſent viliſſimi. Et plures fuiſſe *pullarios* ipſa videtur inſcriptio docere, cum dicatur *Pullarius prior*. Nec enim dubito hoc ad pullarium referendum: rationes ſunt liquidæ. Tres qui ſequuntur nummi argentei etiam humanitati & ſtudio ſingulari Remp. Litterariam juvandi Conſulis Witzii, debes Lector; qui eos Conſtantinopoli allatos haud ita pridem, mihi dono dedit.

Et

Et primus quidem eſt Tenediorum, cujus in una area cernitur ſecuris, uva, & aliud quid, quod ſatis dignoſci, quid ſit, non poteſt; & ΤΕΝΕΔΙΩΝ : in altera bina capita per poſteriorem partem conjuncta, alterum viri barbati, alterum fœminæ. Jam olim Goltzius ſimiles vulgavit, ſed bina capita potius fœminas referunt, quod tamen hiſtoriæ plane repugnat. Nam ut Ariſtoteles in Tenediorum Rep. apud Stephanum memoriæ mandat, Rex quidam ejus inſulæ lege ſancivit, ut morti darentur in adulterio reperti; cum autem filius deprehenderetur, legem etiam ratam habuit; eoque occiſo in proverbium res abiit, & Τενέδιος πέλεκυς de crudeliter factis uſurpari cœpit; & ἐν μὲν τῷ ἑτέρῳ μέρει nummorum Tenediorum exhibuerunt πέλεκυν, ὅτι δὲ τοῦ ἑτέρου δύο κεφαλὰς, εἰς ὑπόμνησιν τοῦ περὶ τὸν παῖδα παθήματος. Heraclides in libello de Politiis Regem hunc *Tennem* nominat, additque ab una parte nummi expreſſum fuiſſe ſecurim; ab altera vere ἐξ ἑνὸς αὐχένος πρόσωπον ἀνδρὸς καὶ γυναικός : *uni collo inſiſtens caput viri & mulieris.* Aliam cauſam ſignandi ita nummos Tenediis putat fuiſſe Nobiliſſimus Bochartus, qui poteſt videri part. 2. lib. 1. c. 9. Phaleg. Præterea alia longe forma ſecuris in noſtro quam in Goltzii numiſmate eſt; & conſpiciuntur ibi mures bini, hic vero res cognitu difficiles & uva vel racemus, ad ſignificandum proculdubio inſulam hanc, ut alias multas Ægæi maris, quarum in nummis propterea etiam uva cernitur, vini feracem fuiſſe. Editi etiam bini Tenediorum nummi ſunt in Theſauro Palatino, quorum in uno etiam racemus cernitur; ſed cum alia ſint, quæ non conveniant, rem me gratam feciſſe Antiquitatis ſtudium æmulantibus reor, quod & meum luce donaverim publica. Sed bina hæc capita uni cervici impoſita me admonent, ut doceam primo, alios etiam populos ita nummos ſi-

gnaſſe; & deinde eo delapſam eſſe ridiculam gentilium ſuperſtitionem, ut bicipites, tricipites, & quadrifrontes deos, ac totidem monſtra coluerint. In nummis igitur Rheginorum, Syracuſanorum, Lemniorum, Atellanorum, Theſſalonicenſium, quemadmodum conſtat ex Goltzio, Proſpero Pariſio, & Theſauro Palatino, ejusmodi ſymbola cernuntur. Quod ſi quis hujus rei rationem a me inquirat, ego certe *non liquere* pronuntiabo; maloque alios examinare, quæ viri docti ſcriptis mandarunt, eademque vel amplecti vel refutare, quam incertis conjecturis indulgere. Notandum tamen illorum in populorum nummis cerni fœminarum capita, niſi ſculptor nobis imponat, uni cervici impoſita; exceptis Theſſalonicenſium, in quibus virorum barba & corona laurea inſignium capita cernuntur; quod Ludovicus Nonnius, diligens harum rerum ſcrutator, refert ad Janum bifrontem, quem Plutarchus in Quæſtion. Romanis Græcum facit, atque ex Perrhæbia Italiam veniſſe memorat. Certe Romani *Janum bifrontem* nummis indiderunt, qualem & ego poſſideo vetuſtum certe & integrum: taliſque vel *biceps*, *geminus*, *biformis*, ἀμφιπρόσωπος celebratur Septimio apud Terent. Maurum, Ovidium, Macrobium, Florum, Plutarchum alioſque. Eſtque nummus elegans P. Septimii Getæ, in cujus averſa area cernitur Janus bifrons, ſtans, una manu haſtam, altera faſces tenens.

Hunc ego percuſſum eſſe exiſtimo cum ſecundum Conſulatum Geta iniret; nec aſſentior diligenti Palatinæ Gazæ editori, qui ad diſcordiam & diviſum inter duos fratres imperium eundem refert: quod certe ut non admittant faciunt *faſces*, facit ipſe Janus, quem hoc tetraſticho decoravit Auſonius,

Hic

Hic Jani menſis ſacer eſt ; en aſpice, ut aris
Thura micent ; ſumant ut pia thura Lares.
Annorum ſeclique caput, natalis honorum,
Purpureos faſtis qui numerat proceres

id quod etiam mecum exiſtimabant illi, qui his ænigmatibus explicandis æterna cum laude incumbunt. Nec aliam ob rationem eundem Deum cerni exiſtimo in numiſmatibus Ælii Cæſaris, & Commodi, quam quia percuſſa fuerunt cum ille ſecundum hic Conſulatum quintum iniret, ſed unde explicandum ſit caput biceps, cui ſpicæ ſunt impoſitæ, in Pompejorum nummis apud Franciſ. Angeloni, fateor me non ſatis clare percipere. Sarapidis & Iſidis capita ſuper eodem quaſi collo conjungi exiſtimat in Juliani Imp. nummo vir doctus, qui Theſaurum Numiſm. Antiquorum apud Batavos vulgavit; idque factum ſuſpicatur ad denotandum, unius utriuſque eandem vim ac potentiam eſſe; atque inde in veteri Inſcriptione conjunctim legi ISIS SERAPIS. Sed ut hoc ultimum alibi explico, ita ex ipſo illo nummo ab aliis edito clariſſime patebit contrarium; quippe in quo diſtincte ſatis cernitur collum Serapidis & collum Iſidis. Adeo ut in hunc cenſum venire non debeant; ne dicam illorum capita non conjuncta ſibi invicem eſſe, quod argumentum elucidandum ſumpſi, per poſteriorem partem, ſed, ut alia & deorum & Impp. bina capita, per latera. In nummo Antonini Pii apud Franciſcum Angeloni cernitur vel Æſculapius, vel Salus bifrons, ita ut unum caput repræſentet illum, alterum vero hanc deam; quemadmodum obſervavit Pet. Bellorius, magni nominis Antiquarius. Mercurius bifrons celebratur Gregorio Nazianzeno, in epiſtola ad Nemeſium : Ἀμφιπρόσωπος Ἑρμῆς, δίγλυφος, οἷα πρόσω τὸ μὲν, ἄλλο δ᾽ ὄπισθεν : *Bifrons Mercurius dupliciter ſculptus , quaſi aliud ante ſit, aliud retro*; uti illa verba laudat ad Apoſtolium Petrus Pantinus. Et *Mercurium* διπλοῦν Syneſius lib. I. de Provid. ſcribit Ægyptios feciſſe, νέον ἱστάντες παρὰ πρεσβύτῃ : quanquam non tam uni corpori bina capita, Juvenis & ſenis, videantur impoſuiſſe Ægyptii Mercurium deſignantes; quam bina ſimulacra eodem in loco collocaſſe; quomodo Macrob. lib. I. c. 19. eoſdem ſcribit *Solis ſimulacra pinnata finxiſſe, alterumque cærulea ſpecie, alterum clara.* Relictis bifrontibus vel diis vel hominibus, ad eos, qui trium capitum ſunt

transgrediendum est; qui quamvis in nummis, quod equidem sciam, non occurrant, ab auctoribus tamen prætermissi nequaquam sunt. Mercurius igitur τρικέφαλος, Athenis fuit dedicatus a Procleide, vel Patrocleide, uti Valesius rescribit Hipparchi ἐραστῇ, qui in trivio constitutus vias, quarum nomina adscripta erant, quo ducerent significabat & caput ad unamquamque viam habebat conversum uti patet ex iis, quæ Harpocration & Suidas in v. τρικέφαλος, & apud eos Philochorus memoriæ mandant. Adeo ut caute legendus sit Hesychius, qui observat Aristophanem in Τριφάλητι, ludentem comice dixisse Ἑρμῆν τρικέφαλον, non secus τετρακέφαλος Mercurius sacratus est ἐν τῇ τριόδῳ τῇ Κεραμεικῷ. Nam inde nequaquam sequitur, cognomen hoc Mercurii a comico fictum esse, talemque nullibi exstitisse; sed, si modo licet de fragmentis judicare, Aristophanes hominem τριφάλητι, ornatum, id est galea tribus conis insigni, vel persona comica forte, quæ tria capita habeat, quales exstant in Gemmis Socratis a Chifletio editis, τρικέφαλον vocavit, ea ratione, qua in Ceramico visebatur Mercurius τετρακέφαλος, Mirum autem Hesychium τρικεφάλου exemplum non adferre. Nam talis Mercurius certe Athenis fuit, celebraturque etiam Isæo apud Harpocrat. & Suidam, illique dicitur prope Vestam fuisse; Auctori M. Etymol. qui clare scribit Patroclidem eum dedicasse Lycophroni pag. 111. ubi Scholiastes eum ita vocari scribit quia erat Cælestis, marinus & subterraneus deus; vel propter τὸ φυσικὸν, ἠθικὸν καὶ λογικόν; vel denique quia rem habuit cum Hecate, atque ex ea sustulit tres filias: quam secundam rationem etiam ante oculos habuit Eustathius ad Odyss. Δ. Ἑρμῆς ὁ τρικέφαλος ἄλλιος τὸ τριττὸν τοῦ φιλοσόφου λόγον αἰνίττεται: id est, *Mercurius triceps significat tres Philosophiæ partes*; quæ loca licet & mihi observata fuerant, malo tamen fateri me debere Henr. Valesii ingenio; ne forte quis peculatum objiciat zoilus; iisque addendus Apostolius Centur. XIX. Prov. 51.

Diana vel *Hecate* quam *Dianam infernam* vocat Flacius Valer. lib. 5. v. 259. etiam tribus capitibus defœdata culta fuit; notum illud, *tria Virginis ora Dianæ*: indeque *triplex* vocatur Ovid. 1. Fastor:

Quod semel est triplici pro virgine cæsa Dianæ.
Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.

Et

Et de Hecate idem canit libro eodem,

Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
Servet ut in ternas compita ſecta vias.

Græci eam τετραπρόσωπον, τρίμορφον, & τριαύχηνα appellant, uti ex Lycophrone aliiſque apparet, qui poſſunt conſuli, non ſecus ac Gyraldus, Meurſius, Carolus Neapolis & reliqui. In pictura veteri, quæ Nymphæum repræſentat, cernitur ſacellum, inque ejus medio tres figuræ, quarum media reliquis duabus tertiam fere partem major eſt uti ex ectypo apparet.

Vir, qui eam illuſtravit, doctiſſimus hic ſe putat inveniſſe *Heca-*
„*ten triformen* : parte alia, ait, ad montis crepidinem dearum tri-
„ga, uno ſacello dedicata apparet; hanc *triformem* illam *tergemi-*
„*namque Hecaten*, *tria virginis ora Dianæ* affirmare haud dubitave-
„rim. Quæ num vera ſint, aliis judicandum relinquo : ego certe ſemper exiſtimavi triformem Dianam vel Hecatem eſſe, quæ tria capita uni corpori habebat impoſita, quemadmodum illud in Jano bifronte & quadrifonte obſervamus. Et quando ſtatua quædam τετραπρόσωπος dicitur, certe nulla alia poteſt mentibus imprimi, quam quæ tot vultus habet. Sic Artemidorus lib. 2. c. 42. ſcribit in ſomnis videre Ἑκάτην τετραπρόσωπον ἑστῶσαν ἐπὶ βάσεως, *ſuper baſi ſtantem* ſignificare motus & peregrinationes. Inter gemmas Abraxeas a Chifletio editas cernuntur binæ; in quibus occurrunt bina monſtra tribus capitibus, totidemque manibus deformia; ita tamen, ut unius manus flagellis, & fuſtibus, alterius anguibus & lampadibus armentur; quas vir eruditus ad Hecaten non abſque ratione refert : In lucerna apud Chifletium pag. 1178. cernuntur Iſis, una manu ſiſtrum, altera ſitulam tenens; Serapis comitatus cane, & monſtrum tribus pedibus, tribuſque capitibus inſigne : quod utraque

manu-

manu tenet lucernas ardentes. Janum præterea Marcus Musurus τετραπροσωποφανῆ θεὸν *trifrontem deum* vocat; quod num fecerit imitatione veterum, vel quia statuæ Jani fuere tricipites, quales se vidisse putabat Heinsius, ego quidem aliis discutiendum & indagandum relinquo. Quod ad *Quadrifrontes Deos* attinet, eorum certe exemplum in *Jano Quadrifronte* habemus. Advectum illum Romam esse captis Phaleris, testatur Servius ad lib. 7. Æn. *postea captis Phaleris, civitate Tusciæ, inventum est simulacrum Jani cum frontibus quatuor: propter quod in foro Transitorio constitutum est illis sacrarium aliud, quod novimus hodieque quatuor portas habere. Janum certe apud aliquos Quadrifrontem esse non mirum est. Nam alii eum diei dominum volunt, in quo ortus & occasus: alii anni totius, quem in quatuor partes constat esse divisum*: Et mox; *Nam quasi mundo ei duas facies dederunt, Orientis & Occidentis, quod jam supra dictum est: alii quatuor secundum quatuor partes mundi*. Macrob. lib. 1. Sat. c. 9. *Ideo & apud nos in quatuor partes spectat; ut demonstrat simulacrum ejus Faleris advectum. Bavius Bassus in eo libro quem de diis composuit, Janum bifrontem fungi ait, quasi superum & inferum janitorem; eundem quadriformem quasi universa climata majestate complexus*. Si fides igitur habenda Servio *Janus Quadrifrons* originem suam debet civitati Tusciæ Phaleris, sive *Faleriis*; & propterea locum nequaquam videtur habere posse φάλαρα, Thessaliæ urbs, quæ tamen notis inserit. Talem præterea Janum celebrat Codinus in Origin. Constant: Τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἰανοῦ ἱστοροῦσι τετράμορφον διὰ τὰς τέσσαρας τροπάς: & Joannes Philadelphensis in libro inedito de Mensibus scribit, ejusmodi Jani signum extare in foro Nervæ, quemadmodum observavit Lambecius. In foro igitur Nervæ, quod *Transitorium* dicebatur, fuit & statua & ædes Jani Quadrifrontis cujus caput templo impositum ex nummo Augusti repræsentat Choulius; quique totus cernitur in Hadriani Imp. numismate, apud Antiquarios obvio. Quin & P. Victor in descript. urbis Romæ, *Janos Quadrifrontes sex & triginta celebrat*: per quos tamen non tam statuæ sunt intelligendæ, quam transitiones perviæ, quarum latera quatuor transiri poterant; quo sensu *Janus* frequenter non modo usurpatur, sed etiam Livio lib. 41, c. 27. *In his & cloacam circumducendam & forum porticibus tabernisque claudendum & Janos tres faciendos*: quæ verba nequaquam, ut Oizelius arbitratur, signifi-

gnificant, tres Jani Bifrontis ſtatuas in foro Romano fuiſſe; id quod mirari convenit virum eruditum commentari, quia jam olim Torrentius ad Horatium *tres Jani ſtatuas* Acroni laudatas, recte rejecit. Præter Janum autem neminem deorum novi, qui ita factus fuerit. Apollo quidem quatuor manus, totidemque aures habuit, apud Lacedæmones, quemadmodum teſtantur Soſibius apud Zenob. Cent. 1. Prov. 54. Diogenianus Centur. 2. Prov. 5. Heſychius in vv. Κȣείδιον, & Κυνάδας; quorum loca occupavit Meurſius in Miſcellaneis Laconicis: quibuſcunque addendus eſt Libanius Orat. XI. Tom. 2: ſed de quatuor capitibus nihil occurrit. Alter nummus eſt Abydenorum, qui neſcio an ab ullo Antiquario vulgatus ſit.

Cernitur in eo Diana, pharetram & arcum poſt tergum rejecta gerens; eamque Deam ab Abydenis templo cultam fuiſſe, patet ex Polyb. lib. 16, c. 16: ubi narrat eos per Philippum Macedoniæ Regem ad extrema redactos conſilia cepiſſe mulieres, liberos ſeque adeo ipſos occidendi; & eum in finem τὰς μὲν γυναῖκας συναθροῖσαι εἰς τὸ τῆς Αρτεμίδος ἱερὸν ἁπάσας. Ab altera vero parte aquila, & ante eum thuribulum vel arula accenſa, & ſupra ΑΒΥΔΗΝΩΝ infra vero ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ: quod nomen magiſtratus videtur eſſe. Num autem aquila ad Jovem, cui illa ſacra, referri debeat, an vero aliam ob cauſam nummis indita ſit, ignotum utique eſt. Et cum nihil ſingulare nummus hic nos doceat, niſi Dianam ab Abydenis cultam fuiſſe, ad tertium numiſma me conferam, quod rarum certe eſt & necdum luce publica donatum. Conſpicitur in eo Apollo laurea coronatus; in altera vero area idem deus ſtans acum manu tenens, pharetra a tergo pendente; & ab anteriore corporis parte

ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ cum litteris ΣΑΕ a posteriore vero nota aliqua & ΤΜΙΘΕΩΣ: infra vero ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ ... ΜΑΝΔΡ.. uti ex ectypo clare patebit.

Litteræ nonnullæ difficulter cognosci possunt, sed proculdubio fuit ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΥ; indeque clarum erit nummum percussum esse ab Alexandrensibus Troadis; inque eo conspici Apollinem Smintheum ex Homero, Strabone, aliisque satis notum. Nam haud procul a fluvio Scamandro urbs illa fuit; Plin. l. 5, c. 30. *Troadis locus Amaxitus, dein Cebrenia, ipsaque Troas, Antigonia dicta, nunc Alexandria, colonia Rom. oppidum Nee. Scamander amnis navigabilis, & promontorio quondam Sigæum oppidum. Dein portus Achæorum in quem influit Xanthus Simeonti junctus: stagnumque prius faciens Palæscamander.* Agit de hac urbe Tristanus Tom. I. p. 752. sed arbitror virum doctissimum subinde falli, & Alexandriam Troadis cum ipsa Troia vel Ilio confundere. Quod enim censet a Ptolomæo lib. 5, c. 2. *Troadis* situm his describi verbis; τῆς δὲ Ἴδης μεταξὺ καὶ τῆς θαλάττης ἡ Τροία κεῖται συνάπτουσα τῷ ὄρει: *Inter Idam & mare sita est Troia montem attingens*: Ptolomæique *Trojam* eandem urbem esse cum ea, quam Strabo lib. XII. *Troadem* vocat, in eo mirifice fallitur. Nam verba hæc non sunt Ptolomæi, sed ipsius Strabonis pag. 574. deinde *Alexandria Troas* adjacebat mari, uti vel ex Apostol. Actis patet, Troja autem vel Ilium monti Idæ, easdemque urbes apertissime distinguit Geographus pag. 593. Arbitratur præterea vir doctus Alexandriam Troadis nomen suum accepisse ab Alexandro Paride, vel a loco Idæ, cui nomen *Alexandria*, & in quo libidinantium dearum judex sederat. Verum clare satis Strabo memoriæ mandat Lysimachum Ilii curam, nec non Alexandriæ habuisse, συνῳκισμένης μὲν ἤδη ὑπ' Ἀντιγόνου καὶ καλουμέ-

νης

νης Ἀντιγονίας, μεταβαλούσης δὲ τοὔνομα, quia pium esse existimabant Alexandri successores hujus primum, deinde suo apppellatas nomine urbes condere; & alibi narrat Antigonum Cebrenios ac Scepsios in urbem coëgisse tunc temporis Antigoniam, suo vero Alexandriam dictam; in ea mansisse Cebrenos, Scepsios autem permissu Lysimachi in patriam rediisse. Non igitur a Paride, verum ab Alexandro Magno nomen habuit; & forte postquam Lysimachus urbi nomen istud dedit, ad distinctionem aliarum ejusdem nominis urbium, *Alexandria Troas* gentili regionis nomine dicta est; quomodo appellatur Liv. 35, 42. & 37, 35. Ptolomæo & Straboni, quem Interpreti non fuisse intellectum optime animadvertit Illustris Spanhemius, & quia ipsa, uti notum est, regio *Troas* vocatur, inde Strabo eam lib. 2. nominat Ἀλεξάνδρειαν Τρωάδος; Stephanus eandem facit πόλιν Τροίας: & Polybius lib. 5. extremo scribit facinus egregium editum esse ὑπὸ τῶν περὶ τὴν Τρωάδα κατοικούντων Ἀλεξανδρέων: qua urbe cum ortus fuerit Nicomachus, Suidę vocatur Ἀλεξανδρεὺς τῆς Τρωϊκῆς. Samuel Petitus vir doctus admodum Lib. 1. Var. Lect. cap. 12. Alexandriam nostram etiam Βοτὰ scribit appellari, quia lauro celebris erat, Plinio lib. 15. extr. nec non Dioscoride celebrantibus *Alexandrinam laurum*, quam iidem *Idæam* appellant. Sed adhuc quæro, unde ea expiscatus sit ille. Nam Βοτὰ non significat φυτὸν, ut videtur velle, sed Βοσκήματα, interprete Hesychio; & apud Stephanum scribitur Βοτάνη; verbaque illius non de urbe, vel loco, accipienda sunt, sed de *lauru Alexandrea*, uti multis evincit Salmasius ad Solinum; id quod Petitum docere debuissent sequentia, eam n. laurum alios δανάην, alios χαμαιδαφύνην, appellare. Nummus igitur *Alexandrenses ad Scamandrum* nobis ob oculos ponit; isque fluvius in alio Getæ, qui inscribitur ΙΛΙΕΩΝ ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΣ, occurrit. Alio nomine *Xanthus* dictus fuit; Hesych. Σκάμανδρος ποταμὸς ὃς καὶ Ξάνθος καλεῖται; & Homerus fingit fluvium hunc ab hominibus quidem *Scamandrum*, a diis autem *Xanthum* vocari; cujus fictionis causam vide apud Isaacum Vossium, Virum maximum in Observationibus ad Catullum. Et hoc est quod auctor brevium Scholiorum ad Hom. Il. A. v. 403. observat, allato fluvii hujus & aliis exemplis, τῶν συνωνύμων τὸ μὲν πρότερον ὄνομα εἰς θεὸς Homerum ἀναφέρειν; τὸ δὲ δεύτερον εἰς ἀνθρώπους. Initio igitur *Xanthus*, po-

ſtea *Scamander* eſt appellatus, idque a Scamandro Rege in eo ſubmerſo, uti Servius ad Lib. 4. Æn. v. 108. commentatur. Auctor de Flumin. eum facit Corybantis & Demodices filium, & furore correptum propter viſa Rheæ myſteria in fluvium ſe præcipitaſſe, unde *Scamander* dictus fuit, ſcribit. Aliam tamen nominis rationem reddit Euſtathius ad Il. μ. p. 890. & ψ. pag. 1197. nempe *Xanthum* appellari, quia τοὺς λουμβοὺς ξανθίζει vel quia Venus ante judicium in illo cum ſe lavaſſet ξαντὰς τείχας habuit: *Scamandrum* vero, tanquam dicas Κάμανδρον, quia κάματον ἀνδρός; id eſt, Herculis Iliam oppugnantis laborem, ſive eum ſitientem παραμυθήσατο, vel quia Herois σκάμμα Xanthum e terra oriri fecit. Sed qui præcipue notandus in nummo venit, eſt *Apollo Smintheus*. Et primo quidem obſervandum primam ultimæ vocis litteram hac figura eſſe ⌗, uti ſatis ex maxima ejus parte integra patet. Nam ita littera Σ. ſcribebatur nonnunquam; extatque eadem in Inſ. antiqua, quam exhibet Gruterus pag. CCX. teſte Gualtero in notis ad Tabulas Siciliæ antiquas; & ut hoc obiter adjiciam, ſimiliter Z. effingere ſolebant, uti docet nos Smyrnæorum nummus pag. 273. Theſauri Palatini, in quo ⌗ΕΥΣ id eſt, ΖΕΥΣ legitur. Deinde littera. N. vel ſuperpoſita virgula transverſa, quæ tamen ſigni videtur potius pars eſſe, denotatur, vel omittitur; quod ultimum in Latinis Inſcriptionibus frequenter obſervatur: in Inſ. I. p. CLXXIII. Gruteri, IMPESA pro *impenſa*; in alia apud Fabrettum p. 68. ad Col. Trajanam MESIBUS pro *menſibus*, & p. 35. DISPESATOR pro *diſpenſator*. Smintheus igitur Apollo cernitur armatus arcu & pharetra; qua re forte reſpicitur ad veterem hiſtoriam, quam memoriæ mandat Polemon apud Scholiaſtem Homeri ad Iliad. A. v. 39. Crinis nempe ſacerdos erat Apollinis in urbe Myſiæ, cui nomen Chryſe: huic iratus deus cum foret, miſit mures in agros ipſius; qui fruges corrumpebant. βουληθεὶς γάρ ποτε ὁ θεὸς αὐτῷ καταλλαγῆναι, venit ad Orden ἀρχιβουκόλον ipſius; a quo hoſpitio ſuſceptus, promiſit mala ſe ſubmoturum; & ſtatim mures τοξεύσας vel ſagittis occidens perdidit; juſſitque Crinidi ſignificari ἐπιφάνειαν ipſius, qui Apollini templum exſtruxit, illud appellans ἱερὸν Σμινθέως, quia propria dialecto mures Σμίνθοι dicuntur. Euſtathius quoque ad Iliad. A. p. 34. ſcribit Apollinem mures occidiſſe, qui ſegetes Crinidis corrumpebant, inde-

indeque eum Sminthei vel Μυοκτόνου Apollinis templum extruxisse: & hæc historia proculdubio lucem dabit Arnobio lib. 3. pag. 119. ubi Apollo vocatur *Sminthiorum pernicies murum*; quod monere obliti sunt eruditi commentatores. Alii plane diversam originem huic cognomini adscribunt, quam videre licet apud eundem Scholiastem, Eustathium, Tzetzem ad Lycophr. p. 192. Servium ad lib. 3. Æn. v. 108. Ælian. lib. 12. c. 5. de Animal. nec non Strabon. lib. 13. ubi, quod notandum præcipue, scribit, Apollinis Sminthii simulacrum, factum a Scopa Pario sub pede murem habuisse; & Heraclidem Ponticum narrare, mures, cum circa templum abundarent, sacros esse habitos, καὶ τὸ ξόανον οὕτω κατασκευασθῆναι βεβηκὸς ἐπὶ τῷ μυί: quæ etiam memorat Eustathius; verum apud eum male, ut puto, scribitur Ηρακλέων ὁ Ποντικὸς. Hesychio Σμίνθος exponitur *mus*, & Apollo dicitur Σμινθεὺς nominari, διὰ τὸ ἐπὶ μυωπίας φασὶ βεβηκέναι; *quia super muris foramine vel cavernula stabat*; quod abit multum a Strabone, qui *murem*, quem censeo esse præferrendum memorat. Ælianus scribit mures cultos ibi fuisse, in æde Apollinis cicures ali, albos sub ara latibula sua habere, apud tripodem Apollinis, murem stare: & denique *Smintheum* appellari, ὅτι ζέων θεῖ, *quia fervens currit*. Observandum præterea nomen hoc non modo illi loco datum fuisse, verum etiam aliis, uti binis, qui in vicinia templi hujus erant, aliis in agro Larissæo, ἐν τῇ παλαιᾷ in Rhodo & Lindo, καὶ ἄλλοθι δὲ πολλαχοῦ teste Strabone, qui etiam lib. 10. prope Κορησσίαν & Pœëessam urbes Cei insulæ celebrat Apollinis Sminthii templa. Quin & notandum Alexandriæ Troadis incolas narrare Sibyllam Herophilen fuisse νεωκόρον Apollinis Sminthei: illam mortuam ἐν τῇ Τρωάδι, & monumentum vel sepulchrum esse ἐν τῷ ἄλσει τοῦ Σμινθέως, teste Pausania lib. 10. Atque hic locus proculdubio est Σμίνθιον ἄλσος memoratum Stephano, quod non satis perceperunt viri doctissimi; quanquam existimem satis negligenter hic versatum esse Hermolaum, qui Stephanum in Epitomen redegit: & multa omisisse, cum Strabo luci sive sylvæ non meminerit. Sed occasione Alexandriæ examinandum, num nummus, quem exhibet Patinus pag. 5. & in quo cernitur hinc ΙΕΡΑ ΣΥΝΚΛΗΤΟΣ inde ΑΙΓΑΙΩΝ possit referri ad Alexandriam ἐν Αἰγαίοις ἢ καὶ Σκυθίᾳ, uti facit Harduinus. Mihi certe ἀδύνατον videtur, illud inde

expiscari posse, & potiori jure videntur Viri eruditissimi ad Αἰγῶν aliquam decurrere, quarum Stephanus meminit; quippe qui memorat Αἰγὰς multas, Ciliciæ, Macedoniæ, Cherronesi, Thraciæ, Æolidis, Lydiæ, Locridis, Ætoliæ, & Eubœæ: & quia reliquæ urbes, qui Sacrum Senatum nummis suis indiderunt, fuerunt Asiaticę, suspicio mihi oborta unam ex iis Ægis intelligendam esse. Auctor quidem Chronici Alexandrini sextam Alexandriam vocat τὴν κατὰ Σκυθίαν ἐν Αἰγαίοις; sed is loca, ubi hujus nominis urbes sitæ fuerunt, tam mira enarrat, ut quid de istis sentiendum sit, vix constet. Videtur & ejus meminisse Auctor fabularis vitæ Alexandri, cujus integrum locum adscribam, ut habeant peritiores, si tanti judicabunt, in quo sese exerceant. *Nomina civitatum, quas extruxit Alexander. Prima Alexandrina, quæ dicitur Ypusvitas: Secunda Alex. Yepiperium: Tertia Alex. dicitur* SITHIA: *quarta Ercustria: quinta Ymiteon: sexta Bucifalon sub fluvio Silonis. Septima Alex. sub fluvio Tigris: octava Babylon: Nona apud Troadam: decima Masagetas: undecima Yprexiaton*: 12, *Alex. dicitur Egyptus.* In nummo quidem Alexandri Severi, qui exstat in Cimelio Regio, legitur ΑΙΓΑΙΩΝ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. ΠΟΛΙΣ Sed hoc nomen Ægæ videntur habuisse ab Alexandro Severo, uti eadem urbs in alio nummo a Macrino *Macrinopolis* appellatur; non secus ac Ancyra in honorem Caracallæ *Antoniniana*, Tarsus in honorem Macrini Μακρεινιανή. & ipsi Ægienses Hadriano *Adriani*, & a Commodo *Commodiani* dicti fuerunt. Præterea, ut hoc addam in Gruteri Indice dicitur esse *Alexandria in Italia*; verum in Inf. 3. p. CCLXXII. legitur

COL. VEN. LENIA. AUG
ALEXANDRIA. ANT
APPELLINATIUM.

quæ colonia quomodo vocata, aut ubi fuerit fateor me ignorare. Tres tandem litteræ ΣΛΕ: videntur notæ numerales esse & æram quandam indicare. Hæc scripseram, & ecce mihi ab Amplissimo & Nobilissimo Spanhemio Ezechiele, cujus amicitia immensus mihi honor est, litterę, quibus consultus & rogatus, mirum quantum tres hi nummi illustrantur. Gratum tibi, Lector, proculdubio erit, si tecum communicem, quæ vir tam præclarus, & qui parem in hoc studiorum genere non habet, ad me pro singu-

„ lari

„lari sua humanitate Februario proximo misit. De tribus illis „nummis Græcis, quorum primæ tuæ ante annum scriptæ me„minerunt, & in novissimis denuo recordaris, illud habeas in li„mine, me haud leviter ob factam tibi eorum copiam, gratulari. „Sunt enim omnino quantivis pretii, neque hactenus a me ali„bi in præclaris ac locupletibus Cimeliarchiis visi aut observati. „Primus autem, quem memoras, ab Abydenis percussus cum Dianæ, „περιαυχενίης τε φαρέτρης, ut de eadem vetus Epigramma, effigie, „nullum facesset negotium, ubi reputaveris Abydum, quod e „Strabone & Stephano notum, Milesiorum coloniam, apud quos „Diana juxta Apollinem culta, immo cujus ductu & auspiciis Mi„letus scilicet condita, teste Callimacho in Dianam v. 226.

Μιλήτῳ ἐπίδημε, σὲ γὰρ ποιήσατο Νηλεύς

„Unde etiam, quod obiter observo, festum Νηλη̃ϊς, cujus Plu„tarchus aliique meminerunt, Dianæ apud Milesios sacrum & fre„quens etiam hujus Deæ in Milesiorum nummis effigies. Notum „autem, ac Tibi, qui hæc accuratissime tenes, vel e penu num„maria luculenter obvium, deducta vulgo in Colonias, ac ab iis„dem retenta Originem seu Metropoleon sacra. Ut vel inde ab„unde liqueat, cur signum Dianæ occurrat, cum in tuo, tum „in alio Abydenorum nummo, quem in Vero apud Patinum vi„deas, & inde retulit Harduinus. In aliis autem Abydenorum „nummis, quos versare mihi hactenus licuit, nonnunquam Cy„bele, in tractu quippe Phrygiæ vicino, aut pileati Dioscuri, „consueta & salutaria maritimarum, qualis Abydus, urbium nu„mina, Σωτῆρες ἐπὶ ξυροῦ ἤδη ἐόντων; aut infelix illud amantium „par Hero & Leander conspiciuntur. Ad alterum, quod adti„net, Tenediorum nempe nummum cum duobus capitibus jun„ctis, & securi, nota jam tibi & comperta, quæ apud Stepha„num, Suidam, aliosque, ad plenum utriusque symboli expla„nationem faciunt. Diversa paulo, quam innuis a Golziano num„mo, figuræ imberbis quam tuus præfert, effigies, non ad mu„lierem forte, sed ad juncta Regii adolescentis cum mœcha, & „securi cum eadem percussi capita potest, mea sententia, haud in„commode referri, & quo respexisse etiam videtur Stephanus, „Διὰ τοῦτο φησὶ καὶ ἐπὶ τοῦ νομίσματος τῶν Τενεδίων κεχαράχθαι, ἐν „μὲν τῷ ἑτέρῳ μέρει πέλεκυν, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου δύο κεφαλάς, nem-

„pe

,,pe filii & mœchæ, qui pœnas dederant εἰς ὑπόμνησιν τοῦ περὶ τὸν
,,παῖδα παθήματος. Idem etiam clare innuit Suidas, de hoc ipſo
,,agens Tenediorum nummo, ἐφ᾽ οὗ μὲν πελέκος, ἐφ᾽ οὗ δὲ δύο
,,πρόσωπα ἐπ᾽ ἑνὸς αὐχένος. Uva autem in eodem nummo tuo
,,ſignata, feracem vino, quod aliunde liquet, tractum haud mi-
,,nus ac Bacchus cum ſcypho in nummo Commodi Gazæ Regiæ,
,,vicinam Tenedo Lesbum, οἰνήρη dictum in veteri Epigrammate,
,,familiari utroque hujus rei in nummis ſymbolo; continuo ar-
,,guit. Utramque certe inſulam conjungi videas apud Perie-
,,getem,

Λέσβου τ᾽ εὐρυχεύροιο καὶ ἱμερτῆς Τενέδοιο.

,,Tertius autem ſeu poſtremus nummus a Te commemoratus,
,,cum epigraphe ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ, Scamandri præterea, & Apolli-
,,nis Smynthei nominibus, omnino præclarus eſt, nec alibi hacte-
,,nus, quantum ego ſcio, viſus. Scamandri quidem meminit num-
,,mus e Ligorii Collectaneis ab Holſtenio ad Stephanum p. 16.
,,prolatus, ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΣ ΙΛΙΕΩΝ, quem in ſchedas meas Ro-
,,mæ, ex inſpecto ibidem Ligorii opere, pridem retuleram. ΣΚΑ-
,,ΜΑΝΔΡΟΣ etiam, ſi per ultimum litteræ ferme, uti refers, exe-
,,ſæ ductum licet, legi in eodem tuo nummo mallem, quam
,,ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΥ; ſicuti paſſim expreſſa videas caſu recto fluviorum
,,in antiquis nummis nomina ΚΥΜΑΙΩΝ ΓΑΛΥΚΟΣ : ΕΦΕΣΙΩΝ
,,ΚΑΙΣΤΡΟΣ : ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ ΜΕΛΗΣ, ut plura id genus mittam,
,,& in ſuperiori nummo ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΣ. Sed hoc leve: Scaman-
,,der vero ille cum veterum, Homeri exemplo, monumentis val-
,,de celebratus, tum ab Alexandria Troade, quod jure obſervas,
,,haud procul decurrens, ut commode in nummo illius urbis ſi-
,,gnari meruerit. Hanc autem Alexandriam a Troja ſeu Ilio,
,,quod olim etiam uti recordaris, monui, diverſam omnino vere
,,adſeris, nomenque ei non a Trajano Alexandro, ſed ab Alexan-
,,dro Macedone, quod Strabo aperte innuit, idque Lyſimacho
,,auctore, quum prius *Antigonea* diceretur inditum. Adſcriptæ
,,autem in eodem tuo nummo, quas memoras, litteræ ΣΛΕ, ur-
,,bis epocham, annorum nempe ccxxxv. liquido, mea ſententia
,,arguunt. Unde ſi ad Lyſimachi, a quo urbs dicta *Alexandrea*,
,,res in tractu illo geſtas, & quarum Diodorus meminit lib. xx.

,,æræ

„ æræ caput revoces, hoc eſt, ad Olympiada CXIX, aut juxta alios „ CXX, ſeu ante Chriſtum CCC, cuſi inde ætatem nummi eruas, „ circiter quarto Olympiados CLXXVIII, ſeu ante Chriſtum LXV, „ nemper circa tempora debellati a Pompejo Tigranis. Quanquam, „ quod parum hic refert, nec jam hujus loci, unius forte aut al„ terius anni, pro diverſis Chronologorum calculis, ratio haberi „ hic poſſit. Ex quo autem Colonia Romana in eandem Alexan„ driam ſub Auguſto, quod e nummis liquet & firmat Strabo, „ deducta, omiſſa inde in iis hujus Æræ memoria, & Latini vul„ go illius urbis nummi, cum variis *Coloniæ Alexandrinæ Auguſtæ*, „ *Troadis*, aut *Coloniæ Aureliæ Antonianæ Alexandriæ*, vel *Alexan„ drinæ*, qualem nummum alibi primus protulit, appellationibus, „ e quibus geminos male Holſtenius ad Stephanum p. 24. ad *Ale„ xandriam* Ægypti retulit. Alterius quidem Æræ Alexandrinæ, „ h. e. Μεγαλοπόλεως, meminit nummus Eliogabali, Gazæ Regiæ, „ a me pridem in eadem viſus & notatus, ac nuper ab Harduino „ cum aliis ex indice admirandi illius Cimelii deſcriptus. Diverſa „ vero eadem ab Æra Alexandreæ ſeu Alexandri, ac inde *Dulher„ vajim* Arabibus dicta, de qua pridem Scaliger in Canonibus Iſa„ gogicis, quæ etiam ſuperiori Æra Alexandriæ Troadis longe an„ tiquior, eadem quippe cum Æra Seleucidarum. Sed hoc obi„ ter. Apollinis autem Smynthei, quem memorat itidem num„ mus hujus Troadis tuus, familiaris olim in toto illo tractu cul„ tus, neque ſolum, quod ex primo Iliados notum, apud com„ memoratos paulo ante Tenedios a Troade iſta haud procul diſſi„ tos. Ita Chryſas, urbs illius loci, ſacra eidem Smyntheo, a „ quo λόγοι Σμινθιακοὶ apud Euſtath. ad Iliad. A. p. 34. Mirari „ tantummodo quiſpiam poſſet, quod nullum in illo tuo nummo, „ neque enim obſervare id & monere in tuis ad me litteris ſuperſe„ diſſes, veſtigium occurrat Dei illius ſupra murem, unde ei no„ men inditum volunt, quemque calcat aut percutit, ſtantis: qua„ le ſcilicet ejuſdem Smynthei ſimulacrum deſcribit commemorato „ ante loco Euſtathius, ὃν καὶ ἱδρύουσι μυὸς ἐπὶ βεβηκότα, ὡσανεὶ πα„ τάξαντα τὸ θηρίον. Verum, ut alia jam mittam, non hanc ſolam „ a muribus denominationem *Smynthei* Apollinis arceſſit ibidem Eu„ ſtathius, ſed opportuniorem procul dubio, ab urbe illius tractus „ Smyntheo. Hæc ſunt, quæ Vir ille Magnus, & Antiquitatum

Interpres feliciſſimus pro ſingulari, qua fulget & illuſtris eſt licet in ampla dignitate conſtitutus ſit, humanitate ad me miſit; quæ ſi tibi, Lector, tantum, quantum mihi arrident, placebunt certe plurimum. In agro Sylvaducenſi exiguus pagus eſt, cui nomen *Rummel*: qui ante annos aliquot nobis dedit C. JANUARINUM SEXTUM INTERPRETEM, uti docui in Inſcriptionibus Antiquis, quas una cum Apotheoſi Homeri vulgavi. In eodem loco inventus eſt & alius lapis, ingens ſatis, & candidi coloris, quem mihi dono miſit Ampliſſimus Vir, Henricus Copez, Urbis illius Senator, & antiquarum rerum ſtudioſiſſimus. Continet marmor illud Inſcriptionem tam elegantem, ut affirmare non dubitem ſimilem his in terris vix repertam eſſe:

.. ACSUSA
NO. HERCULI
SACRU. FLAVS
VIHTIRMATIS FIL
S MMUS MAGISTRA
. IVITATIS BATAVOR
V. S. L. M.

Occurrit igitur hic HERCULES MACSUSANUS, qui proculdubio non ſecus ac *Deuſonienſis*, aliique Dii topici abſque numero a loco, in quo cultus fuit, nomen habuit. In Inſcript. 4. pag. MLXX. apud Gruterum, quæ Weſtcapellæ Zelandorum reperta eſt, ſcribitur HERCULI MARCUSANO: in nummis vero Poſthumi apud Antiquarios obviis, HERC. MACUSANO: quomodo etiam in lapide laudato legi, teſtis eſt Boxhornius cap. 1. Quæſt. Rom. quem tamen recte carpit Triſtanus Tom. 3. p. 146. quod inde faciat MAGNO SANCTO. Nam certe in numiſmate ſatis clare legitur MACUSANO, & in meo marmore addita littera mACSUSANO: arbitrorque apud Antiquarium non minimi nominis male ſcribi MAGUSANO, & Mezzabarbam, ſpectatæ etiam diligentiæ peritiæque virum, inde aliam epigraphen a MACUSANO facere; quia apud Triſtanum C. non autem

tem G. occurrit. In qua regione vel urbs, vel locus, a quo Hercules nomen accepit, situs fuerit, utique incertum manet, cum apud neminem veterum, quod sciam, memoretur vel *Macusum*, vel *Mascusum*. Credibile tamen est, illud nomen loco alicui in Gallis versus Rhenum inditum fuisse, quia & altera & hæc inscriptio in illo tractu inventę sunt. Sique verum est, quod notant celebres Antiquarii, Posthumum sub nomine *Herculis Macsusani* cultum fuisse, id quod rejiciendum nequaquam videtur, ad ejus imperium quod incidit in annum Christi 250. V.C. 1012. Inscriptio nostra erit referenda; unde de ejus antiquitate judicium fieri potest Herculem certe sæpe in nummis ejus datur conspicere, additis Inscriptionibus: HERC. PACIFERO: HERCULI ARGIVO: HERCULI LYBICO: HERC. DEUSONIENSI: HERCULI ERYMANTHINO; INVICTO: ROMANO: IMMORTALI & HERCULEM: & inde haud absurde colligitur Gallos, quorum summus erga Posthumum erat amor, quod submotis omnibus Germanicis gentibus, Romanum in pristinam securitatem revocasset imperium, teste Trebellio Pollione, eum ut Herculem monstrorum domitorem coluisse. Atque hoc vel inde patet, quia certe deus Hercules iis cognominibus in Galliis cultus non fuit; sed data illa cognomina sunt Posthumo, tanquam in vincendis Germanis parem Herculi laborem exantlasset. Et firmant hoc alii nummi, in quibus occurrit VIRTUS EQUITUM, POSTUMI AUG. & AETERNITAS AUG. cum Hercule leonem domante, ejus exuvias gerente, clavam atque arcum, & Imperatori imponente coronam: nec non unus Posthumi filii, in cujus aversa area HERCULI DEUSONIENSI legitur, & conspicitur caput Posthumi patris. Is qui hoc monumentum posuit, vocatur FLAVIUS VITHIRMATIS FILIUS; & patris nomen satis superque docet, eum origine Gallum vel Batavum fuisse. Solebant autem provinciales Romana nomina adsumere; Sic frater Arminii *Flavius* cognomento fuit, teste Tac. 2. A. 9. & *Claudius Civilis*, *Julius Paulus*, *Julius Brigantius*, *Claudius Labeo* nomina Romana habent. VITHIRMAS proculdubio est nomen Batavum vel Gallicum; & nescio an alibi simile occurrat. Præcipue autem notandus est SUMMUS MAGISTRATUS CIVITATIS BATAVORUM. Quod si CIVITAS hic complectere-

tur omnes Batavos, qui iisdem legibus vivebant & unum constituebant Reip. corpus, uti usurpatur Cæsari lib. 1. de Bello Gall. c. 12. ubi *civitas Helvetiæ*; Tac. 2. A. 61. ubi *Æduorum*; Germ. c. 37. ubi *Cimbrorum* c. 41. ubi *Hermandurorum*; Agric. c. 17. ubi *Brigantum Civitates* occurrunt: quomodo & Vellejus 1, 3. Thessaliam appellat *Myrmidonum civitatem*, illustre certe monumentum haberemus, ex quo aliquo modo colligi posset Batavorum quale regimen circa illa tempora fuerit. Et *Civitatem Batavorum* eo sensu posuit Tacitus 4. H. 56. *pollicitusque, si præsidium daretur, iturum in Batavos, & potiorem* CIVITATIS *partem ad societatem Romanorum retracturum*. Quod si autem per *civitatem* intelligere placet urbem, vel oppidum: quo sensu hanc vocem usurpatam esse constat, vel ex his Verrii Flacci apud A. Gellium Lib. 18. c. 7. verbis: CIVITATEM *& pro loco, & pro oppido, & pro jure quoque omnium, & pro hominum multitudine dici*: urbem conservat marmor, quæ per excellentiam *Batavorum civitas* vel *oppidum*, dicta fuit. Sed incertum valde est, ubi hanc quærere debeamus, quia plures fuere Batavorum urbes. Nam Ptolomæus lib. Geogr. 2. c. 9. memorat λουγόδεινον, & Βαταυόδουρον, & ultimam quidem μεσόγειον. Verum si aliqua ex his duabus intelligenda foret, proculdubio adjectum fuisset ipsum vel Lugduni vel Batavoduri nomen in marmore: unde nescio quam valde mihi placeat illorum opinio, qui censent aliam urbem fuisse, quam peculiari ratione vel *Oppidum* vel *Civitatem Batavorum* vocarunt. Tacitus 5. Histor. 19. *Civili Chaucorum auxilia venere. Non tamen ausus* OPIDUM BATAVORUM *armis tueri, raptis qua ferri poterant; ceteris injecto igni in insulam concessit*. Cluverius & alii *Batenburgum* intelligunt; sed nequaquam verisimile est Civilem acie circa Castra Vetera victum & agitantem animo petere Bataviam, cujus primo Mosam & Batenburgum, inde iterum Vahalim petiisse. Sunt qui cum antiquis codicibus rescribant *oppida*, eamque lectionem amplectitur Lipsius, quia nullum oppidi nomen adpositum. Certe Batavi ripam Gallicam una cum insula tenuere: Tac. 4. H. 12. *Batavi donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, seditione domestica pulsi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, simulque insulam inter vada sitam occupavere, quam mare Oceanum a fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit*. Verum num plura oppida

da in ora Gallica habuerint incertum valde eſt. Quod ſi rationem inire volumus, & perpendere, veteres rariſſime oppida in locis paludoſis & paſcuis condidiſſe, videtur certum oppida illa non potuiſſe eſſe poſita niſi intra illud ſpatium, quod inter divortium Rheni Vahaliſque, & Noviomagum eſt; & ſi totus ille tractus examinetur diligenter, patebit vix alio loco oppidum exſtrui potuiſſe, quam ubi nunc Noviomagum ſitum eſt. Nam ex abruptis montibus & confragoſis, atque e fruticetis & ſylvis, quæ regionem eam occupant, conſtat, loca illa inculta relicta eſſe. Hincque ſimul ratio peti poterit cur Civilis non in principio Batavi agri in inſulam conceſſerit, ſylvis ſcilicet fruticetiſque illud impedientibus: ſed neceſſe habuerit uſque ad Batavorum oppidum confugere. Præterea nullibi in toto hoc tractu tot Antiquitates reperiuntur quam Noviomagi, illæque certum indicium ſunt, non a Caroli Magni temporibus, verum diu ante, & ſub primis Romanorum temporibus urbem hanc celebrem fuiſſe. Si quis igitur *Civitatem* pro oppido vel urbe accipere velit, ego crederem, non incommode *Noviomagum* poſſe intelligi; certe de illo Tacitum loqui, qui & Coloniam Agrippinenſem *Ubiorum oppidum* appellat. Neque tamen eorum ſententiam condamno, qui vel *oppida* apud Tacitum reſcribunt, & plura Batavos habuiſſe oppida in ora Gallica exiſtimant; ſed argumentum illis non ſuppeditant hæc verba, *ceteris injecto igni*; neque enim *&* *ceteris* ad oppida reſpicit; ſed ad res, quæ in oppido Batavorum erant; quarum nonnullas vero igne conſumpſit, ne ſcilicet inde aliquid ad Romanos perveniret. Qui plura hanc in rem deſiderat, adire poteſt Joh. Smetii τȣ̃ μακαρίτȣ & Antiquitatum ſollertiſſimi enodatoris *Oppidum Batavorum*; & Iſaaci Pontani Diſceptationes Chorographicas & proculdubio Theodorus Rycquius, Hiſtoriæ apud Batavos Profeſſor eruditiſſimus, & facundiſſimus hæc pluribus in nova Taciti editione illuſtrabit; cujus viri ſententia ingens pondus vel huic vel illi explicationi certe adlatura eſt. Quod ſi per CIVITATEM omnis gens intelligenda eſt obſervandum inprimis, uſos fuiſſe *Batavos* ſuis legibus; nec paruiſſe Romanis vel proconſulibus vel proprætoribus, vel aliis qui cum imperio mittebantur. Civilis apud Tac. 4. H. 12. gloriatur, *eos tributorum expertos* eſſe, & 5. H. c. 25. ipſi Batavi *ſibi non tributa ſed virtutem & viros indici: proximum id libertati: & ſi dominorum electio ſit, honeſtius principes Romanorum, quam Germanorum*

feminas tolerari. Et ipse Tacitus 4. H. 12. eos scribit nec opibus Romanis, societate validiorum attritos, viros tantum armaque imperio ministrare, & cohortes vetere instituto nobilissimos popularium rexisse; & c. 29. Germ. ita de celebri hac gente loquitur. *Manet honos & antiquæ societatis insigne nam nec tributis contemnuntur, nec publicanus atterit; exempti oneribus & collationibus & tantum in usum præliorum sepositi, velut tela atque arma, bellis reservantur.* Quæ omnia indicant Batavos reverenter habuisse Imperium Romanum, sed tamen illi nequaquam plane fuisse subditos, ita ut rectores ab urbe æterna recipere cogerentur. Et insigne huic decori gentis antiquæ præbent eorum duces Tutor Classicus & Civilis, dum 4. H. 78. *suis quisque locis pugnam cientes Gallos pro* LIBERTATE, *Batavos pro* GLORIA, *Germanos ad* PRAEDAM *instigabant.* Nam Gallia jam in Provinciæ formam erat redacta, Germanis nihil cum Romanis erat, & Batavi eos quidem comiter colebant, sed non habebant dominos, ideoque non pro libertate, sed pro veteri gentis gloria certabant. In Inscriptionibus, quæ Caracallę & Severi temporibus positæ fuerunt, legitur; GENS BATAVORUM AMICI ET FRATRES ROMANI IMPERII: CIV. BATAVI. FRATRES. ET. AMICI. P. R. Nec quicquam vetat, quo minus credamus hanc libertatem ad Posthumi, sequentiumque Imperatorum tempora & ad Francorum irruptionem servasse. Nam, teste A. Marcell. l. 16. c. ult. *opitulatum centurmalibus suis celeri cursu Batavi venere cum Regibus*, in prælio quo Julianus Alemannos concidit. Nam inde viri eruditi existimant Batavos suos Reges vel Principes illo etiam tempore habuisse; nisi tamen cum Henrico Valesio aliquis velit existimare *Reges* esse nomen numeri vel Legionis, qui *Regii* dicuntur in notitia imperii. Quicquid sit, si CIVITAS in marmore de omni Batavorum regione explicanda est, magna certe dignitate ornatus fuit hic FLAVIUS, & Rempubl. Batavorum non Regis vel Principis, vel Ducis nomine, sed SUMMI MAGISTRATUS rexit. Si vero alii contendant vocem eam denotare *oppidum*, necesse est, ut fuerit primus Duumvirorum; vel dicendum unum tantum summum in Batavorum oppido fuisse magistratum; quocunque demum nomine dictus proprie fuerit. Sunt enim eruditionis præstantis Viri, qui *Consules* colonis (quanquam adseverare nolim

Civita-

Civitatem Batavorum Coloniam fuisse) imponunt; atque ita explicant Ausonium:

Diligo Burdigalam; Romam colo; civis in hac sum
Consul in ambabus.

Sed Velserus & Freherus ordinem invertunt, & scribunt, *& consul in hac sum Civis in ambabus*; Reinesius arbitratur Ausonium metri causa *Consulem* pro *Duumviro* posuisse, qui videatur 3. Var. c. 16. Epist. 28. & 31. & p. 675. Ejus sententia firmatur elegantissimo loco Ciceronis 2. ad Att. ep. 6. ubi *Duumvirum* pro *Consule* similiter plane usurpat: *Ubi* (Antii) *quidem ego mallem Duumvirum, quam Romæ me fuisse*, n. Duumvirum vel Consulem. Henricus Noris, vir harum rerum peritus admodum Differt. 1. Cenotaph. Pisanorum Duumviros *Consules* dictos esse: & Jul. Cæsar Capacius *Consules Puteolanos* memorat reprehensus eo nomine a Reinesio. Augustum Consulatum Plutię gessisse ex nummo Græco evincere conatur Patinus; sed scribendum in eo esse non ΠΛΟΥΤΙΑΕ verum Δ. ΕΞΟΥΣΙΑΣ docuit Harduinus; Munatium Pansam Bisontinos Consulari potestate rexisse arbitratur Chifletius l. 1. c. 29. Vesont. quia in Inscriptione veteri legitur *Martianus Sacerdos Romæ & Augusto .... Munatio Pansa cos .... in Civitate Sequanorum*: sed inspicienda foret ipsa inscriptio, antequam certi quid statui possit. Apud D. Prosperum legimus, *Asperum* VI. *Consulem Carthagini constitutum esse* qui tamen semel in Fastis tantum dicitur Consul Orientalis fuisse: adeo ut videri possit Carthagine gessisse Consulatum. Quicquid sit inferiori sæculo *Consules* pro quolibet Magistratu usurpati, uti docet Reinesius Ep. 33. ad Daumium: & du Cange in Glossario Medii Ævi absolutissimo: quomodo in Historia Norvagiæ ab anonymo conscripta & ante aliquot annos edita celebrantur *Consules Orcadum Insularum*. & Episcopi Provinciæ Viennensis ad Leonem Papam scribunt, *quicunque intra Gallicas ostentare voluit insignia dignitatis in hac urbe* (Arelate) *Consulatum accepisse & dedisse*; id est, Consulatum Circensibus celebravisse, quemadmodum hæc verba interpretatur Hadr. Valesius Vir eruditissimus Lib. VIII. Rerum Francicarum. Atque hic locus haud obscurum indicium est, Magistratus Provinciales vel Duumviros etiam *Consules* dictos fuisse; quod nec diffitetur Reinesius, qui Scipioni Gentili facile largitur, contigisse ambitione

bitione municipalium & Colonicorum Magiſtratuum, & quos Duumviros ſuis locis eſſe juſſiſſet Senatus, ii Conſulum nomen vel adſciſcerent ſibi, vel ab adulantibus obnoxiiſque acciperent; ſed illud tantum domi cujuſque regnare potuiſſe, neque tantum valuiſſe, ut Romana loquendi conſuetudine *Conſules* dicerentur. Unde ſequitur, fieri poſſe, ut in marmoribus Conſules municipiorum occurrant: atque ita etiam Duumviri ab Auctoribus vocentur, non ſecus ac Juſtinus l. 31, c. 2. Carthaginenſium Suffetem Hannibalem *Conſulem* appellat. Et certe Eruditiſſimus du Cange in Inſ. 9. ccccxxix. 8, xc. 5. cccci. & 7. ccccxxxviii. putat ſe municipales Conſules repperiſſe. In prima celebratur *primus, ſecundus, tertius Conſulatus* L. Licinii Suræ; verum ego arbitror intelligi *Suram* illum, qui temporibus Nervæ & Trajani ter Conſulatum Romæ geſſit, uti teſtatnr Caſſiodorus in Chronicis aliique quamcunque tandem ob cauſam is in marmore Barcinonenſi memoretur: in altera quam Angliæ debemus occurrit CL. QUINTIANUS .... COS. ubi potuit excidiſſe PRO, ita ut fuerit proconſul. in tertia Hiſpana, SEXTUS ALLIUS MAMERCUS *Pontifex perpetuus Col. Aſtigitanæ, & Flamen Divorum Auguſtorum Conſul.* in ultima, qui agri Comenſis eſt, *L. Minicius Exoratus Flamen Divi Titi ... & Coſ.* Quarum priores ut parum momenti ad rem probandam adſerunt, ita ultimæ affirmare videntur, vera eſſe quę modo ex Reineſio monui; & Duumviros interdum *Conſules* dictos eſſe ab adulantibus, vel etiam a ſe ipſis. Nec abhorret a loquendi Romanorum ratione *Magiſtratus ſummus*: nam & *ſummi Ædiles* occurrunt apud Juven. Sat. 3.

Sufficiunt tunicæ ſummis Ædilibus albæ.

Qui num ita vocentur, quia ludos edebant; ut cenſent eruditi, an vero quia Duumvirorum loco erant, aliis diſpiciendum relinquo. Certe Cic. 13. Ep. 12. ad Fam. teſtatur Arpini ædiles creari ſolitos ſummo cum imperio: *is enim*, ait, *magiſtratus in noſtro municipio nec alius ullus creari ſolet*. Et talem puto fuiſſe C. Albutium Silum Novarienſem, qui *ædilitate in patria fungens jus pro tribunali dixit*, apud Sueton. in Libro de Claris Rhetoribus, & eum, qui in lapide vetuſto vocatur ÆDILIS DUUMVIRALI POTESTATE. Præterea ut in Inſ. noſtra occurrit *Summus Magiſtratus*, ita in 4. LXXIII. apud Gruterum *primus*.

FOR-

FORTVNAE
AVG. SACR. ET. GEN
IO. CANABENSIVM
L. SILIVS. MAXIMVS
VET. LEG. I. AD
P. F. MAGISTRAS
PRIMVS. IN. CAN.
D. D.

ubi *Magistras* mihi positum videtur esse pro *Magistratus* : imo & *summus* in 10. XXXIII.

DEO
INVICTO
MITHRAE
C. LVCRETIVS. MNESTER
M. AEMILIVS. PHILETVS
SVM. MAG. ANNI. PRIMI
M. AEMILI. CHRYSANTI
D. S. D. D.

ubi tamen forte meliori jure *summus Magister* intelligitur, qui sacerdotibus annumerandus est & frequenter in Inscriptionibus occurrit, quanquam alibi etiam celebretur *Magister & Decurio Caritanorum.* Sic *summus Imperator* apud Plautum Amph. *summus pontifex & summus hominum* apud Tacitum : SVMMVS SACERDOS AVG. in nummis Elagabali apud Illustrem Spanhemium & alios. Et denique *summus sacerdos*, id est Episcopus apud Tertullian. cap. 17. de Baptismo. Atque ita Flavius noster erit instar Archontis apud Athenienses, qui, quod notandum præcipue, non aliter appellatur a Trebellio Pollione in Gallienis: *Gallienus apud Athenas Ἄρχων erat, id est*, SVMMVS MAGISTRATVS, *vanitate illa qua & civis adscribi desiderabat, & sacris omnibus interesse.* Tandem in marmore occurrit V. S. L. M. qua scribendi & loquendi ratione nihil frequentius in marmoribus occurrit. Sed inter Litteras V. & S. majus spatium, quam inter reliquas relinquitur; & cum lapidem Amplissimus Voetius, qui singulari amore Antiquitatis studium prosequitur, & ego inspiceremus diligentius, videre nos putabamus vestigia litteræ P. ita ut hic Flavius *Votum publicum solverit libens merito.* Pro Republ. igitur

tur ſua hoc momumentum erexit; & inde haud obſcure ſequitur locum in quo hoc marmor inventum eſt, niſi aliunde eo advectum ſit, celebrem fuiſſe religione & cultu vel Herculis, vel alterius numinis.

Prope Cliviam in loco, in quo Celſiſſ. Naſſaviæ Princeps Mauritius monumentum ſibi vivus fecit, ſunt variæ Inſcriptiones antiquæ apud Caſtra Vetera & in aliis agri Clivenſis locis reperta; quæ quia inedita & rara admodum ſunt, luce publica donare conſtitui.

DEAE
HLVDANIA
SACRVM
C. TVBBIVS.

Ultimæ vocis mediæ litteræ non ſatis diſtingui poterant; aliiſque videbatur ſcribi debere TULLIUS. Ex ſecunda linea periit littera E. Sed quæ ſit *Dea Hludania* juxta cum ignariſſimis ſcio; obſervandum tamen hanc vocem ita ſcribi, ut *Hludovicus*, *Hlotarius*, & ſimilia; eamque ſcribendi rationem antiquam eſſe ex hoc marmore patere (niſi illud ad eam ætatem referendum ſit) idemque nomen totidem fere litteris exſtare in Inſcriptione veteri, quæ & hodie apud Noviomagenſes ſervatur,

DIIS. MANIBVS.
C. JVLIO. CLAV
PVDENTI LVIDONIA
VET. LEG. X. G. P. F.

quanquam litteræ nonnihil intricatæ ſint. Subintelligitur autem, ut videtur *domo*, ita ut *pudens* ex loco, cui *Luidoniæ* nomen, ſit oriundus, a quo etiam *Dea Hludonia* vel *Hludania* nomen accipere potuit.

DIS MANIBVS
M. VETTI. SATVR
NINI. VET. LEG.
XXII. P. P. F. CIVI
TRAIANENSI. M.
ANTONIVS. HONO
RAT.

Hodie binæ priores tantum regulæ legi poſſunt; & conſervationem

nem hujus marmoris debemus Smetio, qui ectypum ejus olim a viro antiquarum rerum ſtudioſo accepit. *Legio ſecunda & vigeſima* ad Rheni ripam vel in Germania inferiore caſtrametata eſt, uti ex aliis apud Gruterum marmoribus etiam patet; vocaturque illa *Pilipollens felix*, uti has ſiglas P. P. F. eruditi antiquarii interpretantur; & in lapide Moguntiæ reperto pag. DXLV Gruteri celebratur C. IVLIVS. CORNICVLARIVS LEG. XXII. P. P. F. niſi tamen cognominata vigeſima ſecunda legio fuerit PRIMIGENIA PIA FELIX. Sane in Inſ. 13, XXII. 3, LVIII. 5, XCIII. 8, DXIV. 3, DXIV. 4, DXLVI. quæ omnes prope Moguntiacum repertæ ſunt, ſcribitur LEGIO PR. P. F. non autem additur *Severiana*, id quod putavit auctor Indicis magni iſtius operis. In latereulis Coloniæ Agrippinæ repertis occurrit LEG. XXII. PRI. & in marmore Romæ effoſſo, LEG. XXII. PRIMIG. P. F: quæ certe indubitata indicia ſunt legionem eam non *piam*, *pollentem*, *ſed primigeniam piam felicem* dictam eſſe. Verum eligat unuſquiſque quod ſibi placet, ego monuiſſe ſatis habeo. In Inſ. 7. p. DXXV. eadem legio memoratur; ſed obſcurum valde mihi equidem eſt CIVES CIVITATE ANCHEVVSANVS DIATR, nec non, MVCAPOR MVRALIS. Ortelius putat intelligi poſſe Hollandiæ urbem, quæ *Enkhuſa* vocatur; id quod nequaquam eſt veriſimile, quia urbis illius prima mentio occurrit anno 1279. MVCAPOR, videtur eſſe nomen proprium militis, qui cum alio hoc monumentum erexit; exſtatque idem in Actis Philippi Epiſcopi, qui martyrium obiit Adrianopoli apud Mabillonium, virum certe præclariſſimum, & cui plurimum humanitatis ſtudium debet, Tom. IV. Anal. *Tunc ipſius naturæ expers, atque humanitatis ignarus Mucapor ingreditur.* Sic *Mercor* eſt *Mercurius*; unde in Notis Tyronis & Senecæ pag. 197. legitur, *Die Mercoris*, id eſt Mercurii. CIVIS autem TRAIANENSIS ex Colonia Trajana fuit oriundus proculdubio, quam ad Rheni ripam haud procul Batavia ſitam fuiſſe docuerunt ſatis multis Viri eruditi. Cæterum hæc eadem inſcriptio exſtat apud Lazium lib. 4. c. 5. Reip. R. legiturque ibi quidem commodius QVI VIXIT AN. XXXIII. ſed reliqua ſimilia ſunt.

I. O. M
T. GRANIVS
VICTORI
NVS.
OPTIO. V. S. L.
M.

Graniorum nomen cognitum est in historia Romana, uti ex Cicerone, Appiano, Plutarcho, Tacito aliisque constat. In lapidibus etiam vetustis apud Gruterum & Reinesium idem occurrit frequenter, & quidem apud illum celebratur L. GRANIUS VICTOR, 3. CCCXXXIII.

HERCVLI. SAX
SANTO. SACRVM
C. SULPICIUS. MA
TVRVS. 7. LEG. XXII
PREF. ET. COMMI
LITONES. LEG. EIV
SDEM. QVI. SVB
EO SVNT
V. S. L. M.

Qui ante me hanc inscriptionem descripserunt, variant nonnihil; ut, SAXSANO. MLEG, id est *miles legionis*, cum nota 7. significet centurionem vel centuriam in aliis lapidibus; reliqua ita formabant PR. F. F. II. COMMILITONI. S. II. C. EJUS. DEMO. VI. SVB. I. OPSVNI. Verum hæc nihili esse facile credet is, qui noverit, me summa fide marmora hæc descripsisse. Herculis autem *Saxantus*, vel *Saxsanus santus* sive *sanctus*, vel denique *Saxanus* vocatur; quod ultimum cognomen etiam occurrit in Inf. 3. p. XLIX: quæ Tiburi in Italia reperta fuit. Præstantissimusque Grævius putat interpretari debere SAXANO SANCTO: quia *Sanctus* est proprium epithetum Herculis uti vel ex Phædro patet: *Saxanum* autem eum vocari a Saxonibus, aut a loco quodam, qui appellatus fuit *Saxanum*, ut *Deusoniensis* a Deusone, additque mirum non esse si in provincialibus Inscriptionibus peccaverit quadrantarius, & pro *Sancto* sculpserit *Santo*, cum tales errores in municipalibus & provincialibus titulis non pauci occurrant.

MAR-

MARCINVS SVR
CONIS. F. BREVCVS
MIL. EX. COH. VIII.
BREVC. ANN. XXXV
STIP. XII. H. S. F.

Infra hanc inscriptionem cernitur crotalistria; quæ forte additur, ut exprimerent choreas, & oblectamenta, quibus eos, qui ad campos Elysios deducebantur, frui persuasum habebant; quemadmodum mox pluribus docebo. *Cohors* autem *octava Breucorum* etiam memoratur in Inf. 2. p. DLX. apud Gruterum: alibique *tertia*, *quarta*, *septima*, & non addito numero, *Breucorum* occurrit.

I. O. M
MARTIVS
VICTOR
SIG. LEG. XXX. V. V.
SEVERIANAE
ALEXANDRI
P. F. V. S. L. M
AGRICOLA. ET. CLE
MENTIANO. COS.

Ex Consulibus patet hanc inscriptionem positam esse A. V. C. 983. quo consules a Cuspiniano & Damaso papa suggeruntur, teste Onuphrio, *Agricola & Clementinus*, vel *Clemens*, uti vocatur in Fastis Græcis; qui proculdubio idem cum *Clementiano*, illudque nomen forte pro *Clementinus* substituendum est. Legio autem hæc multa cognomina habuit, & vocata fuit, *Valens*, *Victrix*, *Severiana*, *Alexandrina*, *Pia*, *Felix*. Legio trigesima *Valens Victrix* cognominatur in Inf. 6. p. CCCXCIX; quanquam Reverendus & Antiquitatis sollers indagator Smetius primum V. explicet *Vlpia*, quod cognomen eidem legioni datur in Inf. 4, & 5, CCCCLXXXII. *Severiana Alexandrina* proculdubio dicitur ab Imperatore Alexandro Severo; a quo I. & II. etiam *Severiana*, 7. CLXIX. & VII. SEVARIANA ALEXANDRINA appellata fuit. Horumque epithetorum memoriam servari etiam in alio

marmore, quod in Apotheosi edidi, quodque eodem in loco conservatur, & a me diligenter inspectum, est, existimabat idem:

I. O. M. CONSER
VATORI. TERTI
NIVS. VITALIS
MIL. LEG. XXX. V. V. SA
LIB. PRAEF. PRO. SE
ET. SVIS. V. S. L. M
VI. KAL. MAIAS
LVPO. ET. MAXIMA. COS.

Putabat enim vir eruditus τὸ SA. distingui debere; & faciebat inde SEVER. ALEXANDRINAE. Verum in marmore ipso hæ litteræ absque illa distinctione (nisi quod injuria temporis in medio duarum litterarum SA, & quidem earum summa parte puncti instar, fuerit natum) cernuntur; conjiciebatque doctissimus Fabrettus in litteris ad me Roma datis, hunc Vitalem *Salibus præfectum fuisse*, & eo referebat SALINATORES CIVITATIS MENAPIORVM, qui in Inscript. 4. p. MXCXVI. occurrunt, quosque putat ministros fuisse. Miles igitur *Salibus præfectus* is forte est, qui curam habuit salis inter milites dividendi, cujus moris memoria servatur in l. 17. lib. 8. tit. 4. Cod. Theodosiani: & *Salinatores* erant ministri præfecturæ salinariæ, vel qui apud Menapios & Morinos vectigali salis præerant; quod quia M. Livius introduxerat *Salinator* cognominatus est, uti præter alios testatur Livius lib. 29, c. 37. ubi obiter notandum male ex Plinii lib. 31, c. 7. notari Ancum Marcium primum salinarum vectigal instituisse, illudque fuisse explosum Regibus expulsis; nam nihil tale ibi reperitur: sed tantum, *Ancum Marcium regem salis modia sex millia in congiario dedisse populo, & salinas primum instituisse.* Et quanquam tempora non obstent, quo minus, in marmore illo nominari possit-*Legio Severiana Alexandrina*, quia Lupus & Maximus celebrati etiam 6, VIII, Grut. Coss. fuerunt Severo imperante A. V. C. 983, tamen altera explicatio præferenda videtur, quia τὸ LIB. commode non potest exponi, nec sequitur vox alia, cui *præfectus* jungi possit; nisi quis facere malit, *libertinorum*, vel *libertorum*, vel *liberorum* (quos tamen non puto hic locum habere posse,)

ſe,) vel *librariorum præfectum.* Nam legiones librarios habuiſſe, probatum eunt viri eruditi ex Inſcript. 8, LXXX.

MINERVAE
TIB. IVLIVS
NOVIANVS
LIBR. LEG
POSVIT.

niſi forte LEG. exponi debeat *Legati*: & de ejuſmodi *librariis* videri poteſt Reineſ. Claſ. 8. Inſ. 44. in qua ejus ex ſententia celebratur *librarius manipularis.* In altera inſcriptione VITALIS nomen proprium eſt; exſtatque idem in Inſ. 18. p. DXV. quam illuſtrare paucis conabor. In opere figulino quod inſcribitur LEG. XXX. & infra VIT. ALIS. F. *legionis trigeſimæ* cognomen latere videtur arbitrari illuſtris Indicum auctor: ſed apud Hadr. Junium & Scriverium nulla cernitur diſtinctio, & proculdubio VITALIS eſt nomen artificis qui opera figulina fecit. Solitos enim fuiſſe figulos nomina ſua inſcribere vaſibus, lagenis, patellis, docet multis exemplis Reverendus Smetius in Antiquitatibus Noviomagenſibus, cui etiam VITALIS inter eos artifices recenſetur; quemque ſequenti inſcriptioni mutilę reſtituendum cenſeo, V... AL. OFF. id eſt *Vitalis officina.* Sed hac occaſione facere non poſſum, quin illuſtrem lancem vel patinam, cui nomen itidem figuli inſcriptum eſt. Luce eam publica donavit Octavius Falconerius, junxitque Romæ Antiquæ Famiani Nardini: TERT. D L. EX F. CAN OP. DOLI. I. TIT. ET. GALL. COS. Titianus & Gallicanus Coss. fuerunt A.V.C.880. imperante Adriano: reliqua vir eruditus exponit: *Tertullus Decii libertus ex figulina Canonis operis doliaris*, vel *operum doliarium prima*, putatque, tum & *Canon* ſignificet certum tributum, quod quotannis Imperatori dabatur, tempore Adriani fuiſſe quendam populum vel oppidum, cujus erat munus tributi nomine illi dare ſeu pendere vaſa figulina, & quod habebat Romæ plures, quarum hæc prima fuit, officinas figulinarias majoris commodi & minoris damni cauſſa. Verum mihi hæc interpretatio longe nimis petita videtur, nec illi refellendæ immorabor. Monebo tantum in litteris CAN. latere nomen artificis, vel *Canii*, vel *Caninii*, vel *Canuleji*, vel *Canuſii*, vel *Cantilii* vel alterius: unumque artificem plures poſſediſſe

disse figulianas, ut *Canium*, vel quocumque nomine figulus hic vocatus fuit. Testatur id inscriptio apud Gruterum, ipsi viro doctissimo laudata:

EX. FIG. SEX. AT. SILV. F. VI.

id est *Ex figulina Sexti Atilii Silvani* vel *Silvii Filii sexta*: erantque hi homines lautioris conditionis, ut puto, nec tam opus ipsi faciebant, quam sumptus præbebant & alios adhibebant qui operis præessent; qualis in Canii figulina prima proculdubio, fuit *Tertullus*, nisi alio nomine fuerit *decimi libertus*. Quin & CANONIS nomen retineri potest; sed erit proprium, non secus ac in Inscriptione, quam Aris ignotorum Deorum inseruit præclarus Sponius;

HERMA DE SVO DAT
GENIO CANONIS ATTALI LIBERTI
GENIO PASICLENIS ATTALI SERVI.

Norma vel mensura hic locum habere nequeunt; & homo, quem Attalus libertate donavit *Canon* appellatus fuit.

I. O. M. JVNONI. REGINE
MINERVAE. T. QVARTINI
VS. SATVRNALIS. SIGNI
FER. LEG. XXX. V. V. PRO. SE
ET. SVIS. V. S. L. M.
IMP. D. N. GORDIANO. ET. AVIOLA
COS. KAL. JVL.

Hi Consules fuerunt A. V. C. 992. nihilque in lapide notata occurrit dignum, nisi quod Juno appelletur *Regina*: quod cognomen aliis etiam numinibus datum est: FORTVNA, ISIS, JVNO LVCINA vocantur *Reginæ* in Inf. 7, 8, LXXVII. 12. 13. LXXXIII. 8, XXV. Περσεφόνη Βασιλὶς in lapide apud Gualtherum pag. IX. atque apud Terentinos eodem nomine Venus culta fuit, teste Hesychio in v. Βασιλίνδα, Et ut Juno *Regina* ita Jupiter etiam *Rex* Romanis & Βασιλεὺς Græcis appellatus est; uti constat ex Inf. 3, MLXV. & Pausaniæ lib. nono, aliisque: neque aliter ille vocatur in carmine Empedoclis apud Porphyr. lib. 2. de Abstinent. ubi & Venus vel Κύπρις βασίλεια celebratur. Æsculapius βασιλεὺς in lapide apud Sponium Sect. IV. Miscellan. & Falconerium, Viros doctissimos occurrit:

&

Mercurio REGIS nomen aptari posse in Inscriptione apud Noviomagenses reperta memini me monuisse. Observatione etiam est dignum inprimis deos deasve sæpe *Reges* vel *Reginas* nominari locorum, in quibus præcipue colebantur, & ipsa loca, eorum earumve *regna*. Venus dicitur Æliano lib. 3. c. 42. Κύπρου βασιλίς; *Regina Gnidi Paphique* Horat. 1, 30. *& Regina, quæ tenet Cyprum & Memphin*, 3, 26. idemque Fortunam *regere Antium* canit 1, 35. Pindaro Olymp. Od. XIV. Charites appellantur βασίλειαι Ὀρχομενοῦ: & Nympha, non autem Diana, REGINA VNDARVM Inf. 8. p. XXXIX. quæ forte ita suppleri potest:

Dat tiBI MARMOREO CAESAM DE MONTE DIANam.
REGINA VNDARVM NYMPHA, DECVS NEMORVM
VoTO DAMNASTI PERFECTA QVEM PRECE BASSVS

id est Bassus tibi Nympha Regina undarum, dat dedicat Dianæ, decoris nemorum, statuam. *Regna Ylaricæ*, *& Regna Dianæ* leguntur apud Lucanum lib. 2. v. 424. & lib. 3. v. 87. pro Minturnensium agro, & sylva Aricina, in quibus Marica & Diana colebantur: & loca talia vel urbes diis *parere* dicuntur: Petronius de Priapo

—— —— inclyta paret
Cui Lesbos, viridisque Thasos —

Apud Apollon. præterea Rhodium, 4. Argon v. 917. Venus μεδέουσα Ἔρυκος; Jupiter μεδέων Δωδώνης, in Fragmentis Stephani & Apollo ἀνάσσων Δήλου apud Pindarum Pythiarum od. 1. occurrunt; quippe qui in locis illis magna relligione colebantur. Quinimo Homero Il. α. v. 38. Γ. v. 279. Η. v. 202. Jupiter dicitur Ἄναξ Δωδωναῖε; eodemque nomine etiam honorantur alii dii, ut Æsculapius Inf. IV. pag. MLXXIII. Mercurius Il. Β. v. 102. Neptunus Κρώμνης ἄναξ Lycophroni, quia Cromnæ, urbs est Paphlagoniæ, colebatur Hercules, Castor Pollux, & Apollo, quorum hunc præcipue absolute ita vocari docet Illustris Spanhemius ad Julianum; quique ἄναξ etiam appellatur apud Heraclidem Ponticum in Republ. pariorum, non addito vel *Apollinis* vel *Phœbi* nomine. Nec minus frequenter Ἄνακτες dicuntur Castor & Pollux, imo, si veteres audimus, primi illa appellatione digni visi sunt. Eustath. ad Il. α. p. 21. Σημείωσαι δὲ ὅτι ΑΝΑΚΤΑΣ ἐκάλουν τοὺς βασιλεῖς οἱ παλαιοὶ διὰ τὸ ἀνακῶς, ἤγουν ἐπιμελῶς ἔχειν τῶν ὑποτεταγμένων.

μένων. Λέγοντες ὡς καὶ Πλούταρχος, ὅτι πρῶτον οἱ Διόσκουρον οὕτως ἐπεκλήθησαν ὡς τῶν πλεόντων ἐπιμελούμενοι. δῆλον οὖν ὅτι θεία τις λέξις ΤΟ ΑΝΑΞ. διὸ καὶ ἐπὶ ὑπεροχῆς κεῖται. οἷον ἐπὶ βασιλέων καὶ τοῦ τὸ οἱ παλαιοὶ λέγουσι: *Observa veteres Reges Ἄνακτας vocasse, quia curam gerebant ipsis subjectorum; dicentes, id quod etiam Plutarchus facit, Castorem & Pollucem ita primum vocatos, quia navigantium curam habebant. Constat enim divinam esse vocem Ἄναξ, unde & de potestate usurpatur, ut Regibus & patribusfamiliarum, quemadmodum etiam veteres testantur.* Qui locus vel ideo notandus est, quia nos docet in genere eos Ἄνακτες dictos esse, qui aliis erant impositi, eorumque curam gerebant. Et certe ita vox hæc usurpatur Homero Odyss. α, v. 397. δ, 87. ι. 440, & 452. Viderique potest Eustathius insuper p. 199. 345. 947, 1425. 1485. & denique Tranquillus Faber, præstanti vir ingenio, ad Fabulas Phædri. Observandum autem inprimis Eustathium uno narrare loco in Cypro insula *Magistratus fuisse* Ἄνακτες dictos, *ad quos auscultatores quotidie, qua audivissent, referebant*, cum quibus nihil commune videntur habuisse filii & fratres Regis, quos ita etiam nominatos esse prodiderunt veteres. Et tandem Dii Ἄνακτες dicuntur artium, quibus præesse putabantur, uti Apollo apud Aristidem Tom. I. pag. 482. φορμίγγων ἄναξ *rex cithararum*; & Vulcanus in nummo rarissimo, quem illustravit nobilissimus Spanhemius, REG. ARTIS.

IN H. D. D. PRO
SALVTE. IMP. SEVERI
ALEXANDRI. AVG. DEO
APOLLINI. DYSEROLVS
OLO DE MILITES. LEG.
XXX. V. V. P. F. SUB. CURA
AGENT. T. F. APRI. COM
MODIANI. LEG. AVG. P. P. Ǝ
CANVTI. MODESTI. LEG
LEG. SEPT. MVCATRA
IMAG. ET. SEPT. GALLVS
ET. SEPT. MVCATRA. ET
SEPT. DEOSPOR. ET. SEPT.

SAMNVS

SAMNVS. Ɜ. SEPT. MVCATRA
CANDIDATI. V. S. L. ME
MAXIMO. ET. AELIANO. COS.

In linea quinta, alii legebant OIODE: & posita est inscriptio A. V. C. 976. anno secundo principatus Severi Alexandri quo Maximus & Ælianus Consules fuerunt. Litteræ IN. H. D. D. exponi debent *In honorem Domus Divinæ*; quæ loquendi forma integra exstat in Inf. I. XCII. uti notatum est eruditis; & per *domum divinam* nulla mihi alia, quam Imperatoris, vel ejus familia intelligenda videtur. Sed duplex D. D. facit, ut nonnulla adjicere debeam, quibus illud in aliis Inscriptionibus obvium elucidari possit. *Jovem Domesticum in lapide* apud Noviomagenses reperto alibi explicavi, docuique majores etiam deos Larum loco habitos fuisse; quod argumentum perpulchre tractavit nuper singularis vir eruditionis; idemque arbitratur & *Jovem Domesticum* sese repperisse in hac inscriptione

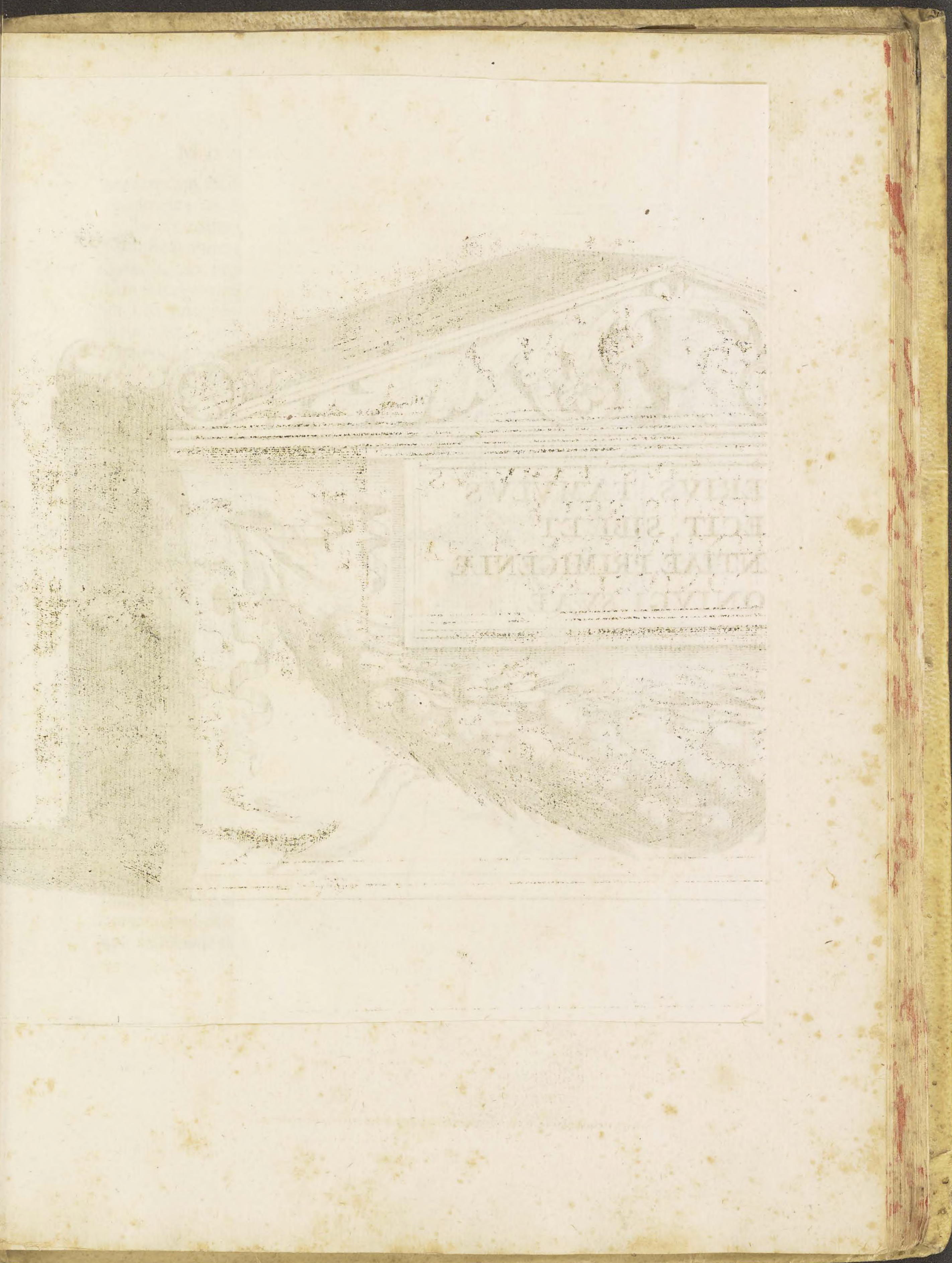
ETEITIVS
ALYPVS
IOVI. D. D.

cum tamen potius vulgato more interpretari duplex D. debere existimem, id est DONO DEDIT. Meliori jure idem initium Inscriptionis Severo positæ, I. O. M. D. explicat *Domestico*: & si hic verus sensus est, *Jovem* etiam *Domesticum* inveniemus in 5, 7, XII. 17, XIII., & 10. XXXVIII. Certe aliorum *dedicatum* locum habere vix potest; & vel *Domesticus* præferendum est, vel aliud quid excogitandum, quod æque bene conveniat. Posset certe explicari *Deo*; quomodo *Æsculapius Deus*, *Apollo Deus Sanctus pacifer*, *Hercules Deus Invictus*, *Liber Deus*, *Mercurius Deus* occurrunt; posset *Domino*, qui titulus Æsculapio, Marti, Solique datur: posset denique *Dolicheno*, vel *Depulsori*, quomodo in Inscript. vocatur Jupiter: sed ut nihil certi definio, multo minus viri pereruditi sententiam improbo, ita tamen *deos domesticos* non agnosco in hac Inscript.

VENERI ET
FORTVN. PRIM
SACR
L. CALVIVS. L. F. PAL
VARIVS
AR. ET. CVPIDINES. II
D. D.
L. D. D. D.

Nam priores litteræ D. D. ita mihi explicari videntur posse difficulter; & si illa mens auctoris, proculdubio illas junxisset Veneri & Fortunæ primigeniæ, quarum hæc BONA DOMESTICA dicitur in Inf. 5. p. LXXIIII; unde arbitror hæc significare *Dono dedit*. *Locus datus decreto decurionum*; quæ loquendi formulæ in aliis lapidibus occurrunt, & vix aliter exponi possunt. Septimius Mucatra proculdubio fuit *Imaginifer* ejusdem legionis; & reliqui, qui eum sequuntur, *Candidati*, qui milites fuere, uti docuere Gutherius in libro *De officiis Domus Augustæ*; Bulengerus in *Imperio Romano*, & Valesius ad Ammianum Marcellinum; quorum tamen illi non satis distincte de Candidatis agunt. Quis tandem fuerit *Aper Commodianus*, & an apud alium ejus mentio fiat auctorem, ignotum mihi equidem est. Animalium nomina autem hominibus data esse ex innumeris exemplis constat. Sic *Aper* vocatus fuit is, qui Numerianum Imperatorem occidit; & *Bos* est nomen servi apud Baluzium, eruditionis præstantis virum Tom. 2. Miscell. p. 95. Prophyrius lib. IV. de Abstinentia, tradit dari animarum transmigrationem, inde in Mithræ sacris homines animalium nominibus appellari solere, & μύστας vocari *leones*, *fœminas* ὑαίνας (*leænas* vertunt) & *ministros* corvos: & patrum memoria, id est antiquioribus temporibus, eundem morem obtinuisse, & nonnullos dictos esse ἀετοὺς, alios ἱέρακας; quod ultimum proprie hujus loci est. Quin & hoc ad deos translatum est, & idem Porphyrius lib. 3. scribit Hecatem appellatam *nominibus tauri*, *canis leænæ* μᾶλλον ὑπακούειν, *melius exaudire*. Ut autem hominibus animalium, ita animalibus hominum nomina data sunt: Ælian. lib. 10. de Animal. c. 41. memoriæ mandat Eupolim poëtam Comicum ab Augeo Eleusinio dono accepisse canem Molossum, & eum canem

Augeam

D. HATERIVS. FAMVLVS
FECIT. SIBI. ET
POLLENTIAE. PRIMIGENIÆ
CONIVGI. SVAE.

Augeam appellasse. Sed hæc omnia longiorem dissertationem sibi desiderant; & summa rerum capita hic puto sufficere.

Apud illustrem Witzium exstat ex oriente allatum monumentum sepulchrale marmoreum, quod pancarpio, binis avibus, & capitibus bubulis, nec non inscriptione veteri est ornatum; cujus ectypum, licet inscriptio nihil singulare cum Antiquariæ rei studiosis volui. In hoc præterea monumento recondebatur urnula lachrymalis, binæ ollæ, repletæ cineribus, quibue sane conditæ videntur reliquiæ viri & uxoris. Adjicere etiam placet, quæ Illustris Witzius ad me misit, ad marmor hoc illustrandum. Propter brevitatem igitur credit Inscr. antiquam valde, & hunc D. *Haterium Famulum* libertum esse D. Haterii Agrippæ, qui tribunus Pl. fuit Tiberii tempore, teste Tac. I. A. 77. Germanici propinquus, 2, A. 51. Consul cum C. Sulpicio, 3. A. 52; filius Quinti Haterii, quia in Indice Consulum Dionis lib. 57. vocatur Δέκιμος Ἀτέειος Κ. υἱὸς Ἀγρίππας; Quintum Haterium fuisse consularem, teste Tac. 2, A. 33. familia Senatoria, eloquentiæ quoad vixit celebratæ, 4. A. 61. indeque patere hunc illum oratorem vel Rhetorem esse, quem Eusebius Num. 2040. appellat Q. Haterium, promptum & popularem Oratorem, qui usque ad nonagesimum prope annum in summo honore consenuit, & cui, narrante Seneca præfat. lib. 4. Controv. tanta erat velocitas orationis, ut vitium fieret; Itaque Divus Augustus optime dixit: Haterius noster sufflaminandus est: nepotem hujus Haterii, filium Decimi Haterii existimari Quintum Haterium Antoninum Cos A. V. 806, testibus Tac. 13. A. 14. & Onuphrio: memorari etiam 9. A. 12. Titum Haterium equitem Tomanum; & Haterium Rufum Val. Max. 9, 12. Sæpe adhæc aspirationem omitti, & apud Plin. 35, 4: occurrere *Aterium Julium*: Appianum inter proscriptos recensere *Aterium* quendam; eodemque nomine plerosque appellare collegam Sp. Tarpeji apud Liv. lib. 3, c. 3. quanquam Sigonius *Alterius* præferat, Pighius in Annalibus *Æternius*, & apud Dionys. Hal. l. 10, c. 2. scribatur τερμένιος: se suspicari variare ita codices, quia nomen hoc non ubique obvium, & inde suspicari veram lecturam esse *Aternius*, quam Chifletianus codex præfert; deduci nomen illud debere ab *Aterno* Italiæ oppido; cujus Liv. l. 24, c. 47. meminit, & similiter *Gabinium* a Gabiis, *Tarquinium* a Tar-

quiniis, & *Pompejum* a Pompejis derivari. Noſtrum hominem illuſtris familiæ libertum eſſe, & quidem Decimi Haterii Agrippæ, quia liberti prænomen & nomen patronorum aſſumebant, illiſque poſtponebant, nomen proprium, quod fuit *Famulus*, quodque ſimul indicabat priſtinam conditionem: ita *Janitorem* cognomen eſſe apud Ciceron. Act. 1. in verr. c. 15. & *Heredem* (hoc minus quadrare videtur) apud eundem lib. 9. Fam. c. 13. Famuli tandem uxorem abſque dubio eſſe vilioris proſapiæ Italiæ, in qua multa ejuſdem generis gentilitia erant nomina, ut *Florentius, Volventius, Venantius, Superantius*, & alia. Hucuſque ille. *Hateriæ*, & *Haterii*, vel *Aterii* atque *Ateriæ* varii occurrunt in Inſcription. apud Gruterum & Reineſium; qui poſſunt conſuli. Ornatur autem ſepulchrum *encarpo*, uti vocat Vitruvius lib. 4, „ c. 1. quam vocem ita declarat Philander: Encarpus Græcis fru- „ ctuoſum ſignificat, hoc loco ornamentum eſt, hoc eſt florum „ frondumque & pomorum implexus atque contextus, coronario „ luxu, foliis flores & fructus intercurſantibus, cujuſmodi ſunt „ quæ ſerta & corollas triumphales noſtri vocant: Itali Ghirlan- „ dos, & feſtones a feſtivitate appellant. Et hujuſmodi *encarpos*, quos in columnis antiquis & operibus ad ornamentum ſculpere ſolebant etiam παγκάρπους vocabant, docente Salmaſio ad Hiſtor. Auguſtam. Feſtus, *Pancarpiæ dicuntur coronæ ex vario genere florum factæ*. Epicharmo apud Fulgentium lib. 3. Mythol. παγκάρπιος στέφανος ſi modo ita ſcribendum, vocatur, poma autem vel fructus petunt binæ aves, quas neſcio an *Cornices* facere audeam. Certe *Cornices* deſignant amorem conjugalem; & videri poſſent monumento inſculptę eſſe, ut hoc ſymbolo concordiam mutuam teſtarentur Haterius & Pollentia: Horus Apollo cap. 8. lib. 1. *Aliter quoque Martem & Venerem pingentes duas pingunt Cornices* (Latina tantum appono) *quoniam animal hoc gemina ſolet ova parere, ex quibus mas & fœmina gignantur. Ubi vero, quod raro tamen accidit, vel duo maſcula vel duo fœminea ova peperit, mares fœminis connubio juncti nunquam ad alteram divertunt cornicem, ac ne ipſa quidem fœmina, quoad vivit, ad alterum marem: ſed disjuncti ſoli deinceps ſemper degunt. Unde & cum uni cornici occurrerent homines, augurantur præſagium ſibi hoc eſſe viduæ vitæ, quod ſcilicet animali viduam agenti vitam obvii facti fuerint. Proinde in hunc uſque diem, Græci ob tantam harum avium concordiam, in nuptiis ignorantes verbum*

bum illud usurpare solent ἐκκοεὶ, *nimirum* κοεὶ *cornicem appellantes.* Et mox addit duas etiam cornices pictas esse, quando Γάμον *nuptias* significare volebant. Similia tradit Ælianus lib. 3, c. 9. de Animal. uti observat Hæschelius; memoriæque mandat Cornices ἀλλήλαις esse πιστοτάτας, si altera moriatur, alteram viduam permanere, & in nuptiis olim veteres post hymenæum τὴν κορώνην vocasse, concordiæ signum iis dantes, qui liberorum quærendorum gratia convenissent: quo pertinent etiam, quæ Harapollo lib. 2. c. 40. narrat, quæ ab ipso peti possunt.

In pago Inferioris Bataviæ, vulgo Nederbetuwe, cui nomen Doyeweert visitur inscriptio vetus & elegans, summæ turri inserta; quæ licet temporis injuria detrimentum aliquod passa sit, tamen ab iis, qui scalis eo ascenderunt, legi fere potuit. Jacet vir justæ staturæ in lecto tricliniari, stragulis usque ad umbilicum tectus, brachium sinistrum columnæ, & manus dextra genu dextro incumbit; ad pedes stat homo vel pallio vel alia veste indutus, manibus sibi invicem impositis; adposita est, ut videtur, tabula, linteis dependentibus, reliqua autem non satis cognosci potuerant: supra virum jacentem bini leones, inque eorum medio Triton cernitur: & talis tandem additur inscriptio:

M. TRAIAN. IV
GVM. ATTIVS. GAI
SIONIS. F. VET. ALAE
AFROR. T. P. I.

Quid sibi velit IVGVM. ATTIVS, & num ita clare in marmore sculptum sit, juxta cum ignarissimis scio: suspicabar nonnunquam IVGVMATTIVS jungi debere, & designari ea voce locum, Africę forsan, unde *Marcus Trajanus*, vel *Trajanus*, *Gaisionus filius veteranus alæ Afrorum*, qui hoc monumentum sibi *testamento poni jussit*, erat oriundus.

Et ut hic *Afrorum*, ita in Inf. 7. CCCCLXXVIII. *Getulorum ala* occurrit; & 9, CCCCLIX, *cohors prima Afrorum Civium Romanorum Equitata*, uti siglas exponendas censeo ex 5, MCVIII. Ex iis ut & alii marmoribus patet gentem illam extra natale solum in Romanorum castris militasse, & proinde mirum nequaquam esse hominis in Africa geniti monumentum apud Batavos exstare. VETERANI ALAE laudantur in 9, XXXVI. 2, DXXVII, 8,

DXLI. TRAIANIVS NVNDINIVS, 13, XXIX; quanquam nihil repugnem, si quis TRAIANVS facere velit. Neque tamen putandum est Imperatorem in lecto triclinari jacere; quia proculdubio voluerunt Marcum Garsionis filium repreſentare, quem luget figura adſtans, & qui more uſitato ſculptus eſt genialiter vel genio indulgens, & in lecto tricliniari accumbens. Perſuaſum enim habebant defunctorum animas in campis Elyſiis choreas atque epulas agitare. Virgilius lib. 6. Æn. hæc omnia eleganter deſcribit, & inter cætera canit;

Pars in gramineis exercent membra palæſtris
Contendunt ludo, & fulva luctantur arena:
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.

Et mox

Conſpicit ecce alios dextra lævaque per herbam
Veſcentes, lætumque choro pœana canentes,
Inter odoratum lauri nemus: unde ſuperne
Plurimus Eridani per ſylvam volvitur amnis.

Lucianus multus eſt lib. 2. *Ver. Hiſtoriarum* in deſcribenda hac ſuperſtitione; fingitque in beatorum inſula eſſe civitatem auream, murum e ſmaragdo habentem, portas ſeptem eſſe ex cynamomo μονοξύλους, pavimentum ex ebore; balnea ex vitro: adhæc ſemper ibi ver eſſe, loca floribus omnia & manſuetis plantis plena, vineas ſingulis menſibus uvas ferre, fontes cerni aquæ, mellis, lactis, vini, conviviumque celebrari extra civitatem in τῷ Ηλυσίῳ καλουμένῳ πεδίῳ; pratum hoc pulcherrimum eſſe, & nemore umbram faciente cingi, ventos cuncta afferre præter vinum, quo pocula in menſa poſita ſtatim replentur; nubes ſpargere unguentum, & denique muſicæ eos operam dare, aliaque ſimilia figmenta, quæ ab eo peti poſſunt. Valerius quoque Flaccus lib. 1. extremo canit in campis Elyſiis eſſe *thiaſoſque choroſque virorum.* Hanc beatorum conditionem ut exprimerent, vel ut teſtarentur credere ſeſe mortuum in campis Elyſiis agere, eos accumbentes ſculpſerunt in marmoribus vel monumentis quæ ipſorum memoriæ ponebantur; uti ex lapide noſtro patet, nec non 3. & 4. pag. DCCCXLIII. apud Gruterum aliiſque apud Jacobum Sponium. Nec aliam ob cauſam forte crotaliſtria cernitur in lapide Clivenſi quem ſupra laudavi. Figura adſtans luget Marcum defunctum, & eam ob

cauſam

causam manum unam alteri impositam habet : quod mæstitiæ signum esse patet ex captivis barbarorum statuis, in monumentis, quæ Romæ exstant, obviis. Num autem *leones* & *triton* additi sint ornatus solius causa an vero aliquid significent, mihi equidem latet. Leonibus certe Africa abundat, & indicant forte hominem hunc ex Africa oriundum esse : sed num eo referri *Triton* possit, valde dubito : Monstrum hoc (quod elegantissime Tzetzes ad Lycophronem vocat ἰχθυοκένταυρον) etiam cernitur in Syracusanorum nummis apud Goltzium ; quia scilicet Sicilia mari circumflua, & Syracusæ illi adjacebant. Nihil huc pertinere arbitror *Tritonem* fluvium; & *Tritonida paludem* Africæ, a quo Pallas *Tritonia* est nominata : sed tamen hoc singulari observatione dignum, *Tritonem* a Carthaginiensibus ut Deum fuisse cultum. Nam fœdus, quod fecerunt Hannibal & Xenephon legatus Philippi Regis Macedoniæ apud Polyb. lib. 7. *ictum est* ἐναντίον Διὸς, .. *coram Jove & Junone atque Apolline* : ἐναντίον δαίμονος Καρχηδονίων, *& Hercule & Jolao* ; ἐναντίον Ἄρεως τρίτωνος, *coram Marte, Tritone, Neptuno: coram diis expeditionis comitibus, Sole etiam Luna ac Tellure : coram fluviis, pratis, Aquis : coram omnibus diis, qui Carthaginem imperio tenent.* Et observandum obiter Lycophronem Neptunum etiam & Nilum τρίτωνα, atque cetum τρίτωνος κύνα, id est *Neptuni canem*, vocare : ad quem videantur Scholia.

In Noviomagensium curia variæ exstant Inscriptiones, quæ partim a Grutero, partim a Joh. Smetio editæ sunt : Sequentes tamen luce necdum donatæ sunt publica.

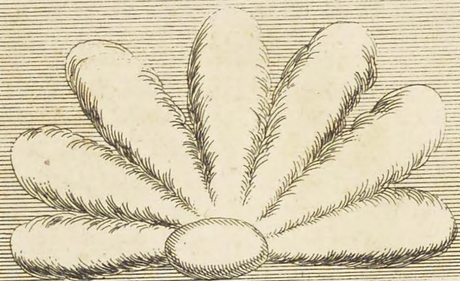
I. O. M.
ET. GENIO
LOCI
C. CANDIDINIVS
SANCTVS. SIGN
LEG. XXX. V. V.
PRO. SE. ET. SVIS
L. M.
MATERNO ET. ATTICO COS.

I. O. M.
M. SABINIVS
CANDIDVS
V. S. L. M.

Ab altera vero ejusdem lapidis parte

I. O. M.
M. V. H.
V. S. LL. M.

Effossus est prior lapis A. Christi, MDCLV. alter vero a. MDCLXIX. nihilque iis notatu dignum continetur, præter *Maternum & Atticum Consules*. A. V. C. 938. Coss. fuerunt *Maternus & Bradua*, qui etiam memorantur in Inf. 13. p. CXCII. apud Gruterum: videturque *Atticus* unus ex XXV. Consulibus suffectis fuisse, quos Cleandrum hoc anno fecisse ex Dione observavit Onuphrius. GENIVS autem LOCI est deus localis, topicus, ἐνχώειος, præses loci, vel quo alio nomine illi fuere dicti. Nam omnibus rebus gentiles deos peculiares imponebant, uti vel constat ex Prudentio; & ex his Servii verbis ad I. G. 302. *Genium autem dicebant antiqui, naturalem deum uniuscujusque loci, vel rei, vel hominis.* Multa monuere hanc in rem eruditione præstantes viri, sed tamen videntur spicilegium reliquisse. Julianus Imper. apud A. Marcell. l. 25, 2. vidit per quietem *speciem Genii publici, quam cum ad Augustum surgeret culmen conspexit in Galliis, velata cum capite cornucopia per aulæa tristius discedentem.* In urbibus *Geniis* templa erigebantur; ut Romæ, Antiochiæ & Alexandriæ, testibus Dione lib. L. Amm. Marc. 23, 1. & 22, 11. Estque elegans Gallieni nummus apud Trist. T. 3. in quo scribitur, GENIVS POPVLI ROMANI INT. VRB. quod non incommode explicatur, *intrans* vel *intravit urbem*, ita ut percussus sit cum Gallienus urbem intraret Byzantio redux, convocatisque patribus decennia celebraret novo genere ludorum, nova specie pomparum, exquisito genere voluptatum, uti apud Trebell. Pollionem legere licet. *Genios civitatum* memorat Arnob. lib. 1. GENIVS LVGDVNI occurrit in Albini, GENIVS SENATVS in Albini apud Vaillantium, & BONVS GENIVS PII IMPERATORIS in Maximini nummis apud Morellium, antiquaria in re ambo versatissimos viros. Quin & ipsis diis GENII adsignati

TIB. IVL. CAR
ETIS. F. SDEB. S.
DAS. DOMO.
TVRO. MISSI
CIVS. EX. COH.
SILAVCIENS.
IV. H.S.E. TIB. IVL.
ANTVS. F. C.

ET PRIMIGENIA
LIB. EIVS ANNO
III. II. S.E.

ſignati fuerunt. Nam Plutarchus *in De Orac. Defectu*, narrat *genios vim honoremque & nomen habere a deo cui* ἕκαστος συντέτακται *ſinguli adjuncti ſunt* : & Martianus Capella lib. 2. unicuique ſuperiorum deorum ſingulos quoſque genios deſervire; & ex illorum arbitrio comitatuque generalem omnium præſulem, & ſpecialem ſinguli mortalibus genium admoveri. Inde in Inſcriptionibus celebratur GENIVS PLVTONIS; LARVM, NVMINIS FONTIS, SOMNI, & MARTIS apud Gruterum & Reineſium : Martianus Capella lib. 1. conſervavit nobis *Genium Junonis Hoſpitæ*, vel ut Grotius ſcribendum cenſet, *Soſpitæ*; & *Genium Jovialem* Arnobius lib. 3. adv. Gentes. Aſciburgii, quod in ripa Rheni ſitum fuit, teſte Tacito in Germania, quodque hodie idem nomen obtinet, inventa eſt inſcriptio ſequens, quam mecum communicavit Illuſtriſſ. Baro de Kinsky, comitatus Meurſenſis præfectus; Quid ſibi velint litteræ S D E B. S. DAS, quæ nomen Tiberii Julii Caretis filii ſequuntur, obſcurum certe admodum eſt : maloque fateri me hæc ignorare, quam incertis conjecturis abuti. Faciebat inde aliquis *Sideribus*; ſed num hoc explicari commode poſſit, aliis judicandum relinquo. Hic autem homo fuit *domo Turonius* vel *Turonenſis*, & *Miſſicius ex cohorte Silaucienſi quarta.* Miſſicium militem eſſe veteranum, vel eum, qui honeſta miſſione miſſus, accipiebat veteranorum privilegia, docet apud eruditiſſimum Sponium in Miſcellaneis Franc. Graverolius vir doctrinæ haud vulgaris. Et licet ſuſpicari poſſit aliquis huc non pertinere *miſſicium ex teſtamento*, cujus exſtat mentio in hoc lapide:

C. IVLIO
APOLLONI
F. APAE
MISSICIO. EX
TESTAMENTO

ſed potius ad ſervum quem aliquis teſtamento liberum fecit ego tamen exiſtimo hoc monumentum erectum eſſe C. Julio *Miſſicio*, vel honeſta miſſione miſſo, idque *Silaucienſem quartam* ignoro plane. H. S. E. exponi debet, *Hoc ſibi erexit* vel *Hoc ſepulchrum erexit* : *Tiberius* autem *Julius Antus faciendum curavit.* Quæ ſup-

ponitur inſcriptio poſtea addita videtur, & quidem anno tertio poſt poſitum hoc monumentum; nam videtur *primigenia liberta ejus* teſtari ſeſe *anno tertio* poſt obitum n. Tiberii Julii *Hoc* (alii enim deſcripſerunt H. non autem II) *Sibi Erexiſſe*: quæ omnia ſpero alios felicius enodaturos. Inventa prope eundem lapidem eſt gemma, in qua eques cernitur, cujus galea, vel tegmen capitis notabile admodum eſt, uti ex ectypo patebit:

His tandem Ανεκδότοις adjungere placet nonnullas inſcriptiones, quæ editæ quidem ſunt, ſed de quarum antiquitate dubito;

D. N. IVSTINVS. P. SAL. PIVS
FELIX. VICTOR. AC. TRIVMPHATOR
SEMPER. AVG. PONT. MAX. FRANC
MAX. GOTTH. MAX. VANDALIC. MAX
COS. III. TRIB. VIII. IMP. V.
CONSPICVAM. HANC. AEGIDIS. INSVLAM
INTIMA. ADRIATICI. MARIS
COMMODIS. INTERIECTAM. VENERAN
DAE. PALLADIS. SACRARIVM. QVONDAM
ET. COLCHIDVM. ARGONAVTARVM.
PERSECVTORVM. QVIETEM. OB
GLORIAM. PROPAGANDAM. IMP
S. C. IN. VRBEM. SVI. NOMINIS. EXCEL
LENTISS. NVNCVPANDAM. HONESTISS
P. P. P. DESIGNAVIT. FVNDAVIT
C. R. P. Q. ET. GENTE. HONES
TISS. REFER.

Hanc ut genuinam laudant præter Gruterum, Goltzius in Theſauro Rei Antiquariæ, Ortelius in Theſauro Geographico, Cluverius

verius in Italia Antiqua, & alii eorum veſtigia ſequuti. Sed quo minus tam magnis viris adſentiri poſſim obſtant multæ rationes. Nam primo, P. SAC. nihil ſignificant, nec unquam ejuſmodi ſiglæ Imperatorum nominibus adjiciuntur; imo & P. non poteſt exponi PIVS, quia ea vix ſequitur. 2. PONT. MAX. exponitur *Pontifex Maximus*: arbitranturque eruditi Juſtinum illius dignitatis titulum geſſiſſe: quæ tamen explicatio non occurrit Baronio, non Jacobo Gothofredo, non Joh. Andreæ Boſio, qui diſputant num Chriſtiani Impp. Pontificatum Maximum aliquando geſſerint; cum certe magnopere firmaret ſententiam eorum, qui hoc affirmant. Quin & olim Chriſtoph. Adamus Rupertus Epiſt. 48. apud Reineſium hanc inſcriptionem ſuſpectam habuit ob ſolum *Pontificis Maximi* titulum. Sed ſi bene rem examinamus, nullus erit hic Pontificatus Maximus; & voces illæ non obſtabunt, quo minus genuina ſit inſcriptio, ſi modo aliæ νοθείας notæ non apparerent. Nam cum mox ſequatur FRANCicus MAXimus, &c. nihil aliud PONT. MAX. ſignificare poteſt, quam *Ponticum Maximum*, a devictis nempe gentibus, quæ Pontum incolebant: & hunc titulum aſſumpſiſſe ſibi Imperatores docet il- „luſtris Spanhemius: Cæterum, ait Diſſert. VIII, exceperunt „eoſdem titulos ſequiori ævo cognomina ALEMANNICI, „FRANCICI, GOTTHICI, PONTICI; quæ in Valentinia- „ni Juſtini, aliorumque iſtius ætatis Auguſtorum Inſcriptionibus „& monumentis paſſim leguntur. 3. CONSVL III. occurrit: atqui Juſtinus ſenior, cui inſcriptionem tribuit Goltzius, bis tantum Conſulatum geſſit: Juſtinus vero Junior ſemel; deinde ſemper ſcriptum fuit, I, II, III, IV, V. VI. &c. *Poſt conſulatum Juſtini Junioris.* 4. Juſtinus dicitur fuiſſe TRIB. VIII. Sed non admodum in antiquitate verſatus fuit hic homo, quia Imperatores nunquam, niſi cum eſſent privati, Tribuni fuerunt; ſemperque geſſerunt *Tribunitiam poteſtatem*, quæ hic quidem ignorantia vetuſti moris omittitur, ſed in innumeris lapidibus & nummis obvia eſt. Nec quenquam juvare poterit, ſi cenſeat litteram P. omiſſam eſſe. Nam dignitatem eam nominibus ſuis Impp. non amplius adſcribebant; adeo ut etiam ex ea Gothofredus V. Cl. non abſque injuria exiſtimet aliam Marciano Imp. qui diu ante Juſtinum Romani Imperii ad gubernacula ſedit, poſitam inſcriptionem,

malæ notæ esse. V. Rarissime tunc temporis nomen IMPERATORIS, & quidem addito numero, quoties illud meritus fuerit, reliquis nominibus & titulis Augustorum postponebatur, uti vel patet ex principio Institutionum. 6. AEGIDIS INSVLA non memoratur, quantum equidem scio, veteribus, sed quidem *Ægida* urbs Istriæ: Plin. lib. 3. c. 19. *Oppida Istriæ civium Romanorum* AEGIDA, *Parentium*: *Colonia Pola, quæ nunc Pietas Julia quondam a Colchis condita, abest a Tergeste C. M. P. Mox oppidum Nesactium, & nunc finis Italiæ fluvius Arsia.* 7. Ut nihil dicam de *conspicua insula*, latina non videntur esse: INTIMA ADRIATICI MARIS COMMODISSime INTERIECTAM: quibus si significare auctor voluit, insulam hanc sitam esse in intimo recessu, qui est Tergestinus sinus Adriatici maris, cui adjacet *Aegida*, certe tenebras captare voluit. 8. Si *Ægidis insula* eadem quæ *Ægida* Plinii, non fuit in ea sacrarium Palladis, nec Colchi ibi quieverunt. Nam licet, teste Plinio lib. 3. c. 18. *Argo navis flumine in mare Adriaticum descenderit, non procul Tergeste*, idemque iter Colchi potuerint sequi; non tamen ibi consederunt, sed in insula prope Polam, ab ipsis in continente conditam; quam insulam Minervæ sacram fuisse tradit Hyginus Fab. XXIII. *Nihilominus cum profecti essent, Absyrtus timens patris præcepta, persecutus est eos in insulam Minervæ. Ibi cum sacrificaret Minervæ Jason, & Absyrtus intervenisset, ab Jasone est interfectus.* Apoll. Rhodius duas insulas Dianæ sacras, inque earum altera templum illius Deæ fuisse canit:

Οἱ δ' ὄπιθεν ποταμοῖο κατήλυθον, ἐκ δ' ἐπέρησαν
Δοιὰς Ἀρτέμιδος βρυτηΐδας ἀγχόθι νήσους
Τῶν δ' ἤτοι ἑτέρη μὲν ἱερὸν ἔσκεν ἔδεθλον

Ubi parum abest, quin scribam Βρυγηΐδος, ut sit cognomen Dianæ, a Brygis, qui uti patet ex v. 470. templum illud exstruxerant, desumptæ, more gentilibus usitatissimo. Has insulas igitur occuparunt Colchi, inque iis, & vicino continente sedes suas fixerunt, uti satis superque ex auctoribus constat; quorum nemo memoriæ mandat eos ad Tergestini sinus intimum recessum, ubi Plinii *Ægida*, quique centum millibus passuum a Pola abest, habitasse: 9. Quis insulam vocaret *Venerandæ Palladis Sacrarium*? 10. Qui erunt COLCHIDES ARGONAVTAE? Veteribus frequenter

ter *Colchis* pro Medea, & proinde pro muliere ex illa regione oriunda usurpatur : sed Argonautarum persecutores non fuerunt fœminæ, nec *Colchides*, sed *Colchi* appellari debuerant; quod regionis illius gentile occurrit apud Herodotum, Ammianum, Diodorum aliosque. 11. Insulsum & GLORIAM PROPAGANDI IMPERII ob urbem Italiæ vicinam Imperatoris nomine nuncupandam, Imperatori adscribere : 12. S. C. vel *Senatus-Consultum* jam diu omissum fuit in istiusmodi inscriptionibus, nec certe hic ullum locum habet. 13. EXCELLENTISSIMVS nunquam Imperator Romanus vocatus fuit. 14. Non video, quid sibi velit & HONESTISS. 15. Siglæ P. P. P. nullum sensum recipiunt commodum ; nisi ex iis facere velis : *publica pecunia ponendam*; vel cum Goltzio, *pater patriæ providentissimus*; quod tamen nequaquam quadrat. 16. C. R. P. Q. obscura plane sunt; nisi significent, *civibus Romanis populoque & gente honestissima urbem hanc refertam fuisse*; quod quam male moribus illius temporis, quo omnes, qui Imperio Romano subjiciebantur, cives Romani erant, conveniat, alii proculdubio mecum perspicient. Hæc & alia argumenta, si quis examinare voluerit, vix dubito, quin mecum censeat, errare præstanti eruditione viros, qui *Ægidam* Plinii scribunt vocatam esse *Ægidis insulam*; hancque ab Imp. Justino *Justinopolim*. Nam licet Istriæ quædam urbs *Justinopolis* dicta fuerit, parueritque patriarchæ Aquilejensi, nullo tamen pacto ex hac suppostitia inscriptione evinci potest, illam appellatam fuisse *Ægidis insulam*, vel *Ægidam* Plinii esse; licet nunc existiment Justinopolim ibi sitam fuisse, ubi hodie est Capo d'Istria; a quo certe promontorio haud procul *Ægida* abfuit; uti satis superque patebit; si verba Plinii diligenter examinare aliquis velit.

Apud Jacobum Sponium, antiquarum rerum optimum promum condum, & eruditissimum illarum collectorem, pag. 264. Miscellaneorum Eruditæ Antiquitatis, hæc exstat Inscriptio :

C. IVL. CAES. C. F. DE. GALLIS. ET
ALLOBROGIBVS. TRIVMPHATORI
ASTENS. BENEFACTORI. PIO. IN
VICTO. DIVO
LAETITIAE. ET. GRATI. ANIMI. ERGO.
P. P. L. D. D.

Multa

Multa sunt, quæ evincere mihi videntur, hanc inscriptionem suppositítiam, nec sculptam esse circa Julii Cæsaris tempora; non secus ac alteram, quæ eodem loco recensetur,

C. IVL. CAES. DOMITORI. GALLIARVM
DICTATORI. PERPETVO
TRIVMPHATORI. S. P. Q. AST.
LAETITIAE. ERGO. ET. HONORIS. P. P.
L. D. D. D.

& denique tertiam, quæ exstat p. 168.

AVGVSTO. LIBERATORI NATIONM
ORBIS. ROMANI
INSTITVTORI. LIBERTATIS. HETRVSCAE. REIP
CONSERVATORI. MILITVM. TVTORI. LEGVM
ET. BONO. REIP. NATO
COLONIA. LVCENSIVM
DIVO. TIBERIO. CLAVDIO. QVARTO. EIVS. AN.
NERONI. INVICTO. PATRI. PATRIAE. ROMANO-
RVM
SEMPER. AVGVSTO

Nam & TRIVMPHATOR nondum illo tempore Imperator dicebatur, nec PIVS, nec INVICTVS, nec DOMITOR; nec & DIVVS unquam solet tam longe rejici vel postponi. Constantinus & Constans vocantur in nummis TRIVMPHATORES GENTIVM BARBARARVM, Constans DOMITOR, Constantius VICTOR OMNIVM GENTIVM: & Julianus apud Amm. Marcell. lib. 21. c. 5. *Domator gentium & Regum.* Quales titulos illius temporis Imperatores, non autem primos Cæsares, sibi sumpsisse satis etiam ex Inscriptionibus vetústis patet, ex quibus exempla coacervare nihil est necesse. Tiberio quidem oblatus est PII titulus, sed ille non recepit, & Cajus plurima cognomina assumpsit, & PIVS *& Castrorum filius & pater exercituum & Opt. Max. Cæsar vocatus* fuit, teste Suetonio: qui tamen

tamen in nummis vel inſcriptionibus ipſi poſitis nullibi apparet. INVICTI etiam Cæſares poſteriores dicti ſunt, & Severus, Geta; & licet Auguſtus a Manilio vocetur *pater invictus patriæ*, non tamen hic titulus ab illo, vel Impp. qui proxime eum ſequuti ſunt, aſſumptus eſt unquam. Sic nec Auguſtus vocatus fuit unquam *Liberator nationum orbis Romani*; & frigide ſatis atque jejune appellatur *Inſtitutor libertatis Hetruſcæ Reip.* imò & *Conſervator militum*, & *Tutor legum*: quæ ſi quis Auguſtæi ævi eſſe putat, næ ille parum in antiquitate verſatus eſt! Ipſum illud BONO REIP. NATO. ſequioris ævi eſt; nec ita ornantur Auguſti, Tiberii, Caji vel Claudii &c. verum Conſtantini, Juliani, Theodoſii, Arcadii, Honorii, & Theodorici, uti conſtat ex lapidibus antiquis. Et fraudem arguit DIVVS TIBERIVS CLAVDIVS NERO; tum quod quartus ejus annus neſcio quam ob cauſam adjicitur, tum quod vocetur INVICTVS, & ROMANORVM SEMPER AVGVSTVS. Nam nemini ignotum eſſe arbitror, hanc loquendi formam poſterioribus temporibus originem duxiſſe; & licet apud Dionem occurrat ὁ ἀεὶ ὕπατος, teſte Caſaubono ad Strabonem, tamen nihil hoc commune habet cum latina loquendi ratione; reſque certiſſima eſt ſimiles dicendi laudandique Impp. formas tarde enatas eſſe. Probus in nummis vocatur VICTORIOSVS SEMPER: Conſtantius SEMPER VICTOR. Maxentius, PERPETVVS SEMPER AVGVSTVS in inſcriptione apud Gualterum: Maximianus & Conſtantius *Semper Herculei Imperatores* in Panegyrico; & denique Juſtinianus in Procemio Codicis ὁ ἀεὶ Σέβαστος. Quo pertinet Conſtantinum vocari PERPETVVM PRINCIPEM, Phocam & Heraclium PERPETVOS AVGVSTOS in monumentis veterum, (uti Domitianum CENSOREM PERPETVVM in nummis, & Vitellium CONSVLEM PERPETVVM in Inſcriptione veteri appellari obſervare licet) & *Perennem Auguſtum* occurrere apud Sidonium lib. I. Ep. 5. Nec dubium, quin ita loqui primum ceperint circa tempora Diocletiani & Maximiani, de quibus talis exſtat inſcriptio apud Grut. p. CCLXXIX. IMPP. CAESS. VALERIO. DIOCLETIANO. ET. AVRELIO. VALERIO. MAXIMIANO. PIISS. FELIC. SEMPER

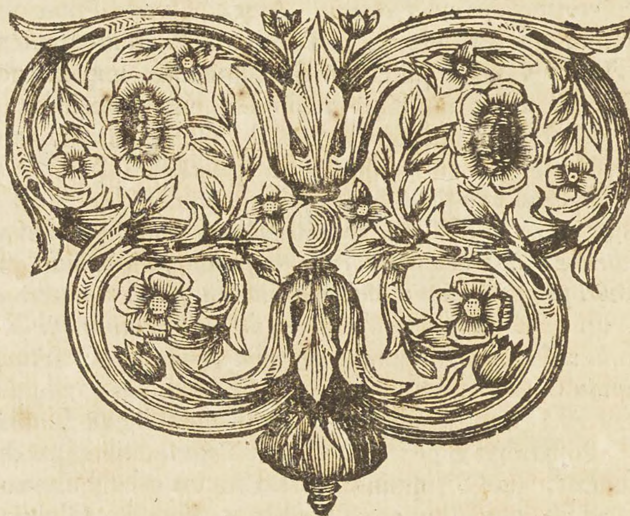
AVGG. adeo ut adſentiri nequaquam poſſim Conſtantino Landio qui nummum, cui hæc inditur inſcriptio. CAESAR. IMP. PON. TR. P. P. P. ET. SEMPER. AVGVSTVS. VIR. ad Auguſtum refert. Et extremis temporibus magna inter *Semper Auguſtum* & *Auguſtum* erat differentia : ita enim vocabatur Imperator, alterum vero epithetum dabatur Romanorum Regi. Liber de pace Conſtantiæ compoſita, inter Fridericum Imp. & filium ejus Henricum &c. *In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis Fridericus Divina favente clementia Romanorum Imp.* SEMPER AVGVSTVS, *& filius ejus Henricus, ſextus Rom. Rex*, AVGVSTVS. Et Græevius, doctus ille Muſarum ſacerdos, veriſſime me cenſere miſit inſcriptiones has eſſe ſuppoſititias; ſed hoc unum poſſe forte reponi, illas ab Aſtenſibus poſitas fuiſſe non ſeculo Auguſti & primorum, qui ibi memorantur, Imperatorum, ſed longe poſt in memoriam beneficiorum, quibus illi Imperatores hanc civitatem affecerunt, cum tam facile non potuerint imponere Sponio, ſi αὐτόπτης fuit, noſtri ſuperiorisve ſeculi, ſi illo fictæ ſunt, ſculptores. Finem facerem, niſi me CAESARIS nomen in ſuppoſititiis Inſcriptionibus memoratum juberet, ut gradum ſiſterem, explicaremque Plinii locum lib. 7. c. 9. Hiſt. Natur. *Auſpicatius enecta parente gignuntur; ſicut Scipio Africanus prior natus, primuſque Cæſarum a cæſo matris utero dictus : qua de cauſa & Cæſones appellati. Simili modo natus eſt Manlius, qui Carthaginem cum exercitu intravit.* Solinus hæc verba Plinii ita interpretatur & intellexit, tanquam primus omnium Romanorum Scipio *Cæſar* dictus ſit : *Rurſum necatis matribus natus eſt auſpicatior, ſicut Scipio Africanus prior, qui defuncta parente, quod exciſus utero in diem venerat, primus Romanorum Cæſar dictus eſt.* Solinum ſequuntur Volaterranus, Calepinus, Æneas Vicus, cenſentque illi Africanum primum omnium *Cæſarem* eſſe vocatum. Quin & eadem magni Salmaſii ſententia, nec non Ruperti in epiſtolâ ad Reineſium : quorum ille commentatur recte Plinium cepiſſe Solinum, illudque hoc dicere, Scipionem Africanum priorem, natum eſſe e necata parente, primumque Cæſarum ita vocatum, quod exciſus utero matris fuerit; quod tamen non ita ſeſe habet, cum ante bellum Samniticum

Claudius

Claudius quidam *Cæsar* exſtiterit : hic vero Ep. 44. Plinium ſcriptum reliquiſſe, & ex eo Solinum, *Scipionem Africanum primum Romanorum Cæſarem dictum* : & inde *Claudium* illum *Cæſarem*, quem Salmaſius ante bellum Samniticum vixiſſe ſcribit, refellit oſtenditque in marmore legi non CAESAR CLAVDIVS. C. F. ſed CENS. AP. CLAVDIVS; ut quod Æneas Vicus etiam ex Sigonio & Onuphrio obſervaverat : adeo ut mirum ſit Harduinum ſingulari audacia hanc emendationem ſibi quaſi vindicare ; qui etiam de nomine *Cæſar* obſcure agit, nec clare ſatis explicat, qualis ſit genuinus Plinii ſenſus. Et quanquam maxime apud me auctoritatis ſint tanta nomina ; nunquam tamen animum inducam credere Scipionem *Cæſarem* fuiſſe cognominatum; & arbitror Plinium dicere; felices eos eſſe, qui nati ſunt necata, dum naſcuntur, matre, ut Africanum majorem, & *primum Cæſarum*, id eſt, primum eorum, qui ex Gente Julia *Cæſaris* cognomen tulit, & tertio *Manlium*, vel *Mancinum*, uti reſcribit Freinshemius ad Florum. Atque ita verba Plinii olim interpretatum eſſe Bartholomæum Fontium, Perſii interpretem, teſtatur Æneas Vicus; qui tamen ejus ſententiam amplecti non poteſt. Nam, uti notum eſt, exiſtimabant veteres primum *Juliorum Cæſarum* cognomen illud accepiſſe, quia cæſus erat ex matris utero : Spartian. in Ælio Vero : *Et quoniam de Cæſarum nomine in hujus præcipue vita eſt aliquid diſputandum, qui hoc ſolum nomen adeptus eſt*; CAESAREM *vel ab elephanto, qui lingua Maurorum Cæſar dicitur, in prælio cæſo, eum qui primus ſic appellatus eſt, doctiſſimi viri putant dictum*; *vel quia mortua matre, ventre cæſo ſit natus, vel quod cum magnis crinibus ſit utero parentis effuſus*; *vel quod oculis cæſiis & ultra humanum morem viguerit*. Ut Plinius dixit *primum Cæſarum*, ita Spartianus, *Cæſarem eum, qui primus ſic appellatus eſt* ; non definientes, quis demum ille ex familia Julia fuerit. Poſteriores tamen decepti voce *Cæſaris*, quæ jam dignitatem notabat, ita C. Julium Cæſarem natum eſſe fabulantur; ut Servius ad lib. I. Æn. v. 291. Cedrenus, Suidas, Glycas, Auctor Chronici Alexandrini & Etymologici Magni ; quos omnes ipſa Julii mater Aurelia refellit ; quippe quæ enecta nato Cæſare non fuit, ſed tincta litteris & in loquendo elegans in excolen-

do filio advigilavit, teste Cicerone & Plutarcho in vita Julii; quæque apud judices omnia ex fide retulit, quæ acta erant inter Clodium & Pompejam Cæsaris conjugem, uti Suetonius c. 74. commemorat. Sed omnium gravissime impegit Constant. Porphyrogen. lib. I. Th. II. ubi scribit, Sebastiam Armeniæ urbem nomen habere a Sebasto vel Augusto Cæsare Julio, qui primus imperium obtinuit, & *Cæsar* dictus est, quia cæso matris utero erupit fremens instar catuli leonis. Quibus refellendis non immorabor, ne videar tanti Principis & majoribus rebus occupati atque districti memoriæ petulanter illudere.

FINIS.

STEPHANI LE MOINE

AD

GISB. CUPERUM

DE

MELANOPHORIS

EPISTOLA.

STEPHANI LE MOINE
AD
GISB. CUPERUM
DE MELANOPHORIS
EPISTOLA.

PUtabam, Vir Amplissime, eorum quæ apud te de Μελανοφόροις leviter tetigeram, te non amplius recordari. Illa, ipse, verba & voces existimabam, prætereaque nihil. Sed ecce memor urges, imo instas vehementer, & fidem & verba postulas liberari. Bene, fiat bonis avibus. Sed si dicenda non respondeant expectationi, hoc non tribuas intemperanti meæ scribendi libidini, quippe qui quantum potui scribere declinavi, sed tuis geminatis efflagitationibus, & forsan rei dubiæ, & omnium oculis non ita patenti & obviæ. Μελανηφόροι ergo vox est quæ occurrit variis in locis. Non illam tamen quærerem in inscriptione quæ exstat Romæ, quam puto descripserat Rigaltius, & postea cum Salmasio quondam communicaverat. Legitur in posterioris Commentariis ad Historiam Augustam, p. 180. Inscriptionis initium tale est.

Ἐκ δέκα πέντ᾽ ἀνδρῶν Φοίβου τε φανηφόρος ἱρεὺς Κρήσκηνς.

Crescens unus ex quindecim viris, & Phœbi sacerdos φανηφόρος. Hic vir Eruditus pro τε φανηφόρος, μελανηφόρος legendum suspicabatur: sed gratiam illi facimus talis conjecturæ. Melius στεφανηφόρος legitur. Sacerdotes Phœbi non erant μελανηφόροι, sed στεφανηφόροι, instar sacerdotum Judaicorum qui Tiara & Corona ornari consueverant. De στεφανηφόροις multa habet Seldenus ad marmora Arundelliana, quæ nec tempus, nec tua singularis eruditio patiuntur hic frustra tibi repræsentari. Exstat vero vox μελανηφόροι in Inscriptione Veneta, quam legere est 2. volumine de synedriis. Ea vero sic se habet. ΓΑΙΟϹ &c. ΚΑΙ ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟΙ &c. ΙΣΙΔΙ-ΔΙΚΑΙΟΣ ΥΝΗΙΔΡΥΣΑΝΤΟ. *Gajus* &c. & *Melanephori*, &c. *Isidi justitiæ erexere*: sic Seldenus, qui existimat penultimæ vocis syllabas, male a se invicem separatas, & legendum ΙΣΙΔΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ. *Isidi justitiæ*: sed non memini me legisse Isida vocatam Δικαιοσύνην. Hoc gratis asserit Seldenus, & syllabis, & literis in Inscriptione apparentibus deceptus. Sed laboranti isti Inscriptioni aliter succurrendum existimarem, & legendum ΙΣΙΔΙ ΚΑΙ ΟΣ. ΣΥΝΙΔΡΥΣΑΝΤΟ. *Isidi, & Osiridi simul ædificaverunt.* Nam Isis & Osiris in cultu fere semper sociabantur. Erant σύμβωμοι, & eadem Collegia iis fere semper eadem sacra faciebant. Est & alia Inscriptio ubi etiam occurrit vox ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟϹ. Legitur apud viros eruditissimos, & Seldenus, loco laudato, eam non prætermisit. Integram non repræsentabimus, sed illius tantum verba, quæ ad institutum nostrum faciunt, vel quæ qualemcunque merentur emendationem. Ea vero talia sunt. ΘΕΟΦΙΛΟΣ &c. ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟϹ ΤΗΝ ΚΟΝΙ-ΑϹΙΝ ΤΟΥ ΠΑϹΤΟΦΟΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΡΑΦΗΝ ΤΩΝ ΤΕ ΤΟΙ-ΧΩΝ ΚΑΙ ΤΗϹ ΟΡΟΦΗϹ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΛΥϹΙΝ ΤΩΝ ΘΥΡΩΝ ΑΝΕ-ΘΗΚΕΝ ΣΑΡΑΠΙΔΙ ΙΣΙΔΙ ΑΝΟΥΒΙΔΙ ΑΡΠΟΚΡΑΤΕΙ &c. *Theophilus* &c. *Melanephorus sacelli hujus Tectorium, & parietum tectique picturam & portarum valvas dicavit Sarapidi, Isidi, Anoubidi, & Harpocrati.* Quidam legunt ἔκλυσιν τῶν θυρῶν, alii λάυσιν, alii κάυσιν, vel ἔλαυσιν, vel ἔκαυσιν. Sed legendum ἔγκαυσιν τῶν θυρῶν, quia valvæ ornatæ erant pictura quæ vocabatur ἐγκαυστική. Non quidem cestro & veruculo, in ebore & cornu parata, quæ talis picturæ

piɕturæ genera vocabantur etiam κεϛρωτὰ. Sed alia ἐγκαυϛικὴ, quæ ſiebat cera igne delibuta, & in qua variæ figuræ delineari ſolebant. Tali ἐγκαυϛικῇ fores ornabantur, & aliæ figuræ repræſentabantur. Tales variæ imagines Arte ἐγκαυϛικῇ paratæ, de quibus in Concilio Nicæno ſecundo mentio frequentiſſima. Tales & imagines Chriſti & Virginis memorantur ab Euangeliſta Luca, ſcilicet, effigiatæ apud Simeonem Metaphraſtem. Quod certe a veritate tam eſt alienum, quam certiſſimum ædium valvas talibus cereis imaginibus ἐγκαυϛοῖς, olim ornatas & decoratas fuiſſe. Auſon. Epigr. 25.

Ceris inurens januarum limina
Et atriorum pegmata.

Dicæarchus, τοῖς τῶν οἰκιῶν προθύροις, καὶ ἐγκαύσμασι κάλλιϛα κατεσκευασμένη. *Foribus & encauſtis operibus egregie ornata.* Unde corrigendus Vitruvius, apud quem legitur, *ipſaque forium ornamenta non fiant Ceroſtrota.* Legendum *Ceſtrota*, ceſtro inuſta. Nam fores ſolebant etiam imaginibus cera inuſta paratis ornari, ἐγκαυϛικοῖς. Unde operarii dicebantur *Encauſtæ.* Et opera ἐγκαυϛά. Hinc Phaëton Encauſtus apud Martialem.

Encauſtus Phaëton tabula depictus in hac eſt.
Quid tibi vis, Dipyron, qui Phaëtonta facis?

Ergo legendum in inſcriptione ſuperiori τῶν θυρῶν ἔγκαυσιν, non καῦσιν, λαῦσιν, aut ἔκλυσιν. Ibidem memoratur κονίασις τοῦ παϛοφορείου. Quid eſſet paſtophorium, ſciſcitari videbaris, cum tibi Muſiſque tuis adeſſem in Locupletiſſima Bibliotheca tua: occurrit vox iſta, ſed corrupta, ter in Gloſſis Iſidori. *Sabarium Atrium Templi.* Et, *ſafarium Atrium Templi.* Et, *Paſtorium Atrium Templi.* Proculdubio in ultimo hoc loco legendum *Paſtophorium.* Sic etiam lego in aliis duobus locis. Scio quoſdam legere *ſacrarium.* Alios ſabarium, a zaba, unde Σαβαρεῖον apud Græcos recentiores, quaſi armarium, & locus armis ſervandis deſtinatus. Vel a ציבור vel צבר, congregatio, & congregare, quod in iſtis locis conventus populi & congregationes haberentur. Si vox *ſafarium* ſervanda foret, mallem illam derivare a ספר, quod notat librum, adeo ut *ſafarium* notet *locus in quo libri ſacri olim reconderentur.* Sed in iſta voce videor mihi animadvertere veſtigia vocis paſtophorii, quæ cum per compendium ſcripta fuiſſet, pſaphorium, facillime potuit in *ſapharium* deflectere. Nam revera apud Iſido-

rum idem notat & *pastophorium*, & *sapharium*, nimirum Atrium Templi. Nam non notat Chorum, ut voluit non nemo; imo Atrium Templi, Appendices quasdam Templi, cellas, Exedras, conclavia, quæ nullus bonæ mentis pro Choro Ecclesiæ accipiat. *Pastophorium* vero fit a παστὰς, vel παστός, quæ voces notant vel Thalamum, vel velum. Hinc Venus παστοφόρος, quod Thalamis præesset. *Pastophori* vero, qui Thalamis Deorum præerant, vel qui in Thalamis ædium sacrarum, Festis Numinibus dicatis, solebant commorari, vel saltem aliquando somnos & cibos carpere. Dicebantur & *Calybitæ*. *Huc*, *Calybita, veni*, in Carmine Copæ Syriscæ. A *calyba*, quod idem est ac παστὰς, Tentorium. *Sunt Topia & Calybæ*, in eodem carmine, id est Thalami, Tentoria, unde Καλύβη φοίβου, Tentorium, & sella Apollinis, quod idem est ac Pastophorium. A Thalamis ergo sacris, vel velis variegatis, & diversis coloribus distinctis & vermiculatis, dicebantur Pastophori, & loca, ubi habitabant, Pastophoria, quasi loca Pastophoris destinata, & variis velis obducta & ornata. Pastophoriorum mentio frequentissima apud LXX interpretes, & sumitur pro לשכה Conclavi, quæ vox Hebraica etiam Græca evasit: nam dicitur etiam Lesca vel Lesche. Λέσχη apud Hesiodum, ἐπαλέα λέσχην; occurrit & apud Herodotum, & Ælianum. Magnum Etymolog. λέσχαι παρὰ Βοιωτοῖς, τὰ κοινὰ δειπνητήρια. *Leschæ apud Boëotos loca ubi convivabantur.* Imo, ubi ad confabulandum conveniebant, & ad opera sua legenda, recitanda, & cum aliis communicanda. Ideo vocabantur etiam Ωδεῖα. Et hinc etiam λεσχηνεύεσθαι, *Confabulari*: & λεσχηνεώτης apud Laërtium de Thalete. Latine, cella, conclave, Taberna, Græce παστοφόριον. Quod notat Collegium pastophororum, & locum etiam ubi conveniebant. Vox usitata apud Ægyptios & quæ a LXX interpretibus sæpe etiam usurpatur. A, παστὰς, vel παστὸς, factum παστοφόριον, nimirum a cella & velo ante cellam oppanso. Hinc tamen non factum Pastor, quod voluit vir eruditus, qui existimat, vel saltem suspicatur tertium Librum Maccabæorum vocari Pastora vel Pastorem, quia summus sacerdos ibi repræsentatur intercedens & orans in Pastophorio, & cella quadam sacra, Templique quodam conclavi. Unde, inquit, a Pastophorio vel a παστὰς, potuit denominari liber iste, Pastor, quem memorat Hieronymus in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum. Sed fallitur vehe-

vehementer; non ibi loquitur Hieronymus de 3. libro Maccabæorum, sed de Libro Hermæ, qui Pastor vocabatur, quia in illo continentur variæ revelationes, quas Auctor dicit sibi declaratas ab Angelo qui speciem pastoris referebat. A specie revelantis facta Libro denominatio, & intelligendus est Liber Hermæ, in veteri Ecclesia notissimus, non vero tertius Liber Maccabæorum, qui ἀπὸ τῆς παστάδος, vel παστοφορίου nomen adeptus fuerit. In eo tamen probandus Junius, quod παστοφόριον pro æde sacra acceperit, & Conclavi, seu cella Templo contigua. Nam vani sunt tam quam qui maxime, qui existimant παστοφόριον notare arculam in qua sacra Eucharistia recondebatur, & pro ægrotis & absentibus asservabatur. Hoc putant se colligere ex Constitut. Apostol. Clementis, l. 8. c. 13. ὅταν πάντες καὶ πᾶσαι μεταλάβωσι, οἱ Διάκονοι λαβόντες τὰ περισσεύματα εἰς παστοφόρια εἰσφερέτωσαν. *Cum omnes communicaverint, Diaconi reliquias transferant in Pastophoria.* Sed quid hæc ad Tabernacula & Ciboria in quibus hodie Eucharistia apud Latinos asservatur? An hoc moris erat temporibus Apostolicis? An vox παστοφορίου alicubi isto sensu usurpatur? Imo vero, apud ipsum Auctorem Constitut. Apostol. l. 2. c. 58. παστοφόρια sumuntur pro Cellis & conclavibus quæ ad latera Templi debebant ædificari. Adeo ut nunquam Auctori in mentem venerit repositorium sacræ Eucharistiæ hoc in loco notare. Eodem sensu accipit quo fecerunt LXX interpretes, Theodotion, & alii, & apud illos nihil aliud notat quam Exedram & cellam sacram. Usu tamen obtinuit ut sumeretur etiam pro ædificio quodam, sive sacro, sive communi. Quod patet in loco Chronici Mosomensis. *Locus enim non tam naturali munitione firmus, quam humano labore, & opere manuali factus, modo aggere, modo pastophorio.* Neque enim vocem, *pastophorio*, sollicitandam existimo, quæ mihi bene se habere videtur; cum ibi notet ædem, Tentorium, Turrim, Arcis quoddam diminutivum, quo locus iste munitus tueri facile se poterat. Sed tamen proprie dicitur de cellis & conclavibus sacris, quæ quia mansionibus sacerdotum erant destinata, vel aulæis & velis obducta, dicebantur ἀπὸ τῆς παστάδος, vel ἀπὸ τοῦ παστοῦ, pastophoria. Imo facile crediderim istas ædiculas & cellas primo fuisse portatiles, & ambulatorias, ut ita dicam, quæ modo figebantur & explicabantur, & modo complicabantur, instar Tabernaculi Judæorum, quod cum a Levitis ferri & bajulari soleret, sic & Tabernacula Deorum Gen-

 tium,

tium, a suis mystis & sacerdotibus bajulari consueverant. Unde forsan Pastophori, & Auleorum sacrorum & velorum portatores, ab aliis vocabantur. Nisi forsan hanc sortiti fuerint denominationem a velis Numinibus suis consecratis, & in quibus tanquam in Tabulis pictæ erant Deorum effigies. Nam talia erant olim vela falsis Numinibus dicata, præcipue in Ægypto. Hinc πέπλον Isidis, adeo decantatum, & nulli fere non dictum, & de quo forsan locus iste Claudiani πολυθρύλλητος.

—— Et quicquid inane
Nutrit in Isiacis quæ pingitur India velis.

Alii legunt *Judaicis*, Alii *Attalicis*, Alii *Idæis* Alii *Niliacis*. Sed ferri potest nostra lectio. Isis erat Terra. In illius velis Terra repræsentabatur, & quælibet Regio ornata ibi videbatur rebus quibus natura loci uberior credebatur. Cum vero India monstrorum haberetur feracissima, ideo varia incredibilia, prodigiosa, & inania alere fingebatur. Inter ista vero Isidis vela, unum sacrum habebatur, & præcipuum, quod diebus quibusdam festis, & solennioribus κωμασίαις, ut loquitur Clemens Alexandrinus, ab Hierophantis portabatur. Unde forsan nomen adepti sunt & παστοφόροι dicti, de quibus Diodorus Siculus, Apulejus, & alii. Ab illis dictum pastophorium. Hesychius παστοφόριον, ὁ τῶν παστὸν φερόντων. *Pastophorium locus eorum qui velum portant.* Velum Minervæ, vel Isidis, vel alterius cujusdam numinis. Cum vero velum Isidis Terram repræsentaret, & fundus, ut ita dicam, instar Terræ, esset nigri & obscuri coloris, ideo forsan illius παστοφόροι, dicti sunt μελανηφόροι: nam revera μελανηφόροι Isidis cultui præcipue addicti erant, ut ex supra memoratis inscriptionibus cuivis constare potest. Isidis peplum & velum maxima parte nigrum erat, & ipsa Isis etiam nigra repræsentabatur. Nam Terra Isidis nomine designabatur, & præcipue Ægyptus, quæ dicebatur Ægyptus, & Ηερία, & Αερία a nigredine, & fusco & luteo colore. Et Ceres quæ eadem erat cum Iside, & quæ pro Terra ab Ethnicis colebatur, dicebatur etiam nigra, & veste nigra induebatur. Pausanias in Arcadio p. 240. Ἐπὶ Σίμου τοῦ Φιγάλου βασιλεύοντος, ἠφανίσθη Φιγαλεῦσιν ὑπὸ πυρὸς τῆς μελαίνης Δήμητρος τὸ ἀρχαῖον ξόανον. *Regnante Simo Phigali filio consumptum est igne apud Phigalenos vetustissimum nigræ Cereris simulachrum.* Et ibid. infer. p. 271.

Δήμητρος

Δήμητρος δὲ ἄντρον αὐτόθι ἱερὸν ἐπίκλησιν μελαίνης. *Ibi est antrum Cereris, cognomento nigræ.* Τὸ δὲ ἀπὸ τούτου λέγουσι, θυμωθῆναι τι ἅμα εἰς τὸν ποσειδῶνα, αὐτὴν γὰρ ἐπὶ τῆς περσεφόνης τῇ ἁρπαγῇ πένθει χρωμένην, μέλαιναν ἐσθῆτα ἐνδῦναι, καὶ εἰς τὸ σπήλαιον τοῦτο ἐλθοῦσαν, ἐπὶ χρόνον ἀπεῖναι πολύν. *Quod ideo factum dicunt, quod Ceres ira percita contra Neptunum, & dolore, & luctu ob raptum Proserpinæ, vestem nigram induerit, & in antrum istud se abdiderit, & per longum temporis spatium latuerit.* Μέλαιναν δὲ ἐπονομάζεσθαι φασὶν αὐτὴν, ὅτι καὶ ἡ θεὸς μέλαιναν τὴν ἐσθῆτα εἶχε. *Cererem vero nigram dici ferunt, quod vestem nigram induerat.* Terra ergo, sive Ceres, sive Isis, nigra cum diceretur, ii qui illius ξόανον bajulabant, vel illius vestem, aut peplum, aut velum, portabant, jure dicebantur μελανηφόροι, & a Deæ quam colebant nomine denominationem suam accersebant. Sicut vero Isis nigra vocabatur, Osiris etiam seu Nilus niger dicebatur: & forsan ab Iside, & Osiride, Melanophori prima origine nomen suum derivarunt. Nam Osiris etiam statua nigra colebatur, ut videre est apud Plutarchum. Et revera Osiris nigrum notare videtur. Fluxit enim a voce שיור, *Sior,* quo nomine designatur Nilus in sacra scriptura. שיחור vero notat nigrum.

Nam viridem Ægyptum nigra fœcundat arena,

apud Poetam. Unde dicebatur μέλας Græcis, & Melo Latinis. Festus, *Melo alio nomine Nilus vocatur.* Servius ad 4. Georg. *Antea Nilus Latine Melo dicebatur.* ad Æneid. 1. *Ennius dicit Nilum, Melonem vocari.* ad 4. Æneid. *Atlas Telemon dicitur sicut Nilus Melo.* Quę vox reddenda Symmacho l. 1. Epist. 8. ubi legitur, *Mosella,* nimirum ab Ausonio celebrata & decantata, *est Ægyptio Nilo Major.* Sed in variis codicibus legitur, *Ægyptio Melone major.* Quam vocem cum Librarii quidam ignorarent, & Ægypti celeberrimum fluvium nomine Nili tantum nossent, Melonem in Nilum facile commutarunt, optime tamen scriptum erat Melo. Nam sic Nilus Græcis dicebatur, seu Melas. Scilicet a nigredine, qua illius aquæ Limosæ & Lutosæ colorabantur; unde & Osiris, seu Syris, seu Sior dicebatur: & ideo Nilo statua nigra dicabatur, & ab Ægyptiis colebatur. Pausanias in Arcad. Ποιεῖσθαι δὲ πλὴν τοῦ Αἰγυπτίου Νείλου, ποταμοῖς τοῖς ἄλλοις, λευκοῦ λίθου τὰ ἀγάλματα. τῷ Νείλῳ δὲ, ἅτε διὰ τῆς Αἰθιόπων κατιόντι εἰς θάλασσαν, μέλανος λίθου τὰ ἀγάλματα ἐργά-

ζέδαι νομίζουσιν. *Aliis Fluminibus, præterquam Nilo, signa & simulacra lapidea alba dicari consueverunt. Sed Nilo ex Æthiopia ruenti, signa & statuæ consecrari solent lapidis nigri.* Unde sacerdotes Cereris, Isidis, Osiridis, Nili, Melanophori dici potuerunt. Forsan etiam quia nigris vestibus erant induti, ut modo ingerebam, cum apud te primo de Melanophoris sermo instituerétur. Nam in quibusdam sacris & festis luctuosis, sacerdotes nigris vestibus erant induti. In omnibus fere sacris Albus color usurpabatur; apud Hebræos, Ægyptios, alios, nihil frequentius. Hinc Alba & Candida turba, linigeri, &c. pro sacerdotibus. Exemplorum tanta messis, ut intempestive tibi diligens viderer, si tibi harum rerum ita conscio, illa nunc obtruderem. Videantur Rabbini ad Codicem Joma, Hieronymus, Plinius, Apulejus, Ovidius, Artemidorus, & alii. *Albus color*, inquit Cicero, DIS *decorus est.* Sic & illorum cultoribus. Horat. l. 2. Serm. Saty. 2.

Ille Repotia, Natales, aliosque dierum
Festos albatus celebret.

Pers. Satyr. 2.

——— *Negato,*
Juppiter, hoc illi, quamvis te albata rogarit.

Decorus erat etiam sacerdotibus, qui, in sacris, fere semper albis vestibus uti solebant. Aliquando tamen & nigris. Seneca in Oedip.

Vates amictu corpus & frontem quatit,
Lugubris imos palla perfundit pedes.

Sic etiam Bellonarii, seu Bellonæ sacerdotes, apud Tertullianum de pallio, *cum ob diversam affectionem*, id est (diversam suffectionem, confectionem, infectionem, diversum colorem quo vestes infectæ & saturatæ erant,) *tenebricæ vestis, & tenebrici super caput velleris, in Bellonæ montes fugantur.* Sic legendum locum existimarem, non vero *mentis fugantur*, ut voluit vir maximus; nam revera Bellonarii efferati, & fanatici, in fanis furore correpti, per montes, valles, silvas, bacchantes grassabantur. Erant vero tecti tetricis velleribus, & induti vestibus Tenebricis, id est nigris quæ furentibus istis moribus erant omnino congruæ. Talis erat, *Atratus ille senex*, de quo Suetonius in Galba c. 18. Iisdem etiam vestibus utebantur isti Camarim de quibus statim verba faciebam, cum de Melanophoris primus quæstionem moveres.

Cama-

Camarim erant ſacerdotes de quibus in S. Scriptura mêntio non uno loco. Videatur 2. Reg. 23. 5. Oſe x. 5. Sophon. 1. 4. ubi vox iſta redditur vel per ÆditUos, vel per ſacerdotes & Deorum miniſtros. Poſſet addi locus Jobi 3. 5. ubi Jobi patientia victa, de die ſuo natali in has prorumpit voces, *Terreant illam*, כמרירים יום. Reddunt multi interpretes, *amaritudines*, adeo ut amariſſimam iſtam diem denotet Jobus impatiens, & illius memoriam ſemper acerbiſſimam apud poſteros exoptet. Sed iſti ſententiæ non poſſum fidem alligare meam, & mallem reddere כמרירים, quaſi Camarim, Pontifices, Sacerdotes, Auſpices, ut quidam reddiderunt iſtam vocem, qui præfecti dierum erant, fauſtos & infauſtos dies indicabant, & infelices, ἀπρακτους, ἀπαισίους, ἀποφράδας, rogantibus declarabant. In Ephemeridibus notabantur dies iſti apti & inepti ad res agendas & auſpicandas. Talis erat Tabula in ædibus Trimalcionis apud Petronium. Ephemeris dicitur

——— ——— *Tritas*
Cernis Ephemeridas.

Notabantur in Kalendariis dies iſti κακοὶ & πονηροὶ, inepti ad ἐργασίαν & πραγματείαν. Dicebantur & Ægyptiaci, de quibus Auguſtinus in Epiſtolam ad Galatas, & eo nomine etiam veniunt memorati in Kalendar. veteribus Romanorum. Male in vetuſtioribus ſcribitur, DIES ÆGEP. Legendum DIES ÆGIP. Dies Ægyptiaci, ut bene & integre ſcribitur in Kalendario tempore Conſtantini, vel Conſtantini filiorum, ſcripto, & ab Herwarto, Bucherio, Petavio, Lambecio jam dudum publicato. Dies Ægyptiaci ſunt dies infauſti & infelices, inter quos Jobus natalem ſuum diem optat impoſterum recenſeri, ab iis qui iſtis diebus annotandis vacabant & præficiebantur. Vocat vero illos Jobus כמרירי, ab eadem voce כמר quæ ſacerdotes & Auſpices deſignabat, a כמר quod *Atrum* eſſe, & *nigrum* ſignificat, quia iſti Pontifices, & Sacerdotes atris, & nigris veſtibus ſolebant incedere, & in ſacris ritibuſque ſuis magicis, ſe conſpiciendos præbere. Ab eadem voce כמר fluxit denominatio *Cimmeriorum*, non tantum Septentrionalium, apud Scythas, & ad Boſphorum, ſed Cimmeriorum Campanorum, juxta Cumas & Baias ad Avernum lacum, ſitorum, qui lucem fugere credebantur, & antra ſpeluncaſque ſubire, ibique vivere, inſtar Troglodytarum. De his Homerus in Odyſſ.

Lyco-

Lycophron, Eustathius, Strabo ex Ephoro, Plinius, & alii. Sed si Cimmerios a כמר derivari concesserim, non eadem facilitate concedam vocem Camillus fluxisse a voce כמר. Sic volunt quamplurimi viri graves & eruditi. Nam sicut כמר notat sacerdotem, sic Camillus notat sacerdotem & Deorum ministrum. Est vox quæ frequenter occurrit. Non tamen quærenda apud Auctorem Originum Constantinopolitanarum loco quem Lambecius & Combefisius non intellexerunt. Nescio an laboranti loco sanando operam male collocaverim, penes te & tui similes erit arbitrium & judicium. Sic vero se habet afflictissimus iste meo judicio locus, *Συλβάνος ὁρῶν τὸ μεσημβρείαν ζώδιον, εἰς τὸ ἄνω τὸ γόνυ κάμου δίκην κεκμηκότος, ἔφη, καλὸς ὁ στοιχειωσάμενος, καιροὶ γὰρ ἐπὶ τούτου ἀγόνατοι ἔσονται.* Lambecius ista verba sic corrigit & reddit. *Silvanus videns ad meridiem signum in sublime tollens genu curvum instar fessi*, *loco κάμου* legit *καμπτὸν*. Combefisius vero ea sic reddenda existimat. *Silvanus ad meridiem signum positum videns, sublato in altum genu, ut pœne fessis pueris mos est, præclarus es, cujus hoc signum ac figura est, sub quo nimirum & tempora ingeniculata sint futura.* Loco *κάμου* legit *καμίλλου*. Exagitans vero emendationem Lambecii sic suam asserit & vindicat. *Ineptus est auctor ac superfluus si καμπτὸν scripsit. Malo ergo κάμου, positumque existimo ἀντὶ τοῦ Καμίλλου, ut solent Græci vel augere syllabas vel elidere. Κάμιλλος autem quid Græcis & Latinis, exploratum est. Nempe παῖς ἀμφιθαλής. Quem patrimum matrimumque & puberem interpretantur. Sic præcipue dicti sacrorum ministri ac sacrificulis adstantes pueri. Ipse Hetruscis Mercurius, quod Deorum minister. Sic pueri magnatum ministri, quos sic incomposite genu passim levare ac flectere, velut tædio lassitudinisque impatientia, quisque videat.* Hæc Lambecianis non sunt meliora, & amborum nullus loci lectionem & sensum mihi videtur assecutus. Quem sic legendum potius existimarem, *Συλβάνος ὁρῶν ζώδιον εἰς τὸ ἄνω τὸ γόνυ Ἑρμοῦ δίκην τέτμηκὸς* vel *τετμηκότος*. *Videns signum & statuam supra genu scissam & truncatam instar signorum & simulachrorum Mercurii*, quæ erant *ἄνω τὸ γόνυ τετμηκότα*. Nam Mercurii, & *ἑρμαῖοι λόφοι*, tantum superiorem hominis partem referebant, minime vero inferiorem, & erant prorsus *ἀγόνατοι*. Sic etiam simulachrum istud in quod Sylvanus oculos converterat *εἰς τὸ ἄνω γόνυ τετμηκὸς*, non *κεκμηκὸς*, nam lassi & fessi

ſeſſi non ſunt ita genu levato, & in altum ſublato. Deinde tales ſeſſi & ſitu incompoſiti non dicerentur ἀγόνατοι, ſine genibus, nec poſſent eſſe figura temporum ἀγονάτων, & ſeculi duri & ferrei. Et tamen ſimulachrum iſtud repræſentabat καίρους ἀγονάτους, quod liquido comprobat revera ſignum fuiſſe ἀγόνατον. Nimirum Ἑρμοῦ δίκην, *inſtar Mercurii*, qui ſine cruribus, tibiis, pedibus, ſolebat repræſentari. Unde jure dici poterat ἀγόνατος, & aptus erat ætati duriori figurandæ & indicandæ. καιρὸς ἀγόνατος, *ſeculum rigidum, inflexibile*, in quo affectus adeo ſævi, ut nullo modo moveri, curvari, cicurari poſſint. Sic πύλαι ᾅδου dicuntur ἀγόνατοι, quia curvari & flecti non poſſunt, nec habent genua tangenda, more ſupplicantium opem, favorem, miſericordiam implorantium. Ideo illis *fabæ* comparantur in ſymbolo Pythagoræ, ubi ſuos a fabis abſtinendum eſſe docet. Φησὶ γὰρ Ἀριστοτέλης, apud Diogenem Laërtium in vita Pythagoræ, αὐτὸν, Pythagoram, παραγγέλλειν ἀπέχεσθαι τῶν κυάμων, ὅτι ὅμοιοι ᾅδου πύλαις, ἀγόνατον γὰρ μόνον. *Ariſtoteles dicit Pythagoram a fabis abſtinendum monuiſſe, quia ſunt ſimiles inferni januis, ſunt enim ſolæ infœcundæ.* Sic vulgo interpretes. Sed hic infœcunditatem fabarum notari non exiſtimo, & inferni januarum. Sed potius quod ſint *ſine genu, ſine miſericordia*, & ad illas flectendas lachrymæ volvantur inanes. Sunt ἀγόνατοι, *ſine genibus*. Hoc ex parte vidit Porphyrius de Antro Nympha. Κυάμοις οὐκ ἐφιζάνουσιν, οὓς ἐλάμβανον εἰς σύμβολον τῆς κατ' εὐθεῖαν γενέσεως καὶ ἀκαμποῦς. διὰ τὸ μόνον σχεδὸν τῶν σπερματικῶν δι' ὅλου τετρῆσθαι, μὴ ἐγκοπτόμενον ταῖς μεταξὺ τῶν γονάτων ἐμφράξεσι. *Non fabis inſident, quas generationis continuæ, rectaque ſerie progredientis, ſymbolum ſtatuebant. Quia fabæ ferme ſolæ inter omnia quæ ſeruntur, ſcapo pertuſo & perforato ſunt, nullis internodiorum obturationibus inciſæ & interceptæ.* Hic, ſecundum Porphyrium, fabæ dicuntur ἀγόνατοι, quod non haberent internodia, articulos, genua, quod inclementiam & inexorabilitatem videtur innuere. Sic ſignum iſtud de quo ſupra, erat ſine genibus, ad καίρον ἀγόνατον deſignandum, erat ipſum ἀγόνατον, non vero ἄνω καμπτὸν γόνυ, & erat ἄνω τὸ γόνυ τετμηκὸς, non κεκμηκὸς, denique erat Ἑρμοῦ δίκην, non vero Καμοῦ vel Καμίλλου. Sed ſi Camillus in iſto loco non inveniatur, millies tamen alibi occurrit. Dionyſii Halicarn. A.R L. II. ταῦτα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπηρέτουν ταῖς ἱερεῦσι οἱ λεγόμενοι παρὰ Ῥωμαίων Κάμιλλοι. *Hæc mini-*

steria eodem modo sacerdotibus præstabant, qui a Romanis dicuntur Camilli. Plutarch. in Numa. Καὶ τὸν ὑπηρετοῦντα τῷ ἱερῷ τοῦ Διὸς ἀμφιθαλῆ παῖδα λέγεσθαι Κάμιλλον. *Florentem puerum, patrimum & matrimum, Jovis sacerdoti ministrantem, Camillum dici.* Statius Tullianus de vocabulis Rerum apud Macrob. ait, *Tuscos; Camillum vocare Mercurium, quo vocabulo significant præministrum Deorum.* Festus, *Antiqui, ministros, Camillos dicebant.* Quod etiam apud Servium invenitur ad XI. Æneid. sic in Glossis Philoxeni. ἱέρεια *Camilla.* Nimirum sacerdos, sacrificula, quæ sacris ministrabat; ut *Camilli* erant sacerdotes, non a Camarim, כמרי״, ut volunt viri eruditi, sed a voce Arabica quæ ministerium, & ministerium sacrum notat. Nam خدم *Cadam* notat servire, & خدملاه *Cadmala* est *servus Dei.* Ideo Mercurius dicebatur etiam Cadmillus. Lycophron in Cassandra

> Βουλαῖς ἀνάγνοις, ἃς ὁ Καδμίλου γόνος
> Ἤρτυσε.

Consiliis impiis & scelestis quæ filius Cadmili paraverat. Non est sollicitanda vox Καδμίλου ut voluit Mursius, qui pro Καδμίλου, Κασμίλου legendum existimavit. Recte legitur *Cadmilos.* Phavorinus, Κάδμος οὐκ κύριον μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἑρμοῦ ἐπίθετον, οὗ παράγωγον Κάδμιλος παρὰ Λυκόφρονι. *Cadmus, non tantum est proprium nomen, sed est & Mercurii epithetum, a quo deducitur Cadmilus apud Lycophronem.* Bene est quod *Cadmilum* legat, quod Mursii emendationem temerariam prodit. Sed male quod a Cadmo, Cadmilum derivatum asserat tanquam diminutivum. Non est a Cadmo, non est a כמר sed a خدملاه *Cadmala* quod notat servum Dei, sicut Θεόδουλος apud Græcos, *Gotschalcus* apud Germanos, *Abdala,* seu עבד אלה apud Hebræos. Sic etiam خدمالاه *Cadmala*, unde *Cadmilus*, quod deinde in *Casmilus*, & *Camillus* deflexit. Quod confirmatur egregio loco Glossarii Syro Arabici ܟܘܡܪܐ inquit, est الحبر خادم الالاه *sacerdos, servus Domus Dei, vel* خادم الله *servus Dei, Cadmala.* Camar vero notat revera sacerdotem & sacrificulum, sed alia est istius nominis ratio. Nam notat proprie *nigrescere & atrari*, unde sacerdotes isti vocabantur *Camarim*, quasi nigri & atrati, & induti vestibus tenebricis, ut loquitur Tertullianus. Kimchius in 2. Reg. 23. הכמרים והכהנים שניהם עובדים עז אלא שמשתווין בלבושום כי הכמרים לובשים שחורי״ לפי נקראו כמרים.

כמרים. *Camarim & Cohanim utrique serviebant idololatriæ & cultui peregrino, & vestimentis suis tantum erant distincti. Nam Camarim vestibus nigris erant induti, & ideo dicuntur Camarim.* Kimkius ad Sophon. C. I. הכמרים הם לובשים שחורי״ *Camarim erant induti vestibus nigris.* Quod erat indicium falsorum sacerdotum, qui idolorum cultum curabant & promovebant. Sacerdotes veri numinis *Albis* induebantur, præcipue ii quibus de Genealogia sua sacerdotali controversia non poterat moveri. Qui vero inter sacerdotes veros volebant irrepere, & temere recenseri, & originem suam ex tribu Sacerdotali & Levitica non poterant vindicare & asserere, illi a sacerdotio removebantur, & tanquam pseudo-sacerdotes, nigris induebantur, ut ab aliis, quos albus color ornabat, facile distingui possent. Talmudici in Tractat. Middot. וכהן שנמצא בו פסול לובש שחורים דמתעטפ שחורים ויוצא והולך לו שלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטפ לבנים נכנם ומשמש עם אחין הכהנים. Hæc Latine sic sonant apud Constantinum l'Empereur, Tractat. Talmud. Middot. p. 177. *Sacerdos in quo inveniebatur vitium*, sive in corpore, sive in natalibus, *induebat sibi atras vestes, ac atris involvebat se, itaque egressus abibat. Cui vero non erat vitium, induebat sibi vestes albas, ac se albis involvebat, & ingressus ministrabat cum sacerdotibus fratribus suis.* His gemina leguntur apud Maimonidem in Bait Hammikdasch c. 6. בית דין הגדול היו יושבין בלשכת הגזית ודנין את הכהונה ובודקין את הכהונה ביוחסון ובמומין כל כהן שנמצא פסול ביוהסי לובש שחורים ומתעטפ שהארים ויוצ מן העזרה וכל שנם צא שלם וכשר לובש בלבנים ומשמש עם אחיו הכהוים *Consessus magnus sedes habet in conclavi lapideo, judicant de genere sacerdotali, & inquirunt de natalibus sacerdotum, & de vitiis eorum: sacerdos quicunque reperitur natalibus inquinatus, induit vestes nigras, quibus amictus egreditur ex Atrio. Quicunque vero reperitur perfectus, & legitimus, induit vestes albas, quibus itidem amictus ingreditur, & sacro ministerio fungitur cum fratribus suis sacerdotibus.* Ad quam consuetudinem, inter Judæos usurpatam, forsan alluditur Apocal. c. 3. vers. 5. Ὁ νικῶν, οὗτος περιβαλεῖται ἐν ἱματίοις λευκοῖς. *Qui vicerit ille vestietur albis*, & versu superiori, περιπατήσουσι μετ' ἐμοῦ ἐν λευκοῖς, ὅτι ἄξιοί εἰσι. *Incedent mecum in albis, quia digni sunt.* In Templo meo se sistent, & Altaria mea

 circun-

circundabunt, albis amicti vestibus, quia digni inventi sunt isto habitu & decore. Nam in illis nulla vitia reperta sunt, & illos Dei esse sobolem, & ex cœlo originem suam derivare, & arcessere, accuratioribus exploratoribus evidenter constabat. Ac proinde digni sunt qui inter veros sacerdotes recenseantur, & albis amiciantur, ut sacerdotes veri Dei. Nam revera Sacerdotes Hebræi albis induebantur. Hinc est quod multi asserant Apostolos, qui locum sacerdotum sub lege nova impleverunt, dictos vulgo *Albos* apud Arabes. Et revera frequentissime vocantur حواريين *Auariin*, quod *albos* notare censuerunt viri doctrina & eruditione conspicui. Videantur Acta Apostolorum, Alcoranus, Avicenna, Auctor Arabs vitarum Apostolorum, & alii, ubi Apostoli frequenter vocantur الحواريين, id est *albi*. De nominis ratione sic olim pronuntiarunt viri magni hujus Athenæi φωστῆρες splendidissimi, quondam præceptores mei, l'Empereur, & Golius. l'Empereur rogatus de voce حواريين sic respondebat. *Vertere licet puri, electi, magnates, denique Apostoli. Etenim est a* חור, *quod primo in variis linguis album significat. Albedine autem puritas & sanctitas indigetatur. Quia vero albæ vestes erant magnatum, ideo Heroës, & primarii, isto nomine veniunt, quasi illustres dicas, valde enim albicantia lucida esse solent. Qualia cum optime videri queant, ipsum verbum & intueri & prospicere significat. Hinc eligendi notio. Itaque Apostoli merito isto veniunt nomine, quia primi puritate, 2. præcellunt reliquis, 3. atque a Christo electi, 4. ut prospiciant aliis.* Hæc vir ille doctissimus, quibus doctrina non cedunt ea quæ ad Suratam 61. Alcorani quondam commentabatur præstantissimus Golius. Sic enim ille. *Dicuntur Havariin, a voce Havar quæ candorem notat. Id est albati, & candidi. Sunt illi qui in Jesum primo crediderunt numero* XII. *Traditur vero a quibusdam eos candidandis vestibus operam dedisse, fullonum instar; sic Gelaldinus. Hoc nugatorium est, inde natum quod eadem dictio Havariion, vulgato usu fullonem notat. Attamen ipso nomine dicti videntur Apostoli, ceu Chaldaice* חִיוָּרִין *candidi, vel quod sinceri amici & ministri Christi, vel quod albas induti stolas pingerentur in Oriente, vel quasi* φωτίζοντες, *vel* φωτιζόμενοι, *id est prælucentes aliis, aut illuminati, vel pro* חורין *principes, Jerem.* 29. 6. Eadem etiam fere habet eruditus Anglus Thomas Gravius Notis ad Versionem Persicam Euangelio-

rum

rum. In ea quippe Matth. 8. 21. occurrit etiam vox *Havarion.* Ad quam vocem ſic Gravius. حواري, *Havaria Fullonem ſignificat, & credunt Muhammedani Apoſtolos, non piſcatores, ſed Fullones fuiſſe. Sic Gilaldinus celebris apud illos ſcholiaſtes, cujus verba hic apponam, ad Surat.* 3. *Alcorani* وقيل قصاريين يحورون الثياب يبيضونها *Traditur eos Fullones fuiſſe, & in veſtibus candidandis, & dealbandis operam ſuam collocaſſe. Eadem habet ad Surat.* 61. *& ſimilia alius Scriptor dictus* جمع اللغت, *& niſi brevitati ſtuderem, plura hac de re ex eorum ſcriptis proferri poſſent. At longe rectius a mentis candore & innocentia, ob vitæ & doctrinæ puritatem, nomen hoc merentur. Illud præterea notandum, non tantum Chriſti Apoſtolos, ſed etiam ipſius Mahammedis ſocios, adjutores, & fideliſſimos ſectatores* حواريون *id eſt Havarioun & eodem nomine inſigniri.* Ubi Apoſtoli vocantur *Havarion* vel *Hauariin*, *Albi*, quocunque genere candoris & albedinis intelligatur. Male Poſtellus legit *Gevarioune.* Pejus etiam vir magnus olim aſſerebat Apoſtolum Thomam a Chriſtianis Orientalibus vocatum *Anania.* Falſum eſt, vocabatur *Avaria*, id eſt Apoſtolus, ab eadem voce Arabica *Avarioun* vel *Avariin*, Apoſtoli. Hinc apud Avicennam مرهم الحواريين *unguentum Apoſtolorum.* مرهن vel مرهم eſt μύρον apud Græcos, حواريين eſt *Hauariin* ſeu *Apoſtolorum.* Ibidem vocatur مرهن مندي & مرهن زهرت. Quod cum non intelligeret interpres Gerardus Cremonenſis, illud partim prætermiſit, & partim reddidit, verbis quæ ſenſum verborum Arabicorum non repræſentant. Nam prætermiſit مرهن مندي, quod notat meo judicio *unguentum præconum* ſeu *Apoſtolorum*, & reddidit مرهن زهرت *unguentum Veneris*, cum reddendum mihi videatur *unguentum ſplendoris, candoris, albedinis*, id eſt unguentum Apoſtolorum, qui Albi dicebantur, vel a candore doctrinæ, vel a puritate morum, vel ab albedine veſtium quibus induebantur. Poſſit quidem, nec ſine quadam veriſimilitudine, vox *Hauarion* deduci ab *Auaria*, quod Æthiopice notat mittere, & legatum notat, ita ut Apoſtoli, miſſi & Angeli dicerentur, & vocarentur ሐዋርያ id eſt *euntes, incedentes, miſſi, legati, nuncii* &c. ſed cum vox *Avarion* ſit frequentior apud Chriſtianos Orientales, imo & familiariſſima Muhammedanis, poteſt jure derivari a voce Arabica, ut & Hebraica, quæ *candorem* & *albedinem* notat. Quod nimirum forſan crediderint Apoſtolos inſtar Sacerdotum Leviticorum albis indutos fuiſſe, cum

ſacris vacare ſolerent. Quod tamen omnino falſum eſt: & licet hoc aſſerant inter Pontificios non obſcuri nominis viri, alii tamen contra ſentiunt, ut Nicolaus Alemannus in Parietin. Lateranenſibus, & alii, qui Apoſtolos in iiſdem decubuiſſe veſtibus profitentur in quibus ſacrificarent, ut loquitur Auctor ſatis antiquus. Et fruſtra hic trahitur *penula* Apoſtoli Pauli, de qua 2. Timoth. 4. Syrus reddit ܒܝܬ ܟܬܒܐ *Thecam librorum.* Sic Arabs Erpenianus, apud quem legitur وعا الكتب *vas librorum*, licet in editione Londinenſium Polyglottων legatur فيلونيه *Philonium*, ſeu *penula.* Quod reddiderunt per *domum librorum* ſeu *Thecam librariam*, ſed mallem per *Thecam Calamariam* verba interpretis Syri reddere. Cum poſtea fiat mentio librorum & membranarum. Quicquid ſit de Syra verſione, Apoſtolus nullo modo cogitavit de ſacris & Albis veſtibus. Cum penula eſſet nigra, & veſtis viatoria, & amictus a peregrinantibus ſolitus uſurpari. Quod profitetur vir doctus media in Roma, qui cum de utraque penula apud florentiſſimam concionem diſſereret, ex illius ore facundo vis veritatis erupit. Sic enim ille, *quod ſi per pænulam intelligunt veſtimenti genus Rei ſacræ proprium, & ab aliis diverſum, primum haud credibile eſt, in iis anguſtiis ac preſſuris, vacaſſe primis Chriſtianis, peculiarem habitum, ad rem divinam excogitare: deinde cum antiquior ſacerdotum pænula ad amuſſim fere congruat cum ea quam gentilium ætate in foro uſurpabant, jam clarum manet, ſacram veſtem eo modo accipi non poſſe. Et revera Joann. Chryſoſtomus, Theophylactus, Hieronymus, intellexerunt vulgarem & communem eam pænulam quam adverſus pluviam & frigus olim geſtabant. Quæ ſententia reliquis proculdubio præferenda eſt.* Quam ſententiam variis argumentis olim aſſeruiſſe Sirmundum me quondam monuit vir eruditiſſimus. Sed periit iſtud Sirmundi opuſculum, cum variis ad Concilium Arelatenſe Annotatis, quæ non ſapiebant palato pontificio, & ideo ſuppreſſa, nam imperio ſocietatis ſub dominantis erat. Vir tamen ejuſdem ordinis, nec minoris ac Sirmundus nominis, ſic etiam loqui τολμᾶ. L. de prima miſſa. *Tametſi admitto D. Paulum habuiſſe ſacras veſtes, ad uſum ſacrificii, tamen eam pænulam de qua Paulus ad Timotheum ſcribebat, fuiſſe veſtem communem habeo perſuaſiſſimum. Nam diſerte Tertullianus c. 6. Apolog. penulam ſumit pro lacerna itineraria, imbri ac frigori arcendo accommodata.*

Potuit

Potuit ergo talis aliqua veſtis ab Apoſtolo ſignificari, cum penulam Troade relictam popoſcit; nec eſt quod ſuadeat ſignificatam eo nomine veſtem ſacram ad uſum ſolius ſacrificii, quamvis non dubitem, quin D. Paulus veſtes a profana & communi diſtinctas ad uſum ſacrificii adhibuerit. Itaque diſſentio a Cornelio a Lapide, Baronio, Ferrario &c. Partim vera, partim falſa, illi excidunt. Falſum Apoſtolos veſtibus peculiaribus in ſacris uſos fuiſſe. Hoc perridiculum aſſeruerat Alemannus ipſe. Sed verum eſt penulam fuiſſe veſtem ad uſum communem, a Gentibus ipſis uſurpatam, & quæ ad ſacra & Religionem nullo modo ſpectabat. Primo Chriſtiani erant Palliati, & Tribone induti. Poſtea relictis penes Monachos, & Aſcetas palliis, presbyteri inceperunt comptiores incedere, & birris & penulis tandem aſſueverunt. Penula vero, quod ex variis antiquis ſtatuis colligere eſt, erat veſtis viatoria & vulgaris, communis omnibus veſtis, pulla, fuſca, rufa, raro alba. Unde male *pænula Pauli* ſumitur pro veſte ſacra, quaſi ſacrificio Euchariſtico peragendo deſtinata, & veluti Paulus fuiſſet λευκοφόρος & alba veſte indutus. Iiſdem, cum aliis, veſtibus utebantur Apoſtoli. Jacobus Epiſcopus Hieroſolymitanus, nec fuit byſſo linove veſtitus, nec ingrediebatur Sanctuarium Hieroſolymitanum. De illo quidem ſic Euſebius ex Hegeſippo, l. 2. c. 23. τούτῳ μόνῳ ἐξῆν εἰς τὰ ἅγια εἰσιέναι, οὐδὲ γὰρ ἐρεοῦν ἐφόρει, ἀλλὰ σινδόνας, καὶ μόνος εἰσήρχετο εἰς τὸν ναόν. *Unus ex omnibus, in intimum Templi ſanctuarium ingrediendi jus facultatemque habebat, neque enim lanicio, ſed linea tantum veſte utebatur, & ſolus Templum intrabat*, ut inſtar ſacerdotum Leviticorum, lineis veſtibus amictus preces ſuas funderet. Sed Hegeſippum hic fabulam narrare, diu eſt quod Scaliger palam fecit, in ſuis ad Euſebium Animadverſionibus. Sicut & nos laminam auream Joannis Apoſtoli & illius ſacerdotium, ac proinde illius veſtes albas & ſacerdotales, de quibus idem Euſebius, L. V. c. 24. longe removenda oſtendimus in Variis noſtris Sacris. Veſtes tamen Apoſtolorum Joannis & Philippi ſacerdotales & Albas fuiſſe, ineptiori certe, & magis ridiculo argumento contendit Baronius. Nam ad ann. 394. ubi de Theodoſio ſeniore agit, num. x. exhibet nummum ubi expreſſa eſt effigies Theodoſii, cum hac inſcriptione DN. THEODOSIVS P. F. AVG. in adverſa vero parte, duæ figuræ ſedentes repræſentantur capitibus radiis ornatis

natis, cum hac altera inscriptione, VOT. XXX. MVLT. XXXX. Ad quæ verba Baronius, cujus radiata ista capita oculos perstrinxerant, sic exultabundus disserit. *Vides Theodosii senioris veram certamque vultus effigiem. Ex adversa vero numismatis facie, intueris expresse, sacerdotali decoros habitu, geminos illos, quos in visu vidit Apostolos, Joannem atque Philippum expressos reddi. Habes etiam ex his Lector, inter alia, unde antiquum sacerdotalem habitum discas, simulque tonsuram intelligas, atque palliola humeros ac pectus decore ambientia.* Vide quantum erroribus sint obnoxii, & quam sæpe turpiter impingant viri cætera insignes. Nam hic nec apparet Theodosius senior, nec Apostoli Joannes & Philippus, nec vestes sacerdotales. Sunt vestes consulares, sunt imperatores duo Theodosius & Valentinianus, nec est Theodosius senior, sed junior Theodosius. Hoc potuisset animadvertere Baronius ex inscriptione numi. Nam ibi nuncupantur, soluuntur, multiplicantur vota, nimirum Tricennalia & Quadragesimalia, ut ita dicam. Hoc volunt istæ notæ. VOT. XXX. MVLT. XXXX. Quod certe non cadit nec cadere potest in Theodosium seniorem. Imperavit enim Theodosius hic magnus annos tantum sexdecim. Quomodo ergo potuisset nuncupare solvere, multiplicare vota tricennalia, & quadragenaria? Junior vero Theodosius imperavit octo supra quadraginta annos, adeo ut minime sit dubitandum quin numus iste juniori Theodosio sit tribuendus, qui hic cum Valentiniano admodum juuene, ut pote qui annum tantum ageret undecimum, sociatus repræsentatur, cum vestibus consularibus. Fucum fecit Baronio, & illi fraudi fuit, splendor radiorum quibus capita Imperatorum Consulum decorantur, & ornantur. Nam cum Beati & Sancti tali ornamento soleant delineari, statim Sanctos & Apostolos cogitavit, cum capita Imperatorum ipsorum, qui ut Numina sæpe coli solebant, & supra sortem humanam evehi, tali radiorum apparatu ornata conspiciantur. Sic, apud Poëtam, Latinus

Cui tempora circum
Aurati bis sex radii fulgentia cingunt.

Sic Plinius in Panegyrico Trajani *radiatum Domitiani caput* ridet, & exsibilat. Sic Auctor Panegyrici Maximiano dicti, *Trabeæ vestræ triumphales, fasces Consulares, sellæ curules, & hæc obsequiorum stipatio & fulgur, & ille tam divinum verticem claro orbe complectens*, &c.

Posset

Possent hoc variis exemplis comprobari, sed nec res, nec locus, nec tempus id agere patiuntur, & notius est quam ut multiplici & operosa testium fide adstrui necesse sit. Sufficit ostendisse Baronium hallucinatum fuisse, & frustra res sacras quæsivisse, ubi tantum civiles & politicæ occurrebant. Sic præcipiti Religionis studio quidam quærunt, Ι Χ Θ, Jesum, Christum, Deum, in numo Τ Κ Θ *Titi*, *Quintii*, *Dei*. Sic alii in Numo Apamensium, in honorem imperatoris Philippi Arabis cuso, quærunt Noachum & monumentum Diluvii, quod fuse a nobis alibi reprobatum est. Sic in Numo Domitiani nuper edito, quærunt etiam Religionem Christianam, propter crucem, quæ ibi conspicitur, cum sit monumentum Isiacorum sacrorum, & Ægyptiorum, in quibus frequentes cruces solent etiam occurrere. Sic in Numo Theodosii, Apostoli & vestes sacerdotales quæruntur, cum sint tantum imperatoris vestes Consulares, a vestibus Apostolorum alienæ, cum Apostoli, & Apostolorum Discipuli, vestes alias quam communes non solerent induere. Prioribus Ecclesiæ seculis Christiani pro arbitrio vestibus utebantur, iis potissimum quas apud populares suos consuetudo invexerat. Seculo exeunte quarto, vel ineunte quinto, Sisinnius Episcopus Albis uti voluit. Unde ab aliis carpitur, & arguitur. Sic enim de illo Socrates Hist. Eccles. l. 6. c. 22. Ἄλλοτε Ἀρσάκιον τὸν ἐπίσκοπον κατὰ τιμὴν ὁρῶν, ἠρωτήθη ὑπό τινος τῶν περὶ Ἀρσάκιον, διὰ τί ἀνοίκειον ἐπισκόπῳ ἐσθῆτα φορόιη, καὶ ποῦ γέγραπται λευκὰ τὸν ἱερωμένον ἀμφιέννυσθαι. ὁ δὲ, σὺ πρότερον, ἔφη, εἰπὲ ποῦ γέγραπται, μέλαιναν ἐσθῆτα φορεῖν τὸν ἐπίσκοπον. τοῦ δὲ ἐρωτήσαντος ἐν ἀπόρῳ γινομένου πρὸς τὴν ἀντερώτησιν, ἐπήγαγεν ὁ Σισίννιος, ἀλλὰ σὺ μὲν οὐκ ἂν, ἔφη, δεῖξαι δυνήσῃ ὡς δεῖ τὸν ἱερωμένον μέλανα ἀμφιέννυσθαι. ἐμοὶ δὲ καὶ ὁ Σαλομὼν παρηνεσε λέγων, ἔστωσάν σοι ἱμάτια λευκὰ, καὶ ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, λευκῇ φαίνεται ἐσθῆτι χρησάμενος. οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ Μουσῆν καὶ Ἡλίαν λευκοφοροῦντας τοῖς Ἀποστόλοις ἔδειξεν. *Alio quodam die cum Arsacium honoris causa inviseret Sisinnius, a quibusdam Arsacii familiaribus interrogatus, cur vestes Episcopo minime convenientes gestaret, & ubinam scriptum esset sacerdotem alba veste indui debere, respondisse fertur. Tu prior mihi dicas velim, quo in loco scriptum sit, Episcopum atra veste uti debere. Cumque is qui interrogaverat, ad hanc contrariam interrogationem hæreret, subjicit Sisinnius, tu quidem ostendere nunquam poteris, sacerdotem debere atris vestibus indui. Me vero Salomon adhor-*

tatus est dicens, sint tibi vestimenta alba. Et Servator noster in Euangeliis alba veste usus esse deprehenditur. Moysen etiam atque Eliam, albis indumentis vestitos suis Apostolis ostendit. Hic media in Constantinopoli, præsente Patriarcha seu Archiepiscopo, inter Episcopos, movetur lis & controversia de vestibus clericorum, an atri, albi, vel alterius cujusdam coloris esse deberent. Si albus color prævaluisset, & ab omnibus clericis fuisset usurpatus, an vel minimum hic occurrisset argumentum Sisinnium carpendi, illumque insimulandi novitatis & varietatis? An si in sacris, vel extra sacra, si in Ecclesia, vel in foro, vulgares vestes albæ, & clericis peculiares fuissent, an Sisinnius provocasset ad exemplum Christi, Mosis, & Eliæ, & ad mandatum Salomonis? An Salvatorem memorasset Apostolis ostendentem Mosem & Eliam λευκοφοροῦντας, præterito ipsorum Apostolorum exemplo, si verum fuisset ipsos Apostolos & Apostolicos viros Albis indumentis amictos fuisse? Certe nullus dubito quin forma, figura, color, materia vestium, inter ἀδιάφορα tunc temporis recenserentur, & ab arbitrio Ecclesiasticorum & Ecclesiarum pependisse hanc vel illam vestium figuram, hunc vel illum colorem usurpare & adoptare. Verum quidem est candidum Ecclesiasticis magis placuisse in sacris, & solennibus, & tandem obtinuisse. Ad Sisinnium tamen usque & Constantinopoli nigræ vestes præferebantur. Sic postea existimaverim hoc in desuetudinem abiisse. Nam annis post Sisinnium septuaginta, in ipsa Constantinopoli, Atræ vestes erant indicium mœstitiæ & doloris, & in Ecclesia, & extra Ecclesiam. Hoc colligitur ex Theodoro Lectore H.E. l. 1. qui narrat Acacium Patriarcham Constantinopolitanum, ut dolorem & animi ægritudinem significaret, ob Decretum Basilisci Imperatoris, contra Concilium Chalcedonense, nigras vestes sibi induisse, vera ingentis τεκμήρια luctus. τύπῳ γενικῷ Βασιλίσκος τὴν σύνοδον ἐκβληθῆναι προσέταξεν. ἐπείγετο δὲ τοῦτο καὶ Ακάκιον ποιῆσαι, ὅπερ οὐκ ἴσχυσε, πάσης ὁμοῦ τῆς πόλεως, ἀνδράσιν ἅμα καὶ γυναιξὶν, ἐν τῇ Εκκλησίᾳ κατὰ Βασιλίσκου συναθροισθείσης. Ακάκιος δὲ καὶ ἑαυτὸν, καὶ τὸν θρόνον, καὶ τὸ θυσιαστήριον, μελανοῖς ἐνδύμασιν ἠμφίεσε. *Basiliscus generali sanctione Synodum Chalcedonensem rejici jussit. Operam autem dabat, ut idem quoque faceret Acacius; verum id perficere nullo modo potuit; cum universa civitas, tam homines quam fœminæ, in Ecclesiam conveniens Basilisco obstitisset.*

obstitisset. Quin etiam Acacius semet ipsum, & Cathedram, atque Altare, nigris vestibus obtexit. Indicio certissimo album, vel alium a nigro, colorem tum temporis obtinuisse, cum paulo ante in ipsa Constantinopoli, albus color Ecclesiasticis viris non bene convenire & congruere censeretur. Unde facile credi potest, vestium modum arbitrarium, &, sicut & nunc, mutationibus obnoxium fuisse. Nullasque ea de re, primis Temporibus in Ecclesia fixas fuisse leges, & fortuito totum istud vestium sacrarum Choragium ex variis hominum ordinibus in Ecclesiam irrepsisse; qui cum variis indumentis uterentur, etiam Christiani facti illa non abjiciebant, nec se contra Ecclesiæ leges peccare existimabant, si semper iisdem vestibus essent amicti, quibuscum, antequam ritibus Christianis initiarentur, solebant incedere. Plebs ut plurimum albis utebatur. Rhetores palliis purpureis, vel croceis, vel albis. Philosophi fuscis & nigris. Quod patet ex Cyrilli Lexico, Basilio Presbytero ad Gregor. Nazianz. Orat. & Theophylacto Simocatta l.8. Hist. c. 12. Cyrillus, Τρίβωνες, περιβλήματά τινα, τῶν μὲν Ῥητόρων ἐρυθροὶ καὶ φοινικοὶ, φαιοὶ δὲ τῶν φιλοσόφων. *Pallia, sunt indumenta quædam Rhetorum & Philosophorum; Rhetorum sunt rubra & purpurea, Philosophorum vero fusca.* Simocatta vero Theophylactus, Atheniensibus Rhetoribus tribuit λευκὸν τριβώνιον, *Pallium album.* Cum vero & plebs, & Sophistæ, & Rhetores, & Philosophi ad Ecclesiam confluerent, & ejuratis erroribus, Christianismum amplecterentur, non mores, nec vestium rationem immutabant, singuli ordinum suorum sæpe servabant habitum, unde diversi in Ecclesia colores, ab Ecclesiasticis & clericis, lapsu temporis fuerunt usurpati. Nam sæpe, iisdem quibus ante Christianismum utebantur vestibus, post etiam utebantur. Hieronymus de Aristide, in Catalogo Scriptorum Ecclesiast. *Aristides Philosophus Atheniensis, & sub pristino habitu discipulus Christi.* Origenes apud Eusebium l. VI. c. 20, de Heracla Presbytero. πρότερον κοινῇ ἐσθῆτι χρώμενος, ἀποδυσάμενος, καὶ φιλόσοφον ἀναλαβὼν σχῆμα, μέχρι τοῦ δεῦρο τηρεῖ. *Primum usus communi veste, quam postea abjiciens, philosophicum habitum induit, & huc usque servavit.* Idem Euseb. l. IV. c. XI. de Justino Martyre. Μάλιστα δὲ ἤκμαζεν ἐπὶ τῶνδε Ἰουστῖνος, ἐν φιλοσόφου σχήματι πρεσβεύων τὸν θεῖον λόγον. *Ista tempestate floruit præ omnibus Justinus, sub habitu Philosophi verbum Dei prædicans.* Hinc habi-

tus & pallium nigrum Philosophorum ad Episcopos, Presbyteros, Ascetas, & Monachos transiit, qui sæpissime nigris vestibus induebantur. Quo non referendus locus Ammiani Marcellini l. 22. circa finem, ubi cum de Alexandria, florentissima urbe, varia commemorasset, quæ illam commendarent, inter alia addit. *Ne nunc quidem in eadem urbe Doctrinæ variæ silent. Non apud eos exaruit Musica, nec Harmonia conticuit, & recalet apud quosdam adhuc, licet atros, consideratio mundani motus & syderum, doctique sunt haud numero pauci.* Hæc lectio occupat omnes Ammiani editiones, & nulla codicum varietate reddita suspecta. Suspicionem tamen sensus non bene congruus ingenerat. Unde verba ista, *licet Atros*, sollicitantur. Lindenbrogius ea vexanda non existimat. Et per, *Atros*, Monachos atris & pullis vestibus indutos intelligendos censet. Sed Valesius legit, *licet raros.* Petavius vero improbatis duabus istis lectionibus, *literatos*, legendum existimavit. *Hæ duæ voculæ*, inquit, *sunt depravatæ; nec recte conjiciunt, Christianos, maxime Monachos, intelligi, quos pullatos fuisse constat, neque enim Monachi sese mathematicis præsertim artibus addixerunt. Quare minima mutatione lego, literatos, pro licet atros.* Ego legebam *Hieres & jatros* sacerdotes & medicos. Sed nihil determino, & suum judicium cuique permitto. Sufficit constare Monachos pullatos & atros fuisse, & veluti μελανηφόρους, quod illorum ordo esset dolentis, lugentis, mœrentis, & austeriorem & severiorem vitam aperte profitentis. Hinc est quod & apud Ethnicos in sacris lugubribus nigras etiam induerent vestes, ut supra observatum, sicut & cum numinibus durioribus & καταχθονίοις facerent. Quo refertur locus Servii, qui si recte legeretur pro ut nunc se habet in hodiernis exemplaribus, favere videretur. Sic Servius ad XII. Æneid. *impolluta & pura dicitur vestis, qua festis diebus uti consueverant sacra celebraturi, ut neque funesta sit, neque fulgorata, neque maculam habeat* ΘΚ *homine mortuo.* Ad quæ verba vir doctus olim dubius & anxius hæc scripto consignabat. *In hac veste sinus est, qui mihi rugam in fronte excitat. Quæ enim macula est illa,* Θ. Κ. *homine mortuo. Utrumque* Θ. Κ. θεὺς καταχθονίους *designare solet in inscriptionibus Græcis passim. Unde vestis* Θ. Κ. *habet homine mortuo, ea forte fuit qua sacerdos usus est, dum subterraneis DIS sacra mortuorum celebraret. An vestis hæc sacerdotalis habuerit literas* Θ. Κ. *illisque fuerit distincta & præfixa,*

fixa, non memini me alibi legere. Quare non ex Tripode oracula fundo, sed conjecturas & nugas meas, in re obscura ita propono, ut non respuam alienas. Alius vir doctus recentioris quidem ætatis, sed famæ & doctrinæ non minoris, tangit etiam locum istum Servii, Notis ad l. 2. Constit. Apostol. *Hinc etiam Magistratuum perversa vestis, funesta, & impura, maculam habens* Θ. Κ. θανάτȣ & καθαιρέσεως, *nota ex Seneca* l. 1. de Ira. c. 16. Valerio Maxim. l. 9. l. 12. *& Servio l. 12. Æneid. vers.* 169. Hæc ille more suo docte & acute. Sed certe illi & aliis gratiam possumus facere conjecturarum suarum, alibi meo judicio felicius usurpandarum. Nam vel fallor, vel locus Servii in mendo cubat, quod facile sanari potest. Nam ibi non legendum Θ. Κ. sed, *ex*: non sunt Literæ Græcæ, sed Latinæ, & fit mentio *vestis maculatæ ex homine mortuo.* Non vero *habentis maculam* Θ. Κ. *homine mortuo.* Nam quæ connexio verborum istorum? certe barbara foret, & Servio Grammatico indigna. Scribendum & legendum, *ex*, non Θ. Κ. non opus est hic magno acumine, & maximo molimine maximas nugas agere. Levi brachio conficitur istud negotium & exigua mutatione sanatur iste locus Servii. Hoc revocat mihi in mentem alium locum ejusdem Servii, qui certe olim maximas excitavit turbas, & eruditas rixas. Rem facetam certe & jocosam narrabo. Neque enim prohibiti isti excursus, & licet scribendo jocari, sicut si coram mutuo sermones misceremus. Lutetiæ Parisiorum lis mota est inter eruditos de loco Servii ad Ecclog. v. Virgilii; locus sic se habet, *Tria circa Apollinis simulachrum videmus. Lyram quæ nobis cælestis imaginem Harmoniæ refert; gryphenæum, quod & terrenum numen ostendit, sagittas quibus infernus Deus & noxius indicatur.* Omnia hic fere clara & perspicua. Unicum verbum, nimirum *Gryphenæum*, negotium facessebat doctis, & illis crucem figebat. Cum illis omnibus aqua hæreret, oracula peregrina consulenda censuerunt. Scribitur Cadomum, literarum florentissimum Emporium. Bochartus, Briosius, Palmerius, Halleus, alii, alacres eriguntur, & vexatum locum in omnes partes vertunt. Fervet negotium, fervent animi & calami, quilibet Oedipum se præstare contendit, & ad scopum felicius aliis satagit collineare. Ipse ego vix ephebos egressus, & qui Musarum liminibus oscula prima fixeram, nolui esse ἀσύμβολος, & quid valerent tunc nascentes vires volebam

bam experiri. Sed post varias contentiones, & varia sententiarum divortia, levi molimine tota lis fuit composita. Nam cum aperto veteri satis codice MSS. Servii, occurrat *Gryphem æneum*, unde ex mala dispunctione literarum, *Grypheneum* conflatum fuerat, statim controversia dirimebatur, deferuebat acrimonia ista literaria, quilibet mirabatur ἀςοχίαν suam, & singuli sarcinulas suas & quisquilias, doctas, Juppiter! & laboriosas, colligebant, & sibi servabant. Sic alter locus Servii torsit & fatigavit eruditos, cum omnia sint ibi plana, ut vix hærendi sit locus, nec vel minima asperitas quæ gressum morari & retardare possit. Nulla vestis ibi maculata Θ. Κ. sed ex mortuo, quod patet ex ipso Servio ad Æn. 4. p.371. Sed tamen ibi mentio vestis funestæ, nigræ meo judicio & atræ, & ad funus prosequendum aptæ, vel ad Deos inferos colendos. Nam variis victimis utebantur Ethnici, modo albis, modo nigris. Variis etiam Aris, modo Altaribus, modo Focis, modo Mundis, in scrobe nimirum & fossa, & loco obscuro & subterraneo, cum inferis sacra faciebant. Sic etiam vestibus nigris sacra peragebant inferis, & erant Melanophori. Albis vero erant amicti in cultu quo superos prosequebantur, aptis ad gaudium, lætitiam, Deorum munificentiam & benevolentiam, declarandam & significandam. Hinc est quod beati qui perfecte Deum colunt, in albis repræsentantur, ut superius observabam. Et ideo color Albus & Byssus vocantur δικαιώματα τῶν ἁγίων, Apoc. 19. 8. Vulgo reddunt interpretes, *justificationes sanctorum*. Quasi Fideles Sancti hic intelligerentur, qui sunt induti bysso & candore justitiæ Christi, quo justi & credentes in Christum solent justificari. Sed ibi ἁγίων non est masculini generis, sed neutrius, est genitivus pluralis nominativi ἅγια, id est *sancta*, *locus sanctissimus*. δικαιώματα vero non notat semper *justitias & justificationes*, sed *statuta*, *Decreta*, *ceremonias*, *ritus*. δικαιώματα τῶν ἁγίων, sunt *ritus & Ceremoniæ constitutæ*, ut in Sancto Sanctorum semper observarentur. Byssus ergo & vestes lineæ & albæ erant institutæ ad usum Sanctuarii & præcipue cælestis, in quo Sancti & beati albis stolis & vestibus amicti conspiciuntur. Vel quia sacerdotes ut superius observatum. Vel quia Virgines. Virgines vero in Festis solennioribus vestibus albis induebantur. In Talmud. Babylon. Tract. Bava Batra. לא היו ,ימים טובים בישראל כחמשוי עשר וכיום הכפרי״ כבהן בנות הירושלים יוצאות בכלי לבן *Nulli Dies magis festi sunt Israelitis quam decimus quintus mensis Ab, qui*

Julio

Julio nostro respondet, *& dies Expiationum, quippe quibus filiæ Hierosolymitanæ egrediebantur vestibus albis.* Vel quia Beati sunt Reges & victores. Albus vero Color symbolum victoriæ & Regiæ dignitatis. Vel quia Candidati Resurrectionis gloriosæ. Nam secundum Judæos, Sancti cum vestibus albis, impii vero nigris, amicti ultimo die resurgent. Hinc R. Jochanan in Bereshit Rabbath dicit. קברו אותי בכלים צבועים בדרוקא לא לבנים ולא שחורי״ שאם עמדתי בין הצדיקים לא נבוש ואם עמדתי עם רשעים לא נכלם. Hæc sic reddidit Manasse Ben Israël, sed illa non intellexit, & in illius verbis nullus congruus fluit sensus. *Sepelite me vestibus tinctis colore Deroca, id est candidis, neque nigris. Ne, quando resurgam inter probos & justos, pudeat mei ob nigras meas vestes. Vel si inter malos & impios resurgam, ne me pudeat mei ob vestes candidas.* Hæc certe non sunt ad mentem & consilium R. Jochanan. Nam si vult vestiri veste coloris *Deroce*, id est candidi, quo modo non pudebit inter improbos, cum veste sua candida? Manasse proculdubio nescivit quid esset *Deraca*, & existimavit esse colorem album. Sed fallitur. *Deraca* videtur decurtatum ex *sandaraca*, quæ ex Verrio apud Festum, est genus *coloris coccinei vel cærulei*. Ex *sandaraca* vel *sandoracha*, factum est *Daracha*. Vestibus Daracha vel sandaracha tinctis & imbutis vult sepeliri R. Jochanan, non nigris, ut impii, non albis, ut justi, ut die Resurrectionis in quo improbi vestibus nigris, & justi vestibus Albis amicti resurgent & ex mortuis excitabuntur, illum pudor non corriperet, si inter nigros alba, inter albos nigra veste indutus conspiceretur. Hæc verba aliter redduntur in Tractatibus Talmudicis Nidda, & Sabbath. Nam ibi legitur, *sepelite me*, non, *in vestibus*, דרקא, *subrufis & candidis* sed בכלי״ האולירים. *In vestibus Ulriarimis.* Sic reddit vir maximus & qui familiam ducit inter φιλαρατόλυς. Sed vox ista est vox nihili. Et credo האולירים Haoulirim corruptum, & legendum Haourilim, cæruleis, nimirum vestibus, quibus sepeliri volebat, non nigris, instar impiorum, non albis, instar justorum qui in albis debebant resurgere. Beati ergo, quasi jam resurrexissent, ornati sunt indumentis Albis, & vestibus non nigris, non tinctis sandaracha, sed in sanguine Agni Apocal. c. 7. habent λευκὰς ςολὰς ἃς ἐλεύκαναν ἐν τῷ αἵματι ἀρνίυ, non quæ purpureum colorem sibi conciliarint ex sanguine agni,

ut vult vir quidam eruditus, vel quæ mundiores sint redditæ & ornatiores, ut volunt viri magni, quasi dealbare & λευκαίνειν, ista omnia significaret. Certe stolæ proprie albæ hic sunt intelligendæ, non quidem in ipso sanguine tinctæ, & sanguineo colore infectæ & saturatæ, ut Tyrio sanguine, sed dealbatæ per meritum sanguinis Agni, quo omnes vestium beatorum sordes delentur & amoventur. Adeo ut Sanctorum vestes sanguine Christi purgatæ, & ab omnibus aliis coloribus & maculis liberatæ, nive & ipsa luce evadant candidiores. Qua loquendi ratione forsan alludit Spiritus Sanctus ad sententiam Judæorum, qui Die expiationis cum Deus placaretur & propitius factus fuisset sacrificio Hirci immolati, & alterius hirci emissarii & ἀποπομπαίου, fasciam Coccineam cornibus hirci, vel Altaris alligatam, statim apparuisse candidam, colore purpureo illico in candidum immutato, fingunt, ut peccata rubicundiora & oculos magis ferientia omnino deleta, expuncta, dealbata significarentur. Quo referunt Judæi verba Esaiæ Proph. c. 1. 18. *si fuerint peccata vestra ut Coccinum, quasi nix dealbabuntur, si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.* Instar linguæ Coccineæ, quæ, DIE expiationum, subito dealbabatur, cum sanguine, & cæso hirco, & emissario altero, placatus erat Deus. Nam talem fasciam coccineam alligabant, vel capiti & cervici duorum Hircorum, vel ad vestibulum exterius Templi, vel ad interius vestibulum, vel mediam partem ad rupem deserti ad quod Hircus deducebatur, & alteram mediam partem ad cervicem Hirci emissarii. Rabbini in Gemara ad Codicem Joma. תנו רבנן בראשונה הו קושרין לשון של זהורית על הואלם מבחוץ הלבין היו שמחים לא הלבין היו עצבין ומתביישין וגו׳. *Tradunt Rabbini quod in principio alligabant linguam Coccineam ad ostium vestibuli exterioris : si albescebat, lætabantur, si non albescebat, dolebant & confundebantur* &c. Dealbabatur ergo fasciâ coccinea, sanguine Hircorum die expiationis. Sed stolæ integræ beatorum dicuntur dealbatæ sanguine agni, quo placatus est Deus, & omnis nigredo peccati expuncta & deleta. Hinc stolæ sanctificatorum albæ, sanctitati beatorum, illorum victoriæ, & gloriæ admodum congruentes. Nigræ vestes indicium luctus & miseriæ; albedo & candor, symbolum lætitiæ, & gaudii. Hinc etiam locus Psal. 68. ubi Deus spem prostratam Ecclesiæ suæ excitat & erigit. *Quando*

sederis

ſederis inter lapides focarios, tandem aliquando evades liber, & inſtar columbæ radiabis, & candido jubare coruſcabis. Solatur Eccleſiam in Captivitate Babylonica languentem & jacentem, & dicit, Etiamſi nigrorem contraxeris lebetibus focariis & ollis atriorem, tamen evaneſcet externa iſta luctus & captivitatis facies, & candore & albedine propter libertatem tuam hoſtes tuos Babylonios & Aſſyrios ſuperabis, qui columbas colunt, & ſolent adorare; columbas nimirum albas.

Alba Palæſtino culta columba Syro.

Sic *gladius columbæ* apud Jeremiam 25. 38. 46. 16. 50. 16. Soph. 3. 1. eſt gladius Syrorum & Babyloniorum. Ergo Eccleſia in captivitate nigris veſtibus operitur : ſed liberata, hoſtes lætantes & inſultantes, imo ipſorum Numina, albedine, cultu, & elegantia, longe vincit & ſuperat. Nimirum illorum columbas, & ſydera quæ Babylonii colebant, imo & eorum ſacerdotes, qui albis induebantur. Unde vocabantur בדים. *Lino & Byſſo induti.* Eſ. 44. 25. Jerem. 50. 36. non a בדא mentiri, ex quo facta vox qua deſignantur iſti Theatrales circulatores, qui ſimplicioribus imponunt & illudunt, qui dicuntur *des Badins*, quaſi mendaces, ſed a בד linum, quia ſacerdotes iſti lino & byſſo indui ſolebant. Contra vero Melanophori nigris amiciebantur, unde derivata eſt illorum denominatio. Et forſan eadem vox reſtituenda eſt Pomponio Melæ loco a viris doctis ſollicitato, & vexato. Sic enim ille l. 2. c. 1. circa finem, *Melanchlænis, atra veſtis, & ex ea nomen.* Nam non legendum *Melanchimos*, nec *Melanchitona*, nec *Melanchinus*, ſed *Melanophoros.* Nam quidam codices habent *Melanoſtharos*, &, ut credo, pro *Melanophoros.* Unde fluxit vox qua iſti populi adhuc hodie nominantur, nimirum *Mourophori*, quaſi Melanophori.

Hæc de Melanophoris ſatis, vir Ampliſſime, & proculdubio plus ſatis, quæ vereor ne animi ægritudinem, imo pallorem tædioſa lectione concilient, imo & luctum acerbiſſimum, quem poſſes atra veſte, & Melanophorus, omnibus ſignificare. Nec facias tamen rogo, atque iterum rogo, & aliquid condones voluntati & ſtudio tibi nimis complacendi. Si omnia diſplicuerint, & vanus fuerit conatus noſter, una litura omnia deleas, & nigro notes lapillo.

Interea, vir Amplissime, patiaris me te prosequi verbis & voto Regum sapientissimi, בכל עת יהיו בגדיך לבנים. *In omni tempore sint vestimenta tua candida.*

Festa fluat tibi quæque Dies, & stamina Parcæ
Ducant purpurea candidiora nive.

Tuus omni cultu & observantia

Kal. Maj.
CIↃ IↃ C LXXXVI.

LE MOYNE

ADDENDA.

DUm Harpocrates præla exercet, nonnulla mihi, ut fieri amat, inter legendum notata sunt, quæ nequaquam omittenda esse duxi. Ecce igitur tibi, L. B. *Addenda*, rogoque serium in modum ea æqui bonique consulas.

pag. 37. lin. 17. post, *deorum*; adde: Nec aliam ob causam Manilius lib. 1. describit,

Phætontem patrio curru per signa VOLANTEM,

nec Prudentius lib. 1. contra Symmachum,

—— Solem; cui tramite certo
Conditio imposita est, vigilem tolerare laborem,
Visibus objectum mortalibus, orbe rotundo
Præcipitem, teretique globo per inane VOLANTEM:

eodemque respiciens Statius 1. Sylv. carm. 1. *volucrem rotam* Phœbo tribuit.

pag. 53, lin. 31. post, *Mithriaca*, adde: Num autem hoc monumen-

numentum Mithræ positum sit ob restitutam mulieri, cujus caput cernitur, sanitatem; an vero Luna repræsentetur; numque Galli Mithram fœminei sexus coluerint, uti arbitratur vir eruditus, id fateor me affirmare vix posse. Certe Ambrosius libello 2. contra Symmachum *Mithram* fœminam facere videtur : *Unde Phrygii vates, & semper invisa Romanis non æquæ Carthaginis numina? Quum Cœlestem Afri, Mithram Persæ, plerique Venerem colunt pro diversitate nominis, non pro numinis varietate* : & Herod. lib. 1. c. 131. narrat Assyrios Venerem appellasse Μύλιττα , Arabes Αλίττα , & persas Μίτραν. Petrus Faber, vir doctissimus, lib. 3, c. 2. Semestr. existimat apud Ambrosium scribi debere *Mitram* sine adspiratione; & per *Mitram* intelligit Lunam, quæ eadem cum Venere & Cælesti; per *Mithram* vero Solem. Sed hoc si verum, adspiratio non addi debebat in marmore, vel apud Stat. lib. 1. Theb., ubi proculdubio Solem designat, scribi *Mitram*; nisi illud vitium statuario, hoc vero librariis adscribere velimus. Quicquid sit, res est examine digna; num *Mitram* Persæ a *Mithra* distinxerint, cum Herodotus testetur clare Venerem *Mitram* dictam esse; numque Orientis populi Solem modo fœminei, modo masculi sexus fecerint, uti certe coluerunt *Lunum* & *Lunam*; quæ in sacris Mithriacis per bovem repræsentatur.

pag. 60. l. 23. post, *Tristanum*, adde : & mulier lyram percutiens, saltansque in honorem Bacchi, ut videtur, in *Admirandis Romanarum Antiquitatum Vestigiis*.

lin. 28. post, *Proserpinam*, adde; quem locum jam ita emendasse deprehendi Aleandrum in Explicatione Tabulæ Heliacæ.

pag. 69. lin. 10. post; *Uraniam*, adde : (Græca sunt, καὶ Αφροδίτη καὶ ὐρανία ἄρτεμις;) videturque ultimum καὶ collocari debere post ὐρανία, ita ut celebret *Venerem Cælestem*.

pag. 72. lin. 29. post versum Virgilii, adde : eodemque plane modo Ælianus lib. 1. de Anim. 44. loquitur : τῶν γεράνων αἱ κλαγγαὶ καλῦσι ὄμβρυς.

pag. 73. lin. 18. post *offenditur*, adde : & lib. 7. cap. 9. sacros accipitres Apollini, & sacerdotes, qui eos alebant, ἱερακοβόσκυς fuisse dictos.

pag. 75. lin. penult. post, *vacat*, adde: Prudentius lib. 1. contra Symm. v. 365. Proserpinam vel Dianam describens:

Nunc bigas frenare boves, nunc sæva sororum
Agmina vipereo superis immittere flagro:
Nunc etiam volucres caprearum in terga sagittas
Spargere, terque suas eadem variare figuras.
Denique cum Luna est, SVBLVSTRI *splendet* AMICTV:
Cum succincta jacit calamos, Latonia virgo est.

pag. 75, lin. 32. post, *persecutorum*, adde: Adoni in Martyrol. pag. 136.

pag. 81. lin. 14. post, *constat*, adde: & tandem *Cynosuridos*, uti hunc montem vocat Clemens Alex. οὗτος μὲν οὖν κεῖται κεραυνωθεὶς ἐν τοῖς Κυνωσουρίδος ὁρίοις.

pag. 104. l. 19, post, *Pædagog.* adde: PLVTO non alius quam Sol est, quando nempe hybernis mensibus inferius hemisphærium illustrat: uti multis docet Porphyrius, apud Euseb. lib. 3. præpar. c. XI. ubi postquam & inde Proserpinæ raptum explicasset, addit tandem: τῆς μὲν Κόρης ὑπὸ Πλούτωνος τοῦ ὑπὸ γῆν ἰόντος Ἡλίου ἁρπαζομένης κατὰ τὸν σπόρον: *Proserpina igitur sementis tempore a Plutone, sole sub terras commeante, rapitur*; clareque ipsi πλούτων appellatur, ὁ ὑπὸ γῆν ἰὼν Ἥλιος. Et cum hæc gentilium placita nugæ germanæ sint, recte Eusebius c. 16. eos interrogat: πῶς δὲ ὁ Πλούτων καὶ ὁ Σάραπις εἰς τὸν Ἥλιον δυνατοὶ ἂν εἶεν φυσιολογεῖσθαι: *Pluto autem & Sarapis, qua tandem Physiologia ad Solem revocari queant*? Et huc proculdubio respiciunt: Macrob. 1. Saturnal. verba: *Inferi nomen Soli datur quum inferiori hemisphærio, id est, hyemalibus signis cursum suum peragit. Superi quum partem Zodiaci ambit æstivam*: quam in rem plura moneri possent; sed digitum intendisse satis habeo.

pag. 117. lin. ult. post, *notavi*, adde: & in opere laudato Jovem aliosque deos laribus adscriptos, atque a vesanæ superstitionis hominibus in peculiares defensores & patronos adoptatos fuisse. Sic in Passione S. Savini apud Baluz. Tom. 2. Miscell. *Venustianus deum suum, quem habebat in cubiculum suum, ubicunque mansisset, jussit adduci in medio, quia erat miræ facturæ ex lapide coralite Jovis, & vestimenta ejus deaurata erant*: id quod etiam tradit Ado pag. 47. Martyrologii; cum quo ejusmodi parvam statuam vocare possis *statunculam* vel *statunculum* (utroque enim modo scribitur) *Jovis*. Non

pag. 125. lin. penult. poſt, *gentiles*, adde : (uti certe ex ſententia Petri Bellorii cernitur facem gerens in marmore, quod Romæ exſtat, cujuſque ſculptura Orientem repreſentat)

pag. 127. lin. 21. poſt, *peti poſſunt*, adde : Et iis quæ ipſi notarunt, adjice, *Lycios* magis honoraſſe mulieres, quam viros, & μητρόθεν fuiſſe appellatos, teſte Nicolao Damaſceno : cujus tamen ſenſum interpres non aſſequitur, Græca hoc modo vertens, *nominaque iis à matribus induntur* : nam aliud longe hæc loquendi ratio ſignificat; & ut Græcus dicebatur v. gr. *Ajacis filius*; ita Lycius, *filius Andromachæ*.

pag. 128. lin. 13. poſt, *fuerunt*, adde : Exſtat apud me nummus æreus mediæ magnitudinis, necdum, quod ſciam, luce donatus publica. Ab una parte cernitur Hoſtilianus, addita Inſ. Γ. ΟΥΑΛ. ΟCΤΙΛΙΑΝ. ΜΕ. ΚVΙΝΤΟC. ΚΕCΑΡ : ab altera templum, cujus faſtigio inſidet aquila alis expanſis; templi frontiſpicium ornatur columnis quatuor, & in medio figura ſedet, addita inſcr. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΜΗΤΡΟΚΟΛΟΝ. Δ. Ε. S. C. qualis fere in Q. Herennii Etruſci honorem percuſſus cernitur apud Patinum. Hunc autem nummum cum alio, qui erat, ut nobis videbatur, Gordiani Pii, & cujus in area averſa occurrebat COL. PTOL. vexillum, homo arans, & ſupra boum capita puerulus alatus, ad indicandum coloniam deductam eſſe, dono dedi Jacobo Tollio, Viro Clariſſimo.

pag. 129, 6, poſt, *Heſychio*, adde : Quin & *Maſtigophori* dicti ſunt homines, qui flagella in manibus habebant : Prudent. 2. contra Symm. v. 516.

> *Nunc* MASTIGOPHORIS, *oleoque & gymnadis arte*
> *Unctis pugilibus, miles pugnabat Etruſcus.*

Iſo Magiſter in Gloſſis ſcribit, *Marrucophoris*, interpretaturque *populos Aſiæ* : Heinſius de Laconibus ſermonem eſſe putat, quia μάςιγες λακωνικαὶ, teſte Euſtathio, erant in pretio. Mihi in genere videntur intelligi debere Græci, qui aſſiduam operam dabant ludis, atque in iis aurigabant; unde & mox pugiles, athletaſque, tanquam ejuſdem farinæ homines, memorat. In aliis codd. ſcribitur; *Maſtrucophoris*, & vir doctiſſimus per *maſtrucas* arbitratur deſignari *cæſtus*, noſque ad Turnebi Adverſaria remittit; & ea voce Prudentium infra diverſa ſignificatione uti ſcribit. *Maſtrucis*

cis proceres vestire togatos. Sed nondum inveni apud Turnebum, *mastrucas* pro cæstibus sumi : & deinde nullus dubito, quin ob rationem allatam *Mastigophoris* genuinum sit. LUCOPHORI etiam memorantur in Inf. I. pag. CCCXXIII. apud Gruter. qui proculdubio fuere sacerdotes a portatis lucis, seu arboribus, ita appellati, non secus ac *Dendrophori.*

pag. 130, 20. post, *servasse*, adde : Porphyrius quoque lib. IV. de Abstin. postquam memorasset προφήτας, ἱεροστολιστὰς, ἱερογραμματέας, ὡρολόγους, recenset, τὸ λοιπὸν τῶν ἱερέων τε καὶ παστοφόρων καὶ νεωκόρων πλῆθος καὶ ὑπουργῶν τοῖς θεοῖς : atque, uti apparet, *Pastophoros* & *Neocoros* vel *æditus* conjungit; unde haud absurde aliquis suspicari possit, templa ab illis non secus ac his servata fuisse.

131, 12. post, *reddenda sunt*, adde : Et Porphyrius lib. 4. de Abstin. idem de Ægyptiis sacerdotibus testatur : Ἐφαίνοντο δὲ ἀεὶ θεῶν ἢ ἀγαλμάτων ἐγγὺς, ἤτοι φέροντες, ἢ προηγούμενοι καὶ τάσσοντες μετὰ κόσμου τε καὶ σεμνότητος : *Semper autem conspiciebantur inter deorum simulacra versantes, vel ea gestantes, vel iis præcedentes, eaque ordine decore & cum gravitate disponentes.*

132, 33. post, *ignoro*, adde : Invenio tamen Nicol. Caussinum originem erroris repetere ex male intellectis Pollucis verbis. Nam cum illi παστὸς dicatur παρὰ τῇ εὐνῇ παραπέτασμα, *velum quod thalamo obtenditur*, cumque nonnulli id, *pallium*, reddiderint, arbitratur ad eundem impegisse lapidem interpretem Horapollinis. Quod ut verum esse potest; ita nequaquam adsentior Caussino, neganti, *Pastophoros* deorum thalamos vel ædes portasse, & rescribenti apud Cl. Alexandr. παστόφρουρος, id est, *templi custos*, quia ea custodiebat; quo nihil aptius ad illius & Hori mentem videt. Sed ut ex iis, quæ monui, patet, vox ea nequaquam mutanda est; & vetant id tot veterum loca, tot inscriptiones, ut mirer viro erudito illud in mentem venire potuisse.

138, 12, post, *Meursii*, adde : Et exstat hæc dignitas in inscriptione pereleganti, quæ ad me cum aliis ineditis Smyrna missa est:

Η. ΙΕΡΑ. ΣΥΝΟΔΟΣ. ΤΩΝ. ΠΕ
ΡΙ. ΤΟΝ. ΒΡΕΙΣΕΑ. ΔΙΟΝΥΣΟΝ

ΤΕ-

ΤΕΧΝΕΙΤΩΝ. ΚΑΙ. ΜΥΣΤΩΝ
ΜΑΡΚΟΝ. ΑΥΛΗΛΙΟΝ. ΧΑΡΙΔΗΜΟΥ
ΙΟΥΛΙΑΝΟΝ. ΤΟΝ. ΔΙΣ. ΑΣΙΑΡΧΗΝ
ΚΑΙ. ΣΤΕΦΑΝΗΦΟΡΟΝ. ΚΑΙ, ΝΕΩΚΟ
ΡΟΝ. ΤΩΝ. ΣΕΒΑΣΤΩΝ. ΚΑΙ. ΒΑΚΧΟΝ
ΤΟΥ. ΘΕΟΥ. ΔΙΑ. ΤΕ. ΤΗΝ. ΠΡΟΣ. ΤΟΝ. ΘΕ
ΟΕ. ΕΥΣΕΒΕΙΑΝ. ΚΑΙ. ΤΗΝ. ΠΡΟΣ. ΤΗΝ
ΠΑΤΡΙΔΑ. ΕΝ. ΠΑΣΙΝ. ΕΥΝΟΙΑΝ. ΚΑΙ. ΔΙΑ
ΤΟ. ΜΕΓΕΘΟΣ. ΩΝ. ΑΥΤΗ. ΚΑΤΑΣΚΕΥΑ
ΖΕΙ. ΕΡΓΩΝ. ΚΑΙ. ΔΙΑ. ΤΗΝ. ΠΡΟΣ. ΑΥΤΟΥΣ
ΔΙΑΘΕΣΙΝ
ΤΑΜΙΕΥΟΝΤΟΣ. ΜΗΝΟΦΙΛΟΥ. ΜΗΤΡΟ
ΦΑΝΟΥΣ. ΑΜΕΡΙΜΝΟΥ. ΕΡΓΕΠΙΣΤΑΤΗ
ΣΑΝΤΟΣ. ΑΦΡΟΔΕΙΣΙΟΥ. ΦΟΙΒΙΩΝΟΣ
ΠΑΥΛΟΥ

id eſt, *Sacra Synodus Artificum qui circa Bacchum Briſea ſunt, ſive Dionyſiacorum & Myſtarum, Marcum Aurelium Charidemi filium Julianum, bis Aſiarcham & Stephanophorum & Neocorum Auguſtorum & Bacchum Dei tam propter pietatem erga Deum quam benevolentiam in omnibus rebus erga patriam, & propter magnitudinem operum quæ ipſi vel ejus in honorem erexit; & propter affectum erga illos. Quæſtore Menophilo Metrophanis filio Amerimno : operi præfecto Aphrodiſio Phœbionis fil. Paulo.* Magnus certe hic aperitur diſſerendi campus, ſed nolo eum ingredi; ſperoque me alio tempore & hanc & alias inſcriptiones ineditas illuſtraturum pluribus.

p.138. l. 18. poſt *legitur*; adde: Atque ita Prudentius hunc morem nobis conſervavit 2. contr. Symm. 56.

Cur etiam templo Triviæ luciſque ſacratis
Cornipedes arcentur equi, cum Muſa pudicum
Raptarit juvenem volucri per littora curru,
Idque etiam paries tibi verſicolorus adumbret?

l. 22. poſt Μασσαλιὰς, adde: quanquam revera neſcire me fatear quid ultima ſibi vox velit; niſi fuerit ſacerdos in urbe Maſſilia, quod judicent peritiores: quomodo *Sacerdos Tuſculanus*, & *Provinciæ Hiſpaniæ* occurrunt in Inſcriptionibus.

147, 2. poſt, *erat*, adde: quomodo idem ſidus per hominem

in

in navi, crocodili tergo impoſita, locatum, deſignatum fuiſſe, pag. 14. docui.

151, 14. poſt, *latuerit*, adde : Et quidem illius Principis tempore, Aſprenate & Clemente Coss. teſte Caſſiodoro : *Multa mœnia, & celeberrima Romæ facta ſunt, id eſt, Capitolium, Forum Tranſitorium, Divorum porticus, Iſeum, Serapium, Horrea Piperata, Veſpaſiani templum, Minervæ Chalcidicæ Odæum.*

lin. ult. poſt, ΘΕΙΔΟΤΟΥ, adde : Præterea ſic eleganter Syneſius Ep. 1. τὴν ποιητικὴν vocat, σύνναον τῆς σεμνοτάτης φιλοσοφίας; quia ſcilicet, ut alibi doceo, Poëticen veteres exiſtimarunt Philoſophiam eſſe, & Poëtas Philoſophos.

165. Monendus es, lector, ſigilla, quæ a mulieribus geruntur, vitio artificis magis referre cercopithecas, quam humanos vultus, qui tamen apud Sponium clare conſpiciuntur.

175. lin. penult. poſt, *ut vocant*, adde : qui tamen caſus in nummis Conſularibus ſæpiſſime obvius eſt, cum vultu vel Dei, vel Deæ : quod cum non animadverteret Conſtant. Landus, arbitratus eſt Cn. Plancii imaginem in nummo, quem edidit Urſinus, cerni, ut pulchri juvenis, capillis longum collum ambientibus uſque ad humeros, quodam veluti pileo caput obnubente; cum proculdubio fæmina ſit & dea. Hunc ille errorem errat in explicatione nummi, cui inſcribitur POSTVMA; in quo, ut hoc obiter moneam, male etiam exiſtimat ſeſe repperiſſe *Poſtumam* Conſtantii & Fauſtinæ filiam Gratiano nuptam Imperatori : cum nummus ille referri debeat ad Gentem Poſthumiam, inque eo ſcribatur C. POSTVMI. & nota TA, ut ex Urſino patet; & filia Conſtantii dicta fuerit *Flavia Maxima Conſtantia*; non autem *Poſtuma*, licet mortuo patre nata ſit; ac denique in nummo Diana repreſentetur armata arcu & pharetra.

177, 19. poſt, *patet*, adde : quomodo & Ado in Martyrologio pag. 147, & 176. memorat : *Viatorem martyrem, S. Viatorem Lectorem, & Viatorem præſidem.*

187, 12. poſt, Ἥρως, adde : qua de re etiam videndus eſt Euſtathius ad Il. B. p. 168. Neque tamen ita cum Meurſio V. Cl. explicandus Heſychii locus, quo memorat Metrodorum Agamemnonem dixiſſe allegorice eſſe ætherem; ſed is inde lucem fœneratur, quia Metrodorus non modo Agamemnonem, verum etiam Jovem,

Jovem, Junonem, Hectorem, Achillem, aliosque Græcos & Trojanos Heroas ad allegorias revocabat, uti alibi doceo. Inde scribe, *Cæterum*, & dele *quod*.

190, 15; post, *nomina*, adde: quæ certe prohibuerunt Patres Deo vero dari; quemadmodum patet ex Origine in libris contra Celsum; ubi inter cętera affirmat Christianos *non passos fuisse Deum Maximum vocari Jovis nomine, nec Solem Apollinis, nec Lunam Dianæ.*

lin. 19. post, *Bonifacio*, adde: *Bacchus Secundicerius scholæ Gentilium* & Martyr apud Adonem in Martyrol. nec non *S. Mercurius Martyr* in Appendice.

191, 1. post, *derivata*, adde: Et exstat hanc in rem locus elegans apud Chrysost. in cap. 4. Danielis: ubi Nebuchodonosor dicit Danieli esse ὄνομα Βαλτάσαρ κατὰ τὸ ὄνομα dei sui, qui scilicet *Bel* vel *Bal* nominabatur: Καὶ γὰρ ait Chrysost., ἔθος αὐτοῖς ἐπ᾽ ὀνόματι τῶν θεῶν τοὺς παῖδας ὀνομάζειν. ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἀνθρώπων ἐποίουν θεούς. οὕτως ὁ Βῆλος, οὕτω καὶ ὁ Βήλαιος ἐκλήθη τὶς παρ᾽ ἡμῖν: *Mos enim erat illis deorum nomine pueros suos nominare: quandoquidem & ex hominibus Deos faciebant. Sic Belus, sic & Belius quidam apud nos appellatus est.* Sed vir eruditus Græcarum vocum vim non videtur percepisse: neque enim scribit Chrysost. gentiles solida deorum nomina liberis suis indidisse, ita ut ex. gr. dicerentur *Bel*, *Astaroth*, *Mars*; nec hoc locum habere potest in mutato Danielis nomine; quod non est solidum dei nomen, sed vel inde deductum, vel compositum; & ἐπ᾽ ὀνόματι ὀνομάζειν significat *in honorem deorum nomina dare* liberis suis, quod utique fiebat, si alicui dabatur nomen a dei cujuspiam nomine deductum. Sic apud Lucian. alicubi, ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι, est, *in honorem nominis tui.* Quin & illud ipsum, quod Chrysost. adducit, exemplum hoc firmat: ut enim a *Bel* vel *Bal* derivatur *Baltasar*; ita a *Belo*, Βήλαιος, vel Βελίας, uti Cotelerius, vir Clariss. scribendum judicat; quem arbitror mecum judicaturum, nullum alium sensum Chrysostomi verbis dari posse.

209, 10. post, *tom.* 2. adde; & Eustath. ad Hom. pag. 1503. ὅρα δὲ καινοτροπίας μυθικὰς δι᾽ ὧν οὐ μόνον κεφαλαῖς καὶ ὄμμασι καὶ χερσὶ πληθύονται Τυφῶνες, καὶ ὕδραι, καὶ Ἄργοι, καὶ Ἑκατόνχειρες, ἤδη δέ που καὶ αὐτὸς Ἑρμῆς, ἀλλὰ καὶ *Considera autem novitates fabulares,*

vel novas fabulas, quibus non modo plura capita & oculi, & manus dantur Typhoni, & hydræ, & Argo, & giganti, atque adeo ipsi Mercurio; verum etiam, &c.

213, 17, post, *memorat*, adde: nisi ἐπὶ μυωπίας, vertere malimus, *super cubilia* vel *cavernas murium*; quia mures sub ejus ara domos suos habebant.

218, 4. post, *plurimum*, adde: Nec te pæniteat adire Raphaëlis Fabretti, Viri doctissimi, Explicationem Tabellæ Ilii excidium continentis: quippe qui erudite de Smynthei Apollinis templo agit; occupavitque *Smynthei nemoris*, apud Stephanum memorati, expositionem.

225, 25; post, *alios*, adde: Petrus apud Prudent. in præfat. lib. 2. contra Symm. vocatur *summus discipulus*, eidemque Vulcanus 1, 308, dicitur *summus faber Æoliæ vel Ætnæ*; & in Inf. 5. pag. CLX. Grut. occurrit SVMMVS SENATOR ALMAE VRBIS.

lin. 31. post, *interesse*, adde. Sic Ausonius Id. 10, v. 40. *Duumviros* appellare *summos proceres* non dubitat, quia scilicet primi erant in coloniis,

——— Quos curia summos
Municipum vidit proceres, propriumque Senatum.

Arbitror igitur Vithirmatem fuisse summum magistratum vel annuum, vel ad longius tempus in Batavis, Romanosque nomen, quod illi potestati proprium erat, quodque forte barbarum quid illorum auribus sonabat, per hæc verba expressisse. Quod Consul Romæ, id erat *Medixtuticus*, nisi quod unus esset, uti patet ex Liv. 24, 19, & 26, 6. qui non aliter eam vocem interpretatur: *Medixtuticus, qui* SVMMVS MAGISTRATVS *apud Campanos est, eo anno Seppius Lesius erat*: & mox; *Lesius querendo, desertam ac proditam a primoribus Capuam*, SVMMVM MAGISTRATVM *ultimus omnium Campanorum cepit.* Atque ad vim & auctoritatem *Suffetis* exprimendam non alia explicatione utitur idem 28, 37: *Ad colloquium Suffetes eorum, qui* SVMMVS *pœnis est* MAGISTRATVS, *cum quæstore elicuit.* Quin imo in Gallis, Batavorum vicinis, similia exempla habemus; Æduorumque *Vergobretum* iisdem verbis nobis interpretatur Julius Cæsar, 1, 16. Belli Gall. *Convocatis eorum Principibus, quorum magnam copiam in castris habebat,*

bebat, in his Divitiaco & Lisco, qui SVMMO MAGISTRATV *praerat (quem* VERGOBRETVM *appellant Ædui, qui creatur annuus, & vitæ necisque in suos habet potestatem) graviter eos incusat*: & lib. 7. c. 32. scribit apud Æduos, *singulos Magistratus* (ἕνα ἄρχοντα recte vertit Interpres Græcus) antiquitus creari atque regiam potestatem per annum obtinere consuesse; tunc vero duo Magistratum gerere, & se utrumque eorum legibus creatum esse dicere. Et hic finibus excedere non audebat; cap. 33. *Quod legibus Æduorum iis, qui summum Magistratum obtinerent, excedere finibus non liceret; ne quid de jure, aut legibus, eorum deminuisse videretur, ipse in Æduos proficisci statuit; Senatumque omnem & quos inter controversia esset, Decetiam ad se evocavit. Quum prope omnis* CIVITAS *eo convenisset, doceretur que, paucis clam vocatis, alio loco, alio tempore, atque oportuerit, fratrem a fratre renuntiatum: quum leges duos ex una familia, vivo utroque, non solum magistratus creari vetarent, sed etiam in senatu esse prohiberent; Cotum* MAGISTRATVM *deponere coëgit; Convictolitanem, qui per sacerdotes, more civitatis, intermissis magistratibus, esset creatus,* POTESTATEM *obtinere jussit.* Quem locum integrum apposui, quia & alia de summo Æduorum Magistratu nos docet, & quia eundem absolute Cæsar *Magistratum* vocat; id quod etiam facit, c. 37. & lib. 6, c. 20. Quin & virum ejusmodi dignitate præditum possis appellare *communem magistratum* cum eodem Cæsare cap. 23. libri 6, de Germanis verba faciente: *Quum bellum civitas aut illatum defendit, aut infert, magistratus, qui ei bello præsint, ut vitæ necisque habeant potestatem deliguntur. In pace nullus* COMMVNIS *est* MAGISTRATVS; *sed Principes regionum atque pagorum in suis jus dicunt.* Hinc igitur facili apparet opera, quem honorem in Batavis gesserit Flavius Vithirmas; fuit nempe, si cum Æduis loqui placet, *Vergobretus*; fuit, si Carthaginiensium dialectus placet, *Suffes*; fuit, si Campanos audimus, *Metixtuticus Batavorum*; imo si & Græcos advocare fas est, possis eum ὕπαρχον Bataviæ vocare; quomodo Thucyd. l. 8. Thamum quendam appellat ὕπαρχον τῆς Ἰωνίας. Sed examine indignum non est, num Vithirmas magistratum illum gesserit belli, an vero pacis tempore. Germanos Batavorum vicinos non nisi bellis exortis *communem magistratum* habuisse Cæsar nos docet; & Æduos *summum* eumque an-

 nuum

nuum sibi imposuisse idem tradit. Caruovalda dux Batavorum memoratur Tac. 2. A. 11. eidemque alibi Julius Paullus & Claudius Civilis Batavi *regia stirpe* dicuntur oriundi. Quin & Straboni lib. 7. *Veromerum* βαττῶν vel *Batavorum Regem* memorari, arbitratur illustris Grotius, cum tamen ille eum ἡγεμόνα vel *ducem* appellet; & Isaacus Vossius, raræ vir eruditionis, in Melæ lib. 3, cap. 5. putat sese repperisse *Regem Bætorum*, id est, *Batavorum*, & quidem tempore Q. Metelli Celeris, qui Consul fuit cum Afranio A. V. C. 693. ante quem ex prætura Galliam obtinuerat. *Reges* igitur, *Duces*, & *Summos Magistratus* Batavorum memorari vidimus; atque ut probatum est eruditis Reges ad instar Laconicorum Regum fuisse, nomine solo, revera optimatium tantum primos, ita dubium manet num illi perpetuam potestatem obtinuerint, numque etiam *Summus Magistratus* fuerit perpetuus; & num is belli tempore fuerit creatus tantum, ut *communis magistratus* apud Germanos. Ego ut facile suspicor Romanos eos, qui forte perpetui erant Batavorum Magistratus, & propterea auctoritate valebant, appellasse nota sibi voce *Reges*, licet regiæ potestatis tantum umbram haberent; ita etiam persuasus sum, *Summum Magistratum* vel in annum, vel in certum tantum tempus, Rempubl. Batavorum administrasse; nec eum creatum esse belli tempore, verum semper tam splendidam dignitatem gessisse aliquem & forte, ut apud Æduos, per integrum annum; quocunque demum nomine, sive *Gravii* forte vel *Grafionis*, quæ vox in legibus Salicis obvia *judicem* significat, Batavi eum vocarint. Et ita multa communia habebit Batavorum *Magistratus summus*, cum *Potestate* Frisiorum, quem primo annuum, inde perpetuum fuisse eorum annales vel certe eruditi produnt. Quicquid sit, illustre certe marmor nostrum monumentum est; indeque docemur circa Posthumi tempora, Batavos non regio imperio, non alienæ dominationi subditos fuisse; verum proprio paruisse Magistratui, sive annuo, ut verisimile est, sive perpetuo.

234, 23. post, ARTIS, adde: quem & *regnare caminis* canit Prudentius 1. contra Symm. 307,

——— *Nec non regnare caminis*
Fertur; & Æoliæ summus faber esse, vel Ætnæ.

lin. 19. post, *agunt*, adde: Sic in appendice Martyrol. Adonis memo-

memoratur *primicerius scholæ candidatorum*; & Procop. lib. 3. Gothicorum scribit, *Asbadum fuisse Justiniani satellitem, mox adscriptum iis militibus, qui candidati dicuntur, & denique turmarum præfectum* : illisque addantur auctores Meursio laudati in Glossario.

lin. 23. post, *occidit*, adde : *Aper* Tullensis Episcopus memoratur Adoni pag. 157. Martyrol. & Porphyrius lib. 4. de Abstin. scribit Latinos sua dialecto nonnullos vocare Ἄπρους, καὶ σκώπρους, λασούρους τε καὶ μερούλους; qui locus quamvis obscurus sit, docet is tamen Romanorum aliquos cognominatos fuisse *Apros*, & *Merulas* : id quod etiam certissimum est.

lin. 33. post, *exaudire*, adde: Quin & alio ejusdem libri loco scribit, diis etiam nomina animalium indita, & Dianam dictam fuisse *lupam*, Solem *taurum*, *leonem*, *accipitrem*; Hecatem *equum*, *taurum*, *leænam*, *canem* : quibus adde ea, quæ sequuntur.

240, 30. post, *virorum*, adde : Tibullus non aliter campos Elysios describit lib. 1. Eleg. 13.

Sed me, quod facilis tenero sum semper amori,
Ipsa Venus campos ducet in Elysios.
Hic choreæ cantusque vigent, passimque vagantes
Dulce sonant tenui gutture carmen aves.

Facit idem Virgilius lib. 6. Æn. v. 656:

Conspicit ecce alios dextra lævaque per herbas
Vescentes, lætumque choro pæana canentes
Inter odoratum lauri nemus ———

& paulo ante:

Largior hic campos æther, & lumine vestit
Purpureo, Solemque suum, sua sidera norunt.
Pars in gramineis exercent membra palæstris,
Contendunt ludo, & fulva luctantur arena.
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.

Musæus quoque & filius ejus apud Platonem lib. 2. de Republ. scribunt *justos apud inferos agere, & συμπόσιον τῶν ὁσίων κατασκευάσαντας, coronatos omne tempus traducere ebrios, existimantes κάλλιστον ἀρετῆς μισθὸν μέθην αἰώνιον.*

241, 22, post, *Scholia*, adde : Et fuit etiam in Lybia Tritonis templum, jam Argonautarum tempore celebre, si fides habenda Herodoto lib. 4.

lib. 4. c. 179: *Eique hæsitanti de egressu* (Latina tantum appono) *apparuisse Tritonem, ac jussisse dari sibi tripodem, quod diceret ostensurum se illis exitum, atque remissurum incolumes. Adsentiente Jasone, ita demum Tritonem ostendisse, qua ratione e brevibus enavigarent, & tripodem in suo templo posuisse, in eoque tripode oraculum reddidisse, & iis qui cum Jasone erant, omnem rationem indicasse.*

Observandum tandem, quemadmodum argumentum ex voce *Triumphator* peto, Inscriptiones ultimas malæ notæ esse; ita & H. Dodwellum, virum doctissimum, suppositítiam esse arbitrari Trajani epistolam, quia ipse νικητὴς & τροπαιοῦχος (id est *victor & triumphator* pro forma Latinorum scriptorum) & θειότατος vocatur; & inde concludit omnia hæc recentiorem fictoris ætatem plane sapere, & Constantinopolitanorum Impp. stylum. pag. 245. Dissert. Cyprianicarum.

INDEX

INDEX AUCTORUM

Qui illuſtrantur & emendantur.

Codi-

ad

INDEX RERUM.

Aqua

D.

E.

F.

G.

H.

L.

M.

N. litte-

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

FINIS.

ERRATA.

IPsius editionis curam propter occupationes habere non potui: corrige igitur, B.L. & hos & alios, qui forte me fugerunt, errores.

Pag.2. lin.1. pro *jungit*, scribe *cingit*: lin. 22. HARPOCRATES. 11, 4. *initialis,* & lin.21. *loquitur.* 15,34. scribe: *suique similes. Præsidebat*: 19,22, post *Augustinus,* adde, *testantur:* 21, 31. *implere, in illud alii*; & lin. 31, κυκλοτερῆ. 25, 19. *Westrenii*: 27,9, *habuerit*: 28,9, post *Harpocratianos* adde, *memorari:* 31,25, post *pepererit*, adde, *teste Pausania*: 35,8, *compositum*: 37,3, post *Apollinem* adde *in*: 40,31, dele vocem *dicit* 42,1, *artemque eum jaculandi*, & lin 27. *Amalthæa:* 45, 24, *aliter*: pagina, 46. figura Isidis sequi debet hæc verba, *conspiciendam præbeo*: 48, 13, *januæ videntur*; 49, 1. pro, *non absque significatione* scribe: *symbolice*. 8. distingue, *certiorem fecit, in ipsa Dissertatione ita etiam legi*: 50, 5, *Ariel*: 52, 26: l. ἐν & Σαρᾶπιδος: & lin. 32. pro *erectus* scribe, *stans*: 53,18, *Posthumi*: 56, 32, pro *idem, velim*: 66,22, *Marci*. 11. *picta*: 70,5. *Goltzium*:72,16, *Abraxeas*; 18, hæc verba *quanquam Antoninus liberalis cap.* XXVIII. ἱέρακα *memoret*, poni debent post Ovidii versus paulo ante laudatos, & hic sensum turbant, deinde scribendum est *rostro*: 73,36, *communia*: 74, 11, *contracta*: 30, Veneri; λύκον Apollini; 76, 32, *Liberi Patris*, & sæpius alibi in quadratis horum nominum

litteris

litteris, nec non aliis peccatum eſt, quod ſemel monuiſſe ſufficiat: 84, 1, *conjecerunt*; 87, 18. *Marcianorum*; & lin. 24, *& ut probatum eſt imagunculam noſtram Solis ſymbolum eſſe, ita idem etiam de aliis docendum eſt numinibus. Nam ad Solem omnes ſuos deos & deas* &c. 93, 3, *Eumolpus*; 97, 7, dele, *atque ea ratione*, & lin. 13. lege, *multo*: l. 31, poſt *Triſtanum*, adde *nec non*; mox dele *cernitur*; & poſt ΑΠΟΛ. ſcribe *occurrit*. Pag. 105. l. 36. *Præparat. Euang. cap.* 108, 22. *cap.* 11. *lib.* 1. *cap.* 10, *& paſſim*: 110, 18, *lactatam*; 112, 21, diſtingue; *indigni ſunt plane*, p. 113. l. *pen.* teſte Stephano: Αμαϑ. 115, 3, *omnium rerum*, 4, *præparat*; *non certe*: 26: *genera. Phylarchus*; 34, *Suidam*; *eos*; 118, 13, *nummis Gentis Caſiæ*: *jacet*: 120, 15, poſt *fuiſſe*, adde, *teſte Diodoro*. 124 l. 27, poſt *adſcribitur*; adde, *reſpectu inferioris hemiſphærii*: 127. lin. 18, *Xanthiis*, l. 25, *Abelam*: 132, 22, dele diſtinct. & ſcribe, *ſacerdotes ſacroſanctos*: 135, 26, ſcribe, (*lege Titinnius*): 137, 32, *Decii*: 142, 29, *quod*: 145, 36, *exſtructo*: 146, 2, *veraque*: 148, 27. διοσκόρȣς: 152, 8, poſt *appellare* punctum, ut vocant, poni debet: lin. 9. poſt συμβωμοι, adde, *atque*: lin. 14. ἀγάλματι. p. 157. l. 25. *pharmaca*; 162, 4. *adularentur*: 19, *Tellurem*: 166, 13, *edit. Rom.* 171, 31, ΥΠΕΡΙΩΝ: 172, 19; *Lexico & Diction*: 176, 3, *periægeſin*: 175. 14. pro X̄Ī. ſcribe N̄. lin. pen. *favere*: 179, 21, Θρᾴκης; 17. *unquam*: 24, Χαλκιδέων. 183, 15, *palæſtram ſint*: 186, 14. ὅμως & κόρον, 32. *Et hanc in claſſem referendus eſt*: 187, 2. *indita*: 17. *Originibus*, & mox dele hæc verba; *Atque ita in Inſ. apud Gruterum* EX MONIT. *eſt monitu*: quia licet ultima littera longior reliquis ſit, tamen inde non ſequitur ea τὸ V. comprehendi: 188, 31, *cenſeantur*; 189, 16, *mares*: 197, 4. Ειλείϑυια: 201, l. 31, lege: *Atque ita, ut ad propoſitum redeam, muliebriter inſidentem equo vel Venerem*. 203, 10, l. πελεκύς & paulo poſt πελεκύν: l. 20, *difficilis*: 204, lin. pen. *admittam*: p. 206. l. 10. *ſecus ac*. 208, 23, *inſeritur*: lin. antepen. poſt *modo* adde, *eidem*: 209. l. pen. *arcum*: 210, 2, ΜΑΝΔΡΟ: 211, 27. Χαμαιδάφνην: 213, 8. *ubi notandum præcipue Apollinis*: 214, 24: *ab Hadriano*; 35; *hos nummos illuſtravit*: p. 218. l. 15. obſervandum infra τὸ SACRV. ductam fuiſſe lineam transverſam, —. quæ ultimam litteram illius vocis vel, M. deſignabat: mox lege VITHIR. Nam T. & H ſunt junctæ ad hunc modum Ħ. 220, 29, dele *cujus*: 221, 24, dele *vero*: 222, 11, poſt *præbent* adde, *documentum*: & lin. 22. poſt *irruptionem*, *eos*: 227, 5. *Pia, pollens*: 232, 25, *notatu*. 233, 15, *Maricæ*: 29, diſtingue, *colebatur*; *Hercules*: 234, 13. *Tanaquillus*: 237, 16: poſt *ſingulare*, adde, *contineat*, *communicare*: 27. *Romanum*. 243, 33, poſt *idque*, adde, *ex ipſius teſtamento*. *Cohortem*: 245, 5. *Vox*. 246, 21, & 23, *Abſyrtus*: 31, *deſumptum*: 249, 2, *ut* 250, 4. poſt, *refert*, adde: *vixque dubito, quin vir eruditus in nummum inciderit vetuſtate corruptum, & in quo Sempronii Triumviri*, ut in aliis multis Augusteis, ſcriptum fuit: 251, 6: l. *id quod*. Monendus etiam es, lector; nonnunquam diſtinctiones non bene fuiſſe obſervatas; & peccatum eſſe in accentibus Græcis: tandemque *Herculem Saxanum* a viro erudito, cujus mihi nomen excidit, explicari Herculem Tiburtinum; quia Inſcriptio, in qua cognomen illud conſervatur etiam, Tibure fuit inventa: teſte Grutero.

Brunet calq=

Cuper
— Harpocrates et monumenta antiqua
inedita – Traj. ad Rhen. 1687=
seu 1694. in 4. fig. 5. a 7. Fr.

also in Bodland

247. CUPER, G., Harpocrates, sive explicatio imagunculae argenteae perantiquae; quae in figuram Harpocratis formata representat solem. Ejusdem monumenta antiqua inedita. Accedit St. le Moine Epistola de Melanophoris. Trajecti ad Rhenum (Utrecht), Halma, 1687, in-4, gest. Front., Titel, 2 Bll, 294 pp mit 40 eingedruckten Kupfern, 7 Bll, 6 teilw. gefaltete Kupfer, Pgtbd der Zeit, stellenweise etwas gebräunt, sonst gut erhalten. 30.00 750.—

